

WILLELMI MALMESBURIENSIS

DE GESTIS

PONTIFICUM ANGLORUM

LIBRI QUINQUE

(Priores libros quatuor edidit SAVILE, *Rerum Anglicarum Scriptores post Bedam præcipui*, Londini 1596, fol., p. 111; quintum, seu Vitam Aldhelmi, Scireburnensis episcopi, WHARTON, *Anglia sacra*, II, 4.)

PROLOGUS LIBRI PRIMI.

Prima sedes episcoporum post christianitatem Anglorum, Cantuariæ habita est et habetur. Ea urbs est Angliæ, nec adeo magna, nec exiliter parva quæ et positione terræ, quippe soli affinis maxima ubertate, et integro murorum ambitu, licet multoties Martias fortunas experta, cives suos sovet, multorum sanctorum cineribus copiosa, patrociniis gloriosa, nec fluminis irriguo, nec nemorum opportunitate indiga, præterea, maris ad duodecim milliaria vicinitate, piscium secunda. Gens urbana et rustica, plus quam cæteri Angli, conscientiam adhuc antiquæ nobilitatis spirans, et ad honorificentiam et hospitium cujuslibet pronior, et ad propulsandas injurias acrior. Ibi prima sedes archiepiscopi habetur, qui est totius Angliæ primas et patriarcha. Cæterum ubi fuerit archiepiscopatus, tempore Britonum, cognitio labat, quia vetustas consumpsit nostri sæculi memoriam. De hujus urbis archiepiscopis et ejus suffraganeis dicere successit animo, quidquid nostram attigit memoriam. Nec puto a ratione disaidere, ut qui quondam regum Anglorum gesta perstrinxi, nunc Anglorum pontificum nomina transcurram; ut pollicitam dudum operam, jam tandem, Domino adjuvante, compleam. Quod cum fecero, videbor mihi rem nulli attentatam consummasse, non meo fretus ingenio, sed dignæ cognitionis allectus studio. Quid enim dulcius quam majorum recensere gratiam, ut eorum acta cognoscas,

A a quibus acceperis, et rudimenta fidei, et incitamenta bene vivendi? Erat certe plenum segnitiei et ignominie, nescire saltem nomina principum nostræ provinciæ, cum pertendat alias cognitio nostra ad tractus usque Indiæ, et si quid ultra jacet, quod infinito Oceano patet. His adductus rationibus, et hic et alibi traxi stylum per latebrosissimas historias: quanquam mihi non hic affluat eadem copia scientiæ, quæ in gestis regum. Siquidem ibi aliquid do chronicis, quæ præ me habebam, mutuatus, veluti e sublimi specula fulgente facula, qua gressum sine errore tenderem, admonebar. Illic autem, pene omni destitutus solatio, crassas ignorantie tenebras palpo, nec ulla lucerna historiæ prævia, semitam dirigo. Aderit tamen, ut spero, lux mentium, ut et integra non vacillet veritas, et instituta conservetur brevitatis. Quæ duo, si quis non neglexerit, nec ineptus erit. Itaque propositam in aliis voluminibus seriem dicendi servabo, ut sicuti in primo libro gestorum regalium, regnorum distinxim ordinem; ita hic per singula volumina, episcopatus provincialium distinguam. Si quid infra promissum fuerit, lector qui ratione factum viderit, veniam prærogabit. Illic igitur primus liber habebit gesta archiepiscoporum Cantuariensium et episcoporum Rossensium, apud quos primum excrevit regnum: cæteri quique suo ordine sequentur.

LIBER PRIMUS.

DE ARCHIEPISCOPIS DOROBERNENSIBUS.

Cantuariæ sedit primus Augustinus (A. D. 598), Gregorii Magni discipulus, ut vulgo notum est.

Pallium autem et privilegium archiepiscopatus idem Gregorius Augustino ad Londoniam concessit, ut in

primo libro Gestorum regaliū, per Kenulfi ostendimus epistolam; quia scilicet ad id tempus altorius obscuræ urbis notitia Romanos non attigisset. Verumtamen quia primus doctor sedulitate regis, hospitis, et civium charitate captus, Cantuariz incolatum vivens throno annis quindecim [al. sedecim], et mortuus (A. D. 613) tumulo fovit, omnis eo in posterum honor translatus. Ejus merita quanti apud Dominum pensentur, signa præconantur illustria, quæ ille non fastidit tot adhuc inculcare sæculis; Cantiam suam, imo totam Angliam in sui veneratione torpescere non sinens.

Huic successit Laurentius annis quinque; cuius virtutes et cæterorum (de quibus Beda narrans, breviter perstringit omnia, tædii scilicet offensam veritus): horum ergo virtutes, quantum veterum relatione addiscere potuit, Goscelinus (53) quidam (de quo alias dixi), scripsit miras prorsus et prædicandas, adjiciens, quas oculata fide perspexerat, novas. Eorum hæc sunt nomina:

Mellitus, annis item quinque. Justus, annis tribus. Honorius, viginti sex. Deusdedit, decem. Theodorus, viginti duos

Enim ab apostolica sede missum, Beda commemorat primum omnium antistitem Cantuariz vigorem pontificalem in tota Britannia exercuisse; denique et citra et ultra Humbram episcopos hos pro placito abegisse, hos posuisse; in ipsa Eboraco aliarum urbium præsules consecrasset, et (ut in Vita beati Wilfridi legitur) ejusdem civitatis pontifices, Ceddum et ipsum Wilfridum, seu ratione, seu vi expulisse. Ubi videri et doleri potest humana miseria, quod videlicet quantalibet quis sanctitate polleat, non ad plenum pervicaces mores exuat; quia illi duo oculi Britanniz controversias inter se egerint. Siquidem Theodorus Wilfridum injuste, quantum nostra habet conjectura, ejecerit, Wilfridus Romano papæ Agathoni, multis ante periculis jactatus, querelam detulerit. Modeste sane, ut nec ab apostolica sede directum, accusationibus urgeret, nec tamen, innocentiam suam fluctuare permetteret. Ejus enim verba hæc sunt in suggestione, quam obtulit papæ: « Quid autem acciderit, ut Theodorus sanctissimus archiepiscopus, me superstiti in sede, quam, licet indignus, dispensabam, sine consensu cujuslibet episcopi, tres, sua auctoritate, mea humilitate non acquiescente, ordinaret episcopos, omittere magis quam urgere, pro ejusdem viri reverentia, concedet: quem quidem, pro eo quod ab hac apostolicæ sedis summitate directus est, accusare non audeo. » Itaque, quamvis tunc iudicio concilii Romani indemnus Wilfridus judicatus, et ad sedem suam remissus fuerit; non tamen rem obtinuit, regis Egfredi violentia, cum præsertim Theodorus, vel obsisteret ex sententia, vel permitteret ex conniventia. Quod ideo dicere non abstinui, ut ostenderem quanti apud Romanam habitus sit, cujus statuta

(53) Ejus scripta collegimus Patrologiæ tom. CLV initio. Edit.

A etsi perperam acta, enervare illa sedes non omnino voluit. Nam et epistola, quam idem Agatho sextæ synodo apud Constantinopolim congregatæ direxit, hujus sermonis testimonio assistit, et in eum facit, in qua inter cætera dicit: « Sperabamus deinde de Britannia Theodorum confamilium atque coepiscopum nostrum, magnæ insulæ Britanniz archiepiscopum et philosophum, cum aliis qui ibidem hæcenus demorantur, exinde ad humilitatem nostram conjungere, et hac causa hucusque consilium dæsilimus. » Vides quanti eum fecerit, ut ejus expectatione universale concilium differret.

Ei successit Berctualdus annis xxxvii. Huic Tatwinus. Horum (ut dicere cæperam) et non minus S. Letardi, quem cum regina Berta venisse antiquitas serit, miracula suprafatus auctor (54) prædicat, signa exaltat: Letardum tum in cæteris potentem, tum in pluviz petitione velocem non multis retro annis jucundum exhibuisse spectaculum: cum enim mediæ ætate cancerum sol inureret, arva squalerent pulvere, et furens Sirius sitientes scriberet agros, elatum ad processionem sancti corpus tarditate miraculi desiderium expectantium irritasse; tum post reditum cantorem stonachatum ingenti clamasse hiatu: Nonne vides quanta sit siccitas et tribulatio in toto mundo, et tu negligenter agis? hoc quasi festo convivio sanctum notatum multo imbrim diluvio desiderantium aviditatem plusquam satiasset. Commemorat inde seriem regum cum totis necessitudinibus in Augustiniana ecclesia requiescentium; quos ille non immerito luminaria vocat Angliz, et senatores Anglorum curiz. Huic sanctorum choro, ut Regis æterni diademati elaborato adjicit inestimabilis gloriæ lapides, qui perniciem in protervos, auxilium fulgurent in supplices, Adrianum dico abbatem et Mildridam virginem parili laude conspicuos.

Tatwino, qui anni 1111 archiepiscopatu pontificalem anno quo Beda obiit, successit Nothelmus, quem ferunt illum esse, quem in Prologo historiæ Anglorum dicit, idem historicus ecclesiæ Londonensis presbyterum multo sibi emolumento fuisse ad gesta compagianda, ex Romano scrinio allatis epistolis, quæ essent illi necessariæ operi.

D Eo post quinque annos defuncto, Cuthbertus qui erat Merciorum apud Herefordum episcopus, apostolicas reparat vices. Hic est qui Bonifacii contemporanæ, pro compescendis vitis concilium magnum coegit Angliz, ejusdem Bonifacii admonitu, et Ethelbaldi regis ope, ut in gestis regum dixi. Cujus synodi principium et actio per capitula hic ponetur meis aliquando verbis antiquiorum semper sententiis, expostulata fastidii venia; quia et parum pontificalium gestorum habemus, et Patrum precedentium in Dei rebus zelum sit audire operæ pretium, Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo, qui cuncta Patriæ imperio ac pariter Spi-

(54) Goscelinus

ritus sancti gratia vivificante disponit; hæc quæ subter habentur synodalia gesta, Septembris mensis 11 [al. initio] prope locum qui vocatur Clovesho peracta sunt, præsentibus his Deo dilectis præsulibus ecclesiarum Christi, hoc est honorabili archiepisc. Cuthberto, venerabili episcopo Roffensis ecclesiæ Dunno, atque reverendissimis episcopis Merciorum, Totta et Huvita ac Podda; sed et probatissimis episcopis Occidentalium Saxonum, Hulfredo et Herewaldo, venerabilibusque sacerdotibus Herdulfo orientalium Anglorum, atque Egiulfo orientalium Saxonum, et Milirido Wictiorum; sed et honorabilibus episcopis, Alwio Lindissæ provincię atque Siga australium Saxonum; anno Dom. Incarnationis 747, indictione xv, anno autem regni Ethelbaldi regis Merciorum, qui tunc aderat cum suis principibus ac ducibus xxxiii. Cum igitur ex diversis Britannię provinciis sacri ordinis præfati præsules cum minoris ordinis dignitatibus convenissent, et recitata essent scripta in duabus chartis venerandi papæ Zachariæ, quibus admonebat Anglos ut castigatius viverent, et contemnescentes excommunicare minabatur: Primo capitulo decreverunt ut episcopi sollicitius amodo viverent, et sollicitius subditos admonerent. Secundo, ut pacifico animo viverent, quamvis locis discreti degerent. Tertio ut omni anno, parochias suas singuli circumirent. Quarto, ut quisque in sua diocesi, abbates et monachos moneant regulariter vivere, et prælatos subiectos suos non opprimere, sed diligere. Quinto, ut jam monasteria, quæ sæculares homines pervaserant, nec tunc ab eis auferri poterant, docerent regulariter vivere [al. conversari]. Sexto, ne aliquis ordinetur, nisi prius ejus vita examinetur. Septimo, ut per monasteria, lectio sacrarum Scripturarum frequentetur. Octavo, ut presbyteri non sint negotiorum sæcularium dispositores. Nono, ut ipsi presbyteri non accipiant pretium pro baptizandis pueris. Decimo, ut Dominicam orationem et Symbolum Anglice discant et doceant. Undecimo, ut omnes non eodemque modo, sua ministeria peragant. Duodecimo ut modesta voce sacra in ecclesiis canant. Tertio decimo, ut uno eodemque tempore, ubique Dominicæ festivitates, et sanctorum natalitia celebrentur. Quarto decimo, ut honorabiliter observetur Dominicus dies. Quinto decimo, ut septem canonicæ horæ diebus singulis observentur. Sexto decimo, ut Rogationum dies et minorum et majorum non omittantur. Septimo decimo, ut festivitas sancti Gregorii et Augustini Patris nostri observetur. Octavo decimo, ut jejunia Quatuor Temporum observentur. Nono decimo, ut monachi et sanctimoniales regulariter vestiantur. Vicesimo, ut episcopi observent, ne ista decreta negligantur. Vicesimo primo, ne ecclesiasticus ordo inebrietur. Vicesimo secundo, ut communio ab ecclesiasticis non negligatur. Vicesimo tertio, ut idem a laicis pro temporibus observetur. Vicesimo quarto, ut prius probentur laici, quam monachentur. Vicesimo quinto, ut elemosynæ non ne-

gligantur. Vicesimo sexto, ut hæc præcepta singuli episcopi subjectis notificent. Vicesimo septimo, de utilitate elemosynæ disputatum est. Vicesimo octavo, de utilitate psalmodiæ. Vicesimo nono, ut congregatio pro modo facultatum constituatur. Tricesimo, ut monachi inter laicos non habitent. Tricesimo primo, ut pro regibus et principibus publice oretur.)

Cujus synodi actionem, (nam capitula tantum tetigimus), Cuthbertus archiepiscopus statim per Kinebertum diaconum suum Bonifacio Moguntino archipræsuli misit; ipse congratulans eleganter rescripsit, sicut suo loco lector inveniet. Sed, quia hujus viri Bonifacii, qui ante Winfridus dicebatur, toties se ingressit mentio, quiddam non adeo auditum cunctis et memorabile de Friderico ejus discipulo, quod aures meas attigit, stylo mandabo. Nam et sanctitas magistri ex discipuli virtute potest conjici, quod habuerit ille domi, unde addiceret potentes non timere, mortem contemnere. Willebrordus primus Trajectensium episcopus, de quo Beda memorat, sanctitate et senio emeritus diem clauserat, curæque et prædicationi ejus in Frisia Bonifacius successerat, apud Trajectum Conabo [al. Cobano; al. Banco] episcopo ordinato. Spatiosum ergo tempus præterit, quod hi ambo incolatus mortalibus pertesi reposebantur cælo, cum ecce Frisones furis ut creditur, infernalibus acti utrosque trucidantes martyres fecerunt. Tum Bonifacii sedem apud Moguntium implevit, ut dixi [al. dixit] Lullus; Eubano [al. Banco] non adeo festinus successor propter ferociam gentis, apud Trajectum fuit Fridericus: eum sanctitatis Bonifacii nectar spirantem, utpote nepotem et discipulum, Ludovicus Pius filius Caroli Magni eo promovit, licet multi tum pro se, tum pro suis adniterentur, primaque ordinationis die consessu dextræ in prandio novum præsulem dignatus est. Multa ergo edulii parte consumpta ad eum purpura sermo dirigitur, ut recentis professionis memor, antecessorumque constantiæ sequax, sine acceptione personarum vera proponat, contemnentibus anathema indicat. At ille pudibundo lumine et dimisso capite: Recte, inquit, domine imperator, agis, qui professionis meæ teneritudinem sanctis animas hortatibus; sed oro te, non gravetur majestas tua solvere, quod animi mei recessus diu volutarunt. Et ne longe exempla petantur, utrum pisces hunc mensæ appositum honestius est a capite an a cauda aggredi; ille præproperus, et quantum se invisceret nescius, a capite respondit. Nec moratus Fridericus rapuit verbum, dicens: Sic eat, domine Auguste, sic eat, ut fides et pietas Christiana de tuis erratis te secure compellat, ne subjecti audeant spernere, quod te viderint tolerasse. Renuntia ergo incesto, quod contraxisti, matrimonio: quia ista Judith, quam tuo fœderasti lateri, proximo tibi affinis est sanguine, nec decet ut torus regius infametur libidine. Hoc dictum licet Ludovicus ægre accepisset, modesta tamen taciturnitate absolvit, raptimque

episcopum ad suam sedem ire laxavit. Verumtamen sermo in tanta Palatinorum frequentia effusus occultari non potuit, quin omnium episcoporum regionis aures inquietaret, corda exulceraret, non frivolo dolore conferentium: quod episcopus novus talia aperta promulgasset libertate, qualia veteres ipsi nec tacito damnasent murmure. Quare ad audiendum erecti frequentibus egere conciliis ut deducto connubio cælebs viveret imperator. Itaque ipsum in ergastulum, feminam in monasterium includunt, conante quam maxime, ut supra dixi, Lothario Ludovici primogenito, ut his dicitabat, Christianitatis instinctu, sed revera invidiæ obtentu. Posterius vero mediante apostolicæ sedis pietate molliori concilio decretum est, ut indicta pœnitentia legitimo de cætero lætarentur conjugio, et imperator quidem libens cessit sententiæ, rancorem adversus omnes benignitate mentis ejiciens. At Judith femineum virus exhalans, et in cœtu suorum de injuriis Friderici Trajectensis episcopi conquesta, que potissimum auctore pertulisset mala, invenit duos qui ad ejus interfectionem operam suam pollicerentur. Nec ista præsulem latebant, qui esset ipsius deitatis sacrarium, sed venturos opperiebatur intrepidus carnifices, accusabatque nebulonum moras impatientis martyrii cupido. Ita ipso mane, quo venturos non nosciebat, ad missam se parat, Jamque albam induerat, cum ingressus puer, cujus erat officium admittere volentes dominum convenire, nuntiat imperatricis legatos pro foribus astare. Ille impedimento excusato jubet eos interim exspectare in triclinio. Missa cantata sicuti erat sacris vestibus indutus secretarium ingressus est, illucque introduci lictores semotis arbitraris mandat. Ingressos ita claritate visus, et vestium reverentia percussit, ut animis concidentes, etiam manibus sicas amitterent. Quo ille animadverso, qui vitam præsentem spe futuræ projecerat, ultro ad perficiendum, propter quod venerant, animavit percussores, ut resumerent animos, repararent vires, hortatus: ita (quia nequitia facilis est ad persuadendum) sedentem adorti, alter, a pectore ad inguina, alter per media ilia, sicas duxere. Tum ille comprehenders et constringens ambabus manibus vitalia defluentia: « Abite, inquit, miseri, abite, dum res clam meis est fidelibus, ne si vos deprehenderint, actum de vobis sit. » Sicarii vero velocitati pedum stimulos timoris addentes decurrere ad Rhenum, et inde brachiorum robore navem ultra impingere. Cubicularium interea supervenientem, percunctatumque quid ita exsanguis sederet, turbide abegit, jubens cito de muro specularetur si imperatricis nuntii Rhenum transissent: compertoque, quod longinquitas fugæ comprehendendi illos difficultatem procurasset, clerum prope convocari jussit, totius tragœliæ integro et sermone et sensu expositor. Imposita igitur per se antiphona, *Aperite mihi portas justitiæ* et cætera, vivens se mauseolo composuit, pulchra et venerabili morte cœlum adeptus. Quod idcirco, præter materiam exterius lecturis

A proferre duxi non inutile, ut Anglorum deputetur gloriæ, quod terras alienas illustrarint, peregrinante etiam sanctitate. Cuthbertus post xvii annos episcopatus morbo tactus et mori pergens jussit suis ut apud archiepiscopium infoderetur, et quia Augustiniani monachi ex antiqua consuetudine pervicaces defunctorum archiepiscoporum corpora cum quadam rapiabant violentia, luctuosos ululatus per curiam et urbem cessare præcepit, funebresque exsequias palam fieri prohibuit. Ita dum interius cessante tumultu alieni arcerentur aditu, cadaver præsulis ecclesiæ principalis sinibus illatum, nec ab alteris, qui se ingenio circumscriptos viderent, repetitum.

B Huc Breguinus in annis substitutus sedem Lambriho S. Augustini prius abbati vacuificavit, de isto in lib. i regaliū Gestorum diximus, et nunc non tacemus, quod Offa rex Merciorum contractis inimicitiiis cum Cantuaritis eum primatu spoliare conatus est. Simul regnum Merciorum archiepiscopatu insignire affectans epistolis ad *Adrianam papam* et fortassis muneribus egit, ut pallio Licetfeldensem episcopum contra morem veterum efferret, omnesque Merciorum pontifices ei subjugaret, (quorum hæc fuere nomina: Denebertus Wigornensis, Werenbertus Legecestrensis, Edulfus Sidnacestrensis, Wilcard Herefordensis) et duos orientalium Anglorum episcopos, Elcard [*al. Aliterd*] Helmanensem, Litfrid Damnuccensem, vocabatur autem episcopus Licetfeldensis Aldulphus. Plures enim episcopatus potentia sua Offa in Mercii fecerat, et orientales C Anglos occiso rege eorum Ethelbritho invaserat, episcopatum vero quidam alio translati, ut Helmanensis in Norwicensem; quidam alteris uniti, ut Damnuccensis in eundem; quidam omnino non exstant, ut Legecestrensis et Sidnacestrensis. Remanserunt autem iv episcopi episcopo Cantuariensi, Londonicensis, Wintoniensi, Koffensis, Selesciensis. Stetit hæc perversitas toto præsulatus Lambrihi tempore, quamvis nihil ille vel sumptibus, vel laboribus omisisset, quo dignitatem sedis assereret, cupiditatem pervasorum contunderet.

Sed eo post xxvii annos defuncto, et in capitulo apud S. Augustinum tumultato successit annis xii Ethelardus [*al. Athelardus*] (A. D. 803) Wintoniensi episcopus vir excellentis industriæ potentis apud optimates gratiæ, cujus consiliis Egfertus [*al. Egfridus*] filius Offæ mollitus, Cantuaricæ honorem archiepiscopatus restituisset, nisi eum fata de medio tollere properassent. At vero Kenulfus rex Merciorum ejus et Eaubaldi Ebor. archiep. monitis quantum nefas antecessor commisisset edoctus antiquitatis morem reparavit in solidum, ad Leonem successorem Adriani missis sua et omnium episc. Angliæ epistolis, ipso archiepisc. legationem gravior administrante: ad quæ manifestius probanda portiunculas competentes ex epistolis Alcuini subiiciam.

Sanctissimo Patri et in membris Christi vobis

venerando **ETHELARDO** archiepiscopo **ALCIVINUS** diaconus in Christi charitate salutem.

« Audiens salutem et prosperitatem vestram et conventum cum **Eaubaldo** Eboracensi archiepiscopo filio meo, satis mihi placuit sperant ex vestræ colloquio sanctitatis honorem sanctæ Ecclesiæ exaltari, et Deo in eis servientium corrigi vitam. Ideo suasi aliis litterarum mearum apicibus sanctitatem vestram permanere in patria, nolens lumen Britannicæ exstingui. Sed fiat quod Deo placet, ut proficiat Christi ecclesiis, prosperum iter faciat vobis Deus, angeloque ejus comitante prospere vos ducat atque reducat, dulcissime et amantissime Pater; maxime autem precor ut apud sanctos apostolos mei habeatis memoriam, sicut nos apud **S. Martinum** vestri habere dulce habemus. »

Domino sanctissimo atque omni honore dignissimo **ETHELARDO** archiepiscopo.

« Lectis prosperitatis vestræ litteris et prosperitate itineris vestri et reversionis in patriam et qualiter apostolica benignitate suscepti fuistis, toto cordis affectu animoque lætissimo gratias egi Domino Deo sempiterno qui magno clementiæ dono viam vestræ peregrinationis prospero direxit itinere, et dedit vobis gratiam in conspectu Patris apostolicæ legationis effectu et voti compotem [*al.* Patris apostolici, et legationis effectu voti compotem] redire concessit: et primi nostri doctoris sanctissimam sedem ad pristinum culmen dignitatis per te iterum exaltare dignatus est: quæ cujusdam dissensionis scissura, quorundam invidiosa contentione ad horam discissa esse videbatur. Felix qui unitatem pacis fraterno amore conservare studet; sed ille multo felicior, qui ab aliis disrupta charitatis viscera pio labore ad unius dispargem corporis reformare nititur. Igitur nunc gratia operante divina membrorum unitas adhæret capiti proprio, et sacerdotalis dignitas antiquo gratulatur honore, et germana pax inter summos Britannicæ pontifices splendet, et sub duabus metropolitanorum civitatibus una pietatis et concordie viget voluntas, sicut in litteris vestræ beatitudinis lectum intellexi. »

Item in alia epistola intercedit pro Merciorum episcopo ut vivens pallio non exuatur, his verbis: « Sanctarum Scripturarum lectio per tuam sanctissimam curam renovetur et ecclesiastica dignitas ubique exaltetur, et sancta sedes quæ prima fuit in fide, prima sit in sanctitate et honore, quæ partim discissa est, non rationabili consideratione sed quadam pietatis cupiditate. Quod si fieri possit ut pacifice adunetur, et scissio resarciatur, bonum videtur esse cum consilio omnium sacerdotum Christi et coepiscopi vestri Eboracensis ecclesiæ ut fiat, ita tamen ut Pater plus diebus suis pallio non exuatur, licet ordinatio episcoporum ad sanctam et primam sedem recurrat. »

Fuit igitur **Ethelardus** unus, qui nobis non cunctando sed satagendo restituit rem: licet enim nobis mutuari dictum **Ennii** de Fabio. Ei non solum **CANTUARIÆ** **CLXXIX.**

tia ingentis beneficii est obnoxia, quod eam ad pristinam dignitatem laboribus suis suscitaverit, verum etiam tota Anglia, quam degeneri sedi substerni passus non fuerit. Vir post primos doctores summis pontificibus comparandus, et pene dixerim preferendus, atque haud scio si dicto delinquo: cum profecto excellentius videatur restaurasse dignitatem amissam, quam conservare partem, quamvis et illud nonnullæ laudis habeatur. Quod si alicui in quæstionem venerit, quantæ sanctitatis et reverentiæ fuerit, legat epistolam Leonis papæ **Kenulfo** regi missam, quæ in primo libro Gestorum regalium invenitur, in qua, vocat eum sanctissimum, dignissimum, charissimum, peritissimum. Quæ nimirum verba summus ille et sanctus papa non iteraret, nisi rata esse constaret. Post eum **Wilredus** annis **xxviii**. **Egeldus** [*al.* **Theogildus**] mensibus tribus. **Celnothus** annis **xli**. **Etheredus** [*al.* **Æthelredus**] annis **xviii**. Continuatis successionibus archiepiscopi multa Deo et sæculo digna, ut credimus, exercuere; sed omnia vetustas obsorduit et delevit; nihilque illorum inter nos nisi tenuis fama manet.

Post **Etheredum**, **Pleimundus** **xxxiii** annis. Fuit magister **Elfredi** regis, qui, ut in secundo libro Gestorum regalium dixi, septem episcopos uno die **Cantuariæ** ordinavit, quorum nomina et locos ibi qui volet, leget.

Habuitque successorem **Athelmum**, unum ex illis, quem ecclesiæ **Wellensi** ordinaverat.

Athelmo successit **Wilfelmus** tredecim annis in **Wellis**, eidemque defuncto in **Cantuaria**.

Tunc **Odo** sanctus **Wiltunensium** episcopus in archiepiscopum viginti annis emicuit. Siquidem præter illos quinque **Westaxoniciæ** episcopos, quos **Edwardi** senioris tempore **Pleimundum** consecrasset nescio quoties dixi, non multo post additus est sextus, qui haberet sedem in **Ramesburia**, diocesium in **Wiltonensi** pago, permanente episcopo in **Scireburnia**, salvaque parochia **Dorsatensis** et **Bertensis** pagi. **Odonis** igitur non levem in sanctitate et miraculis gloriam libare par est, quantum ad nos ex successione fama manavit, et hoc non solum de eo, sed et de aliis sanctis Angliæ, quorum occurreret occasio, facere fert animus; præsertim quorum gesta non ubique sunt celebria; nam eorum gesta, quos aliorum extulerunt ingenia hic enucleatim revolvere, res esset amentitiæ. **Odo** ut testator ejus esset sanctitatis indoles, sicut ortu suo dumorum asperitatem eluctatur rosa depressa feritate **Danica**, cujus gentis oriundus erat, in magnum specimen bonitatis evasit. Parentes ejus tempore regis **Elfredi** infestaverant Angliam, ipse cæteris vel abeuntibus vel extinctis **Edwardo** aliquandiu militans, nec multo post comam tonsus clericatum professus fuerat, meritisque crebrescentibus **Wiltunensi** Ecclesiæ prælatus, regem **Ethelstanum** in sui amicitiam exciterat; unde factum est, ut rege contra **Analavum** profecto, episcopus lateri adesset, qui accensur in prosperis, corrector in fortuitis esset. Quare illa

Ingnbri nocte, qua, ut in secundo regalium Gestorum libro dixi, ipsa securitate incautor, ab hostibus pene præventus ensem etiam amisisset, inclamatus Odo adfuit. Cumque omnia cæci tumultus essent plena, primus ille porrectis in cælum precibus intuitus vidit gladium, cœlestis scilicet munus, vaginæ regniæ illapsam divinitus. Qui casus statim eo clamante Ethelstano relatus, tantum momenti habuit, ut et tunc Odonem vitæ suæ patronum non dubitaret dicere, et post Wulphelmo defuncto in primatem Cantia sublimare. Ille qui nondum amicisset (55) monachum, constantius reniti, ne morem majorum ambitione sua turbare videretur; nullam enim ad id tempus nisi monachili schemate indutum archiepiscopum fuisse. Sed cum regniæ voluntati episcoporum omnium assensus accederet, tandem vix reverentissimus propositi sui rigore edomito, in communem perrexit sententiam, recogitans illud proverbium: *Vox populi, vox Dei*. Itaque transito mari apud Floriacum monachilia accepit, frugi homo et prudens, ut nec favorem civium rideret, nec priscam consuetudinem decoloraret. Ita toto quo Ethelstanus vixit ævo, incorrupta regis et pontificis familiaritas viguit: dum mutuis officiis iste exerceret in Dei rebus eloquium, ille, si necesse esset, vibraret gladium. Sed postquam æmula florentem fata tulere juvenem, Odo ætate maturus, et canos sanctitate nobilitans, non imparis amicitia apud Edmundum et Edredum gratiam tenuit, quia nihil illi moribus prætenderent, in quod rigor episcopalis intentari deberet. Quinimo cum illis in Northanimbros profectus est, non ut prælia faceret, sed ut sanctorum sacros cineres, quorum illa humus olim serax fuerat, efferret. Unde factum est, ut præcellentissimi Paris Wilfridi dirutam per Danos apud Ripensem Ecclesiam dolenter conspicatus, ruinis super mauseolum eruderatis, reliquias Cantuariam reverenter transferret, et ut clarissimum patriæ jubar produceret in speculam, heroico metro viam illius texti præcepit. Executus est id munus Fridegodus quidam versibus non ita improbandis, nisi quod latinitatem perosus græcitatam amat, græcula verba frequentat, ut merito dictis ejus aptetur illud Plautinum: «Hæc quidem præter Sibilla n̄ leget nemo.»

Ipsæ quoque Odo non mediocre litterarum dedit in epistola iudicium, quam post synodale tempore regis Edmundi concilium ad suffraganeos dedit, cujus hæc forma est: «Mirabili cunctipotentis præsulis polorum clementia opitulante, ego Odo Ecclesie Salvatoris Domini nostri Jesu Christi archiepiscopus, Dorobernensis civitatis metropolitanus, coepi copis fidei catholicæ compaginatoribus, spiritali charitate, etiam comitatus rigore, meis confratribus, præsentium prosperitatem æthereique decoris beatitudinem.

« Si aliquo modo fieri posset, ut totius mundi opes ante nostros ponerentur obtutus, ita ut imperiali munere nobis universaliter deservirent, libenter illa omnia distribuerem, meque ipsum insuper pro
(55) Id est induisset.

vestrarum animarum salute impenderem. Quippe quoniam me ipsum a vestræ sanctitatis studio cupio et spero corroborari super eo, in quo Dominus Deus nos operarios constituit. Et multa, quibus onus pontificatus exponit, subdidit: Idcirco humiliter, quasi indignus sed devotus precor et hortor sanctitatem vestram, ne tepide et negligenter in regimine animarum conversemini, ut non in tempore tremendæ vindictæ conqueratur de vobis Dominus dicens: *Pastores non pascebant gregem meum sed semetipsos (Ezech. xxxiv)*. Et iterum: *Principes existerunt, et ego ignoravi (Ose. viii)*, sed potius curamus familiæ Domini super qua nos constituit rectores cibum dare in tempore suo, mensuram tritici, probatam scilicet doctrinam. Et quamvis meritum qualitate, non præsumam consolari et hortari quemquam, quippe qui solus indignus et innumerebilibus culparum reus, gaudeo et indigeo fraternis admonitionibus fideliter corroborari, tamen propter antiquam auctoritatem prædecessorum meorum beatæ scilicet memoriæ Augustini et aliorum sanctorum, quorum studiis regula christianitatis, primum ab hac archiepiscopali sede cunctis finibus Anglorum innotuit: idcirco istos divinos apices ad utilitatem omnium vestrum charaxare decrevi: quateus rex augustissimus egregio vocabulo Edmundus cum omni populo suo imitari gaudeat, quod in nobis et ex nobis audiat, omnesque gentes quæ undique regali imperio ipsius subjecta sunt, titulos liquidæ nostræ conversationis ovanter sequi ament et delectent. » At vero Edwinus filius Edmundi et regi post Edredum patrum successor præcipitis temeritatis et corporei luxus infamis, pontificis animos irritavit, ut et ipsum a christianitate suspenderet et ganæ pellicatum, primo expulsionem, post succisora poplitis interrumpere; retulit ille vicem in monachos totius Britannia furibunde bacchatus, dum nemo, præter Odonem et Dunstanum tunc abbatem, vel verbo resistere auderet. Quia, ut Seneca ait: «Callus in sterquilinio suo plurimum valet,» interea præsul mentem in Dominum dirigere, miracula non egere facere, multa sedis suæ appendicia prædia, quæ Danica excursionem ablata erant, ad jus legitimum trahere, in tantum, ut constet neminem illius ætatis archiepiscopum parem Odoni in talibus fuisse, quantum autem est testimonium quod ei perhibet Osbernus, qui eum dicit pro sanctitate sua et industria ab omni Anglorum orbe semper defendendum, nisi Dunstanus successisset, nescio qua incuria Ecclesiam archiepiscopatus tecto vacantem ita orationibus operuit, ut toto quo tectura parabatur tempore (nisi quod dicam incredibile videatur) nec pluvie stillicidium loci madefecerit ambitum. Et hoc eo celebrius habetur, quod plurima vis imbrium, frequens tempestas turbinum, totum illis diebus concussit mundum, plurimosque de veritate Dominici corporis dubitantes ita roboravit, ut pacem altaris versum in carnem, vinum calicis in sanguinem, propalam ostenderet, et denuo in genuam

speciem retorta usui humano conducibilia faceret. Beatissimum Dunstanum electum Wigorniensem antistitem dum Cantuariæ benediceret, totius consecrationis egit ordinem, ut non Wicciorum pontificem, sed Cantuariæ benedicere videretur archipræsulem. Clericis modeste mussitantibus vaticinium protulit, scire se quid faceret, quod se defuncto, Dunstanus primatis Ecclesiæ rector foret. Quapropter quod ministerio suo nutus divinus attasset, calumnia si recte judicarent, carere deberet. Nec vero præsentia matura fides defuit: licet Elfnus Wintoniensis episcopus illud interpolare tentasset, namque cum Odo jamdudum expectantes superos sua præsentia lætificasset, ille paratis advocatis, quorum manus palpaverat, subreptoque regis Edgari edicto Cantiam intrusus est: primoque exceptionis die non abstinuit, quin furias mente confotas evomeret, tumulum beati viri pede pulsans, animam voce lacessens: « Tandem, ait, pessime senex, vivacem animam effudisti, sero meliori locum faciens abisti. Itaque quod diu cupiveram, te invito teneo, inde tibi malas gratias ago et habeo. » Sed illo exacto die, cum rabiei efflator cubili se dedisset, vidit beati viri effligiem astantem, et improperare convicium, et velox minari exitium. Ille qui, volatico phantasmate se derideri putaret, nihilominus ad recipiendum pallium Romam per Alpes contendebat. Ibi nivali frigore gelatus, nihil aliud remedii comminisci potuit, quam ut exenteratorum equorum adhuc spirantibus extis immergeret pedes, quibus sancti sepulcrum violarat. Sed nec sic algore tepente, in mortem anima fugiente dirigit.

Elfno ergo defuncto Dunstanus (A. D. 987) jamdudum archipontifex divino præsignatus oraculo, regis Edgari ambitur precibus, ut sedem primariam dignaretur sanctitatis suæ industria. Sed ipse non semel surdis auribus rogantem differens, tandem concordiam omnium episcoporum assensu pressus, manus dedit. Fuerat ille Athelmi; archiepiscopi ex fratre nepos, prius abbas Glastoniæ, post Wicciorum et Londoniensium episcopus, ultimo Cantuariæ archiepiscopus, promotionis suæ gradus indefessis comebat virtutibus. Amaverat profecto cor regis divinitatis specie, ut ejus consilium susciperet in omnibus incunctanter, faciens quæcumque pontifex jubenda putaret. Ille quoque, quidquid famæ et salutis regis concinnum esse intelligeret, non omittere, differentem acrius urgere, ipsius prius mores subditorum speculum effligians, cum excessisset, absque personæ respectu ferocius ulciscens. Exemplum dicti in gestis regum apposui: quod eum septenni mulcasset prænitentia, pro illicita in eam, quæ vel umbratice sanctimonialis fuisset concupiscentia: ita ut proceres ad specimen et normam regis compositi, parum vel nihil contra jus, et æquum auderent, qui dominum suum tam obnoxium Dunstano intelligerent. Jam vero non dubites quantum temperaret a noxio vulgus promi-

scuum, vel mercari volens dominorum gratiam, vel vitare volens austeram legum sententiam, huc accedebant militaris disciplina, custodita probe furum rapacitas, argentariorum falsitas capitali damno coercita; nihil prorsus omissum, quod internum offenderet arbitrium. Ordo monasticus æmulam professionis suæ vitam per omnia loca non negligebat; propterea quod haberent rectores vita religiosos, scientia claros, quos nec desidia tardos, nec audacia præcipites faceret; talis enim librato diu multumque examine propensaque et certante animorum perspicacia, cum rex, tum archiepiscopus promoverant ubicunque locorum. Itaque clerici multarum ecclesiarum data optione, ut aut amictum mutarent, aut locis valedicerent, cessere melioribus, habitacula vacua facientes. Surgebant ergo in tota insula religiosorum monasteria, cum labantur mole pretiosi metalli sanctorum altaria, nec degenerabant a decore ædium mores ædificantium. Ita hominibus omnis ordinis, ferventibus in Dei obsequio, terra quoque ipsa videbatur gaudere otio. Agri proventu uberi respondebant cultoribus, omnium bonorum copia plenis effuebat cornibus, nec facile unquam tempore Dunstani spem provincialium messis ægra decepit. Elementa lætis renitebant vultibus, nullæ nebulae, nubila nulla pigro contrahebant cælo contagia, transmarinorum hostium metus procul, quieta et tranquilla omnia. In urbibus, nec in pauperes præjudicium, nec inter viventes dissidium, nec propter morientes justitium horum bonorum radix per Domini gratiam spectabat ad Dunstanum, de Dunstano prodiit in Edgarum, de Edgardo pullulavit in populum. Felicia tunc fuere tempora habentia præsullem, qui nihil infra dictum faceret; regem, qui sedulus edictis præsullem intenderet. Hæc immortalis viro pepererunt et servaverunt gloriam multo magis quam miracula, quamvis Domino administrante nec eorum mendicus fuerit, quorum hic vel breviter indicula ponere illa efflagitat ratio, ut si quis gestorum ejus expertus ista fortassis attigerit, norit quantum sanctus iste hujus adhuc peregrinationis incolæ mente superna prælibaverit gaudia, denique sanctitatis ejus futuræ præsullem idem qui auctor Deus jucundo prodigio nativitatem ejus præcurrit. Siquidem cum mater ejus fertilis in alvum maturoque jam in partum fetu in Purificatione sanctæ Mariæ frequenti civium collegio templo assisteret, omnium repente luminaria seu casus, seu Dei nutus exstinxit. Omnibus stupefactis, matronæ cereus lucem accepit cœlitus, communicatoque cæteris igne, timorem dispulit, securitatem induxit. Puer litteris datus cum omnes institutionis libros potenter addiceret, tum libentius et charius illa exosculabatur, quæ moribus informatis mentem ad superna dirigerent. Ejus ætatulæ pusio diabolus noctu occursantem, rabi-dorumque canum agmine stipatum virga abegit: obseratam ecclesiam obviis angelorum auxiliis ad terram leniter depositus intravit. Cui processu

cithara ejus paxillo appensa, vocale melos sine A hominis digito intonuit : *Gaudent in cœlis animæ sanctorum*, et sequentia. Quo audito, ad tribulationum patientiam se admoneri, et tunc intellexit, et non multo post expertus, exhorruit.

Juvenis olim defuncti officio concepit oraculum quantum profectum sumpturus esset in Domino, et in sæculo, ne se derideri phantasmatis inanis arbitraretur nebula, signum accepit, monstrato loco, quo post triduum esset sepeliendus presbyter, qui necdum erat invalidus, nec æger, regem effrenis equi cursu delatum ad præcipitium nomine suo a præeunte inclamato, absens liberavit, animalis cursu colibito, in ipso præruptarum faucium hiatu, trabalem molem incuria artificum deorsum vergentem, signaculo crucis eminus porrecto, loco restituit suo. Jam pontifex et Britannæ primas, ad divinum ministerium egens aqua, ex nativo silicis sinu laticem produxit, qui perennes rivos deducit ad hanc diem : diaboli quascunque insidias prævidebat perspicaciter, et eludebat potenter, femineas quondam sordes insusurrantem ignitis forcipibus adurens, eundemque sibi in oratione infestum, simulacroque, vel vulpis, vel ursi indutum, baculo abigens ; effusus pro exsilii sui lætitia cachinnos ingeminantem minis arguens, minas effectui mancipavit, dum ab exsilio regressus ingentem diabolo jacturam, de lucrandis Domino animabus, faceret. Edmundi regis proxime futurum et Edwini præteritum obitum dæmonum edoctus lætitia, illius corpus Glastoniæ sepelivit, istius animam inimicorum violentiæ eripuit. Quid illud ? nonne magnæ reverentiæ metu dicendum quod corporalibus oculis sanctum intuitus Spiritum columbina specie agonizanti femineæ et sibi missas facienti vidit adesse, indeque super memoriam beatissimi Odonis, plausibili volatu sedisse ? Quapropter cunctis in posterum occasionibus acceptis Odonem bonum vocavit usitato et quam proprio nomine *Ode the good*, tum præterea quam familiariter illi, Deus bone, superni spiritus apparebant ? quam conserte cum eo famulabantur ? cujus adhuc patriam suspirantis tædium sanctis hortatibus animantes. Edgari regis ortum et felicitatem futuram symphonia angelica : Edredi decessum ferociori nubium impulsu cognovit ; horisonum enim strepitum probavit mors animalis, cui insederat, non morata. Discipuli felicem ad cœlos excessum absens vidit et pronuntiavit, prophetia perspicuus, nec ullius unquam falsitatis repulsam passus. Ethelredo regi futuram ærumnam, virgini Edithæ, et Ethelwoldo antistiti mortem prædixit conterminandam, eidemque sanctum Elsegum substituit, admonitorem nactus apostolum Andream : ejus enim præcipue fruebatur solatio, vel vitare adversa vel moderari secunda. Sed excellit omnia, præfuit universa, quod dominam Domini Matrem præsentis miraculo et vigilantium oculo conspicatus est socias pudoris (inter quas, et ejusdem pontificis

matrem), ad Christi laudem invitare, illudque Sedulianum modulato canore concinere et repetere :

Cantemus Domino, socias, cantemus honorem :

Dulcis amor Christi personet ore pio.

Mirum est prorsus, mirum omnino quod dicitur, nec tamen a stabilitate veritatis alienum, ut, (quod Dei magno munere sanctis in futura vita concedendum, nunc eos spe beata sollicitat molli-ter, palpat feliciter), ipse lutea compage circumdatus oculis caperet, auribus hauriret, et credo equidem, nec vana fides, quod etiam angelorum cantum audierit *Kyrie eleison* psallentium, quod nunc libenter Ecclesiæ discunt et docent Anglorum. His gloriosus triumphis, victoriosus adoreis, vicesimo septimo patriarchatus sui anno exacto, translatus est ad superos, ingenti sua gloria, immani patriæ ærumna. Siquidem statim læta elementorum facies emarcuit, pax per ejus sapientiam procurata superventu Danorum evanuit, quamvis ille *maximis signis* filiorum calamitates levigaret.

Quorum illud scriptum non vidi, quod neper quoddam Ecclesiæ Christi monacho referente adivi : furem damnatum præcipitio, sancti Dunstani auxilium inclamasse, ligatisque oculis a carnificibus retroactum, desiluisse in præruptum, nec læsum : ibi beatum Dunstanum, corporaliter cum eo locutum, nexus oculorum solvisse. Quo solatio miserum animatum, per confragosas semitas in superiora evasisse manus cujusdam quam non videret nisu, pendula pergentis terga, ne retro laboretur, sustentante ; sed quia de temporum turbine in nostris, de sancti miraculis in aliorum legitur litteris successione episcoporum repetam.

Dunstano successit anno uno Ethelgarus qui primus in novo monasterio abbas a beato Ethelwoldo Wintoniæ factus, post etiam præsulatum Australium Saxonum acceperat, cujus sedes tunc erat apud Selesiam, nunc est Cicestriæ. Hoc de medio facto sedit annis XI Wiltunensium prius episcopus Ælfricus, qui et ante abbas Abendonensis fuerat, de quo quod quidam dieunt eum Cantuarie monachos proturbatis clericis posuisse, verisimile non videtur : constat enim monachos in ecclesia Sancti Salvatoris fuisse a tempore Laurentii archiepiscopi, qui primus beatissimo Augustino successit, sicut in Epistola Bonifacii papæ ad regem Ethelbertum, quæ inferius ponetur, constabit.

Post eum Siricius et ipse Wintoniensis præsul annis quinque, cujus consilio in Gestis regum dixi Ethelredum regem animi libertatem Danis pretio vindicasse, ut eorum pacem argento redimeret, quos ferro propellere posset, nisi corde careret ; unde importabilis tributi pensio imposita Angliæ fortunas provincialium ad solum usque destruxit.

Quod cum successor ejus (56) Ælphagus ex episcopo Wintoniensi archiepiscopus annis sex, et

(56) Alfricum omittit, qui annis XI sedem tenuit, A. D. 995-1005.

mensibus septem, facere contemneret, ne mollitiem A otii sui miserorum dispendio mercaretur, tentus, et in compedes coniectus, postremoque ab ipsis Dænis lapidatus, animam cælo dedit. Cujus vitam scripsit Osbernus plenam virtutibus et miraculis: illo præcipue, quod Romæ positus, obitum Kenulf, qui ei in Wintonia successerat, perspicua veritate suis nuntiavit, præterea die gloriæ suæ illucescente jam jamque morte furorem hostium satiaturus, vidit Dunstanum transitoriam prænantiantem pœnam, et futuram promittentem gloriam; nam quod corpus ejus etiam recentis cruoris præferens vestigia labem putredinis ad hunc diem ignoraverit, et alias dixi et populariter tritum non eget inculcari.

Successit martyri Ælphago Livingus qui et Ethelstanus, annis septem, ex episcopo Wellensi suffragio regis Ethelredi in archiepiscopum promotus. Spirabat adhuc vitam rex ille, veram prophetiam beatissimi Dunstani, quam superius diximus, calamitatibus suis nimis expertus, vir qui coram videret provincias suas subverti, se ipsum postremo exulem agi, nec ullum commiseretur remedium. Id quidam inæqualitati corporis, quidam segnitiei animi deputant; verumiamen utcumque dicta mea ferant posteri, absolute pronuntio: magnum insigne fuisse miseriæ, quod primati patriæ septem mensibus in carcerato nullam opem rex attulerit, nec se ad vindictam excitaverit, seu præsulis majestate, seu calamitatis indignitate permotus. Quare de Etheldredo possum antiquum illud proverbium dicere, quod *e conspicuo probitatis fulmine, natæ fuissent inertes tenebræ*. Quid enim unquam Edgari patri, in probitate, quid huic filio in socordia comparabile habuit Anglia? Implevit ergo locum defuncti Elfegi, Livingus, ut dixi.

Et post eum Egelnodus, octodecim annis, de quo in gestis Cnutonis aliqua commemoravi.

Hic Edsius successit annis undecim, qui post mortem Hardecnuti regem Edwardum provexit in regnum, assistens auctoritate et benedictione sua, conatibus Godwini comitis, et Danorum contra nitentium votis irritis. Nec multo post incurabilem morbum nactus, vivens et volens potestati decessit, cum prius secretiori consilio apud regem et comitem D egisset, ut ei Siwardus abbas Abendonensis succederet. Sed cum ille in ipsum qui honorem intulerat ingratus, etiam necessario victu infirmum fraudaret, jam designatus successor eliminatus est, datusque ei episcopatus Rossensis, quo levaret verecundiam, quo detrimentum consolaretur.

Tunc rex Robertum, quem ex monacho Gemmeticensi Londoniæ fecerat episcopum, archiepiscopum creavit annis duobus, amplissimo præmio bona sibi quondam in Normannia exulanti ab ipso impertita recompensans. Is ergo et amore antiquo et recenti honore primas partes in consiliis regalibus vindicabat, quos vellet deponeret, quos liberet, sublimaret. Anglis nota loquor, et alias dicta repeto.

Angli ergo Normanno invidere, et regis benevolentiam extenuare. Ille contra pertinacius insistere, donec præcipuos optimates, Godwinum dico et filios ejus proditoris apud reges accusatos, Anglia expelleret. Expulsionis aliæ quoque fuere causæ, et alii auctores, sicut alias non tacuimus. Sed ille clarius classicum cecinit, instantius accusavit. Et tunc quidem animi sententiæ blanditus est effectus rei, sed posteriori anno causa in suffragium popularium deducta, exsules restituti. Quorum reconciliationem cum sibi nocituram archiepiscopus non dubitaret, iudicii deliberationem præveniens Romam ivit, unde cum epistolis innocentie et restitutionis suæ allegaticibus rediens finem vitæ apud Gemmeticum invenit.

Tunc Stigandus quidam, qui quondam dimisso orientalium Anglorum episcopatu, sublimiorem gradum meditatus Wintoniensem invaserat, rapuit occasionem desideratam, ut innocentis regis simplicitatem circumveniens, archiepiscopatum septemdecim annis tantis honoribus adjungeret: alias sane nec imprudens, nec inefficax. Cæterum adversus ambitum nihil dignitati suæ consulens, quæcumque posset aliis præripere, sibi abscondere, nunquam avaritiam suam moderari; sacros honores ecclesiarum, hos sibi pecunia comparans, istos aliis lingua vindicans; prorsus publicas mundinas ex episcopatibus et abbatibus faciens, et ibi cupiendi modestiam admittens, ubi quod cuperet decesset. Nonne illud belluinæ rapacitatis dices, quod Wintoniæ episcopatum et Cantuariæ archiepiscopatum, præterea multas abbatias solus ipse possidebat, quæ singula satis superque sufficerent alicui probi viro? Sed ego conjicio illum non iudicio sed errore peccasse, quod homo illitteratus (sicuti plerique et pene omnes tunc temporis Angliæ episcopi) nesciret quantum delinqueret, rem ecclesiasticorum negotiorum sicut publicorum actitari existimans. Quare nunquam pallium a Roma meruit, quamvis et ibi venalitas multum operetur, nisi quod quidam Benedictus apostolicæ sedis pervasor ipsi misit gratulatus, quod cum quem alii archiepiscopi ducebant ludibrio, ipse papam appellasset. Sed illo post non multum dejecto, omnia ejus facta evacuata, decretum-

que consilio salubri non potuisse eum dare legitime pallium, qui juste non habuisset papatum. Non resipuit super his Stigandus sed perstitit, parum cogitans de animarum salute, tantum forensi frueretur honore. Interea Willielmus comes Normanniæ Angliam veniens armis provinciam perdomuit, cum et Dei permissio suffragaretur, et nonnullæ causæ suppeterent, quas non infirmas ipse arbitraretur. Qui cum et belli Hastingsensis victoria, et castelli Dofrensis deditioe terrorem sui nominis sparsisset, Londoniam venit, venienti Stigandus eum potentissimis Anglis processu et favore suo applausit: consortisque loquelis Willielmus eum in Patrem et archiepiscopum, ipse Willielmum in regem recepit, et filium. Verumtamen coronam regni de manu ejus

rex detrectavit suscipere, astutia, qua consueverat, prohibitores ex parte apostolici subornans. Nec multo post in Normanniam navigans sub velamine honoris illum renitentem secum traxit, ne quid perfidiae, se absente, per ejus auctoritatem in Anglia pullularet. Inter quae difficile dictu est, quantis eum exceperit officiis dignanter ubicunque locorum asurgendo, et contra eum in omnibus episcopatibus Normanniae et abbatibus longa serie pompae procedi faciendo. Sed quidquid his tegebatur involucris, erupit in clarum veniente in Angliam Ermenfredo, Seduense episcopo, legato Alexandri papae, qui ad voluntatem regis, coacto concilio Stigandum deposuit, fidem Willielmi appellantem, et violentiam reclamantem. Et quamvis ille se blande excusans praecipuum papae objectaret, non tamen opinionem affectatae depositionis exclusit, quod eum toto aeo in vinculis Wintoniae habuerit. Ibi ergo Stigandus tenui victu vitam toleravit, quod ei parum de fisco ferebatur, et ipse ingenita mentis duritia nihil de suo inferri pateretur. Quin et hortantibus amicis et praecipue regina Edgitha, Edwardi regis relicta, ut se delicatius vestiret et pasceret, per omne sanctum pejerabat non se habere nummum nec valens. Sed huic sacramento soliditatem veri abfuisse probavit ingens vis opum post mortem ejus in subterraneis specubus inventarum, ad quarum indicium ut veniretur, auxilio fuit clavicula collo exanimati dependens, quae familiaris scrinii esset custos, ea serae immissa, manifestavit per chartas inventas, et qualitatem metallorum et quantitatem ponderum.

Nondum ille efflaverat, cum a Willielmo rege Lanfrancus Cadomensis abbas ad archiepiscopatum electus est. Is gente Longobardus, non adeo abjecta et obscura progenie oriundus erat. Sed litteratura perinsignis liberales artes quae jamdudum sorduerant, a Latio in Gallias vocans, acumine suo expolivit, teneriorem aetatem in secularibus deterens, in Scripturis divinis animo et aeo maturuit. Quibus edoctus mundi fumos et ampullata gentiliu eloquia parvipendens monachus desiderium imbibit, multisque diu locis circumspectis ex omni abbatiarum copia Beccum apud Normanniam potissimum elegit, paupertate loci et monachorum religione captus (siquidem eo forte adveniens ipsum abbatem Herlewinum nomine, ad coquendos panes succinctum, et manus limo oblitum conspicatus esset); factus ergo ibi monachus homo, qui nesciret agresti opere victum quaerere, publicas scholas de dialectica professus est, ut egestatem monasterii scholarum liberalitate temperaret, exivit fama ejus remotissimas Latinitatis plagas, eratque Beccum magnum et famosum litteraturae gymnasium. Gloria laudis condavit apud improbos viro invidiam, capellanis, qui infra ejus scientiam se viderent, animum comitis Willielmi in ipsum turbantibus, quod unum eorum palam de inscitia litterarum irrisisset. Quapropter Lanfrancus edictum accipiens, ut Normanniam sua

importunitate vacuaret, curiam venit, moxque indulgentiam comitis meruit, quod ille statim vivacitate sensus intellexisset, quantae prudentiae Lanfrancus esset ex dignitate frontispicii, et facie responsi, interiora conjectans. Nec multo post epud Cadomum abbatem fecit, ubi sancto Stephano monasterium a fundamentis levaverat. Quin et regi fastigiatus solio, archiepiscopum, ut dixi, instituit, quod ipse melius scripto suo insinuabit, quod de ordinatione sua, et de controversia inter se et Eboracensem Thomam commota et sedata, ita scripsit.

Anno Dominicæ Incarnationis millesimo septuagesimo intravit Anglicam terram Lanfrancus Cadomensis cœnobii abbas, moventibus et præcipientibus Willielmo glorioso rege Anglorum, et felix memoriae Alexandro totius sanctæ Ecclesiæ summo pontifice. Is post paucos sui introitus dies Dorobernensem Ecclesiam suscepit regendam. Consecratus est autem quarto Kalendarum Septembris in sede Metropoli a suffraganeis ipsius sedis Willielmo Londoniensi episcopo, Siwardo Roffensi, Walchelmo Wentano, Remigio Dorcensi sive Lincolnensi, Herfasto Helmanensi sive Thetfordensi, Stigando Selsiensi, Hermannō Schireburnensi, Gisone Wellensi. Cæteri, qui absentes fuerunt, causas suæ absentiae tam legatis quam litteris ostenderunt. Ipso anno Thomas Eboracensis Ecclesiæ antistes electus Cantuariam ex prisca consuetudine ab eo sacrandus advenit, a quo cum Lanfrancus scriptam de obedientia sua professionem cum adjectione jurisjurandi, custodito antecessorum suorum more, exposceret: respondit Thomas se id nunquam facturum nisi prius scriptas de hac re auctoritates legeret, nisi testes hujus antiquitatis assertores cerneret: postremo, nisi congruas super hac re rationes audiret, quibus id juste et rationabiliter sine suæ Ecclesiæ præjudicio facere deberet. Hoc autem ignorantia magis quam spiritus elati pertinacia faciebat. Novus enim homo et Angliæ consuetudinis penitus expertus, verbis adulatorum plus æquo et bono fidem exhibebat. Lanfrancus tamen in præsentia paucorum episcoporum, qui ad eum pro hac consecratione advenerant, quod postulabat ostendit. At ille aspernatus omnia, non sacratus abscessit, quod rex audiens graviter accepit, existimans Lanfrancum injusta petere, et scientia litterarum magis quam veritate et ratione confidere, quamvis nec ipsi Thomæ deesset litterarum peritia, multo ingenio multoque studio comparata. Paucorum dierum spatio evoluto Lanfrancus ad curiam venit, a rege audientiam postulavit, redditis rationibus ejus animum mitigavit, transmarinis, qui aderant, suæ parti justitiam adesse suasit et persuasit. Angli enim qui rem noverant assertionibus ejus per omnia constantissime testimonium perhibebant. Itaque regio edicto communicæ omnium decreto statutum est, ad præsens debere Thomam ad matrem totius regni Ecclesiam redire, professionem scribere, scriptam legere, lectam inter exami-

nandum in præsentia episcoporum Lanfranco porrigere, in qua præceptis quidem ejus in omnibus, quæ ad Christianæ religionis cultum pertinent, se obtemperatum absolute nulla interposita conditione promitteret, successoribus vero ejus non ita, nisi prius vel coram vel in episcopali concilio competens ei ratio redderetur, qua antecessores suos Dorobernensis Ecclesiæ primatibus id fecisse et facere debuisse evidentissime comprobaretur. Igitur rediit, quæ jussa sunt implevit, sacratus abscessit. Non multos post dies Lanfrancus ab universis Anglici regni episcopis, qui diversis temporibus, diversis in locis ab aliis archiepiscopis vel a papa tempore Stigandi sacrati sunt, professiones petiit et accepit, sequenti anno cum præfato archiepiscopo Romam ivit, et honorifice a sede apostolica susceptus unum quidem pallium ab altari Romano more accepit, alterum vero in indicium sui amoris, videlicet cum quo missam celebrare solebat, Alexander ei papa sua manu porrexerat. In cujus præsentia Thomas calumniam movit de primatu Dorobernensis Ecclesiæ, et de subjectione trium episcoporum Dorcestrensis sive Lincolnensis, Wigorniensis, Lecfeldensis, qui nunc est Cestrensis, dicens Cantuariensem Ecclesiam atque Eboracensem parem ad invicem honorem habere, nec alteram alteri secundum beati Gregorii constitutionem debere ullatenus subjacere, excepto quod alter utrius archiepiscopum priorem et digniorem oporteat esse eo quem constituerit fuisse posterius ordinatum. Prædictos vero tres episcopos suæ sedi, suisque antecessoribus ab antiquis temporibus existisse subjectos.

Lanfrancus hoc audiens etsi moleste tulit, modesta tamen discretione verba illius veritate penitus carere respondit, asseverans Gregorianam illam constitutionem non de Cantuariensi et Eboracensi Ecclesia, sed de Londoniensi, et Eboracensi esse prolatam. De qua re et de tribus episcopis multus hinc inde verbis prolatis, decrevit Alexander papa, oportere causam hanc in Anglicam terram audiri, et illic totius regni episcoporum et abbatum testimonio et judicio definiri. Lanfrancus quamvis alligatum illum suo tempore facta ab eo professione teneret, maluit tamen pro successoribus laborare, quam eis in posterum indiscussam hanc tantam calumniam discutiendam reservare, uterque ergo in Paschali solemnitate ad regem venit, ibique prolatis in medium partium rationibus sententiam de negotio regalis curia dedit. Jussum est fieri transcriptum totius causæ continens finem. Lanfrancus Alexandro papæ direxit Epistolam, in qua ei totius negotii gestionem breviter et veraciter enarravit. Utraque scripta sunt, subter annexa præmissa professione quam Thomas Lanfranco coram rege et ejus curia manu in manum porrexerat.

«Decet Christianum quemque Christianis legibus subjacere, nec his quæ a sanctis Patribus salubriter instituta sunt, quibuslibet rationibus contraire. Hinc namque iræ, dissensiones, invidiæ, contentio-

nes, cæteraque procedunt, quæ amatores suos in pœnas æternas demergunt, et quanto quisque altioris est ordinis, tanto impensius divinis debet obtemperare præceptis. Propterea ego Thomas ordinatus jam Eboracensis Ecclesiæ metropolitanus antistes, auditis cognitisque rationibus absolutam tibi, Lanfrance, Dorobernensis archiepiscopo, tuisque successoribus de canonica obedientia professionem facio, et quidquid a te vel ab eis juste et canonice mihi injunctum fuerit, servaturum me esse promitto, de hac re autem dum a te ordinandus essem, dubius fui. Ideoque tibi quidem sine conditione, successoribus vero tuis conditionabiliter obtemperatum me esse promisi. Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo septuagesimo secundo, regni vero Willielmi gloriosi regis Anglorum et ducis Normannorum sexto, pontificatus autem Domini Alexandri papæ undecimo, in præsentia regis et episcoporum atque abbatum ventilata est causa de primatu. Quem Lanfrancus Dorobernensis archiepiscopus super Eboracensem Ecclesiam jure suæ Ecclesiæ proclamabat, et de ordinationibus quorundam episcoporum, de quibus ad quem specialiter pertinerent certum minime constabat. Et tandem aliquando diversis diversarum causarum auctoritatibus probatum atque ostensum est, quod Eboracensis Ecclesia Cantuariensi Ecclesiæ debeat subjacere, ejusque archiepiscopi, ut primatis totius Britanniæ dispositionibus in iis, quæ ad Christianam religionem pertinent in omnibus obedire. Subjectionem vero Dunelmensis, hoc est Lindisfarnensis episcopi, et omnium regionum a terminis Licfeldensis episcopi, et Humberæ magni fluvii usque ad extremos fines Scotiæ, et quidquid ex hac parte prædicti fluminis ad parochiam Eboracensis Ecclesiæ jure competit, Cantuariensis metropolitanus, Eboracensi archiepiscopo, ejusque successoribus in perpetuum obtinere concessit; ita ut si Cantuariensis archiepiscopus concilium cogere voluerit; ubicunque ei visum fuerit, Eboracensis archiepiscopus sui præsentiam cum omnibus sibi subjectis episcopis ad nutum ejus exhibeat, et ejus canonicis dispositionibus obediens existat. Quod autem Eboracensis archiepiscopus professionem archiepiscopo Cantuariensi facere etiam cum sacramento debeat, Lanfrancus Dorobernensis archiepiscopus ex antiqua antecessorum consuetudine ostendit, sed ob amorem regis, Thomæ archiepiscopo Eboracensi sacramentum relaxavit, scriptamque tantum professionem recepit, non præjudicans successoribus suis qui sacramentum cum professione a successoribus Thomæ exigere voluerint. Si archiepiscopus Cantuariensis vitam finierit, Eboracensis archiepiscopus Doroberniam veniet, et eum, qui electus fuerit, cum cæteris præfate Ecclesiæ episcopis ut primatem proprium jure consecrabit. Quod si archiepiscopus Eboracensis obierit, is qui ei successurus eligitur accepto a rege archiepiscopatus dono Cantuariam, vel ubi Cantuariensi archiepiscopo visum fuerit,

accedet, et ab ipso ordinationem canonico more suscipiet. » Hic si Epistolam Lanfranci ad Alexandrum papam totam posuero, erit onerosum profecto. Quapropter quod ad rem tantum attinet, supponam, adjiciens etiam privilegia sedis apostolicæ, quæ ad suam causam firmandam magno fuisse suffragio ipse asseverat. Unde me jure nullus criminari debet, quasi talibus scriptis volumen implendo, alienam in me transferam gloriam, sed dabit potius si æquum judicat necessitati susceptæ historiæ veniam. Quinimo a studioso lectore habendæ sunt scriptori gratiæ, quod omnia hic congesta inveniet, quæ et labori esset per multa volumina scrutari, et dubietati, si unquam forte possent inveniri, simul quod nec adhuc controversia inter duos metropolitanos conquievit, sed in magno etiam nunc versatur litigio, cum ad istos qui modo dissident ordine venero, non habeo necesse ostendere, quæ pars veritate nitatur, cum jam tempore istius Lanfranci præoccupavero.

« Domino totius Christianæ religionis summo speculatori, ALEXANDRO papæ, LANFRANCUS sanctæ Dorobernensis Ecclesiæ antistes, debitam cum omni servitute obedientiam.

« In concilio, quod Angliæ per vestram auctoritatem coactum est, ubi querelæ Thomæ archiepiscopi prolata et ventilatae sunt, allata est ecclesiastica gentis Anglorum historia, quam Eboracensis Ecclesiæ presbyter et Anglorum doctor Beda composuit: lectæ sententiæ, quibus pace omnium demonstratum est, a tempore beati Augustini, primi Dorobernensis archiepiscopi, usque ad ipsius Bedæ ultimam ætatem, quæ fere centum et quadraginta annorum spatio terminatur, antecessores meos, super Eboracensem Ecclesiam, totamque insulam quam Britanniam vocant, necnon et Hiberniam, primatum gessisse, curam pastorem omnibus impendisse, in ipsa Eboracensi urbe persæpe, locisque finitimis, ubi eis visum fuit, episcopales ordinationes atque concilia celebrasse, Eboracensis antistites ad ipsa concilia vocasse, et cum res poposcisset, de suis eos actibus rationem reddere compulisse. Episcopus quoque, quorum subjectionem in quæstionem Thomas adduxerat, infra illud centum et quadraginta annorum spatium, per Dorobernenses archiepiscopos fuisse sacros, ad concilia vocatos, quosdam quoque, culpis exigentibus, ab eis cum Romanæ sedis auctoritate depositos, multaque in hunc modum, quæ epistolaris modestia per singula explicare non potest. Diversa ad legendum porrecta concilia, quæ diversis temporibus, diversis de causis, a meis sunt antecessoribus celebrata. Quæ tametsi eandem suæ institutionis non habuere materiam, eandem tamen de primatu et subjectione episcoporum tenuere sententiam, recitatæ eorundem, de quibus quæstio versabatur episcoporum ante prædecessores meos factæ electiones, et per eos ordinationes, qui Dorobernensi Ecclesiæ de sua obedientia scriptas reliquerunt professiones. Urbs namque, quæ nunc

A Cantuaria vocatur, antiquis temporibus ab ipsis terræ incolis Dorobernia vocabatur. Nec defuerunt gesta quibus reseratum est, cum Anglia per plures esset regulos divisa, Nordanhumborum regem ubi sita est civitas Eboraca, accepto pretio cuidam Symoniaco episcopium vendidisse, pro qua culpa Dorobernensi archiepiscopo ad concilium vocatum esse, nolentemque venire pro sua inobedientia excommunicationis sententiam pertulisse. Cujus communionis atque consortii omnis illarum partium Ecclesia tam diu abstinuit, quoad usque concilio ipsum exhibuit, et quod male gestum est correxit, ultimum quasi robor totiusque causæ firmamentum, prolata sunt antecessorum vestrorum, Gregorii, Bonifacii, Honorii, Vitaliani, Sergii; item Gregorii, Leonis, Joannis privilegia atque scripta, quæ Dorobernensis Ecclesiæ præsulibus Anglorumque regibus aliis atque aliis temporibus variis de causis sunt data atque transmissa, reliqua enim reliquorum tam authentica quam eorum exemplaria in ea combustione atque abolitione quam Ecclesia nostra ante quadriennium perpessa est, penitus sunt absorpta. His atque aliis, quæ particulariter breviterque explicari non possunt ex parte Ecclesiæ nostræ in causa peroratis contra tantam tantarum auctoritatum evidentiam paucissimas contradictiones opposuit, Epistolam illam præcipue ferens in medium, qua beatus Gregorius Londoniensem atque Eboracensem Ecclesiam pares esse, nec alteram alteri subjacere instituit. Quam scripturam cum in rem nihil facere concordæ sententia cuncti protinus defluisent, pro eo quod nec ego Londoniensis episcopus essem, nec de Londoniensi Ecclesia esset quæstio instituta, vertit se ad alia egena atque infirma argumenta, quæ post paucam moram Christo revelante paucis sunt objectionibus abolita, etc.

« Domino excellentissimo atque præcellentissimo filio regi Anglorum ETHELBERTO, BONIFACIUS episcopus, servus servorum Dei.

« Dum christianitatis vestræ integritas ita circa conditoris sui cultum excreverit, ut longe lateque resplendeat, et in omni mundo annuntiata vestra Deo dignæ operationis augmenta referat: enormes largitori omnium bonorum Deo grates exsolvimus, qui vos de excelso prospexit, et in tanto culmine virtutum erexit. Quapropter, illi gloriæ, quod ab apostolica sede per coepiscopum nostrum Mellitum postulastis, libenti animo concedimus, id est ut vestra benignitas, in monasterio in Dorobernensi civitate constituto, quod sanctus doctor vester Augustinus beatæ memoriæ Gregorii discipulus sancti Salvatoris nomini consecravit, cui ad præsens processu esse dignoscitur dilectissimus frater noster Laurentius, licentè per omnia monachorum regulariter viventium habitationem statuat apostolica auctoritate decernentes, ut ipsi vestri prædicatores monachi monachorum gregem sibi associant, et eorum vitam sanctitatum moribus exornent. Quæ nostra decreta, si quis successorum vestrorum, sive regum,

sive episcoporum, clericorum, sive laicorum irrita facere tentaverit, a principe apostolorum Petro, et a cunctis successoribus suis anathematis vinculo subjaceat, quoad usque quod temerario ausu per egit, Domino placita satisfactione pœniteat, et hujus inquietudinis veram emendationem faciat. In Christo valeas, domine filii. Missa per manum Melliti episcopi Londoniensis, anno Dominicæ Incarnationis 615.

« Dilectissimo fratri Justo BONIFACIUS episcopus, servus servorum Dei.

« Susceptis vestræ dilectionis apicibus, in quibus reperimus inter alia plurimos ex gentilibus ibidem degentibus Deo Omnipotente et Domino nostro Jesu Christo auxiliante conversos, maxime autem in partibus Cantiae, ad veri Dei nostri fidem vestris laboribus esse perductos: valde gratulati sumus; Edhaldi quoque regis animum ad veræ agnitionis viam esse correctum, Dominum Omnipotentem in eo laudamus, qui sui nominis sacramentum, vestrique laboris fructum non deseruit, sicut ipse prædicatoribus Evangelii veraciter repromisit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii). Multa enim clementia, apud Dominum, multa est in nobis demonstrata, cum aperiantur corda barbararum gentium ad suscipiendum prædicationis vestræ singulare mysterium; ut enim proficerent, vestris meritis est eorum salvatio procurata, Domino dicente: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Matth. x). Cognovi siquidem in vestris syllabis, ut sanctæ recordationis prædecessor noster Gregorius constituit Augustino et omnibus successoribus suis in posterum metropolitanam et primitivam sedem in civitate Dorobernia, ubi caput totius gentis Anglorum a diebus paganorum habetur. At vero nunc per revelationem Jesu Christi, qui est origo et caput Christianitatis, eadem civitas exallatur et orthodoxa fides, quæ est radix nobilissima ibidem collocatur, ut ex illa segete uberrimum fructum boni operis ad pabulum cœlestis patriæ omnes Insulani metere queant. O quam felix illa civitas quæ meruit in se Christum habitorem habere! felix illa civitas: felix et tota gens cum illos superna misericordia visitare non dedignata sit, quos ante mundi creationem prædestinaverat sibi sociare. Quare absit ab omni Christiano, ut ex illa civitate Dorobernia aliquid minuatur, aut in aliud mutetur nunc vel futuris temporibus, quæ a prædecessore nostro domino papa Gregorio statuta sunt, quoquo modo res humanæ quassentur. Sed magis ex auctoritate beati Petri apostolorum principis ad ipsum præcipientes firmamus, ut in Dorobernia civitate semper in posterum metropolitanus totius Britanniae locus habeatur, omnesque provinciæ regni Anglorum præfati loci metropolitanæ Ecclesiæ subjiciantur, immutata et perpetua stabilitate decrevimus. Hanc autem Ecclesiam utpote specialem, consistentem sub potestate et tuitione sanctæ Romanæ Ecclesiæ, si quis conatus fuerit imminuere, eique de concessæ potestatis

A jure quidquam abstulerit, auferet eum Omnipotens Deus de libro vitæ suæ, sciatque se sub anathematis vinculis esse nodatum. Deus te incolumem custodiat, reverende frater. »

« Dilectissimo fratri Honorio Honorius episcopus servus servorum Dei.

Susceptis vestræ dilectionis litteris in ills reperimus vestri laboris sollicitudinem circa vobis commissum gregem multa fatigatione occupatum, multo labore et angustia crebrescentibus malis et mundanis usibus mentis vestræ difficultates sæpius sustinere gravitatem. Nos vero hortamur vestram dilectionem, ut opus Evangelii, quod cepistis, teneatis, quod in eo laborandum tibi atque perseverandum magis quam omittendum est. Memento evangelici præcepti, quo dicitur: *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (Luc. xxii). Et iterum in Apostolo: *Stabiles estote et immobiles, scientes quod labor vester non est inanis coram Domino* (I Cor. v). Ideo suppliciter vestram dilectionem admonemus, ut fide et opere in timore Dei et charitate vestra acquisitio, decessorumque vestrorum, quæ per domini Gregorii exordia pullulat convalescendo amplius extendatur, ut ipsa promissio Domini eloquii vos ad æteruam festivitatem evocet, quæ dicit: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* (Matth. xi). Et iterum: *Engle, serve bone et fidelis, quod super pauca fuisti fidelis super multa te constitutum* (Matth. xxv). Interea tuæ sedis auctoritatem nostræ auctoritatis privilegio firmari postulasti. Nos vero absque ulla dilatione gratuito animo annuentes quod rectum est, ut quod semel statutum atque dispositum a prædecessoribus nostris cognovimus, hoc ipsum et nos confirmemus, eorumque vestigia sequentes juxta ritum prisæ consuetudinis, quæ a tempore sanctæ recordationis Augustini prædecessoris vestri nunc usque Ecclesia tua detinuit ex auctoritate beati Petri apostolorum principis primatum omnium ecclesiarum Britanniae tibi Honorio tuisque successoribus in perpetuum obtinere concedimus. Tuæ ergo jurisdictioni subjici præcipimus omnes Angliæ Ecclesias et regiones, et in civitate Dorobernia metropolitanus locus et honor archiepiscopatus et caput omnium ecclesiarum Angliæ semper in posterum servetur: et a nulla persona per aliquam malam suasionem in alium locum mutetur. Aliter autem si quis fecerit typho superbiæ instinctus, et nostræ præceptioni inobediens, et prænominatæ Ecclesiæ concessis suæ dignitatis contenderit reniti, sciat se separatam a participatione corporis et sanguinis Redemptoris Jesu Christi. Deus custodiat te incolumem, reverende frater. »

« Dilectissimo fratri Theodoro Vitalianus episcopus, servus servorum Dei.

« Inter plurima, quæ per vestras syllabas nobis intimari jussisti, cognovimus etiam desiderium vestrum pro confirmatione diocesis, quæ tuæ subjectioni subjacet, quia in omnibus ex vestro aposto-

licæ auctoritatis privilegio splendescere desideras. Nos ergo petitioni vestræ annuentes, quia congruit pastorali sollicitudine circa ecclesias Dei, quæ a priscis temporibus ab hac sede statuta intelligimus, irrefragabili ratione volumus ut sicut a nobis ita et a successoribus nostris perpetua stabilitate muniantur, unde nobis visum est te exhortari ac in præsentî commendare tuæ sagacissimæ sanctitati omnes ecclesias in insula Britannicæ positas. Omnia ergo, quæ a sancto Gregorio prædecessore nostro Augustino sincello suo statuta sunt atque firmata, vel etiam per sacrum usum pallii concessa, nos tibi in ævum concedimus, et Doroberniam civitatem, ubi primum per revelationem Jesu Christi Domini nostri fides Catholica secundum institutionem sacrorum canonum suscepta est, habeto. Ex auctoritate autem Petri apostolorum principis, cui a Domino Deo potestas data est ligandi atque solvendi in cælo ac in terra, nos licet immeriti ejusdem beati Petri clavigeri regni cælorum vicem tenentes, tibi, Theodore, tuisque successoribus sicut ab olitanis temporibus fuerint condonata in perpetuum, ita in ipsa tua metropolitana sede, quæ sita est in Dorobernia, immutanda concedimus obtinenda. Si quis vero, quod non optamus, contra hanc nostræ apostolicæ definitionis privilegii auctoritatem venire tentaverit, si quidem episcopus aut presbyter aut diaconus fuerit, ex hac apostolica auctoritate decernimus, ut episcopus ordine præsulatus careat, et presbyter vel diaconus a suis gradibus se noverint defectos, ex numero autem laicorum tam ex regibus quam principibus sive magna sive parva persona fuerit, sciat se alienum a participatione Domini nostri Jesu Christi. Hanc autem privilegii paginam suffultam auctoritate beati Petri apostolorum principis, cujus ministerio fungimur, tibi, Theodore, tuisque successoribus in perpetuum obtinendam delegamus. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater. »

« SENCIVS episcopus, servus servorum Dei, ETHELREDO, ALFRIDO, ALDULFO regibus Anglorum.

« Donum gratiæ spiritualis, sancti Spiritus illustratione fidelium corda succendit, ac reparando reficit, et virtutis mirificæ constantia roborat, et cælestium donorum beneficiorum instituit perenniter promereri suffragia, et labentium rerum exitia nihilominus præcavere. Quo usi munere pietatis Dei sancti Patres, ut quædam astrorum cælestium splendifera luminaria mundi totius per ambitum renitentes gloriose post præsentis vitæ felicia gaudia inter numerum electorum meruere ascribi. Porro vos gens sancta, genus electum, populus acquisitionis, filii lucis, stirps regia, fidei propago de incremento virtutum gaudete in Domino et exultate quod vestri non immemor studii egregius ac primus apostolorum Petrus fidei firmissima petra, dum mentis ac conscientiæ vestræ sensu lætatur, nomen quoque vestrorum reminiscitur et agnoscit. Confidimus namque quod et aditum regni cælestis

A aperiat, quibus tantum inter gentes, quibus Deo auspice præpolleritis, favorem contulit dignitatis. Et vos igitur Christianissimî ac dilectissimi filii, ejus auctoritate collatum vobis antistitem Brithwaldum Canticæ sedis præsulem totiusque Britannicæ primum pontificem alacri pectore menteque devota suscipite, scientes quod mercedem prophetæ accipiet, si quis hunc ut prophetam accipiat, et si spernere illum forsau, quod absit! fastu quisquam prosiliat, æo eum sed a quo missus est spernet. Qui juxta Dominicam vocem absque ullo adminiculo condemnabitur. Procul ergo a vobis longèque talis absit infanda temeritas ne diram hostis antiquus inobediens faciem in vobis inveniat, quos sancta Dei Ecclesia in gremio filiorum adoptionis sociare dignata est. B Optamus ergo, quod misericordia solita Dominus æster Jesus Christus faciat vos ineffabiliter ministerii ac regii culminis honore sublimari, et in exantia futuri judicii reservari. »

« Dilectissimis fratribus universis episcopis per Britanniam constitutis Sencivus.

« Sicut nobis quibus curam officii pastoralis beati Petri apostolorum principis supernæ dignatio miserationis, regimenque concessit fratris ignoti, reverendam advexit præsentiam, ita quoque vestri religiosissimi præsulatus collegii, agnita salus geminum attulit tripudii munus. Nam omnium bonorum auctori Domino Deo nostro immensa peregrinus gratias reperta fratrum fidelium in sinu sanctæ matris Ecclesiæ unanimi devota constantia et amore fervente inter se dilectionisque consortio. Sic enim sagaci solertia Deum complacere noscuntur, offerentes ei pura libamina cum in arca pectoris splendorem veri luminis refoventes nullis illecebris mentem illudant, nullis fratrum stimulis corda percellant, nullis proximis nocentibus mentibus animant; sed ut Dei ministri speculum se subjectis vitæ morumque probitate exhibeant. Hinc sibi Dominum prosperantem in adversis, nec quidquam poterunt hostis insidiæ iis nocendo subripere, etenim ubi præsto est Domini adiutorium, cuncta fugatur spirituum malignorum adversitas. Cum ita sit, paternis affatibus collatantes vestræ fraternæ dilectionis unanimi religiositati, insinuamus vobis, quod præsens dilectissimus frater Brithwaldus [al. Bertwaldus] Cantuaricæ provinciæ præsul qui in sedem reverendæ memoriæ Theodori quondam archiepiscopi subrogatus est, juxta ritum præcæ consuetudinis, quæ a tempore sanctæ ac reverendæ memoriæ D. prædecessoris nostri Gregorî Rom. pontificis nunc usque sua Ecclesia detinuit a vobis, imo a beato Petro apostolorum principe primatum omnium ecclesiarum Britannicæ sortitus, cum sacro usu pallii ac venerabilis dalmaticæ illie demandatus est. Quod non incommode, fratres charissimi, adeptus promeruit, cum nequaquam festu sive tumore jactantiæ, sed mente subnixæ ac humili corde tantum munus dignus obtinuit. Quocirca hortamur fratres vestrum a Deo dicatum consor-

tium salubrique consilio monemus, ut propter Dei amorem atque futuræ vicissitudinis spem, eidem fratri vestræ regionis archiepiscopo, ac si nobis debitum ministerii honorem exsolvere, et ut præsul primatum gerenti efficaciter sciatis obedire, non ignari quid vas electionis insinuet: *Obedite præpositis vestris* (Hebr. xiii); et rursum: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit* (Rom. xiii). Ideoque, fratres, vos admonemus universosque ordinum gradus, præcipientes ex hac apostolica auctoritate, ut nullus sit qui præsumat contra hæc, quæ ab hac apostolica sede olim constituta præsentibus vel futuris temporibus contraire, sed semper præmemorata Ecclesiæ concessæ potestates illibatae servantur in perpetuum. Et quod vos, annuente divina clementia, hæc peracturos indubitata mente confidimus quæ commonere statuimus, fraternitatis vestræ religiosum propositum ineffabilem sancti Salvatoris nostri potentiam exoramus, ut pia vos semper religione pollentes perenni tribuat lætitia gratulari, et fraternis affectibus collatantes sanctorum meritis in æterna beatitudine sociari. Deus vos incolumes custodiat, dilectissimi fratres. »

« GREGORIUS episcopus, servus servorum Dei, episcopis Angliæ salutem.

« Dei omnipotentis immensæ pietatis magnitudinem collaudamus, qui suæ majestatis gloriam sic dilatare dignatus est, ut in omnem terram exierit jam sonus prædicatorum suorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Cujus ineffabili pietatis gratia, sicut noscitur procreati, ita quoque sumus adoptati, sanctæ regenerationis portantem mysterium in spem gloriæ filiorum Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Reverentiæ itaque vestræ dicato collegio collatantes, ut in fide stabiles, et in opere efficaces inveniamini, hortamur honore invicem prævenientes, et alter alterius onera portantes, quod sic adimplebitis legem Christi, charitatem continuam habentes in dilectione Dei et proximi, sine qua impossibile est placere Deo. Fratris igitur nostri Tatwini, qui beatæ memoriæ Augustini prædicatoris vestri cathedræ subrogatus est, adventus nos admodum lætificavit, quod virum religionis et magnæ probitatis, sub ipso tempore, quo apud nos stetit, cum cognovimus. Proinde auditis ejus petitionibus antecessorum ejus jura dignitatis perquiri in sacro scrinio fecimus, et invenientes eum justa postulasse, sacrum pallium cum venerabili usu dalmaticæ apostolica ei auctoritate tradidimus, annuentes quoque jura dignitatis omnia, quæ prædecessores sui a tempore beatæ memoriæ Augustini habuisse noscuntur. Sicut ergo prædecessoris nostri Gregorii Rom. pontificis decretum præfato Augustino sincello suo prædicatori vestro omnes episcopus Angliæ subjecti, sic nos, Deo auctore et beato Petro apostolorum principe, licet indigni ejus nomine vicem gerentes, tibi, Tatwine, Doroberniæ civitatis archiepiscopo tuisque successoribus legitimis omnes ecclesias Britannicæ earumque rectores

A subjecimus, apostolica auctoritate præcipientes, ut omnino homo totius Angliæ tuis canonicis jussionibus obediat, et te sciat esse primatem atque speculatorem totius Insulæ, cui vices nostras per omnia gerendas in regione illa commisimus. Tuam autem Ecclesiam Doroberniæ constitutam ut propriam et primam sobolem religionis vestræ in Christo specialiter sub tuitione manus nostræ tenemus, quam volumus in pacis tranquillitate vigere, ejusque jura et dignitatis privilegia in perpetuum immutata servari, quod prima et mater est aliarum omnium, primitus in vestra regione constituta in honore Sancti Salvatoris Domini nostri Jesu Christi. Scriptum est enim: *Non est sanctus ut est Dominus* (II Reg. ii), et ubi est caput vegetum, reliqua B membra fortius vegetantur. Vos itaque, fratres, hæc apostolicæ auctoritatis mandata cum alacritate et subjectionis reverentia audite et suscipite, et cum præfato fratre nostro archiepiscopo vestro in messe Dei laborate. Si autem quis hæc perturbare voluerit, et nostræ definitionis statuta divellere contenderit ac violare, sciat se contra ipsum mundi Salvatorem, et beati Petri auctoritatem niti; et ideo nisi resipuerit æternæ damnationis sententiam incurrere. Deus vos incolumes custodiat, dilectissimi fratres. »

« LEO episcopus, servus servorum Dei, EDHELARDO [al. Athelardo] archiepiscopo Doroberniensis Ecclesiæ in perpetuum.

C « Pontificali discretioni præcipue convenit præsulibus ecclesiarum secundum eorum irreprehensibilem fidem audientiam præbere, et eorum, qui per beatum Petrum apostolorum principem, et nos gerere desideraverint, quæ canonicis non refragentur sanctionibus, effectum concedere; ut cum id quod desiderant obtinuerint, flagrantiores erga religionis amorem existant. Exhortanda itaque nobis est ac prædicanda fraterna almitas, pro diocesis Angliæ tibi commissis videlicet episcoporum seu monasteriorum tam monachorum quam clericorum et puellarum. Quæ sicut abolitans temporibus tua ecclesia tenuit, ut in sacro scrinio nostro requisita cognovimus, ita tibi tuisque successoribus tenenda confirmamus, omnes Anglorum ecclesias sanctas ac egregius prædicator Gregorius ordinavit, atque catholice confirmavit beato Augustino archiepiscopo sincello suo subjectas fore in ævum per sacrum usum pallii: et ideo ex auctoritate beati Petri apostolorum principis, cui a Domino Deo potestas ligandi atque solvendi concessa est dicente: *Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam et portæ inferni non prævalebunt adversus eam, et tibi dabo claves regni cælorum, et quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis, et quodcunque solveris super terram erit solutum et in cælis* (Matth. xvi), imo et secundum instituta sacrorum canonum censuram licet immeriti ejusdem Petri clavigeri regni cælorum vicem gerentes, tibi Adelardo tuisque successoribus omnes Anglorum ecclesias sicut a priscis temporibus

fuere, in perpetuum in ipsa tua metropolitana sede per subjectionis cognitionem irrefragabili jure concedimus obtinendas. Si quis vero, quod non optamus, contra hanc definitionis nostræ vel apostolici privilegii auctoritatem venire tentaverit, ex apostolica auctoritate statuimus, ut si archiepiscopus vel episcopus fuerit, ex ordine præsulatus sit dejectus: similiter presbyter vel diaconus, vel alius quilibet minister sacri ministerii si fuerit, ab ordine sit depositus. Si autem ex numero laicorum fuerit, tam rex, quam princeps, aut quælibet sive magna sive parva persona sit, a sacræ communionis participatione se noverit alienum. Hanc privilegii paginam auctoritate beati Petri apostolorum principis, cujus ministerio fungimur, tibi Edhelardo tuisque successoribus in perpetuum concedimus obtinendam. Ad cujus firmitatem manibus nostris subscripsimus, illudque nomine nostro signari mandavimus. Quam etiam a Sergio scrinario nostro scribi præcepimus mense Januario, data xv Kalend. Febr. per manum primicerii Eustathii sedis sanctæ apostolicæ imperante domino Carolo piissimo consule Augusto a Deo coronato magno pacificoque imperatore, anno secundo post consulatum ejusdem domini, indictione x.)

« Fratribus et filiis in Christo omnibus episcopis Angliæ Formosus.

« Audito nefandos ritus paganorum partibus in vestris repullulasse, et vos tenuisse silentium, ut canes non valentes latrare, gladio separationis a corpore Dei Ecclesia vos ferire deliberavimus. Sed quia, ut nobis dilectus frater noster Pleimundus intimavit, tandem evigilastis, et semina verbi Dei olim venerabiliter jacta in terra Anglorum cœpistis renovare, mucronem devotionis retrahentes, Dei omnipotentis et beati Petri apostolorum principis benedictionem vobis mittimus orantes, ut in bene cœptis, perseverantiam habeatis. Vos enim estis fratres de quibus loquens Dominus inter alia inquit: *Vos estis sal terræ, et si sal evanuerit, in quo salietur?* (Matth. v.) Et iterum: *Vos estis lux mundi*, significare volens per verbi sapientiam condiri mentes hominum a vobis debere: et in moribus et in vita vestra bonæ actionis studium quasi lumen apparere fidei, per quod gradientes, ad vitam quomodo caute ambulent, videant, ut ad promissionem æternam beatitudinis sine offensa currentes, valeant pervenire. Nunc accingimini ergo et vigilate contra leonem, qui circuit quærens quem devoret, et non patiamini ulterius in regione vestra penuria pastorum Christianam fidem violari, gregem Dei vagari, dispergi, dissipari. Sed cum unus obierit, alter qui idoneus fuerit, canonicè protinus subrogetur. Nam secundum legem plures facti sunt sacerdotes eo quod morte prohiberentur permanere. Quod David considerans, et in spiritu Christi Ecclesiam fore permansuram ad finem sæculi prospiciens, ait: *Pro patribus tuis nascentur tibi filii, constitues eos principes super omnem terram* (Psal. xlii). Nulla itaque mora sit subrogandi alium,

A cum quilibet sacerdotum ex hac vita migraverit, sed mox ut ille, qui primæ sedis principatum gerens inter vos cæteris episcopis præesse dignoscitur, fratris obitus fuerit denunciatus, facta electione canonica alter consecratus succedat, quis autem inter vos principatum tenere debeat, quæve sedes episcopalis cæteris præpolleat habeatque primatum abstantis temporibus notissimum est. Nam ut ex scriptis beati Gregorii ejusque successorum tenemus, in Dorobernia civitate metropolim sedemque primam episcopalem constat esse regni Anglorum, cui venerabilis frater noster Pleimundus nunc præesse dignoscitur, cujus honorem dignitatis nos nullo pacto imminui permittimus, sed ei vices apostolicas per omnia gerere mandamus. Et sicut beatus Gregorius papa primo vestræ gentis episcopo Augustino omnes Anglorum episcopos esse subjectos constituit; sic nos prænominato fratri Doroberniæ sive Cantorburiæ archiepiscopo ejusque successoribus legitimis eandem dignitatem confirmamus, mandantes, et auctoritate Dei, et beati Petri apostolorum principis præcipientes, ut ejus canonicis dispositionibus omnes obediant, et nullus eorum, quæ ei suisque successoribus apostolica auctoritate concessa sunt, violatè existat. Si autem quivis hominum contra hæc aliquando niti ac imminuere ista tentaverit, sciat se procul dubio mulctandum fore gravi anathemate, et a corpore sanctæ Ecclesiæ, quam inquietare molitur, perpetuo, nisi resipuerit, separandum.)

C JOANNES episcopus, servus servorum Dei, confratri DUNSTANO Dorobernensis ecclesiæ archiepiscopo vitæ perpetuæ permanendam in Christo salutem.

« Si pastores ovium solem geluque pro gregis sui custodia die ac nocte ferre contenti sunt, et oculis conspiciunt vigilantibus, ne aliqua ex orbibus aut errando pereat, aut ferinis laniata moribus rapiatur, quanta cura quantoque sudore debemus esse pervigiles ob salutem animarum, qui dicimur pastores esse earum. Attendamus igitur nos officium exhibere erga custodiam ovium Dominicarum, et ne quasi lupo veniente, territi fugiamus: ne in die divini examinis pro desidia nostra ante summum Pastorem et negligentiam vestram excruciemur, unde modo honoris reverentia in sublimiore arce cæteris dignificamur. Primatum itaque tuum in quo tibi ex more antecessorum tuorum vices apostolica sedis exercere convenit, ita tibi ad plenum confirmamus, sicut beatum Augustinum, ejusque successores prælati ecclesiæ pontifices habuisse dignoscitur. Pallium vero fraternitati tuæ ex more ad missarum solemnium celebranda commendamus, quo tibi non aliter tibi concedimus, quam eo usu, quem antecessores nostri prodiderunt, ecclesiæ tuæ privilegiis in suo statu manentibus. Neque tua prudentia hoc incognitum habet vel cujuscumque, quantum indumenti bonæ moderatione actuum tremendus erit. Honestati tuorum tuorum hæc ornamenta convenient qualescunq. Deo auctore, possis esse conspicuus, ita ut vita tua filiis tuis sit regula. Et in illa, si qua fortitudo illis

inest, dirigatur, dum in ea quæ imitentur aspi-
ciant. Et in fine epistolæ, sancta Trinitas fraterni-
tatem vestram gratiæ suæ protectione circumdet,
atque ita in timoris sui viam te dirigat, ut post vitæ
hujus amaritudinem ad æternam pervenire simul
mercamur dulcedinem. Et hoc scriptum est per
manum Leonis scrinialis sedis apostolicæ, in mense
Octobr., indictione iv, die primo Kalend. Octobr.,
anno 12 summi pontificis Joannis, »

Hæc sacra privilegia sanctorum apostolicorum in
concilio totius Angliæ lecta, tunc magnum momen-
tum [al. firmamentum] Cantuariensis Ecclesiæ pri-
matui attulere. Hic quoque inserta, si lectorum po-
terunt evitare nauseam, non incommodum locum
obtinerebunt. Contra quæ Thomas Eboracensis archi-
episcopus parum virum habebat, nec ei diffusior
calumniarum campus patebat, licet secum sanctorum
classes ascisceret. Opposuit tamen solum Augustino a
beato concessum Gregorio, ut non solum episcopos
quos ordinavit, neque hos tantummodo, qui per
Eborac. episcopum essent ordinati, sed etiam omnes
Britanniæ sacerdotes haberet, Domino Deo nostro
Jesu Christo auctore, subjectos. Post obitum vero
ejus esset inter Londinensem et Eboracensem episc.
mutua gratiæ vicissitudo, et foret amplitudo prior
honoris anticipatio ordinationis, voluisse Gregorium
ut Augustinus poneret sedem Londoniæ, sed ipsum
charitate regis Ethelberti delimitum resedisse Cantia.
Non difficile fuisse Gregorio, si competere videret,
ut pauculis verbis controversiæ ambiguitatem seda-
ret, dicens : Hæc tibi, Augustine, et omnibus succes-
soribus tuis concedo ; sed quod hoc rationi resul-
tare cerneret, voluisse verba sua ventis diffundere.
Hæc et hujusmodi plura pergenti dicere, quod et
defensionis necessitas, et antiquitatis inscitia ejus
eloquio ministraret arma, Lanfrancus disputationis
pedem contulit hujusmodi vigilantissimo responso
occurrentis. Opinio est veritatis egena, qua niteris ut
dicatur soli Augustino concessum habere subjec-
tionem omnium episcoporum Britanniæ, et eorum
etiam, qui essent ordinati per episcopum Eboracens.
Exile et omnino angustum id esset munus, quod
familiari ab olim suo, novo Anglo vir largiretur
apostolicus ; præsertim cum vivo Augustino nullus
Eboracensis pontifex ordinaret, quos subjectos ha-
beret Augustinus, sed nec aliquis ibi exstiterit epi-
scopus. Beatus siquidem Paulinus primus ejusdem
urbis præsul non tempore Augustini, sed tempore
Justi, qui quartus fuit Cantiaæ pontifex, illuc direc-
tus est.

Nescientem gesta Anglorum docebant, quod dico.
Hoc intelligentes sanctissimi sedis apostolicæ præ-
sules subjectionem omnium episcoporum Angliæ
successoribus Augustini confirmarunt, sicut privi-
legia recitata testantur. Gregorianam, ut dicunt,
constitutionem verbis ornantes amplissimis et libe-
ralitate munifica prosequentes, ejusdem sedis
arbitri, ejusdem sententiæ patroni. Æquumque
censent ut omnes Anglorum ecclesiæ ab eo loco

A mutuentur vivendi disciplinam, a cujus fomite ra-
puerunt credendi flammam. Quis enim nesciat, quod
a Cantia manavit Christi credulitas in Eboracum
et in cæteras Angliæ ecclesias ? Porro quod dicitis
potuisse beatum Gregorium si voluisset successoribus
Augustini confirmare dicto quod concesserat
Augustino, verum omnino est nec potest ambigi.
Sed quod, quæso, præjudicium hoc Cantuariensi
sedi affert ? A simili causam proponam. Nam quando
Dominus et Salvator noster Jesus Christus dixit
beato Petro : *Tu es Petrus et super hanc petram
ædificabo Ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni
cælorum (Matth. xvi)*, potuisset adjicere si voluisset :
Eandem potestatem successoribus tuis concedo ;
verum dicti præmissio nihil reverentiæ immi-
nuit successoribus Petri. Idem his verbis obviam ?
referesne adversa ? Enimvero omnium Christiano-
rum conscientis est inclytum, ut nihilominus quam
beato Petro, successoribus ejus et minantibus at-
tremant, et serenam dignitatem indulgentibus gau-
denter applaudant. Estque tunc demum omnium
ecclesiasticarum rerum rata dispensatio, si succes-
sorum beati Petri fuerit comprobata judicio. Quid
illud agit, nisi vis diviniæ liberalitatis per Dominum
Jesum a beato Petro in vicarios ejus diffusa ? Ergo
de similibus idem pronuntiabis judicium si diale-
cticam nosti. Præterea quod valet in toto valet in
parte : quod valet in majori, valet in minori. Ro-
mana Ecclesia quasi totum est omnium ecclesiarum,
cæteræ Ecclesiæ quasi ejus partes. Sicut enim quo-
dam intuitu homo est genus individuorum suorum,
et tamen in unoquoque individuo inest totius ho-
minis tota proprietas, ita quodam respectu sedes
Romana est genus, et totum omnium ecclesiarum ;
et tamen in unaquaque ecclesia totius Christianæ
fidei tota regnat integritas. Ipsa est major omnium
ecclesiarum, et quod in ea valet, debet et valere in
minoribus, ut potestas primi cujuscunque ecclesiæ
principis in succedentes dimanet, nisi si quid per-
sonaliter et nominatim excipiat. Quare sicut
Christus dixit omnibus præsulibus Romanis quod
dixit beato Petro, ita quod dixit Gregorius omnibus
successoribus Augustini dixit in Augustino ; hinc
conficitur ut, sicut Cantia subijcitur Romæ, quod
ex ea fidem accepit, ita Eboracum subijcitur Can-
tia, quæ eo prædicatores misit. Jam vero quod
allegas, voluisse Gregorium ut Augustinus resideret
Londoniæ, fluctuat plane. Qui enim firmari potest,
ut ipse magistri sui voluntati resultans, in repul-
sam decretorum iret ? Sed famæ tam multorum
assensu firmatæ derogare fidem refuto. Esto enim
ut alias migraret, quid ad me, qui Londinensis
episcopus non sum ? Nihil enim mea interest, nisi
quod usus antiquitatis non patitur, si tu cum Lon-
dinensi pontifice primatus honorem partiaris. Ea t'o-
re si, lite sequestra, pace mediæ negotium ventilari
desideres, pro mei juris officio non deero recto
judicio. Succubuit tantis rationibus Thomas, et

placitum ad moderationem transferens libenter conditioni concessit animum, ut ulterior ripa Humbræ fluminis esset principium suæ diocesis, citerior esset limes parochiæ Cantuariensis. Emicat Lanfrancus, tripudio et victrici causa fretus, gesta scripto excepit, ne se præterirent, et laberentur recentia, et rerum necessariorum posteri fraudarentur notitia, modeste sane, ut nec scienda prætermitteret, nec dicendo efflueret, quod in proprias laudes facietari odiosa jactantia est. Verumtamen ego conjicio nullum alium potuisse tantam dubietatem ad planum absolute quantalibet quis vigeret industria, et cui etiam suffragaretur ipsa, quæ Lanfranco, justitia. Erat enim tunc temporis in doctrina et mundi sapientia famosissimus, et quem venerabiliter suspiceret Alexander apostolicus: honoris maximum fuit indicium cum Romam venienti sequestrato illo Romani supercilii fastu dignanter assurgeret, professus, hanc venerationem non se illius archiepiscopatus, sed magisterio litterarum deferre. Quapropter se ferisse quod esset honoris: illum debere facere quod esset justitiæ, ut pro more omnium archiepiscoporum sancti Petri vicarii vestigiis advolveretur. Reddidit ille debitum tantæ amoris expertus insignia, ut quæcunque petenda putasset haud dubie impetraret. Denique ambos itineris sui comites Thomam archiepiscopum Eboracensem, et Remigium episcopum Lincolnensem baculis et annulis exspoliatos; quod primus esset filius presbyteri, secundus pro auxiliis Willielmo venienti Angliam præbitis factus esset episcopus, divinum munus bellicosis laboribus nundinatus, precibus suis restituit officio. Papa enim pondus facti a se rejiciens in eum considerationem transfudit, bene an secus fieret, redderet ipse investituræ si vellet, si minus, faceret quod commodum sciret. Ita illi de manu Lanfranci baculos et annulos recipientes lætum ad patriam cum eodem moliti sunt redditum. Nec minori eum amoris diligentia palpandum curavit Gregorius Alexandri successor multa illius consilio transigens, multa etiam domesticis suis ignota illius conscientiam communicans. Sermonis hujusmodi veritati assistit epistola initio papatus Angliam directa, quæ inter epistolas Lanfranci reperitur. Porro Willielmus rex in omnibus ei assurgebat, aggaudebatque et ei et aliis, quos in bono fervore audisset, permisitque ei concilia congregare, quorum unius actio hæc est:

« Anno Domini millesimo septuagesimo quinto. Regnante Willielmo anno nono, congregatum est concilium in Londonia, præside Lanfranco archiepiscopo Dorobernensi, considentibus secum Thoma archiepiscopo Eboracensi et cæteris episcopis. Roffensis ecclesia per id tempus pastore carebat. Lindisfarnensis qui et Dunelmensis episcopus canonicam excusationem habens concilio interesse non potuit. Et quod multis retrò annis in Anglico regno usus conciliorum obsoleverat, renovata sunt nonnulla, quæ antiquis etiam fuerant canonibus definita. Ex concilio igitur Toletano quarto, Milevi-

A tano atque Bracarensi statutum est, ut singuli secundum ordinationis suæ tempora sedeant, præter eos qui ex antiqua consuetudine sive suarum ecclesiarum privilegiis digniores sedes habent. De qua re interrogati sunt senes et ætate proveci, quid vel ipsi vidissent, vel a majoribus atque antiquioribus veraciter ac probabiliter ipsi audissent, super quo responso petita sunt indicia ac concessæ usque in crastinum. Crastina autem die concorditer perhibuere, quod Eboracensis archiepiscopus ad dexteram Dorobernensis sedere debeat; Londoniensis episcopus ad sinistram, Wenlanus juxta Eboracensem, si vero Eboracensis desit, Londinensis ad dexteram, Wenlanus ad sinistram. Ex Regula beati Benedicti et ex antiqua regularium locorum consuetudine, ut monachi proprium ordinem tenerent, et proprietate careant. Si quis vero cum proprietate inconfessus obierit, in cæmeterio non sepeliatur. Ex decretis summorum pontificum Damasi et Leonis, nec non ex conciliis Sardicensi et Laodicensi, in quibus prohibetur episcopalis sedes in villis existere, concessum est regia munificentia et synodali auctoritate episcopis de villis transire ad civitates, Hermannus de Schireburne ad Salesberiam; Stigando de Selescia ad Cicestriam; Petro de Lichfield ad Cestriam. Ex multis Romanorum præsulorum decretis, diversisque sacrorum canonum auctoritatibus, ne quis alienum clericum, vel monachum sine commendatitiis litteris ordinet, vel retineat. Ad comprimendam quorundam indiscretorum insolentiam ex communi decreto sancitum est, ne quis in concilio loquatur, præter licentiam a metropolitano concessam, exceptis episcopis et abbatibus. Ex decretis Gregorii majoris, et minoris, ut nullus de propria cognatione vel uxoris defunctæ, seu quam cognatus habuit uxorem accipiat, quod usque parentelæ ex alterutra parte ad septimum gradum perveniat. Ut nullus sacros ordines seu officium ecclesiasticum emat, vel vendat. Ne sortes, seu divinationes ab aliquo exercentur. Ex conciliis Heliberitano et Toletano decimo, ut nullus episcopus vel abbas, seu quilibet ex clero, hominem truncandum membris, vel occidendum judicet, vel judicantibus faveat.

D Interea cum Pater Lanfrancus omnibus virtutibus solidaret ingenium, componeret animum, tum elemosyna præcipue, aiunt ejus prognosticon fuisse: « Date elemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis (Luc. xi). » Quo ille accepto ab acclamantibus hilariter vultu ad Dominum direxit: « Certamen ergo mutua vicissitudine, tu dando, ego disperiendo. » Respondit cælestis pietas prædicabilis viri voto: affuebantque sibi tanta quæ quantumlibet ambitum possent et explere, et vincere.

Nec ille segniter erat in erogando, avaritiam familiare Longobardis vitium, ex sua persona propulsans, et decutiens. Et erat non inconsideratus doctor, nec deperibat ejus liberalitas, quam discretio, et animi condiebat alacritas: luxque valuit

ejus non cadebat in terram, sed erat accipienti gratissima, sicut sol mane novo exoriens, qui discussis nubilibus tranquillat ventos, et serenat aera. Expendedantur ergo pauperibus panes, calcei, et prorsus quæ ad victum pertinent et vestitum, denarii non dabantur maturiori tractatu, consilio profundiori, quod hujus temporis vulgus suffaricato etiam marsupio, sicco concoquat ore famem. Et quasi aliquid sacrosanctum vitat dare pro victu nummum, ne debilitet numerum. Clericis egentibus, et monasteriis immensum quantum nummorum cumulat, plerumque verecundiores ad rogandum invitans. Nec pudebat archiepiscopum alte succinctum pauperibus cibos apponere, et tenuioris fortunæ scholares ad disputationum pugnam committere. Post verba utrique læti abibant, dum et victor scientiæ præmium, et victus acciperet verecundiæ solatium. Ædificia ecclesiæ, cui sedebat, vorax flamma ante non multum consumpserat, cumulantque ruinam aggeres parietum, disjecta tectorum. Ille deturbatis veteribus fundamentis suscitavit in ampliorem statum omnia: ignores majore pulchritudine, an velocitate. Auxit enim bonæ voluntatis gloriæ celeritatis industria. Et primo quidem monachos, tumultuariis et angustiis, post elaboratis et magnificis ædibus inclusit. Jam vero ex abundanti est dicere quantum ibi ornamentorum congegnerit, vel in palliis et sacris vestibus, in quibus cedente materia manus aurificum vincebat expensarum pretium, vel in diversis coloribus picturis, vel lenocinante splendore fucorum ars spectabilis rapiebat animos, et pulchritudinis gratia sollicitabat oculos ad lacunaria. Possessiones omnes villarum, quæ vel antecessorum incuria, vel exactorum violentia aliena ingemiscebant imperia, in jus domesticum revocavit, favente rege et manu tenente: adeo ut etiam ab ejusdem regis fratre Odone Bajocensi episcopo, et comite Cantix placito extorqueret, quod ille injuste detinebat. Animus enim versipellis et fallax bona Cantuariensis Ecclesiæ inhiaverat, et profecto pessum dedisset, nisi Lanfrancus obstaret. Prævalebat in eo animæ vivacitas, sed et beatissimi Dunstani in eum favor effusus. Nam quotiescunque in talibus cunctabundus ne res male vergeret suspensam differret sententiam, aderat ille soporato detegens adversariorum argutias, et evadendi demonstrans semitas. Quin etiam quondam agrum, et cunctantis vitæ peritæsum in visione, qua videretur cum eo lutam invisisse, eripuit discrimini, restituit bonæ valetudini. Monachi Cantuarienses, sicut omnes tunc temporis in Angliâ, sæcularibus haud absimiles erant, nisi quod pudicitiam non facile proderent, canum cursibus avocari, avium prædam raptu aliarum volucrum per inane seqni, spumantis equi tergum premere, tesseras quater, potibus indulgere delicatiori victu, et accuratiori cultu fragilitatem, nescire, parcimoniam abnuere, et cætera id genus, ut magis illos consules, quam monachos præ fre-

quentia famulantium diceret: hoc ille conspicatus aliquandiu patientiam tenuit, nec quominus pavidos rancore austeritatis exterruit. Sciebat enim artis artium, id est regiminis animarum peritissimus consuetudinem a natura esse secundam, et repentina morum conversione teneriores exacerbare animos. Quapropter blandis monitionibus per intervalla temporis nunc illa, nunc ista subtrahens cote virtutum rudes exacuebat ad bonum mentes, eliminabatque ab iis vitiorum rubiginem; et undecunque malorum extirpabat plantaria, continuo ibi honorum jaciebat semina. Nec prius abstiit, quam adulterinis abdicatis fetibus ultronei geniales virtutum adoptarent successus. Sunt hodie ampliori, quam uspiam Angliæ, ut decet numero, religione Cluniacensibus non impares. Plurimus inest iis adhuc Lanfrancus, multa viri memoria, ingens in Deum devotio, pulchra in advenientes affabilitas manet, nec in ævum abolebitur communis in omnes, singularis in unumquemque illius charitas. Quod nullum unquam tristem permetteret, sed si quemquam subnubilum videret, statim sciscitaretur causam et quæreret, cognitiæ impiger mederetur. Ultroneus juvenibus offerre denarios, quibus necessitudinum propriarum inopiæ occurrerent. Si autem datum fortuito excideret, geminare, idque clam aliis esse præcipere. Providens præterea per totam Angliam monachis, ut nec deplorarent necessaria, nec claudicaret a Regula. Jamque enim episcoporum livor increverat, volentium ab episcopalis sedibus monachos clericis immissis extrudere. Auctor hujus factionis fuit Walchelmus Wentanus ad cætera bonus, sed in hoc ad pravum consiliis susurronum flexus, plus xl canonicos, cappis et superpelliciis ornaverat. Regem in sententiam traxerat et tantum morem in medio ut archiepiscopi consensum eliceret. Is quo minus haberetur, nihil dubitandum. At ille auditum facinus exhorruit, et tot potentum excogitatas machinas, ut casses araneorum, solo intuitu dissolvit. Quin etiam ne idem auderent posteri, egit, ut Alexander papa scriptis inhiberet: magnum id, et laudandum, ut quod sedula sanctorum benignitas tempore regis Edgari inchoaverit, iste labefactari non permiserit. Quamvis nunquam comparatione factum hujus cum illorum facto pensitetur. Nam illi totius Angliæ magistri, arridente etiam rege facile quod vellent efficerent. Iste autem solus contra tot obsistentes rem profligaverit et vicerit, abbatiam Sancti Albani per Paulum abbatem, quem ibi constituit, in eum quo nunc est statum provexit. In Rossensi episcopatu clerici servientes vix ad quaternarium numerum assurgere poterant, et ipsi quotidiani panis egentes. Hos per Gundulfum episcopum sustentans sumptibus propriis monachos ad quinquaginta introduxit, quibus villa magnifica data procuravit, ut non solum non afficerentur inopia, sed etiam victualium gauderent copia. Extra Cantuariam urbem in aquilonali parte lapideas

domos omnibus egenis, in occidentali parte regia valetudine fluentibus ligneas locavit, canonicis etiam apud sanctum Gregorium regularibus institutis, qui iis divina facerent officia, divisim pro varietate sexuum habitaculis, sumptibus provisus, ministris delegatis, huiusmodi tempore Willielmi majoris insistebat operibus, non multas de his, quæ ab eo petenda putasset repulsas passus. Nam ad cæteros minus civilis, illi erat affectuosus et dulcis, laboranti ergo justitiæ præbebat manum ne laboretur in præceps; cæterum multoties vitæ suæ tædium apud amicos ingemiscens, conjectabatque et prædicebat ex præsentibus futurorum pestem vir sagacis animi, et ævi maturus. Nec eum sefellit æstimatio. Siquidem defuncto patre, junior Willielmus in regnum susceptus, cum Lanfrancum parum sibi conniventem offenderet, ingentibus promissis juris et æqui tenendi mollitum ad suffragium suum avertit. Sed potestate potitus, multisque pro delectatione principum pene omnium angoribus conflictatus promissa negligebat. Quapropter sponsionis ab archiepiscopo admonitus turbide respondit: Quis omnia potest facere quæ promittit? His pertæsus non moras longas in luce traxit: sed post annos XIX episcopatus febrim nactus, cum medici consulti necessariam potionem respondissent, prius se confessione et viatico munivit. Hinc poculo sumpto, sed in contrarium verso efflavit, qualem semper optaverat exitum, sortitus; hoc enim domesticis conflabatur, se Dominum deprecari ut vel dyssenteria vel febris urgente moreretur, quod hæc valetudines nec memoriam turbent, nec loquelam implicant. Vir cujus industriam prædicabit Cantia, cujus doctrinam in discipulis ejus stupebit Latinitas, quod omnes anni durabunt. Nam ipse pauca ingenii sui monumenta reliquit, decretales epistolas, et præcipuam contra Berengarium.

Post eum vacavit sedes archiepiscopatus annis plus quatuor. Rex enim malorum susurronum consiliis plus justo credulus, omnes sibi redditus annumerabat. Sed de talibus alias dixi, multum, ut decet, regis majestati deferens. Ad præsens nos aliud urget opus, ut de successore Lanfranci rerum seriem pertendamus. Quanquam nos seriatim verba, sed summatis facta exsecuturus sum, prono favore domino Edmero cedens, qui omnia ita lucide exposuit, ut ea quodammodo subiecisse oculis nostris videatur. De Anselmo est sermo, qui in Augusta civitate oriundus, quæ se primam transcendentibus Alpes exhibet, mediocritatem natalium in clarissimam famam face virtutum suarum extulit. Puer litteris institit, pueritiam egressus nunquam vel lasciviori aspectu castimoniam turbavit. Patriam terram exeundi patris ira adolescenti occasionem ingessit; quam cum ille nullo posset lenire ingenio, ne domestica simultas in violationem naturæ transiret abscessu sefellit suo. Evasis Alpibus, cum volutaret anxius animi quo tenderet, divina dignatio fluctuantem serenavit. Non thmanniam ad Lanfrancum

eundum, cum quo si moraretur, et patriæ necessitudine, et litterarum fomite incolatum levigaret. Cum ergo Beccum venisset, non aspernantur a Lanfranco susceptus, magnum ei levamentum ad scholaras regendas fuit. Adolescebat, interea virum cum ævo, industria cum ingenio. Jamque vernans tempus ætatis meditabatur in robur juventutis serpere. Erat enim: XXVII annorum cum desiderio monastica religionis afflatus est.

Nam etiam olim tenellus puer idem desideraverat, insignes ausus in angusto corpusculo versans. Peiorat, et acceperat adeo gravis morbi incommodum, quo parens uterque perterritus Deo filium roteret. Tunc vero pluribus secum ratiocinationibus agebat, quid præstaret, eremita agere vel monachum. Si monachum, utrum conduceret animæ diviti locum, an tenni. Dives scilicet locus conferret pro ubertate reddituum, sed auferret penitentis tædium pro copia necessariorum. Tenuis econtra pro laboribus lasciviam excuteret, sed pro debilitate virum multiplicaret susurrum. Item utrum melius esset monachum fieri Becci, an alibi; si Becci, frustra se ingenium trivise in litteris, cum nullus esset ibi quem doceret, quod quamlibet magnam scientiam fama Lanfranci obacuraret. Si alibi, ubi pauci essent litteris probati, ex solitudine et singularitate scientiæ posse superbiam generari. Has ratiocinationes secum diu decoctas in amantis sui Lanfranci sinu competentem evaporavit tempore. Ille ad Maurelium Rothomagensem archiepiscopum referendum cecidit, quod esset monachus, et quod pro longevitate religionis sectarum omnium discretus arbitretur. Quid morer? Prolatis et discussis rationibus monachatus præfertur cunctis religionibus, quod soli monachi vivant sub alieno arbitrio, substernantur obedientiæ, valefaciant voluntati propriæ; locus Beccus eligitur, ubi temperato inter egenum et superbum usu, nec labor frangeret, nec mollities enervaret, ubi surgentem fastum in Anselmo premeret Lanfranci comparatio. Monachi non esse, ut per doctrinam nundinetur famam, ut cupiditate gloriæ vendat litteraturam. Fit ergo ibi monachus, et post triennium translato Lanfranco Cadomum, prior ab Herlewino abbate institutus est. In quo officio XV annis vitam suam omnibus virtutibus excoluit, juvenibus maxime intendens, quod pro ætatis temeritudine possent vel industria ad bonum, vel incuria ad malum effigiari; frugalitati adeo insuevit, ut tunc constricta vitalia, posteriori tempore, etiam si vellet, ampliori cibo aditum negarent. Peculiaritatis vitium cum in se voluntate, tum in aliis practicatione extirpabat, id esse solum dicitur, quod diabolum e cælo, hominem e paradiso eliminaverat, quod ipsi Dei præcepti transfugæ, voluntati indoliscentis propriæ. Itaque proprio mentis arbitrio indulgentiam auferens, nihil omnino exterius aggrebatur omnis generis peccatum adeo cavens, ut diceret, malle se esse sine peccato in inferno, quam cum peccato in cælo: dictum tunc plausibus exceptum.

nunc intellectorem desiderat, sed alias querendus expositor. Orationum et meditationum ejus instantiam indicat liber de his, Spiritu sancto, ut credimus, dictante conscriptus, cujus ipse affluentiam bibulis hauserat medullis: soliloquiorum etiam ad se et allocutionum ad Deum libri, quibus cogitata omnium antecessorum evicit, vel, ut mitius dicam, in unum acervum coegit. Credulitatem enim nostram, quam illi auctoritate extorquere volunt, ille ratione roborat, quod credimus, ita esse, nec aliter esse posse, invincibilibus approbans argumentis, discretionem et patientiam aemulorum animos obtinuit, qui sibi praelatum illum dolerent. Sedulitate in defunctum juvenem caeterorum omnium ad bonum accendit ignaviam, animavit industriam. Nec interea tacita in ejus pectore sine miraculis vivebat religio, sed non paucis signis Deus viri gratiam exhibebat, cogitanti nocte quomodo Deus potuisset prophetis uno momento ostendere praeterita, praesentia et futura, idem munus collatum. Reclusis enim a dormitorio in ecclesiam omnium parietum obstaculis, vidit monachum cujus id curae erat, a lecto egressum funem signi tenere, quo monachos admoneret surgere, pudendorum sanies solo ejus visu in sanitatem resloruit, lavatura manuum ejus in potu sumpta leprosus luridam cutem exiit. Languidum morti vicinum qui se videret a lupis immanibus circumseptum, belluinoque rictu devorandum, ideoque clamores horrendos ejeceret, adventu suo fugatis hostibus placida quiete donavit. Alter a desperato morbo per aquae benedictae jactum convalescit, tertius illecebras carnis ejus benedictione evasit: is fuit Boso tunc juvenis, postea Beccensis abbas, qui cum Anselmo in libro, *Cur Deus homo*, loquitur.

Qui juvenis adhuc ab eo monachus factus recentis professionis taedium patiebatur, veteris et desuetae flammæ agnoscens et ingemiscens vestigia. Quapropter Patri æstus suos confessus, hoc tantum responsi accepit: Deus misereatur tibi, fili. Quo dicto, animæ patientis lux serena influens coagulum vitiorum extenuavit et depulit. Defuncto dehinc Herlewyno abbate amplius munus suscepit Anselmus ab omnibus Beccensibus in abbatem electus, quamvis multis excusationibus refugere niteretur. Hoc ille magnis virtutibus inseruit, de quibus par videretur aliquas perstringere, nam xv annis, quoque hoc officium exercuit. Sed quia est animus magis illa describere, quæ ad ejus archiepiscopatum pertinent, surabor, et pertransibo locum hunc. Castigat enim et præcipitat dicendi moras suscepti operis necessitas, ne reculare videar, quæ clarissimo præoccupata sunt ingenio. Quamvis, sicut in alijs dixi, non videatur absurdum si virtutum ejus et operum indicem texuero, ut qui spatiosa illa volumina non attingit, isto instruat compendio. Suscepto ergo in alteram vitam Lanfranco, deprædationes ecclesiarum ubique in Anglia, bonorum proscriptiones exerceri. Mater ecclesiarum in Cantuaria fisco adjecta regio, annuis et sæpe etiam mensuris exactoribus

PATROL. CLXXIX.

avellicabatur. Tolerabilius enim propemodum videretur, si unius, cui consuisset, perpetuum imperium ingemisceret, quam novis et sibi semper succedentibus dominis subjaceret. Inter hæc apud episcopos silentium grande, nec erant canes qui latrare valerent. Nulla vox credebatur dolori, intra [al., contra] conscientiam strangulabatur iudicium ob unius hominis metum. Nam quid attinet loqui, ubi loquendo irrites odium, nec ullum nanciscaris emolumentum? Erat tamen spes nonnulla his malis posse imponi finem, siquando Cantuariensem archiepiscopum viderent, qui esset os omnium, vexillifer prævius, umbo publicus. Spargebaturque in vulgus rumor, laud equidem sine mente et numine Dei, ut arbitror, Anselmum fore archiepiscopum virum penitus sanctum, anxie doctum, felicem futuram hujus hominis benedictionibus Angliam. Hujusmodi verba ad aures ejus prolata continuerunt eum in Northmannia totis v. annis, quamvis crebro causis ingruentibus ultra mare advocaretur. Invitabat ergo eum multorum necessitas, sed retrahebat timor, ne famæ melioris oblitus raptari ambitione archiepiscopatus putaretur. Postremo, cum jam differre sine dispendio animarum nequiret, in Angliam navigavit, conscientiae suæ puritatem Domino sacrificans. Caeterum quid homines loquerentur, ipsi viderent, cum quantum sua interesset, eorum obloquia honesta diu conversatione vitasset. Simul etiam rumor de ejus archiepiscopatu minas olim intentans longinquitate temporis detepuerat. Adventus plures et rationabiles fuere causæ, sed hæ præcipuæ, ut abbatiam apud Cestrum firmaret, quam ejusdem civitatis comes Hugo monachis potissimum Beccensibus implere volebat; ut eundem Hugonem jam dudum languentem visitaret, qui quanquam in supremis positus omnium in confessione supercilium recusans Anselmum expetebat, veteris amicitiae pignus apud eum depositurus, si moreretur, ut prædiorum suorum vectigalia lenito intercessionibus suis rege levigaret. Et prima quidem continuo expedit, tertium vero absoluturus, curiam contendit. Nec molles, ut alii rimatus aditus, statim ut venit sanctitatis reverentia in interiora admissus est. Data secreti copia, cuncta, quibus regem accusabat fama, incunctanter aperuit, necessitates quoque suas modeste, allegans. Ille omnia negotia Beccensis ecclesiae ad arbitrium rectoris componens, caeterarum rerum amaritudinem cachinno dissolvit, famæ licentiæ non se posse obviare dicitans, caeterum sanctum virum non debere illa credere, neque enim procaeciore responso exsufflare hominem tunc volebat, sciens quanti eum pater et mater pendere soliti essent, dum adviverent. Nam et hoc in rege magnificum videri debet, quod qui omnia pro potestate facere posset, magis quædam joco eludebat, ad sales multa extra iudicium animi transferens. Cum enim ab episcopis ei suggereretur, ut permitteret orationes per regnum fieri, quo Deus ei dignaretur inspirare ut matrem ecclesiarum pastore sublevaret, respondit ludi-

47

bundus risu iram dissimulans : « Orate quod vultis, ego faciam quod placebit, quod nullius unquam oratio voluntatem meam infabefactabit. » Item cum in consensu procerum de Anselmo haberetur verbum, unus intulit, ipsum esse solum nostro tempore nullius honoris cupidum : tum ille subsannans, « Nec, ait, archiepiscopus Cantuariensis? » quod cum ei æque a colloquente negaretur, affirmavit Anselmum omnia pedibus, manibusque acturum, si modo ullius spei honoris illius consequendi nancisceretur spiritum, sed, per sanctum, inquit, vultum de Luca, et ipse et omnes archiepiscopatus competitores hoc tempore mihi cedent, quod ego archiepiscopus ero. Talia frequenter ingeminans, mox vim morbi gravem persensit, quo aucto post paucas horas decubuit. Ac tum forte Anselmus a tumultibus curiæ se removerat, sed pernicitate a rege directi nuntii concitatus, desideranti præsentiam suam exhibuit, cujus confessione, ex consensu episcoporum suscepta, de peccatis dolentem instituit, ut virgam emendationis indicem per episcopos, qui tunc frequentes convenerant, super altare vadam mitteret, viduatis Ecclesiis pastores sufficeret, exsules restitueret, vinculatos expediret. Facit ille omnia, nihilo remissiori devotione quam si a Deo juberetur, urgebat eum amarior valetudo, pœnasque delictorum reposcere sperabat. Tunc commode ad circumstantes sermonem produxit ægrotus de consolatione Cantuariensis ecclesiæ, in episcopos ejus rei considerationem transmittens. Plausu exceptum est verbum, ibatque clamor in cœlum, bona, et salutem regi optantium. Transfunditur tamen in eum consultationis dignatio, pronisque mentibus in assensum regium penditur, ut quem ipse dignum pronuntiaret, cuncti profecto susciperent. Ita ille cubito sese attollens, hunc, ait, sanctum virum Anselmum eligo, ingenti subsecuto fragore faventium.

Hoc audito, securitatem Anselmi pectoris pavor hausit, simul et facies impalluit. Conantem super his excusationes moliri, in partem tulerunt episcopi: et primo quidem his verbis deliniunt: Gratularetur tempori, quod ipse Deus procul dubio administrasset, ut per ejus archiepiscopatum possent tot per Angliam mala recidi, perturbationibus omnibus dexter modus imponi; pronuntiaret ille, quod fieri in Dei rebus vellet, se non defuturos ejus suffragio; ille Dominum pro eis oraret, ipsi forensia, si qua essent, pro eo susciperent; susciperet ergo benigne, quod divinitus regi feroci videbatur inspiratum, ne omnium perversitatum, quæ deinceps in regno emergerent, culpabilis easet. Talia jactabant; sed ipse futurorum præsagus, omnes eorum rationationes levi responso exiit: Tanto ponderi se pro ætatis debilitate non esse congruum; præsumptuosum si juvenis quilibet tantum tentaret laborem, nedum ipse cui sanguis heberet, et cujus vires æmula senectus carpsisset, sæcularia negotia se nescire, quia nollet scire, quorum occupationes, semper post monachatum horruisset, liberum affe-

ctans animum voluptati sanctarum Scripturarum intendere: velle illos dissonantia facere, ut aratrum sanctæ ecclesiæ, quod in Anglia duo boves validi, et pari fortitudine ad bonum certantes, id est rex et archiepiscopus Cantuariensis debeant trahere, nunc ove vetula cum tauro indomito jugata distorqueatur a recto: « Et ego, inquit, sum ovis vetula, qui, si quietus essem, verbi Dei lacte et operimento lanæ, aliis quibus possem fortassis non ingratus esse; sed si me cum hoc tauro conjungitis, videbitis pro disparitate trahentium aratrum non recte procedere. Nullum ergo de hoc facto emolumentum habebitis, imo dum timor vestra oppilaverit ora, videbitis Ecclesiam, cui inconsulte consulere vultis, vivo pastore carentem. Præterea, cum sim alterius regni abbas, quam indecens et ambitiose plenum sit, videtis, ut defraudem monachos, quibus tutelam, et archiepiscopum exhonorem, cui professionem debeo. » Eo instantius illi urgere, et omnibus quæ objecerat festinam medelam promittere. Rex quoque nuntia sibi obstinatione repulsæ, per paternam et maternam amicitiam obtestari, ne suæ detrimentum animæ, velit in sententia permanere, quin etiam omnibus ad ejus pedes provolutis, ipse quoque in faciem concidit, nullisque flectebatur heros lacrymis, nullis lactabatur promissis, adeo (ut postea sub obtestatione deitatis dicebat) tunc anxius, ut si voluntas Dei esset, mallet carere spiritu, quam tanto curarum fluctuare æstu: quin et monachos suos præsentibus de suffragio lacrymabiliter appellabat, donec episcopi mutuo se cohortati, impetum quasi in hostem conjurant. Itaque pars a tergo, pars ab ante, eum ad lectum jacentis impellunt. Arreptæque manus digitos, quos in volam stricte curvaverat, erigere conantur; aliquantoque labore cassato, quod fortitudinem in viro suscitaverat ira, et dolor, vix indice levato cum ille pro violentia voces dolentis exprimeret, baculum pastorale apposuerit. Stringentes continuo manum ne abjiceret, traxerunt potius quam duxerunt in ecclesiam, solemnibus pro more munia exsecuti: et licet læta vox omnium: *Te Deum laudamus* canentium, diverberaret auras; ille, visu, quo poterat, clamabat: « Nihil est quod agitis, nolo, non consentio; » regressusque ad regem illum propediem melius habiturum dixit se non consensisse violentiæ: ideoque omnia, quæ facta fuerant, de hac re in se in irritum deduci posse et debere.

His dictis, comitatus magnatibus excedens curia, successit hospitio, lacrymas ubertim eiciens, multoque dolore gravis. Tali ergo gestu internæ voluntatis interprete, magis intendit [*al.*, accendit] decumbentis animos, ut statim juberet ipsum pronuntiari in vulgus archiepiscopum, investiri que omnibus, quæ ad ecclesiæ Cantuariensis spectant reditus, urbem præterea Cantuariæ, quam archiepiscopus Lanfrancus habuerat ex beneficio, isti concessit ex solido. Act. anno ab Incarnatione Domini 1095, p. die Non. Martii prima Dominica Quadragesimæ.

Anselmus igitur in prædia ecclesiastici juris abiit,

et rex discussa infirmitate convaluit. Impigre enim quod inceptorat, urgebat, ut Anselmum in archiepiscopatu firmaret; missique sunt nuntii in Northmanniam cum litteris regis ad archiepiscopum Rothomagensis et monachos Beccenses, qui liberam ei cessionem impetrarent. Illi quoque rationem rei quæ petebatur, diligenti lance pensantes, aliquantis controversiis prolatis, et eventilatis tandem concesserunt. Sed suspendit ordinationem ejus simultas inter ipsum et regem, irrepens hujusmodi de causa. Convenerat eum rex favorabilibus assentionibus, ut possessiones Ecclesiæ Christi, quas ipse abalienaverat, voluntaria dignatione in clientum suorum jus æternum transcriberet, qui illas post decessum Lanfranci, per ejus donum invaserant: negavit Anselmus infligere damnum ecclesiæ, cui ipse nihil contulisset. Commota ex his principiis bile, quod ante de pontificatu ejus summo celebrabat studio, dilatum, et pene omissum: unde egregia mens ejus assurrexit lætitia, sperans se omni prælationis defunctum munere, et in solitariam vitam transferendum. Jam enim abbatiæ dato baculo decesserat per Rothomagensis archiepiscopum Willielmum absolutus. Solebatque tunc, et sæpe profiteri, quod ad nullam prælationem valeret, nisi ad prioratum claustris, quia et gauderet otio, et aliis laboribus impar, linguam ad benedicendum promptam haberet. Verum tamen multo fluente tempore omnium querelis rex turbatus, quod carentes rectore pessum irent ecclesiæ, vix persuasit ei, ut suscipiens archiepiscopatum consensu suo cunctorum roboraret desiderium. Ingentibus autem promissis, quæ ipsas onerarent auras, effusis, quæ hominem illicerent, tardantem impellerent, regalia pro more illius temporis faciens principi, VII Kal. Octobris, Cantuariæ assegit; sed pridie N. Decembris ab omnibus episcopis Angliæ solemnia episcopalia suscepit: fuitque prognosticon ejus: « Vocavit multos, et misit servum suum hora cænæ dicere invitatis ut venirent, quia parata sunt omnia, et cœperunt omnes simul excusare (Luc. XIV), » nec multo post rex mare transiit. Erant his diebus duo competitores Romani præsulatus, Wibertus et Urbanus, summi ambo et præstantes viri, neuterque alteri pro persona cedebat. Consensu dubio fluctuabat Anglia, in Wibertum tamen metu regis inclinatio. Anselmus jam dudum Urbanum in papam susceperat, idque rege non abnuente exceperat, cum ad archiepiscopatum eligeretur. Verum tamen cum ille redisset in regnum, cassus moliminis, quo meditatus fuerat fratrem provinciam spoliare, adiit eum pontifex, petiitque licentiam Romam eundi pro pallio sumendo a papa Urbano.

Hoc dicto, rex, ut semper calori pronus erat, novas causas irarum invenit: excitatusque in malum pronuntiavit, non rectam eum fidem, quam sibi promiserat, posse servare, si sua sine licentia Urbanum, vel quemlibet papam appellaret. Differendum id ad frequentiorum conventum respondit Anselmus,

serioque tractandum, utrum ideo fidelitatem terreni Domini debilitaret, si vicarium sancti Petri appellaret. Magnis ergo utrinque motibus, magnis consultationibus actum: eratque ratiocinatio regis hujusmodi: Consuetudo regni mei est a patre meo instituta, ut nullus præter licentiam regis appelletur papa. Qui consuetudines regni tollit, potestatem quoque et coronam regni violat. Qui coronam mihi aufert, inimicitias, et infidelitatem in me agit. Respondebat Anselmus: Dominus contra sapit, qui hanc quæstionem duobus præceptis absolvit, et eodem reddidit. Quid enim fidelitatis debeamus vicario beati Petri, ipse docet: « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: et tibi dabo claves regni cœlorum, et quæcunque ligaveris super terram erunt ligata et in cœlis, et quæcunque solveris super terram, erunt soluta, et in cœlis (Matth. XVI), » et communiter omnibus: « Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit (Luc. X). » Et iterum: « Qui vos tangit, quasi qui tangit pupillam oculi mei (Zach. II). » Porro quid debeamus regi, alias declarat: « Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo (Matth. XXII). » Reddam ergo sine offensa in his quæ Dei sunt, vicario beati Petri obedientiam; et in his quæ terrenæ dignitati domini mei competunt, fidele auxilium et consilium pro posse meo non subtraham.

In his exsequendis omnes episcopi Angliæ primati suo suffragium negarunt, partes agentes mercenarii, et libertatis profugi. Et quasi parum id esset, omnem ei obedientiam, et subjectionem abnegaverunt. Incentor et vexillifer factionis erat Willielmus Dunelmensis episcopus, homo importunæ facundiæ, et ambitionis infestæ. Qui speraret archiepiscopatum intrudi Anselmo depulso: ideoque improbius insistebat negotio, promiseratque regi futurum sua solertia, ut cederet honori, sponte reddito annulo et baculo. Sed ventilabat ingenium adverso Deo, cum omnia ejus, et cæterorum consilia longis ambagibus volutata uno contudit responso: Si quis esset, qui probare præsumeret, quod ideo fidem terreno negaret regi, quia appellaret vicarium beati Petri, esset ipse contra paratus, cui, et ubi deberet, respondere. Eo magis illi animis labefactati, majorem, quam opinabantur animadverterunt viro inesse prudentiam, quod sciret non debere archiepiscopum Cantuariæ judicari, nisi in consistorio apostolici. Ita toto acumine limatorum in consiliis virorum inaniter adversus eum, cui Deus aderat, certabatur. Nam quæcunque dicenda putassent, inventa statim ratione, sicut vehementi flatu casses araneorum dirumpebat; adeo immotus animo, et sollicitudinis vacuus, ut illis in partes secedentibus, et dicta sua huc et illuc ponderantibus, ipse sopori ad parietem reclinatus indulgeret. Eodem vultu mente incommotus, nec ira turbulentus, nec metu anxius, tranquillitatem animi, et ipse ferebatur, et faciei præstendebat hilaritas. Surrectum ergo in clamores et furias, Dunelmensi episcopo palam pronuntiante:

eum qui ratione non possit compesci, debere vi op-primi. Reclamatum est a proceribus, qui multo magis quam episcopi, ab injuriis archiepiscopi temperandum censebant. Denique jussi ut ei subjectionem abnegarent, prorsus refutarunt, dicentes se Christianos esse, nec velle in aliquo archiepiscopi sui voluntati resultare. Id rex quamvis moleste tulisset, formidine tamen majoris tumultus, iram intra fauces repressit. Tum quoniam sponsio episcoporum non bene processerat, in eorum reclinatorum consilium, volens ut Anselmus privatus baculo et annulo pelleretur regno. Sed cum id vi nequiret obtinere, et ille, se quidem Anglia cedere, sed insignia, et nomen non reddere profiteretur, dilata omnia cum bona pace ab Idibus Martii, quæ tunc erant, ad Octavas Pentecostes. Hoc illi jam vacationem meditati, cum proceres renuntiassent, producto suspirio gemebundus retulit: Quamquam ex præteritis futura non nesciam, tamen ne omnia meo videar urgere arbitrio, pacem amplector, quantum mea refert, ab ea non deviatorus. Qui violator pacis exstiterit, ipse, quantum ad Deum est, videret. Nec fortuitum dictum viri a veritate decidit. Nam ante præfinitum tempus multa ei impacta contraria, camerarius ejus ad pœnam ante oculos ejus abreptus, quidam, quorum consilii potissimum inuictebatur, ultra mare fugati. Arguta malignitatis consilia, ad ejus honoris detrimentum excogitata, et ad rem deducta. Nuntii duo, singulares versutiæ artifices ipso ignorante, et nihil minus suspicante Romam missi, ut explorato urbis statu agerent apud papam, ut pallium regi mitteret tradendum cui liberet. Strenue illi, et impigre, quæ jussi fuerant exsecuti, Albanensem episcopum Walterum ex præcepto Urbani papæ Angliam adducunt. Is Dofris appulsus, clam Anselmo curiam venit, ingentibusque promissis animum Willielmi sitientem explevit. Si Urbanus in Anglia reciperetur ad papam, fore ut quæcunque rex petenda existimasset, ille privilegio sedis apostolicæ roboraret. Cæterum ad causam archiepiscopi nihil suffragii, nisi quod rogatus ut eum expelleret, impossibile factu respondit, ut vir celebratissimæ sanctitatis, et scientiæ, et in præsulatum introductus legitime, deturbaretur, nullius obnoxius cu.pæ. Continuo igitur edictum per provinciam promulgatur, Urbanum apostolicum debere dici et credi. Eo audito mirari Anselmus. cum ecce frequentes episcopi ad eum missi venerunt: pertentatoque sensim homine, utrum ad redimendam regis amicitiam esset infractor, cum nihilo mutatum experirentur, quod latebat aperuere. Dominum regem sua opera et impensa pallium a Roma meruisse, suoque labore transegisse negotium, quod illi constaret multis marcis. Par esse ut tanto principis beneficio, digno respondeat muneris officio. Ingemuit ille doli machinam in effectum deductam, dicta episcoporum largis suspiriis excipiens, negavitque se quidquam propter hoc daturum, quia parvi æstimaret beneficium, cujus amplitudinem ipsi tanti

A penderent. Per hoc rex cœctus nullo modo mentis ejus robur enervari posse, ut in amicitiam suam cederet, salva dignitatis suæ magnanimitate ultro eam expetiit et impetravit. Dataque ei publice potestate, ut per totum regnum primatus sui jus exerceat libere, dies præfixa, qua Albanensis episcopus cum pallio Cantuariam veniret, venienti, et sacrum insigne in vase argenteo deferenti vulgo applausum, ab archiepiscopo nudipede, sed sacerdotalibus vestimentis induto occursum. Inde super altare Domini Salvatoris pallium assumptum sacratu pontifex beatis humeris composuit, et ad divina celebranda processit: erat tunc dies Dominica, et Idus Junii, fuitque nonnullis ingenti miraculo, quod idem evangelium illa die occurrit, quod ante prognosticon ejus fuerat: « Homo quidam scitipœnam magnam, et vocavit multos, et misit servos suos bona cœnæ, etc. (Luc. xiv). »

B Ita concordia inlta, et rege ultra mare profecto, serena pacis tranquillitas toto illo anno ab animo Anselmi curas depulit, et bonorum hominum levavit sollicitudines. Sed posteriori tempore Willielmo reverso rursus tempestas intonuit, rursus procella odiorum inhorruit. Enimvero ille felici lætus eventu, statim in Walenses contedit. Nam maxima Dei gratia omnibus ejus consilibus occurrente, ita in omnibus usus est placido allusu fortunæ, ut videretur cum eo Deus beneficiis certare. Si pugnam adoriretur, opinas manubias relebat; si pelago impacato navigare volebat, statim venti furorem ponerent. Videbat hæc Anselmus, et aggaudebat, sperans illum propter tam affluentem gratiam quandoque liberam facere ecclesiam. Quocirca de Gualensi expeditione reversum meditabatur leniter aggredi, sed prævenit ille conviciis per nuntium exagitando archiepiscopum, causatus militum, quos in hostem miserat, paucitatem et inertiam.

C Quo allato spes omnis emendationis apud Anselmum obtorpuit. Dimisit igitur nuntium responsione vacuum, ne reciprocis relatibus jurgiorum campus aperiretur. Sæviebat, credo, instinctu diaboli contra pontificem fortuna; parabanturque in proximam curiam contra eum machinamenta. Quæ omnia petendo licentiam eundi Romam quassavit et depulit; cum prius multis moliminibus voluntatem ejus super ecclesiarum statum attentasset. Quocirca hæc communicaturus cum papa, rogavit, ut dixi, licentiam pergendi Romam, bis terque frustra. « Intellego enim, aiebat rex, licentiam interdicendam, cum eum nullo gravi peccato sciam ouerari, cujus a Roma petat absolutionem, nec egere illius loci consilio, cum ei nullius scientiæ desit copia. Magis certe dixerim, Urbanum Anselmi cedere sapientiæ, quam Anselmum Urbano indigere. Quod si pertinacius coepisset institerit, omnem archiepiscopatum in meum fiscum redigam. Transgreditur enim promissa sua, quibus fidem suam astrinxit omnes consuetudines servaturum regni mei. Insolitum est quippe mihi, et

quisquam procerum meorum eat Romam, nisi meo potissimum missu. Ideo vel juret mihi se nunquam deinceps pro qualibet oppressione [*al.*, impressione] sedem apostolicam appellaturum, vel evacuet regnum. Hæc, inquit, vos fideles mei dicite sibi, et si videritis eum velle desistere itinere, tunc vigorem curialis iudicii experietur, quod me toties inquietare non timuerit de re, quam ad summam perducere nolit. Contra hæc per nuntios Anselmus agendum non ratus, ipse ad regem ingressus, pro more dextræ illius assedit, habuitque orationem ad hanc sententiam: « Quod dicis me non debere ire Romam, quod gravi peccato caream, et scientia affluam, quamvis neutrum pro vero arrogem, tamen Dei libræ committo examinanda. Quod dicis me promississe, ut consuetudines tuas servarem, amplector, sed conditiones requiro: cum exceptione enim dixi me servaturum illas duntaxat, quæ legibus Dei consentaneæ, cum honestate essent constitutæ. Quod dicis me fidem excedere, quod prævaricatis consuetudinibus tuis sedem appello apostolicam, custodita reverentia principatus tui, non verum esset, si alter diceret [*al.*, non verum esse alter diceret]: fidelitatem enim, quam tibi, rex, debeo, ex Dei fide habeo, cujus vicarius est sanctus Petrus, cujus sedem appello. Quod dicis, debere me jurare, ne ulterius pro quavis causa Romam appellem, publice pronuntio, quod Christianus princeps ab archiepiscopo suo tale sacramentum exigit injuste. Si enim sanctum Petrum jurejurando abjurarem, negarem Christum. Quando vero ulla re Christum negaverò, tunc tibi de petitiæ licentiæ peccato satisfacere non tardabo: forsitan autem me discedente procurabit Deus ut non diu res ecclesiasticæ, sicut minaris, tuis famulentur compendiis. Obstreperunt dicenti rex et proceres, illud maxime objurgantes, nunquam in consuetudinibus servandis mentionem Dei fuisse, vel honesti recti. »

Tum ille comi vultu, et pene in risum resolutio dixit hæc verba eadem: « Papæ! Si nec Dei, nec rectitudinis mentio, ut dicis, facta fuit, cujus tunc? Absit ab omni Christiano leges, vel consuetudines tenere, et tueri, quæ Deo, et rectitudini noscuntur esse contrariæ. » Hoc illi dicto quasi malleo frontes impudentes reperculsi, demissione capitum, et vocis silentio injustitiam suam testati sunt. Nihil enim ille turbatur, sed quodcumque illi succlamarent, tacens rursus ad caput sententiæ impermotus revertebatur; verumtamen non continuit rex animum, quin crudeles minas intorquens, diceret, non illum quidquam de regno suo exportaturum. At ille impavidus: « Pedes, inquit, et nudus pergam; si equituras meas et vestes vestrum esse quis affirmaverit. » Pudit principem dicti, et rubore cinctus ora: « Non ita, inquit, volo, sed undecimo abhinc die, cum ad portum veneris, nuntio meo in portandis vel dimitteendis parebis. » Irasceretur alius, sed Anselmus imperturbatus manens benedictionem suam regi non abnuenti obtulit, prælocutus molcste se quidem, et

ægre iram regiam ferre; sed si dignaretur intelligere, ad commodum ejus animæ viam inchoatam spectare. Subterfugerunt hoc negotium, sicut et prius episcopi; quos cum ille de suffragio convenisset, responderunt illum et religiosum et sapientem esse. Pro sapientia consilio eorum non indigere; sed quid faciendum sit, optime scire; pro sanctitate incunctanter bonum exsequi velle et posse; sed adversum dominum suum non posse asurgere, cujus gratia carere nollent pro honoribus, et parentibus suis, quos diligenter. Ille qui esset omnis labis mundanæ, et cupiditatis immunis, rem Dei, ut cœperat, persequeretur, habiturus episcoporum voluntatem tacitam, cæterum vocis opem nullam. Quanquam si qua fides, si quis aditus meliori consilio esset, præstaret domi dulce confovere otium, quam patria et honoribus extorrem tanto indulgere labori. Ita omnes discessere, solisque duobus pœnitentiam, antequam mare transiret, petentibus benignus ignovit. Eorum nomina fuerunt Osmer, Salesberiensis [*al.*, Schireburnensis], et Robertus Herefordensis. Una ergo die Cantuariæ commoratus, peram et baculum, solatia, et indicia itineris pro consuetudine assumpsit. Inde Doveram veniens, xv diebus propter inclementiam venti, ibi contra votum retentus erat. Quo spatio nuntius, ut dicebatur, a rege missus contubernioque et convivio ejus indefesse potitus causam adventus secretam tenuit. Sed cum jam prosperitas flatuum naves vocaret in altum, ille ex præcepto regis omnes bulgias et manticas efferri coram, et expilari imperavit. Crudele et miserabile spectaculum, primatem Angliæ, caput totius religionis et sapientiæ, prædonis more exagitari. Sed cum solummodo necessaria supellex, et nihil pecuniarum inveniretur, ille qui venerat facti, quod invitus fecerat, pœnitens, abire permisit indemnem. Solutas naves Notus provexit in salum, primo quidem sequiter, adeo ut retorto flamine retro viderentur Angliam adnare. Quod cum præ dolore cordis siccis oculis nequiret pater videre, elevatis in altum manibus auxilium cœlo detraxit, venti enim placatis animis constraverunt æquora, et versus Flandriam intenderunt carbasa: ita naves flatu secundo sulcantes mare, non multo post Withsandum appulere. Primum hospitium illi cum monachis sancti Bertini fuit; cætera favor administravit, omnibus certatim eum episcopis et abbatibus invitantibus, et invitum etiam detrahentibus. Ibat fama viri prænuntia, et dulci corda audientium afflabat aura. Quocirca quanto amore omnium susceptus, quantis officiis delinitus sit, conanti dicere succumbit sermo, et fatiscit oratio, mira rerum conversione, ut honoratior esset in aliena provincia quam fuerat civis in patria, archiepiscopus in Ecclesia.

Ipse Lugdunensis archiepiscopus Hugo, legatus apostolicus in Gallia, magni nominis, et potentiæ, nec religionis egenus, ubi ad eum Lugdunum iter advertere audivit, alacriter occurrit, devote obse-

cutus est. Ejus igitur consilio ibi resedit, totius causæ indices Romam Urbano apostolico mittens, valetudo subitanea flagitabat otium simul et consilium. Videbatur interim Wibertinis prædonibus cedere, ferebat enim per omnium rumor ora venisse archiepiscopum Cantuariensem ab Anglia, Romamque tendere ad Urbanum suffarcinatum pecunia, magnum esse quod secum ferat archiepiscopus Angliæ, quæ sit provincia omnium fertilissima. His illi animos incensi jam tum semitas omnes obsederant, angustias locorum occupaverant, ne qua elaberetur. Ingens domino suo fore commodum si prenderetur, qui Urbani partium propugnator esset. Quare passus est ardores eorum ad tempus negata præda languescere, ut se opinionem deceptos esse credentes, domum redirent: hoc consilio fructum detraxit insidiantibus, et jam redierat nuntius præcipiens ex parte apostolici, ut remota omni excusatione per obedientiam Romam veniret. Nescius ille contraire obedientiæ, et de spe misericordiæ Dei audentior viam invasit. Nam et vigor salutis refusum audaciam suggerebat, et citra senium viridis, et cruda senectus bene adhuc labores patiebatur.

Evasis ergo Alpibus Romam incolumis venit, nullæ suorum homine, vel jumento desiderato; uno tantum in toto itinere tentatus discrimine, quod tamen fuit successus et alimentum gloriæ. Dux siquidem Burgundiæ eadem, qua Wibertini spe raptatus, ad eum deprædandum inflatiore spiritu animatus erat; sed uno tantum aspectu ejus emollitus, omnem exhalavit superbiam, resumpsit humilitatem. Adeo dulci intuitu, leni facie, placida canitie aspicientem rapiebat, ut in quemcunque genitorum gratiam injiceret, statim in amorem sui alliceret. Ita cordis tumor duci per nebulonum verba conceptus eo viso resedit. Continuoque pontificis exceptus osculo benedictionem ulro expetiit: advocatoque uno ex magnatibus suis (stipatus enim multis, cum maximo venerat tumultu), præcepit ut eum secure per terram suam deduceret: et non minus ei quam sibi ubique serviri faceret. Fœderata ergo amicitia discedit, sæpius contra maledicos infrendens et ingeminans eis odium Dei, qui sibi persuasissent, ut persequeretur Dei angelum. Anselmus ergo securus, Cluniacum, mox ut dixi, Lugdunum, inde Romanam pervenit.

Quem apostolicus magnifice suscipiens coram senatu amplissimis laudibus extulit. Illum esse tertius Latinitatis magistrum, in disciplinis liberalibus, in religione parem non invenirent; contumelias multas pro fidelitate Romana passum, tandem per plenas periculis et mortibus vias ad se venisse, flagitare a se suffragium, cujus ipse magis egeret consilio. Talia Urbanus jactabat; sed Anselmus pudore caput demissus silentium premebat, sed ubi summus pontifex laudum finem fecit, ille data copia causam suam omnem veraciter allegavit. Pollicetur præsul, pariterque senatus auxilium; scribuntur

A litteræ Willielmo regi Angliæ; jubetur Anselmus omnibus suis revestrari. Statim enim ut ille mare transierat, archiepiscopatum totum suæ ditioni substerni, et quæcunque ante statuerat, in irritum deduci jusserat. Litterarum responsum jubetur archiepiscopus circa papam operiri. Sed non fuit animus diu ibi consistere, quod illius urbis aer insalubris esset peregrinis. Quocirca cuidam Joanni, qui olim suus monachus apud Beccum fuisset, sed tum ab Urbano abbas cœnobii Sancti Salvatoris, quod prope Telesinam [at., Teselniam] urbem est, institutus, roganti cessit, ut in villa sua Sclavia nomine, ætatis vitaret. Ea villa in supremo montis vertice constituta, ideoque hinc inde veniente temperie refrigerata prope momentis omnibus pestiferi sibi B habet spiritus. Juvabat itaque Anselmum captivitas sua, videns sibi redditum, quod diu desideraverat otium. Quapropter jamdudum resides animos in Deum excitans, consummavit ibi librum egregium, cujus titulus et materia est, *Cur Deus homo*; omnibusque amori et honori erat, adeo ut Rogerius, dux Apuliæ, apud quem rex Angliæ illum litteris insimulandum curaverat, spretis nœniis longe aliter sententiam suam in viri honorem transferret: illi villas, illi castella, illi postremo quæcunque placerent, offerens, tantum remanentia sua terram suam beatificaret. Cum circa papam esset, in omnibus C ab omnibus, fiebatque quod jubebat, cum divinos intonaret sermones. Quod maxime sibi delectationi erat, fructum scientiæ pronuntians esse, si cum bene dicas, alius de doctrina tua profectum bene vivendi accipiat; ferebatur ergo magna cupiditate, ut archiepiscopatus deposito face Deo posset intendere. Quod cum ab apostolico obnixè postularet, renuit prorsus: « Imo, inquit, per obedientiam jubeo, ut ubicunque sis, nomen et honorem Cantuariensis archiepiscopi non deponas. Delicati militis est ante bellum fugere: nec est religiosi et constantis animi citra ullam læsionem minis tantum et terroribus cedere. » Tum ille: « Obedentiam, Pater, non refugio, nec plagas, quia et mortem ipsam pro Deo non horreo, nisi forte animus meus mihi mentiatur. Sed quid, inquit, ibi faciam, ubi non solum vacillat, sed jam omnis oppressa est justitia? ubi suffraganei mei partes boni non modo propter timorem non adjuvant, verum et propter favorem impugnant? — De his, respondit papi, et talibus, gestis animus in consilio apud Barum agere, ubi et præsentiam tuam volo, et auxilium desidero. » Ut ergo ventum ad concilium apostolicum ante corpus sancti Nicolai constratus tapetibus, et palliis, ipse casula cum pallio amictus tribunal ascendit: cæteri cum cappis sedebant, omnibus ergo suum locum ex antiquo vindicantibus, Anselmus humilitate summus, quo poterat assedit. Exciderat animo summi pontificis ingruente tumultu,

ut ei locum delegaret. Sed erroris admonitus est, a quæstionis necessitate a Græcis proposita, probare volentibus, Spiritum sanctum non nisi a Patre procedere, hanc ergo quæstionem dum expedire tentans, magis involveret, Græcis contra non improbabilius occurrentibus, Anselmi recordatus exclamat, vividæ vocis tonitruum, ædis capacitas, et turbæ multiplicitas ingeminant : « Pater et magister Anselme, Anglorum archiepiscopo, ubi es? » Ille ubi se vocari audivit, in pedes constitit. Quem apostolicus compellens : « Nunc, inquit, magister, opus est scientiæ, opus eloquentiæ tuæ opera; veni, ascende huc, et defende matrem tuam Ecclesiam, quam Græci labefactare conantur, succurre ergo, quasi a Deo huc missus. » Continuo cuncti astantes et assidentes oculos et ora in eum conversi, percunctari quis esset, adnitentibusque proximis ad consessum apostolici levatus, sedere jussus juxta Romanum archidiaconum, cui ante papam sedere moris est : « Includamus, inquit, hunc in orbe nostro, quasi alterius orbis papam. » Nec morantibus omnibus exposuit palam qui genus, unde domo, cujus scientiæ, cujus facundiæ, quam religiosus, quanta pro fidelitate Romanæ sedis passus esset. Dilatusque in posteram diem quæstionis tractatus, quamvis Anselmus statim respondere non dubitaret. Sed sequenti die solito maturius cœtu coacto promotus in editum, ita pertractavit quæstionis latera, ita penetravit et enubilavit intima, ut Latini clamore testarentur gaudium, Græci de se præberi dolerent ridiculum : nullus porro inops, et inanis scientiæ discederet. Sensus illius sermonis procedente tempore luculenter digessit in libro De processione Spiritus sancti facto. Tunc vero ubi verbum absolvit, omnes in eum oculos et ora conversi, hic laudare fidem, ille scientiam, omnes eloquentiam. Sedato fragore, quem laus ejus suscitaverat, intendens in eum summus pontifex, ait : « Benedictum sit cor tuum, et spiritus tuus, et os, et sermo oris tui benedictus. » Nec mora, cum consensu omnium roboratus in aliter sentientes fulmen excommunicationis intorsisset, ventilari de rege Anglorum sermo cœpit. Proferuntur in medium scelera dictu horrenda, adjicitur contemptui humano cœlestis injuria, quod scilicet, bis terque admonitus nihil correctionis exhibuerit. Quocirca cum suffragio et clamore omnium papa ad excommunicandum jam paratus esset, Anselmus genibus affusus ejus, orat dilationem, et vix impetrat. Quæ res non mediocre ei apud cunctos videntes peperit gratiam : eo quod ostensione veræ sanctitatis vicisset famæ suæ gloriam. Quam pulchrum erat, ut illi oraret veniam a quo tantam exceperat contumeliam!

Papa Romam regresso, comitatuique ejus adhærente Anselmo, supervenit nuntius a rege directus, qui allegationes Anselmi enervaret, objecta crimina dilueret. Quanquam omnem verecundiam proiecisset, in immensum elatus, non multum curaret, quid de se diceretur. Legati hoc fuit verbum ad pa-

pam coram archiepiscopo : « Miratur dominus meus cur tibi vel in mentem venerit, ut Anselmum juberes resaisiri, cum illud ei incunctanter prædixerit, si sine permissu suo egrederetur Angliam. — Accusatus, inquit apostolicus, eum de alia re? — Non, ait. — Et pro hoc arripuisti, ait, tantum laborem huc veniendi, ut diceres primatem ideo rebus suis omnibus exspoliatum, quod apostolicum appellavit iudicium? Si ergo amas dominum tuum, matura reditum, et dic ei ut si non vult excommunicari, cito eum faciat omnibus suis investiri. Et ne te de termino reddam suspensum, tertia hebdomada post Pascha ad concilium in hac urbe celebrandum affer responsum : certe pulsator jam excommunicatus esset, nisi pulsatus intercessisset. » Perculsus ille tam insperato responso, mysterium domini sui se illi secreto communicaturum respondit. Ardebat enim aliquid efficere, ut ampliorem locaret apud regem amicitiam. Itaque arte, qua peritus erat, negotium conficiens, singulos ambiendo muneribus et pollicitationibus, regi terminum ad festum Sancti Michaelis obtinuit. Cunctatus est multum ad id concedendum Urbanus, quod luctarentur in ejus animo, Anselmi religio, et munus oblatio, sed prævaluit tandem pecunia. Itane omnia superat, omnia deprimit nummus? Indignum factum, ut pectori tanti viri, Urbani dico, vilesceret famæ cura, Dei respectus cederet, et pecunia justitiam præverteret. Visum ergo est Anselmo, circa tam venalem hominem expectationem non perdere, sed Lugdunum remeare. Sed enim licentiam impetrare non potuit, retinente papa, ut invidiam facti aliquo levaret solatio. Fecit igitur eum manere secum, usque ad concilium in patriarchio, deditque ei domum jure hospitii perpetuo : crebroque ad eum veniens joca et seria cum eo transigebat, ut unam curiam non duorum diceres. Jamque aderat tempus concilii, omnibusque episcopis Gallicanis sedes suas agnoscentibus, nulloque recordante aliquem Cantuariensem archiepiscopum concilio Romano interfuisse, posita est ei sedes in corona, ut antea dixi, et in æternum jus sibi, et successoribus suis transcripta. In ecclesia Sancti Petri erat concilium, ingens strepitus astantium, multus concursus venientium. Ideoque cum decreta minus audirent, præcipit papa Reingerio Lucensi episcopo, ut vocali sonoritate cuncta enuntiaret in vulgus. Assurgit ille imperato muneri, nec clamor incœptus frustrabatur hilantem; sed etiam longe positorum pulsabat et penetrabat auditum. Multaque parte decretorum edisserata, repente quasi animo excusatus, aliena, et quæ a negotio dissidere videbantur, verba intulit : « Sed væ! quid faciemus? præceptis subditos oneramus, et auxilium a nobis quærentibus nullum afferimus. Dolet hinc, et conqueritur totus mundus, quod caput omnium membris suis non conqueritur. Ecce quidam inter vos modeste sedet et tacite, cujus silentium clamor magnus est apud Deum, qui jam secundo anno apostolicæ sedis vigorem opperiens,

de omnibus tuis injuste ablati quid quaeso, excepit auxilii? Anselmus est, de quo dico, archiepiscopus Angliæ. » Hæc dicens, virgæ quam tenebat, gravi ad pavementum illusione, indignitatem rei exaggerare visus est. Illic papa in eum tendens : « Absiste, inquit, moveri, frater Reingeri, procurabitur huic rei correctio. » At Reingerius fervore spiritus actus, cum dixisset : « Ita expedit, aut justum judicem res non transibit, » rursus interruptam seriem decretorum contexit. Horum dictorum stupor affectu Anselmum, cum sciret nec suorum, nec suis querelis Reingerium ad hæc commemoranda inductum fuisse. In hoc concilio papa cum omnibus sententiam excommunicationis vibravit in laicos investitores ecclesiarum, et investitos a laicis, et in taliter investitos consecrantes, et in illos, qui pro ecclesiasticis honoribus laicorum homines sunt.

Postero die concilii archiepiscopus iter retrogradum composuit : plurimisque laborum jactatus periculis, per montuosa et saluosa loca Lugdunum contendit. Neque enim rectum tramitem tenere potuit, quod ferebatur Wibertus pictore Romam misso imaginem ejus in tabula pingi fecisse, ut quocumque se habitu cõfigiaret, non lateret. Lugdunum ergo perveniens, solitam benignitatem Hugonis expertus est, ut proprius loci dominus, non ut peregrinus. Omnium jus intus et foris antistes non roganti obtulit, et ut vellet coegit, primatum in consessu, amorem in occulto, reverentiam in publico, officium in omnibus. Solari curas, partiri vel potius totos exponere honores, adeo ut missas celebranti suffraganei loco serviret, ubicunque sermonem facienti ad pedes sederet, vir magnanimus et constans, qui auderet opes contemnere, fortunam provocare. Fuit igitur ibi Pater Anselmus toto tempore quo superfuere Urbanus, et Willielmus. Nec multo post utrumque fata rapuere. Audita morte regis fudit lacrymas Anselmus, amoris indices, pietatis interpretes, continuoque a novo rege Henrico invitatus, Angliam adventu suo dignatus est, ubi etiam proceres, qui a fide deficiebant, sæpe ex voluntate regis conveniens multos ad rectum invitavit. Timebant concilii cæteri, libera fronte et vuidis luminibus in eum intenti etiam acclamabant dicenti. Postremo cum jam Robertus frater regis appulisset, et multi discessionem facere meditarentur, toto exercitu circumstante locum editiorem ascendens verba fecit ad populum. Quo quasi classico excitata agmina elatis vocibus bona regi, et fidem promiserunt, si malorum sub Willielmo juniore institutorum remissam faceret, si bonas leges sanciret. Horum ille faciendorum omnibus Anselmum vadem obtulit, et fidem in manu dedit. Ita omnes ferventiore spiritu in regis fidem animati sunt, ut si oporteret conspiratis animis, et devotis dextris in ferrum pro rege ruerent. Quo vulgato Robertus, qui magis aliorum perfidia, quam sua fidens industria, venerat, destitit pælio, descendit a negotio : et qui spe regnum præsumperat, obviis manibus pacem amplexus in fra-

terme necessitudinis amorem libenter accurrat.

Verumtamen cum rex more antecessorum suorum ab archiepiscopo hominum interrogaret, et ille pro excommunicatione Romæ facta differret, missi Romam ab utraque parte nuntii. Jubetur regi interim hominum facere, vel absolutis morarum nexibus regno excedere. Quin potius, respondit ille, inspiciantur apostolicæ litteræ, et quod tenor earum continet, fiat. Redierant enim jam Roma nuntii, et casu labore, semitam triverant, quod Paschalis papa sententia antecessoris sui invicto robore tuebatur. « Quid ad me de litteris apostolici, ait rex? Jura regni mei nolo amittere. » Procedente in contentionem sermone, asseruit Anselmus terram se non exiturum, sed ad suam iturum Ecclesiam, consideraturumque quis sibi, vel suis inferret violentiam : ita tunc discessum, sed posterioribus diebus molliores ex parte regis virum convenere litteræ, ut pacato animo curia præsentiam suam exhiberet, futurum, ut habitu inter se colloquio, omnis sopiretur contentio. Non negat ille adventum, si forte Deus instinctu suo regalem contigisset animum. Rursus igitur communi edicto, mittuntur legati Romam, qui tam dura præcepta tentent vel lenire, vel rescindere, ex parte antistitis Baldwinus, et Alexander monachi : ex parte regis, Girardus archiepiscopus Eboracensis, Herebertus Norwicensis, Robertus Cestrensis episcopi. Sed priores familiaris quoque causa urgebat, Girardum pro adeptione pallii, Herebertum pro rescissione privilegii abbatiæ Sancti Edmundi, quod Baldwinus abbas illi cõnobio per Alexandrum papam multis laboribus acquisiverat. Id erat, ut abbas illius loci nec episcopo Norwicensi, in cujus parochia esse cognoscitur, nec ulli alii, nisi primati Angliæ subijciatur. Hoc Herebertus depellere intendens, et pergens, ignoro quo infortunio socios relinquens, et devia secutus prædonum manus incurrit. Sed, xl marcis datis servitatem exiit, libertatem viæ recepit : primo per omnem (quod dicitur) sanctum jurare compulsus Gwidoni, (id nomen viro raptorum magistro) nihil se Romæ acturum, quod ad domum sui Anselmi archiepiscopi spectaret incommodum. Datis ergo nummis, raptum socios prosequeretur, liberiore otio, quia levioere marsupio. Coniuncti corripunt viam, papæque [obtulibus præsentati, quidquid poterant promissis et muneribus agunt, ut regis voluntatem effectui mancipare possint; sed nequidquam : stat ille inflexibilis, nolens, ut dicebat, statuta sanctorum Patrum enervare pro voluntate unius hominis. Nihil ergo iste labor profecit ad aliud, nisi ut lites consererentur in regno, legatis inter se dissidentibus. Nam rex epistolam ab episcopis sibi allatam, quod suæ voluntati refragari videbat, occulendam putavit. Cæterum nuda verba foras extulit, quibus illi pro episcopali veritate assererent apostolicum regis investituras æquanimiter ferre, si cætera boni principis officia exsequeretur. Ideo autem noluisse hæc litteris videre, ne accepta occasione, cæteri principes in eum inclamarent. Co-

tra monachi palam clamitabant apostolicis præceptis fraudem innecti conquerentes. Siquidem, et epistola, quam Anselmo attulerant, vulgo jam lectitabatur: in qua non solum investituras non concedere, sed etiam statuta Urbani pertinaciter probabatur Paschalis urgere, servandaque monere. Strepebat igitur omnis aula murmure, non debere attendi monachis, qui libenter facis veritatem obseurent, dummodo archiepiscopo placeant. Episcopalem gradum, et sermonem magni esse ponderis: monachos jus in sæcularium rerum testimonio perdidisse: « At istud, inquit Baldwinus, sæulare negotium non est, » tum proceres: « Probum et prudentem te scimus virum, nec de illis esse, quæ maxima turba ordinem vestrum male vivendo infamat, sed tamen et humana et divina exigit ratio, ut magis tribus episcopis quam duorum monachorum credatur testimonio. » Diu ergo fluctuavit Anselmi sententia, quo vergeret; quod et adversa fronte testimonium episcoporum refellere, videbatur superbum; porro epistolæ, quæ sigillum apostolicum prætendebat, non credere salutum. Confirmato animo respondit ad certitudinem facti cognoscendam missurum se Romam. Interim illis, qui investirentur, nec communionem suam negandam, nec benedictionem impartiendam. Erant electi Rogerus cancellarius regis ad Salesburiam, Reynelmus cancellarius reginæ ad Hereford. Willielmus etiam fuerat adhuc recenti potestate Henrici violenter ad Wintoniensem episcopatum electus, nec electioni assentiens, imo eligentes asperis conviciis, et minis incessens. Sed regrediente Anselmo, a quo et baculo pastorali donatus, et in Ecclesiam est introductus. Quare ad illius benedictionem libens assensum commodabat. Ita rex paulo commotior Giraldo Eboracensi consecrationis omnium munus injunxit. Nec ille retractasset, si non illi electi altiore ratione refugissent. Quorum Reinelmus, mox relicto regi annulo et baculo, episcopatu cessit. Willielmus non minus nisi quod annulum non reddidit. Rogerus prædicanda prudentia ita rem temperavit, ut nec regem irritaret, nec archiepiscopo injuriam faceret. Ita cum Anselmus nullo modo desisteret, diceretque se nec pro vitæ suæ damno contra sedis apostolicæ definitiones acturum nisi ab eadem absolute procedat remedium, omnis laboris procella super eum cecidit. Convenitur a rege et episcopis, et magnatibus, ut ipse Romam dignetur proficisci, quod alii minus egerant sua præsentia suppleturus. Non careret effectu, quod vellet, quem sedes apostolica tanti penderet; impenderet modo hunc laborem patriæ quo pacem Ecclesiæ, quo dignitatem repararet imperii. Iste precibus flecti non nescius, ne omnia suo tantum videretur præsumere arbitrio, consensit; iturum se, ne cunctorum voluntati deesset; quaquam legatorum penuria eos ad unum senem annis gravem, corpore debilem adegisset; scirent tamen nihil se apostolico suggesturum, quod antecessoris sui gloriam abrogaret, statuta effringeret. « Tu tantum, inquit, vade, et in

A apostolici præsentia, legato si vera dicat testimonio tuæ auctoritatis adstipulare. » Consensu accepto discessum est ab invicem. Anselmus continuo prosperis flatibus maxima pericula transvectus bona etiam fortuna terrenum iter Romam usque emensus est. Ubi apostolico favore, et senatoria frequentia exceptus paucis diebus silentio, et quieti indulsit jubente papa. Cumque vires resumpsisset otio, die constituto palatium Lateranense ingreditur, adest et nuntius, qui paucis diebus adventum ejus venerat, notus jam Romæ Willielmus de Warlewas, electus Exoniensis Ecclesiæ. Is omnes impendens eloquentiæ vires, causam regis perorabat, ut ei omnes paternæ, fraternæque consuetudines redderentur, Angliam peculiarem esse Romanæ Ecclesiæ provinciam, et ei tributa quotannis pensitare, regem sicut munificum, ita magnanimum. Dederat ei, et videri, et esse, si antecessorum suorum jura perderet, quos ipse et animi magnitudine, et opum affluentia longe præiret, et premeret. Provideret itaque papa regis honori, consuleret sibi quem non dubitaret magno fructu emungendum pecuniæ, nisi putaret abstinendum canonum severitate. Illi et aliis ad causam valentibus dictis traducta est in sententiam Romana curia obnixis favoribus regis, vota debere impleri pronuntians. Silebat interea pontifex uterque, perorantis ampullas, et adulantium fumos prudenter attendens, latenter irridens. Tum legatus putans illorum taciturnitatem esse conniventiam, securus erupit: « Plurima hic inde possunt agitari verba, sed hæc est summa, quod dominus meus: nec pro amissione regni patietur sibi ecclesiarum investituras auferri. — Nec ego, inquit papa, pro capitis mei redemptione eum investituras permittam impune habere. » Hujuscemodi dicti tenore conversæ fautorum linguæ et in diversa mutata: « Benedicta, inquit, cordis tui constantia, benedicta oris tui loquela. » Legatus confusus obtulit; effecit tamen ut nonnullæ consuetudines patris regi laxarentur, ipsoque interim ab excommunicatione, quod aliquos investierat immuni, investiti auctoritati canonum subjacerent; eorum satisfactio Anselmi commissa iudicio.

Qui cum remeandi licentiam accepisset, ater redditum excusavit, dicens se voti reum eundi ad sanctum Nicolaum; aversabatur dicto intentio. Nitentur enim, ut quoque modo papam a sententia traduceret. Quod ubi ad nihilum tendere vidit, compendiaro tramite archiepiscopum, ad Placentiam anticipavit. Aliquantis ergo diebus communiter perrectum. Sed cum eos viæ separaret divortium, ille quod ante celaverat aperuit, dicens: « Mandat tibi dominus meus, quod si sic te sibi exhibueris, sicut antecessor tuus exhibuit se patri suo, libenter volt adventum tuum in Angliam; sin minus, prudenti loquor, scis quid sequatur. » Ita Willielmus citato Angliam, Anselmus Lugdunum contendit. Indeque misit litteras regi super veritate dictorum Willielmi exculpanda. Epistolarum seriem, quæ in immensum

porrigitur, apostolici ad regem, et Anselmi ad regem, et regis ad Anselmum, hic non placuit intere; volentibus legere liber Edmeri copiam faciet, quas ideo vir ille apposuit, ut nullus eum mendacii carperet, et ut ipse invictum robur dictorum assumeret, effluebat enim otio, utpote solius Anselmi gestis enucleandis intentus; ego majus opus moveo, et in multorum gesta conor, ideoque necessaria tantum libans, fastidio lectorum mederi dico.

Rex ergo archiepiscopatum saisivit, propensiori tamen modestia, quam frater, ut res ecclesiasticas non extraneis, sed ipsius archiepiscopatus hominibus administrandas delegaret. At vero Anselmus Lugduni resedit anno integro, et mensibus quatuor. Quo toto tempore nihil ab apostolico, nisi persuasorias litteras, nihil a rege nisi dilationum causas obtinuit. Ibant enim crebro Romam regales nuntii, redibantque inefficaces, nisi quod moras quasdam impetrabant, quæ protelarent boni viri exsilium, emendandis rebus afferrent impedimentum. Quapropter prospiciens quo loco rerum suarum fortuna staret, secundum pietate pectus ad ultionem tandem concussit, excommunicationem in regem meditatus. Quod dum ex rescripto sororis suæ Adalæ Blœensis comitissæ, regem ipsum non latuisset, precibus exegit, ut Northmanniam, ubi spe rex erat, Anselmus cum ipsa comitissa veniret. Venit, et rege multum favente de omnibus suis resaisitus est; sed ejus in Angliam transitus ideo dilatus est, quia volebat communicare cum investitis. Rex igitur Angliam, ille Beccum divertitur. Directi Romam legati Willielmus de Warleswast [*al.*, Warelwast], et Baldwinus monachus controversiam tot annis agitatum singulari probitate sedarunt. Concessit siquidem papa, ut rex homagia de electis acciperet, sed nullum per baculum et anulum investiret. Dum autem nuntii morarentur, crebræ ad Anselmum ex Anglia ferebantur querelæ, de sceleribus ubique nimium pullulantibus, rogabaturque reditum accelerare, ab episcopis præsertim, quos jam scelerata ipsa pigeret. Nam et presbyteros concilii Lugdunensis violatores (quod ante abscessum Anselmi celebratum fuerat), presbyteros, inquam, qui post concilium mulierculas domibus suis vel introduxerant recentes, vel revocaverant veteres, rex discrimine pecuniæ mulctare meditabatur. Id vero Anselmus ferendum non arbitratus, regi scripsit ut ab hac exactione temperaret. Quod ecclesiasticorum ministrorum vitia episcoporum non sæcularium corripere debeant instantia. Ille, qui sua prudentia consilio Mellentini comitis Roberti jam in omnibus defæcatus maturuerat, consilia salutaria dignanter accepit: leniter rescripsit, venturum proxime Northmanniam, si quid deliquisset in his et aliis, per ejus emendaturum obedientiam. Cum ergo Roma redissent nuntii, non multas ipse moras aucupatus apud Beccum Anselmum convenit. Itaque omnia, quæ illos hactenus in diversa trahebant, tunc per Dei gratiam prolata et sedata. Ecclesias siquidem, quas Williel-

mus frater ejus censui subjecerat, ipse in manus Anselmi liberas reddidit; et se de his nil accepturum, quandiu pastore carerent, promisit, damnorum presbyterorum, qui pecuniam dederant ita sarciri, ut toto triennio ab omnibus functionibus vacarent; qui dare supersederant, ulterius nihil darent; omnia de archiepiscopatu sublata cum Angliam redisset, redditurum vadimonio dato pollicitus est. Anselmus ergo felicibus auribus Angliam evecto, bona spes quam de illo provinciales habebant, minime desiderantes fefellit. Siquidem statim firmarii ecclesiarum ejecti, Simoniaci damnati, pellicatus presbyterorum inhibiti, amplexus consanguineorum deturbati; plarumque in hunc modum illicita, quæ antehac inopie vagabantur, castigata. Accessit serenitati temporum felicitas regis, a quo tunc temporis in Northmannia Robertus frater suus captus et in vincula coniectus est: multique alii quos vel jam pro importunitate oderat, vel pro rebellionem timebat: videbaturque debitum talionem rependere fratri, quod illum quieto regno sollicitaverat; simulque mentiebatur illum minus habilem ad gubernandum rempublicam pro lenitate ingenii quod videret Northmanniam suam, genialem amborum patriam ab improbiisimis grassatoribus vastari, nec nosset tueri. Hujus ergo victoriæ gaudium rex Anselmo confestim litteris enuntiavit suis, quas hic apponere videtur non extraordinarium, propter unicum devotionis regis insigne.

« HENRICUS rex Anglorum, ANSELMO Cantuariæ archiepiscopo, salutem et amicitiam.

« Paternitati et sanctitati vestræ significamus Robertum comitem Northmanniæ cum omnibus copiis militum et peditum, quos prece et pretio coadunare potuit, die nominata et determinata mecum ante Tenebrachium acriter pugnasse; sed tandem sub misericordia Dei vicimus, et sine multa cæde nostrorum. Quid plura? divina misericordia ducem Northmanniæ, et comitem Moretonii, et Willielmum Crispinum, et Willielmum de Ferreris, et Robertum de Stutevilla senem, et alios usque ad cæ militum, et decem peditum in manus nostras, ad Northmanniam dedit. De illis autem, quos gladius peremit non est numerus. Hoc autem non elationi, vel arrogantia, nec viribus meis, sed dono divinæ dispositionis attribuo. Quocirca, Pater venerande, suppliciter et devotus genibus tuæ sanctitatis advolutus te deprecor, ut supernum judicem, cujus voluntate et arbitrio triumphus iste gloriosus et utilis mihi contigit, depreceris, ut non sit mihi ad damnum et detrimentum, sed ad initium bonorum operum et serviitii Dei, et ad sanctæ Ecclesiæ Dei statum tranquillâ pace tenendum et roborandum ut amodo libera vivat, et nulla concutiatur tempestate bellorum. »

Hinc est contemplari quantâ materia boni in regis pectore fuerit, si quis tam ingenuæ fidei scintillas fomento verborum animaret, et in majores vires bonis admonitionibus excitaret. Venit igitur rex sublimi tropæo splendidus et triumphali glo-

ria Angliam invectus investituræque ecclesiarum A Anselmo in perpetuum in manum remisit; eodem concedente, ut propter hominum regi factum nullus arceretur a benedictione. Consecrati sunt ergo Cantuariæ quinque episcopi ab Anselmo, die qui fuit quartus Idus Augusti: Willielmus ad Wintoniam, Rogerus ad Salesberiam, Reinelinus ad Hertfordum, Willielmus de Warlewast ad Exoniam, Urbanus ad Clamorgan. Erant et ibi assistebant primæ sedis suffraganei, Girardus Eboracensis, Richardus Lincolnensis, Joannes Bathoniensis, Herebertus Norwicensis, Robertus Cestrensis, Radulfus Cistrecensis, Ranulfus Dunelmensis. Ita per reverendum Anselmum libertas ecclesiarum rediit, pax serena infulsit. Cæterum de decretis conciliorum ab eo celebratorum nihil attinet dicere, cum omnia jam obsoleta sciantur deperisse; unde non casu factum, sed divino sensu putatur, ut et in ejus consecratione et in pallii susceptione legeretur: « Misit servum suum hora cœnæ, etc. (Luc. xiv.) » In nullo enim ei efficaciter obtemperatum, sed omnibus pene prætenta excusatio, quæ vel prædicando docuit, vel interminando prohibuit. Sed ad exemplum servi evaugelici, qui bino exitu de non invitatis nuptiale implevit triclinium, ipse bino ab Anglia excessu multa luera animarum prædicando evexit ad cælum. Verumtamen ne studiosos rerum fraudare videar, leve judicabo in describendo concilii textu operam perdere.

Anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo secundo, quarto autem præsulatus Paschalis summi pontificis, tertio regni regis gloriosi Henrici Anglorum, ipso annuente, communi consensu episcoporum, et abbatum, et principum totius regni, adunatum est concilium in ecclesia Beati Petri in occidentali parte juxta Londoniam sita: in quo præsedit Anselmus Dorobernensis archiepiscopus, et primas totius Britannix, consistentibus venerabilibus viris, Girardo Eboracensi archiepiscopo, Mauricio Londinensi episcopo, Willielmo Wintonix electo episcopo, aliisque tam episcopis quam abbatibus: huic conventui adfuerunt, Anselmo archiepiscopo petente a rege, primates regni, quatenus quidquid ejusdem concilii auctoritate decerneretur, utriusque ordinis concordia cura et sollicitudine ratum servaretur. Sic enim necesse erat, quia multis retro annis synodali cultura cessante vitiorum vepribus succrescentibus, Christianæ religionis fervor in Anglia nimis refrixerat. « Primum ergo ex auctoritate sanctorum Patrum Simoniacæ hæresis subreptio in eodem concilio damnata est, in qua culpa inventi eodemi sunt; Guido de Persora, et Wymundus de Tavistoc, et Aldowinus de Ramesey, et alii nondum sacriati, remoti ab abbatibus suis, scilicet Godericus de Burgo, Hainno de Cernel, Egelricus de Middeltone, absque Simonia vero remoti sunt ab abbatibus suis, pro sua quisque causa. Richardus de

Hell, et Robertus de sancto Edmundo, et ille qui erat apud Michelney. Statutum quoque est, ne episcopi sæcularium placitorum officium suscipiant: et ut non sicut laici, sed ut personas religiosas decet ordinatas vestes habeant; et ut semper et ubique honestas personas habeant testes conversationis suæ; ut archidiaconatus non dentur ad firmam, ut archidiaconi sint diaconi, ut nullus archidiaconus, presbyter, diaconus, canonicus uxorem ducat, aut ductam retineat. Subdiaconus vero quilibet, qui canonicus non est, si post professionem castitatis uxorem duxerit, eadem regula constringatur; ut presbyter quandiu, illicitam conversationem mulieris habuerit, non sit legalis, nec missam celebret, nec si celebraverit, ejus missa audiatur; ut nullus ad subdiaconatum aut supra ordinetur sine professione castitatis, ut filii presbyterorum non sint hæredes ecclesiarum patrum suorum, nec quilibet clerici sint sæcularium præpositi vel procuratores aut iudices sanguinis, ut presbyteri non eant ad potationes, nec ad pinnas bibant (57), ut vestes clericorum sint unius coloris, et calceamenta ordinata, ut monachi vel clerici, qui ordinem suum abjecerunt, aut redeant aut excommunicentur, ut clerici patentes coronas habeant, ut decimæ non nisi ecclesiis dentur, ne ecclesiæ aut præbendæ emanent, ne novæ capellæ fiant sine consensu episcopi, ne ecclesia sacretur, donec provideantur necessaria presbytero, et ecclesiæ, ne abbates faciant milites, et ut in eadem domo cum monachis suis dormiant et comedant, nisi aliqua necessitate prohibente, ne monachi poenitentiam cuiusvis injungant sine consensu abbatis sui, et quod abbates sui de hoc eis licentiam dare non possunt, nisi de eis, quorum animarum curam gerunt, ne monachi compatres, nec monachæ conmatres fiant, ne monachi teneant villas ad firmam, ne monachi ecclesias nisi per episcopos accipiant, neque sibi datas ita exspolient suis redditibus ut presbyteri ibi servientes in his, quæ sibi et ecclesiis necessaria sunt, penuriam patiantur, ut fides inter virum et mulierem, occulte et sine testibus data de conjugio, si ab alterutro negata fuerit, irrita habeatur, ut criniti sic tondeantur, ut pars aurium appareat, et oculi non tegantur, ne cognati usque ad septimam generationem copulentur, vel copulati simul permaneant, et si quis hujus incestus conscius fuerit et non ostenderit, ejusdem criminis se participem esse cognoscat, ne corpora defunctorum extra parochiam suam sepelienda portentur, ut presbyter parochiæ perdat, quod illi inde juste debetur; ne quis temeraria novitate corporibus mortuorum, aut fontibus, aut aliis rebus (quod contigisse cognovimus), sine episcopali auctoritate reverentiam sanctitatis exhibeat, ne quis illud nefarium negotium, quo hactenus in Anglia solebant homines sicut bruta animalia venundari, deinceps præsumat. So-

(57) Vide *Gesta regum*, supra, § 149, not.

domiticum flagitium facientes, et eos in hoc voluntario viventes [al., juvenes], in eodem concilio gravi anathemate damnati sunt, donec confessione et poenitentia absolutionem mereantur. Qui vero in hoc criminis publicatus fuerit, statutum est, si quidem fuerit persona religiosa, ut ad nullum amplius gradum promoveatur, et si quidem habet, ab eo deponatur; si autem laicus, ut in toto regno Angliæ legali suæ conditionis dignitate privetur, et ne hujus criminis absolutionem, his qui se sub regula non voverunt, aliquis nisi episcopus deinceps facere præsumat. Statutum quoque est, ut per totam Angliam in omnibus ecclesiis, et in omnibus Dominicis diebus excommunicatio præfata renovetur.)

Perseveravit ergo in Anselmo ad exitum vitæ invictus vigor, pietatis fervor. Excessit anno Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo nono [al., decimo], regni Henrici nono, ætatis suæ sexagesimo sexto, pontificatus decimo sexto; sepultusque primo ad caput prædecessoris sui Lanfranci, postea dignius mausoleum in orientali porticu accepit; vir qui omnes, quos quidem viderimus, sapientia et religione præstaret. Adeo peccatorum extorris, ut viro veracissimo, mibique notissimo dixerit, nunquam se posteaquam monachus fuisset, ita stimulis iræ actum ut alicui impingeret convicium, nisi semel tantum in hoc excidisse. Nunquam nisi unum dictum emisisse, cujus memoria conscientiam exulcerasset. Super cœnam quondam recordatus crudum se hanc comedisse, percusso pectore peccatum ingemuit, quod crudam carnem contra legem assumpsisset. Edmero vero qui assideret dicenti, quod sal cruditatem hanc excoxisset: «Sanasti me, inquit, ne peccati torquerer memoria.» Obedientiæ pertinax custos, cum archiepiscopus liberæ potestatis esset, rogavit papam Urbanum, ut sibi aliquem proponeret, cujus jussis vitam diserneret. Is Edmerum exhibuit, cujus Anselmus jussa tanti faciebat, ut cum eum cubili locasset, non solum sine præcepto ejus non surgeret, sed nec latus inverteret. Eloquentiæ etiam in communi loquela torrens profluvius, qui nec inter comedendam a divinis vacaret eloquiis. Delectabaturque eximie cum quæstionibus propositis objicientium acumen experiretur, fere omnia vel sua assumpta similitudinibus, vel aliorum objecta transigens vel eludens. Jam vero ex industria hebetem in sæcularibus se præbebat, ut turbulenta talium negotiorum procella vexatus, artibus quoque deficeret. Quod cum domestici contubernales viderent, semotis turbis subornabant aliquem, qui animum residem cote quæstiuncularum exaceret. Continuoque ille suscitata mente, et scintillanti lumine in quærentes intendens robur utriusque resumebat materiæ. Quam penitus vero arcanos humanorum et divinorum sensuum sinus intraverit, indicio sunt libri, quibus jamdudum decedente livore, orbis Latini successit favor.

A «Nec vero episcopatus onus, tantorum negotiorum moles, consuetis miraculis serias infixit. Ignes materiales et fulmineos, qui jam vicinas ædes depascebantur, porrecto salubri signo in cinerem compescuit. Stupuit Campania novum ebullire de rupe fontem, quando ipsius benedictione silex cavatus evomuit laticem. Lepusculus ab hostibus circumventus, dum sub pedibus animalis cui sanctus insederat, quærit remedium, salvus effugit; jussu ille, et persecutores inbiantes latratus destitit, simul et conantes cursus fessit. Ecce mulieris orbes vacuos sputo injecto jubar serenum implevit, felicitantis rigorem panis ab eo datus coercuit. Cum jam supremum post decem et sex annos episcopatus efflasset, percunctatus est Baldwinum Radulphus B Rossensis episcopus qui aderat, an balsami vel aliquantas guttas haberet, quo caput saltim delibutum corruptionis labem evitaret imposterum. Protulit ampullam, in fundo cujus parvissimum quiddam resederat. Manni ergo Edmeri nectareus liquor quantus erat infusus, vix volæ ineditatem malefecerat: quo velociter expenso, iterum tantum effluxisse miratus est, nec destitit avarus exactor repetitis ausibus urgere prodigium, donec totam corpis ex omni sui parte, non perfunctorie balsamico sanguine inficeret. Quoque magis facto applaudas, ampulla modo demisso ventre, modo obliquato sinu toties vacuata, peracto solemniter inunctionis officio inventa est plena plus medio. Posteroque die cum ad sepeliendum componeretur, offenderunt lapidem corporis receptaculum minus pleno palmo temere cavatum. Cumque omnes mussitarent, quod nec alius lapis facilis esset inventus, ne corpus curvando injuriam vellent sancti Spiritus facere organo, repente viderunt lapidem idoneum, et corpus sine adminiculo decenter sepulcro illapsam. Astantium oborta lætitia, clamor impulit astra; quem non tam mervit (quanquam prædicanda) miraculi dignitas, quam subventionis non expetita celeritas. Undecimo Kalendarum Maii in alterum sæculum abiit; nec tamen amantes sui vacuos opis mundo exposuit; militat adhuc se invocantibus, nec facile quisquam prona spe accedit ad tumulum, qui non plenarie precum referat effectum. Mirum illud, quod nuper Lugduni contigit; erant ibi duæ sanæ reclusæ, quibus nihil sanctius, nihil concordius; ad has Anselmus dum ibi maneret dignanter veniens, crebras admonitiones virtutum infundebat; sed post ejus discessum, similtas inter eas propere (ut mos est seminarum) ebulliens, rupit pacem, scidit concordiam. Sensim itaque in manus processum: quod obliqua invidia, et amaris stimulis opprobriorum dies noctesque agerent, furor armabat linguas, ira ministrabat contumelias, et ambas quidem stultitiæ involvebat communio; sed magis unam premebat reatus, quæ dedisset huius principium. Huic Anselmus nocte astiit, vultum mutatus ab illa lenitate, quam in vivente viderat. Dabat auctoritatem sermonibus austeritas,

et quasi a longe, et ab alieno petita severitas. Pulchre, ait, monita mea servastis, quæ vobis servanda commendare debuissent vel professionis vestræ religio, vel meæ sedulitatis dilectio. Nunc seritis jurgia, irritatis odia oblitæ famæ vestræ, reverentiæ meæ, profectus utrorumque. Quare per tanta terrarum intervalla me ad vos fatigastis; ut si desinitis, pacem restituam, si permanetis interminer pœnam. Hæc visio litigatricum mansuefecit mentem, lenivit tumorem: eisdemque nocte sequenti cum post lacrymas juges fessas sopor reclinasset, cœlestes protelavit excubias. Nam remotis terrenorum sensuum nebulis, visa est perspicue dominæ nostræ sanctæ Mariæ assistere, jussa pedibus assedit. Cumque dominæ dignatio copiam quæ vellet interrogandi fecisset, illa felici ausu animata, de Hugone illius verbis archiepiscopo recenter defuncto interrogavit quid sperare posset. Bene, inquit, filia erit, et per misericordiam Dei in proximo, et jam in foribus est remissio. Et de domino meo Anselmo Cantuarie archiepiscopo quid sciendum? De illo, ait nullo modo dubites quin in magna Dei sit gloria. Hæc dicta quasi anilium somniorum signenta, nullus, quæso, excipiat cachinno, nullus prosequatur ludibrio. Constat enim feminas illas et omnis rigore abstinentiæ et salubri mentis compunctione, nullis usquam sanctis inferiores fuisse.

Igitur postquam venerandæ memoriæ Anselmus lutei corporis nodos evadens, huic vitæ valefecit, vacavit archiepiscopatus pleno quinquennio. Hoc toto spatio cum rex admoneretur ut matris suæ Ecclesiæ viduitati consuleret, miti responso differbat: optimos fuisse archiepiscopos quos pater fraterque misissent; se nolle a parentum felicitate degenerare. Quocirca magno scrutinio debere agitari consilium, ut eum poneret archiepiscopum qui vel æquis passibus virtutum antecessores suos consequeretur, vel æmularetur proximis. Talia responsa videbantur plena juris et æqui, et erant plane. Diu ergo multumque librato consilio concilium Windlesoris coegit, summam manum negotio impositurus. Eratque mentis propositum, ut eligeretur Faricius abbas Abendonensis, vir ingentis acrimoniæ, et insignis industriæ ad ea quæ coepisset explenda. Nihil tamen in archiepiscopi duntaxat electione voto indulgens suo, in commune arbitrium refudit electionem: quod et tunc, et alias insigni continentia fecisse dignoscitur, ipsorum in divino examine intererit, quo animo iudicium sibi delegatum ventilaverint. Tunc ergo cum ex clericali ordine aliquem vellent, reclamatum est; nullum unquam clericum archiepiscopum Cantuarie fuisse præter unum Stigandum, qui et proterve ingressus, et digne expulsus fuerit. Non esse necesse consuetudinem tantæ antiquitatis infatuari, præsertim cum contra fidem esse non posset probari. Hoc dejecti consilio, habentesque suspectum rigorem Faricii, hæc contulere. Si Longobardus ille fuerit archiepiscopus, rursus lites, rursus dis-

sidia: nulli nostrum parceret, præsertim cum eum rex non aliter suscipiat, quam si e cœlo demissus sit. Sed hæc palam non dicenda; dicatur quod nullius vulneret conscientiam. Satis superque alienæ gentis homines fuisse archiepiscopos, abundare patriæ linguæ viros, qui referant Lanfrancum scientia, religione Anselmum exhibeant, pannis utrumque. Esse Radulphum Rossensem episcopum, qui fama æquet antiquos, humili affabilitate vincat et veteres et novos. Si genus explore, spectabili Normannorum prosapia oriundum; si vitam inquiras, nulla etiam infamia præstrictum. Solum esse cujus religionem nec livor carpere possit quod discreta sit. Si scientiam litterarum rimeris, totas exhaust Athenas; si eloquentiam exigas, mello quodam lapsu ex ejus ore fluit oratio; cui accedit genialis soli, id est Conomanici accuratus et quasi depexus sermo: hæc meruerunt suffragia, ut continuo mutata sententia rex in eorum voluntatem transiret. Actum quinto die post exactum quinquennium a morte Anselmi.

Radulphus apud Sagium quæ est abbatia Normanniæ, primo adolescentiæ flore monachum se deo-verat; coalescentibusque virtutum incrementis primo subprior, mox prior, postremo abbas fuerat. Hunc ille locum exilem admodum et angustum; probe foris et intus exaltaverat. Assentiebatur ei primo Robertus Belesmensis illius provinciæ dominus, patiebaturque hominem libere religioni excubare. Sed simul, ut alias diximus, ab Henrico rege Angliæ pulsus, Normanniam concessit, de sacramento et homagio abbatem exagitare, pertinacius insistere; alter qui Romæ papæ prohibitionem audisset, prorsus abnuere. Quapropter abbatia relicta Angliam impulsus, circuitione abbatiarum, in quibus vitæ et sermocinationum merito gratiose suscipiebatur, inultum tempus elusit et perdidit. Nec enim ad Normanniam ad Robertum redire judicabat ingenuum, quod esset ille omnium fœditatum et iniquitatum altissimus gurgis. Nec vero alicubi in Angliæ diu fovere hospitium putabat honestum, ne importunitate sua indigenarum nauseam irritare videretur. Multitudo enim Normannorum abbatum tunc inundaverat provinciam, qui meditados in patria et exsculptos sermones inferebant anglis, nunc hic nunc illic aliorum impendio lenta consumentes otia: assueti venditare linguas, favoris venari auras, istas fastidii causas quantum modeste poterat Radulphus evitans, magis circa archiepiscopum conversabatur, cujus jam inde ab adolescentia fuisset sancto familiaris contubernio. Hinc fuit, ut illum, Gundulfo Rossensi episcopo defuncto subrogaret: accepto ab eo prius homagio et sacramento fidelem fore sanctæ Cantuariensi Ecclesiæ. Imminente consecrationis die, Anselmum obnixè Deum rogasse accepimus, ut quia Radulphum elegisset episcopum, tale illi pronosticon efferret, quo suum iudicium divinæ voluntati concordare gauderet. Adfuit simplici precia divinitas, et hunc versum exhibuit: « Erunt si-

miles angelis Dei. » Ita factus episcopus æstimationem boni quam de eo habuerant homines non sefellit; sed provexit in effectum, evexit in publicum. Quare cum de archiepiscopo ageretur, omnes in ejus electionem voluntate prona, tum etiam voce consona concurrerunt: ductus ergo ad sedem, non multo post pallium meruit Romanæ sedis indulgentia, afferente Anselmo legato, nepote ex sorore Anselmi archiepiscopi. Nam et in principio regni Henrici venerat Angliam ad exercendam legationem Guido Viennensis archiepiscopus, qui postea apostolicus fuit: tunc Anselmus, nec multo post quidam Petrus, omnesque reversi nullo effectu rei, grandi præda sui, Petrus maxime, quod omnes eum incendere caverent, qui esset filius Petri Leonis, summi Romanorum principis. Crebra ergo ad Angliam commeabat legatio Romanorum insidiantium imbecillitati Radulphi. Sed effugabantur omnes cautiela Henrici. Nolebat enim ille in Angliam præter consuetudinem antiquam recipere legatum nisi Cantuariensem archiepiscopum: illique libenter refringebant impetum propter violentiam denariorum. At non ita facilis flecti Cono legatus in Gallia, omnes episcopos et abbates Normanniæ suspensionis nota implicuit, quod tertio vocati ad concilia sua, non venerant, super quo habito tractatu, missus Romam Radulphus archiepiscopus et Herebertus Norwicensis, ut suo labore tantam legatorum confusionem digerent. Sed cum ad castellum, quod Feritatem vocant, venisset, fœdissimum ulcus faciem ejus invasit et tumefecit, certum futuræ paralyseos indicium. Carbunculum vocat Plinius secundus, peculiare vultus vitium, quod vel cutem ad ossa corodat, vel medicorum præventum diligentia, deformem cicatricem relinquit. Multis ergo diebus decubuit. Sed postea valitudines edata, vel potius morte dilata Romam pervenit. Absens tunc erat Paschalis papa, Beneventique morabatur. Obsederant imperatoris satellites, qui tunc secundo Romam armis territabat, medios calles; nec potuit archiepiscopus potiri papæ colloquio nisi per internuntios. Illi quid apud papam egerint, epistola manifestabit.

« PASCHALIS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Angliæ episcopis, et charissimo filio Henrico illustri regi salutem et apostolicam benedictionem.

« Veniente ad nos charissimo ac reverendissimo fratre nostro Radulpho archiepiscopo, vestram ad nos missam legationem per venerabilem episcopum Herebertum Norwicensem cognoscimus. Et quidem gravibus infirmitatem molestis impediti iidem fratres et coepiscopi, pervenire ad nostram præsentiam minime valuerunt. Sed nuntiorum honestis venerabilibusque personis pervenientibus, eorum scripta suscepimus; in quibus et ipsorum postulationis et vestræ legationis vota perspeximus. Id enim optabatur, id poscebatur, ne Ecclesia Cantuariensis temporibus nostris, sua dignitate privetur; ne nos eandem dignitatem minuamus, aut minui sinamus,

A qua videlicet potita est, ex quo a beato Gregorio per beatum Augustinum fundata est. Præter hæc literarum indicia, legati, qui ad nos missi sunt, ut sapientes ac strenui viri, assertiones suas prudenter, instanter, efficaciter exsecuti sunt. Nos profecto et legatorum personas, et assertiones, et vestrum omnium legationes tanquam charissimorum fratrum, benigne hilariterque suscepimus: quod vobis in Domino propter dominum placere optamus. Vestræ ergo dilectioni notum habere volumus, quod Cantuariensis Ecclesiæ dignitatem nec imminuimus nec imminuere desideramus [*al. deliberamus*]. Beatum namque Gregorium apostolicæ sedis pontificem tanquam præcipuum Christi Domini membrum, tanquam Christiani populi pastorem et doctorem, et tanquam salutis æternæ ministrum in omnibus veneramus; et rata esse cupimus, quæ ab ejus institutionibus processerunt. Illam ergo dignitatem, quam ab eo per beatum Augustinum Cantuariensis suscepit Ecclesia, et quam sanctæ memoriz frater noster Anselmus jure ac possessione legitima tenuisse cognoscitur, nos profecto nullatenus imminuimus; sed in eodem statu esse Cantuariensem Ecclesiam volumus, ut authentica ejus privilegia juxta canonum sanctiones nullis perturbationibus violentur. Data Beneventi ix Kalend. Aprilis. »

B Illic si papa expresse dixisset, has et has dignitates habuit Ecclesia Cantuariensis, et easdem illi confirmo, absolvisset litigium, controversis imposuisset modum. Sed dicens, quæcumque authentica habet, nos nullatenus imminuimus, *indeterminatam* rem, ut erat, reliquit in medio. Sic callidus lepro Romanorum novit se convertere ad oratorum verutias, et quæ vult, cassa suspendit ambage, non parcens alienis laboribus, dummodo consulat suis profectibus. Ita circa Romam plures dies Radulphus commoratus, modo in imperatoris exercitu papa duntaxat concessu, modo in Sutrio colloquium operiebatur papæ, quem rumor disperserat jam jamque adfore. Qua ille suspectione suspensus perdidit impensam. Namque illo non veniente regressus Normanniam circa regem mansit plus anno, meditata Gelasio successoris Paschalis citra montes venienti occurrere, ut præsens suæ partis patrem objectiones adversariorum dispelleret. Turstanus enim Eboracensis electus, qui nollet Cantuariensi archiepiscopo professionem facere, impigre montes Romanorum ad sui favorem sollicitabat. Quia et Gelasio de medio facto, cum Guido Viennensis archiepiscopus, Calixtus in papatu dictus, successisset, et Remis concilium celebraret; misit ei Radulphus nuntios suæ partis astipulatores, quos ille et palam suscepit gratius, et clam sefellit callidus quam tantum virum deceret, Eboracensem electum sprete omni antiquitatis regula consecrando, ut quibus modis rationes suas tutatus fuerit adverso etiam rege Turstanus, cum ventum fuerit ad remissionem Eboracensium, sermo non prætermittere evolere.

•Sed Angliam reversus Radulphus veteri, quod A diximus, paralysis incommodo in dies auctoangebatur, non usque adeo tamen ut solemnia prætermitteret. Quanquam voce impeditior, at in consiliis non futilis auctor, imo ad iram acrior, quod sit illius valetudinis consuetudo, ut ad iracundiam agat animum, cum aliquid contra jus ecclesiæ suæ fieret, ægre ferre et aspere ulcisci. Nec vero diu mansit in vita cum morbus quotidie ferocior exitum maturaret, obiit XIII Kalendas Novembris anno IX patriarchatus, Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo vicesimo secundo. Hunc habuit finem Radulphus

religione impar nulli, peritia litterarum magnifice pollens, affabilitate certe facile omnium princeps. Qui fortunarum amplitudine nihil plus acquisierit, nisi ut plus benefacere posset, quibus vellet. Quanquam ad æstimationem vulgi tantum ejus decebat gloriæ, quantum accedebat fortunæ. Cæterum nullius delicti suspicio vel levi notabilis, nisi quod ad risus et Jocos inclinatio erat, quam vel dignitatis vel gradus interesse videretur. Sed quæcunque faciebat, bono utique animo vir ille faciebat; de quo quidquam sinistrum suspicari, contra religionem est niti.

DE EPISCOPIS ROFFENSIBUS.

Cantuariensem ecclesiam sequitur Rofensis, vicinitate loci, non auctoritate privilegii proxima, quæ et olim illa lactante fidem imbiberit, et nunc sequaci virtutum linea matrem imitari contendat. Rofa est oppidum situ nimium angustum, sed quod in edito locatum fluvio violentissimo alluitur, hostibus sine periculo non accessibile. Pauca prorsus et pene nulla præsulum illius urbis gesta didicerim, quæ memoranda putem. Nuda ergo nomina si ponam, succenseri mihi non debet. Dicendorum enim penuria pauca dicenti amolietur invidiam.

Primus ibi Justus a beato Augustino constitutus episcopus decedente Mellito archiepiscopo thronum Cantuariensem conscendit.

A Justo Romanus apud Rofam substitutus, et ecclesiasticæ legationis causa ad Honorium papam directus, marinorum fluctuum rabie suffocatus animam amisit.

Vacanti sede successit Paulinus. Hujus laudem semper hactenus præ se tulit antiquitas, et in immensum extulit. Natione fuisse Romanum, a beato Gregorio cum cæteris in usum Verbi Angliam missum, a Justo archiepiscopo Northanibrorum genti ordinatum episcopum, prælatum apostolum regem detrectantem evocasse ad fidem denuntiatione cælestis oraculi, quod quondam divinæ assensus clementiæ Edwino ostenderit, nunc spiritus vaticinii Paulino infuderit. Ipsum ab Honorio papa pallium suscepisse, Honorium in archiepiscopum Cantuariæ post Justum consecrasset. Post multa populi Aquilonalis spolia diabolo detracta ne militi emerito persecutionum deesset tentatio, violentia hostili perturbatum a sede, Cantiam concessisse: tunc, ut superius dixi, Rofensem ecclesiam suscepisse regendam, Honorio archiepiscopo et rege Edbaldo favorabili assentatione sanctissimum sacerdotem ambientibus. Suscepit ille quod [al. ut] ex fratris animis suggerebat charitas, et inferioris loci solio interim contentus tempore suo tramitem carnis ingressus est post annos, ex quo ad Eboracum ordinatus est, XIX, menses duos, dies XXI. Tumultus est in ecclesia, quam ibi rex Ethelbertus a fundamentis excita-

B verat sancto Andrææ apostolo, cujus honorem illa sedes adornat: famosus in illa provincia sanctus, et pro velocitate impigri ad preces occursum ab omnibus venerabiliter dilectus

Paulini locum explevit apud Rofam Ithamar ab archiepiscopo Honorio datus et consecratus: Anglus quidem ortu, sed in quo nihil perfectæ sanctitatis quantum ad vitam, nihil elegantie Romanæ quantum ad scientiam desiderares. Ita primus in patriam pontificalis honoris in Angli persona ferens gratiam, provincialibus suis nonnullam dignitatem adject. Post Honorium ordinavit apud Cantuariam Deusdedit archiepiscopum, esset id archiepiscopi Eboracensis solenne, sed pulso (ut dixi) Paulino nullus successerat. Nam et Scoti, qui Northanibrorum regum favore provinciam compleverant illam, magis in paludibus inglorii delitescere, quam in excelsis urbibus consueverant habitare. Simul, quia cum in multis, tum in observatione Catholicæ Paschæ delirabant, cavebant Romanorum apud Cantiam reliquæ ordinationes erroneorum suscipere.

Defuncto Ithamar successit Damianus a Deusdedit archiepiscopo constitutus.

Hic Puttam Theodorus succedere jussit, quantum idoneum otio ecclesiastico, tantum hebetem et ægrem forensi negotio. Denique, cum sæpe rerum adhuc profunda pace decedere meditaretur episcopati, hostilis injuriæ causam libens suscepit. Nam Ethelredus rex Merciorum, nescio quo insolenti Cantuariæ regis responso incensus, totam Cantiam ferro et flamma premebat, omnesque terras Roffensis episcopatus abolitioni addixerat. Hanc Putta patienti animo complexus ærumnam, ad Sexwlfum Merciorum episcopum secessit. Cujus liberalitatis munere ecclesiam campestem et agellum adeptus, quod reliquum erat ævi pacifice consumpsit, cantium ecclesiasticorum publicam scholam quocunque ire rogabatur exercens.

Tum Quichelmus ad locum ordinatus, non post multo necessariorum penuria confusus et ipse accessit.

Gebmundus substitutus permanere sustinuit.

Habuitque successorem Thobiam scientia litterarum (ut Beda dicit) extrema satietate imbutum, quippe qui non modo Latinam, sed et Græcam linguam ita familiares haberet, ut eis quodcumque vellet æque ut propria, non minus facete quam expedite proferret.

Isque Aldulfo successore decessit, qui videlicet extremus in recensione Roffensium pontificum apud Bedam invenitur; hactenus enim ille. Cæterorum nomina in chartulis notata subjiciam: Dun, Erdulfus, Deora, Weremundus, Borumodus, Burthricus, Alstanus, Godwinus, Siwardus: hic eo tempore erat episcopus, quo Normanni venerunt Angliam, paucisque diebus supervivens fatum explevit. Derelicta ecclesia miserabili et vacua, omnium rerum indigentia intus et extra, vix enim quatuor canonici erant, qui victu exili, et ipso ad horam vel prece vel pretio comparato, et indumento plebeio vitam tolerarent.

Has miseras corrigere pergens sapientissimus Lanfrancus archiepiscopus Arnostum quemdam monachum pontificem loco dedit.

Sed eo veloci morte prærepto Gundulfum æque monachum induxit. Sub eo res ecclesiæ auctæ magnificæ. Monachi plus quinquaginta facti, a quibus et amatur regula, et omnia abundant necessaria. Deputatur id Gundulfi gloriæ, maximeque Lanfranci industriæ, qui etiam ex suo villam Heddraam coemptam, monachorum sancto Apostolo famulantium usibus victuro jure transcripsit. Eratque Gundulfus religionis plenus, litterarum non nescius, in rebus forensibus acer et elinatus, et qui putatus sit divina potissimum electione hunc honorem meruisse. Nam, cum adhuc apud Cadonum divinas Scripturas audiret, forte cum duobus aliis juxta magistrum evangelium tenens consederat. Alteri vocabulum Gualterius, alterius nomen elapsum est. Tum magistro alias interim intento, illi inter se nonnulla ludo agentes, experiamur, inquirunt, revolutione foliorum, quis nostrum futurus sit abbas, quis episcopus. Simulque cum dicto revoluto folio invenit Gundulfus prior: « Fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam (*Matth. xxiv.*) » Walterus: « Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium domini tui (*Matth. xxv.*) » Tertium nescio quid durum inventum turbavit: quod etsi audivi, libenter

A oblitus sum, quia ingenux mentis non est aliena insultare malis. Cachinnis ex eventu crepantibus, interrogavit Lanfrancus quid haberent lætitiæ, neque cognovit, indubitate pronuntiavit Gundulfum episcopum, Walterum fore abbatem, tertium ad fabrica sæculi revolvendum. Eventus rei probavit veritatem dicti. Gundulfus enim apud Rosam præsul, Walterus abbas apud Evesham fuere; tertius abiit in vasum. Eoque majus miraculum visum est posterius, quod nullam adhuc spem archiepiscopatus, nec etiam ad Angliam transitus Lanfrancus conceperat.

Functus ergo sancto sine Gundulfus, Radulfo (ut ante dixi) Sagiensem abbatem successorem habuit.

Quo ad archiepiscopatum levato Ernulfus successit. Is natione Gallus, apud cœnobium Sæci Luciani in Belvaco non paucum tempus monachus egit. Sed cum nonnulla plena insolentiæ videret, quæ nec emendare posset, nec pati vellet, discessum intendit. Quæsito prius a Lanfranco consilio, incautanter facturus quidquid ille jubendum putasset. Ille, qui hominis industriam probe calleret (sæpe enim apud eum diu Becci studuerat) persuasit, ut ad se veniret, quia ibi animam suam salvare non posset. Venit ergo, et toto tempore Lanfranci monachus apud Cantuariam, ab Anselmo prior ibidem, mox apud Burgum abbas, a Radulfo episcopus apud Rosam constitutus est. Grave quidem memoratu, quantæ probitatis et prudentiæ in omnibus officiis fuerit. Cantix dejectam priorem partem ecclesiæ, quam Lanfrancus ædificaverat, adeo splendide erexit, ut nihil tale possit in Anglia videri, in vitrearum fenestrarum luce, in marmorei pavementi nitore, in diversicoloribus picturis, quæ mirantes oculos trahunt ad fastigia lacunaris. In Borgo monachorum numerus auctus, religio bonis monitis confota, ædium veterum ruderibus deturbatis nova fundamenta jacta, culmina erecta. Eaque omnia cum vorax ignis absumpsisset meditantem reflectere honos pontificalis impactus. Ibi, quamvis omnia jam facta viderentur (prævenerat enim vivacitas Gundulfi omnium successorum diligentiam) tamen semper aliquid comminisci, ubi virtus enitescere posset; firmare antiqua, moliri recentia. Vixit in episcopatu aliquot dies super novennium. Decessitque quatuor et octoginta annos natus, multa probitatis sue monumenta relinquens.

PROLOGUS LIBRI SECUNDI.

Librum primum huc usque Christo solatiente protraxi, in quo nihil infra pollicitationem meam fecisse videor, dicens quidquid de Cantuariorum vel Rofensium episcopis memorabile nostra scientia potuit attingere. Nunc ergo secundum regaliū Gestorum propositum ordo posceret, ut statim Westsaxonicos prosequerer, nisi me vicinitas locorum admoneret, ut illius Orientalium Saxonum

et Orientalium Anglorum pontifices anteponeam. Quod autem aliam seriem regnorum tenui, non lector factum necessitate, ut maximis prius regibus enumeratis, quorum et anni et facta exstant, tunc demum illa subjicerentur, quorum pene omnia annorum veterno et potestatis exiguitate obscurerant. Hic autem posset ascribi injuriæ, si episcopatus suis fraudarem locis; quorum nec est series

clauda, nec adeo fama obscura. In hoc igitur secundo libro enumerabo nomina episcoporum Orientalium Saxonum, et Orientalium Anglorum, illisque subdram episcopatus omnes Westsaxonie. Nec prætergredietur cura mea quascunque novi in horum episcopatum diocesi abbatias, sapientosque in eis requiescentes, breviterque omnia digerens, quantum potero consulam studiosorum notitiæ, et fastidiosos-

A rum nauseæ. Ille sane impetratum iri rogo, ne quis mihi vertat vitio, quod quædam, quæ alias posui, huc iisdem verbis et sententiis transtuli. Quod scilicet ideo feci, ut series rerum non aliunde petendarum pulchrius uno loco constaret, et si quid alibi commode dixi, non hic me commodius dicturum posse putavi.

LIBER SECUNDUS.

DE EPISCOPIS LUNDONIENSIBUS.

Haud longe a Roma quasi xxv milliariis est Lundonia civitas nobilis, opima civium divitiis, constipata negotiatorum ex omni terra, et maxime ex Germania venientium, commercii. Unde fit ut cum ubique in Anglia charitas [al. raritas] victualium pro sterili proventu messium sit, ibi necessaria distrahantur et emanant minore quam alibi, vel vendentium compendio, vel ementium dispendio. Peregrinas invchit merces civitatis sinibus Tamesis fluvius famosus, qui citra urbem ad lxxx milliaria fonticulo fusus, ultra plus lxx nomen profert, apud Doveram enim pelago conditur.

Hic primus cathedram pontificalem sedit Mellitus beato Augustino constituente. Mellitus Romæ abbas non cum Augustino Angliam venerat, sed postmodum ad prædicatorum supplementum missus fuerat. Episcopus ordinatus habuit sedem in apostoli Pauli ecclesia, quam Ethelbertus rex Cantie fecerat Londoniæ. Ejus enim inclinabatur Imperio rex Orientalium Saxonum Sebirthus, ejusdem ex sorore Ricula nepos, ad quem Londonia spectabat. Antiquitus enim Orientales et Australes Saxones, et Orientales Angli Cantuaritarum parebant regi. Quod illas provincias a Vortigerno rege Britonum Hengistus primus apud Cantiam rex non bello, sed dolo obtinisset. Post Ethelbertum vero Australes Saxones Occidentalium Saxonum, ditioni subjecti sunt. Alteris Merciorum reges principabantur, donec et hos et illos Westsaxonum occupavit, et subjecti imperium. Sed ista posterius. Tunc vero Mellitus deo cooperante, et Ethelberti adjutus adminiculo Christianitatis fidem egregie in provincia propagavit. Nam et monasterium beato Petro in Occidentali civitatis parte fecit, ipsius apostoli, ut fertur, admonitus nuntio. Qui et coram visis ecclesiam recens factam per se dedicaverit, et per rusticum episcopo Xenium gratissimum, grandem scilicet piscem destinaverit. Nec vero de dicto dubitare voluit, qui videret agrestis fatuitatis hominem, qui nec Christianus esset, de Petro afferentem nuntium, ejusdemque corporis lineamenta, quæ Mellitus noasset, ex pictura veraciter pronuntiantem. CREDI-

PATROL. CLXXIX.

B tum ergo nec consecrationis mysterium repetitum, quam perfectam monstrarent candelæ per totam ecclesiam accensæ, cruces factæ, nec minus aquæ aspersæ, et sacrati olei locis debitis non frivola vestigia. Cessit divino officio humana sedulitas, pronuntiavitque voce prophetica momenti magni futurum monasterium, in quo Apostolus pontificale exercuisset obsequium. Sensim vaticinii veritas processit in medium, præsertim tempore regis Edwardi ultimi, qui ampliori monachorum conventu ibidem aduato ecclesiam ædificationis genere novo fecit. Nec minus sed multo etiam magis rex Wilhelmus extulit locum magnis redditibus prædiorum, quod ibi regni suscepit insignia. Consuetudo igitur apud posteros evaluit, ut propter Edwardi inibi sepulti memoriam, regiam ibi regnaturi accipiant coronam. Post mortem itaque Ethelberti et Seberti a successoribus regulis sede deturbatus Mellitus Cantuariam venit. Ibi magno curarum æstu, quæ sociorum pectora decoquebant, exceptus, conjuncto sibi Justo secessit in Galliam expectaturus si forte temporum serenaretur turbo. Veruntamen adfuit divinitatis instinctus, qui corde regis Ethelbaldi ad credendum emollito anbos mature revocavit, et quidem Justus sedem propriam non difficulter intravit. Mellitum vero pro penuria potestatis Ethelbaldus restituere nequivit. Ita aliquanto tempore honoris exsors. Postmodum Laurentio decedente archiepiscopus Cantuariæ factus est.

Duravit in Orientalibus Saxonibus perfidia labe ad tempora Sigeberti regis eorum, qui hortatu regis Oswii Northaninbrorum a Finan episcopo baptizatus gentem suam ad fidem, quam cum Mellito expulerant, reduxit per episcopum Ceddum. Is fuit secundus Londinensium episcopus, sed in Northanimbria apud Lestingi monasterium suum sepultus. Latius ista in Beda reperies, qui et commemorat Ceddum fratrem istius Cedi habuisse sedem episcopalem et sepulcrum in Lichfield. Post Sigebertum, Swithelmus frater ejus regnavit, eo mortuo Sighere et Sebbi regnum tenuere sub Wilferii regis Merciorum regimine. Sebbi illibatæ fidei spe-

cloi finis compos fuit. Sighere tempore mortalitatis fidei signaculum fregit. Sed instantia Wilferii per Jerumanum episcopum recepit.

Is Wilferius defuncto Cealdo per pecuniam corruptus Wine quemdam, qui Westsaxonum fuisset episcopus, vacanti throno induxit.

Succedentibus autem annis Theodorus a Vitaliano papa Cantuariam archiepiscopus missus, Erkenwaldum venerabilem virum Londoniensibus præsulem dedit. Eum in miraculis perspicuum fuisse confirmat et recens fama et vetus memoria. Quorum illud notabilius fuit, quod cum æger pedes parochias lectica circumiret, ad oram rapacissimi amnis forte devenit. Ibi cum comites hæsitarent, quod infirmus nec equo nec pedibus transvadere posset, essetque timor ne vehiculum aquarum violentia subsideret, repente gurgis disparuit, fluvius in eo loco totus diffugit; statimque ut episcopus cum comitatu transiit, amnis, qui stans seorsum crispantibus undis se collegerat in cumulum, alveo suo redditus est. Ejusdem lecticæ tactu imbecilles multos curatos auctor est Beda. Fecit duo monasteria, unum sibi, alterum sorori. Suum Certesix dicitur, quod per adminiculum ejusdam Frithwoldi, qui sub Wilferio subregulum agebat, opulentia rerum et monachis implevit. Splenduit ibi religio, nec defuit necessariorum copia usque ad Danos, qui ut cætera locum illum pessunderere, ecclesia succensa cum monachis et abbate. At vero rex Edgarus princeps incomparabilis non contentus novis monasteriis, quæ ubique tum per se, tum per episcopos ædificabat, nisi et vetera resarcirét: illud refecit in solidum, undique veteribus chartis conquistis, quarum testimonio prædia revocaret ad locum, quæ quidam ex magnatibus seu vi, seu vetustatis auctoritate occuparant ad jus suum. Sororis cœnobiium appellatur Berekingum in latere Londoniæ ad octo milliaria situm. Ibi illa Ethelburga vocata habuit coherentes sibi sanctitatis et pietatis [at. potestatis] socias Hildelidam proximo loco successorem, ad quam exstat emissus beatissimi Aldelmi de virginum laude codex: Wilsdam pene modernam, quæ paucis annis Eadgari regis tempora prævenit, quæque vetustatem cæterarum sanctitatis gratia compensat et fere dixerim anticipat. Nihil enim orator irritum rogat, modo credulitate non careat. Quarum (vere fatcor) orationibus locus ille nunquam omnino destructus, nunc etiam tempore Normannorum, ut pleraque alia, numero sanctimonialium et ædium pulchritudine ad supremum evehctus. Habetur ergo Erkenwaldus Londoniæ maxime sanctus, et pro exauditionis celeritate favorem canonicorum nonnihil emeritus. Alii adeo sub obscuritatis nubilo jacent, ut non eorum sciantur mausolea. Omnes etiam episcopatus hæc infecit miseria, ut apud habitatores illius memoria magnæ gloriæ ducatur, qui sciat episcoporum loci vel proferre nomina. Cæterum de gestis vel sepulcris, nec verbum, successorum itaque hæc sunt nomina: Waldhere, Inghualdus, Egulf, Wigeth,

A Edbrith, Eadgar, Kenwalk, Eadbald, Hebertus, Osmundus, Ethelnoth, Celbertus, Cernulf, Swithall, Estan, Wlsius, Ethelward, Elstan, Theodred.

Hujus non penitus exsoletam memoriam civis prædicant, dicentes eum fuisse regis Ethelstani tempore. Cum eo ad bellum contra Analavum profectum, celestis muneris, unde supra diximus, cum Odone Wiltensi deprecatores et indicem. Cognomen boni, vulgo sortitum pro prærogativa virtutum, uno excidisse magis errore quam crimine, quod fures apud sanctum Eadmundum deprehensos, quos conatibus irritis martyr invisibili nodo astrinxerat, severitati legum addixerat patibulis adjudicatos. Sed de facto recogitantem piguisse, totoque vite tempore post exercuisse pœnitentiam, culpa mordente conscientiam. Ejus corpus justa lænestram cryptæ locatum est in edito prætereuntibus conspicuo. Post Theodredum hi successiones continuas habuerunt.

Wlstanus, Brithelmus, Dunstanus postea Cantuariæ archiepiscopus, Elstanus, Wlstanus, Elfhunus, Elfwius, Elfwordus, Rodbertus, ex monacho Gemeticensi ab Edwardo rege factus, prius Londoniensis episcopus, mox Cantuariensis archiepiscopus. Cujus qui fuerit finis, sermo antecedens dicere prævenit.

Ei Willielmus ab eodem rege datus successor fuit.

Porro Willielmus ex comite Normanniæ rex Angliæ Hugonem quemdam, cognomento de Orizal episcopum creavit. Is post paucos ordinationis annos in morbum incurabilem incidit. Siquidem regia valetudo totum corpus ejus perulenti ulceribus occupans, ad pudendum remedium transmisit. Nam credens asserentibus unicum fore subsidium, si vasa humorum receptacula verenda scilicet exsecarentur, non abnuvit. Itaque et opprobrium spænis tulit episcopus, et nullum invenit remedium, quoad vixit leprosus.

Hugoni successit Mauritius regis cancellarius, quamvis in quibusdam minus prosperæ famæ, prædicabilis tamen efficacæ. Magnanimitatis certe ipsius est indicium basilica beati Pauli, quam inchoavit Londoniæ, tanta est decoris magnificentia, ut merito inter præclara numeretur ædificia: tanta cryptæ laxitas, tanta superioris ædis capacitas, ut cuilibet populi multitudini videatur posse sufficere. Quia igitur Mauritius erat mentis immodicus, laboriosi operis impensam transmisit ad posteros.

Denique, cum Richardus successor ejus omnes redditus ad episcopatum pertinentes ædificationi basilicæ transcripisset, aliunde se suosque sustentans propemodum nihil efficere visus est, totumque censum ad hoc bene prodigium exhauriebat et partem in effectum prodibat. Quare, impetus boni, quem in initio episcopatus habuit cedentibus annis, desperatione lassescens, paulatim elanguit. Locus est in diœcesi Londoniensi apud orientales Saxones Cit [at. Cic], gentili vocabulo dictus, ubi est beatus

Osgithæ in miraculis famosæ virginis reules : hunc vir ille terris aliquantis et regularibus implevit canonicis. Erant ibi et sunt clerici literatura insignes eorumque exemplo talis habitus hominum, læta, ut ita dicam, totam patriam vestivit seges. Meditabaturque ipse depositis olim involucris mundi eo transire, præsertim longæ paralysis tabe admo-
nitus, si non ægrum illecebris animum potestatis

A consuetudo retraheret. Hujus loci fuit primus prior Willielmus de Corbuil qui defuncto Radulpho Cap-
tuariz archiepiscopo in illum honorem erectus est. Quem, quamvis monachi trepidassent suscipere, quod esset clericus, tamen nihil poenitendum fecit. Erat enim religionis multæ, affabilitatis nonnullæ, cæterum nec iners, nec imprudens.

DE EPISCOPIS ORIENTALIUM ANGLORUM ET MONASTERIIS.

Primus orientalium episcopus Anglorum fuit Felix, Burgundus natione, qui Sigeberto in Gallia exulanti familiaris effectus, Angliam cum eodem post mortem Eorwaldi venit. Illoque regnum provincie sortito, episcopus ordinatus animositate regie non defuit, quin ingenti studio et vigilantibus laboribus toti regioni Christianam credulitatem infunderet. Scholas quoque litterarum opportunis locis instituens barbariem gentis sensim comitate Latina informabat. Decursa vite meta post septemdecim annos episcopus sepultus est in Donnuc sede sua, inde translatus apud Selham, quæ est villa juxta stagnum, quod volentibus ire in Hell quondam periculosum navibus, nunc facta via per palustre arundinetum transitur pedibus. Sunt ibi adhuc indicia dirute et a Danis incensæ ecclesie, quæ ibi habitatores pariter exustos ruinis operuit suis. Corpus vero sancti multo post quesitum et re-
peritum in Ramesiensi cœnobio, de quo posterius dicitur, humatum est.

Et substitutus est Thomas diaconus suus ex Giviorum provincia oriundus.

Cujus post quinque annos defuncti sedem implevit Bonifacius, gente Cantarita, eodemque annorum numero, quo Felix prædecessor suus, egit officium.

Tum Bisi vir venerabilis a Theodoro archiepiscopo creatus episcopus, quoad valetudo prospera permisit sine crimine vitam duxit. Sed adverso morbo correptus duobus locum dedit. Rexerunt ergo duo semper episcopi provinciam illam usque ad tempus Egbri-
thi regis Westsaxonum, quorum unus sedebat apud Domuc, alter apud Helmaham.

Baldwine et Hetha, Nortbertus et Astulfus, Ne-
tholacus et Edredus, Edelfridus et Cuthwinus, Lamferd et Albrithus, Athewlf et Eglaf, Huferd et Eudred, Sigge et Alhun, Alherd et Titfrid, hi duo erant episcopi orientalium Anglorum; Alherd Helmonensis, Titfrid Domucensis, quando Offa rex Merciorum fecit archiepiscopatum apud Lichfield.

Humbrith et Weremund, et post eum Wildred, tempore enim Ludecanii regis Merciorum, et Eg-
lriithi regis Westsaxonum Humbrithus et Wilredus fuerunt episcopi Orientalium Anglorum. Sed eodem Ludecano et antecessore ejus Burhredo incursante provinciam, etiam episcopi necessarios copia desitituti sunt. Et quidem utrique reges intra regionem provincialium incursu extincti, cessarunt

tamen episcopatus, et ex duobus unus factus sedem apud Helmaham villam non adeo magnam accepit. Fuerunt ergo hi pontifices.

B Athulf, Africus, duo Theodredi, Athelstanus, Algarus. De istius sanctitate non minimum indicium dedit scriptor vite venerabilis beati Dunstani, quod hic ejusdem verbis apponam. Dies, inquit, Ascensionis Christi festivus diem clarificationis beati Dunstani præcessit tertius. Tantæ itaque diei surgente aurora sacerdos quidam nomine Algarus doctrinæ et actionis merito præcipuus, quem postea nobilem in Helneham episcopum claruisse accepimus, dum sacros Dominicæ Ascensionis honores in ecclesia Salvatoris pervigil impenderet, et mentem ad cœlestia contemplanda extenderet, se ipso et omnibus hujus mundi rebus transcens, Dunstanum pontificali throno conspicit præsentem, et elero jura canonica dictantem. Et ecce per omnis ecclesie januas irruentium angelorum infinita in-
grediuntur agmina. Qui dum coactis ordinibus se-
denti astarent pontifici hujusmodi illi salutationis atloquium persolverunt. Salve, Dunstane noster, si paratus es, veni, et nostro gratiosus contubernio utere. Respondit Dunstanus, scitis, o sancti spiritus, hodie Christum ascendisse, nostrique officii esse: tam verbo quam sacramento populum Dei reflexere; ideoque hodie venire nequeo. Dixerunt, paratus esto die Sabbati hinc nobiscum Romam transire, et ante summum pontificem sanctus [at. cum sanctis] æternaliter manere. Discessere angeli. At sacerdos qui rerum tam evidens contemplator existiterat, exitum earum stupidus et tacitus explorabat. Et infra: Sacerdos etiam, qui tam mirabilem in ecclesia extasin viderat, cognito quod non in imagine, sed in rerum veritate eandem sustinisset, palam omnibus et eum gemitibus magnis, quæ viderat, absolvit. Hæc ab alieno scripto mutuatus sum, ut ostendatur læcturis quam venerabilis Algarus fuerit, qui tam occulta mysticis intuitus luminibus, foras quoque efferre dignus fuerit. Nec vero credibile putaverim, ut majori suscepto gradu minus sanctitudini advigilaret; imo credendum et propter reverentiam virtutum episcopum factum, et inter angelorum agmina, quæ viderat, suo die in cælum receptum.

C

Post eum Alfwinus, duo Elfrici, Ssigandus, seu ejectus.

Et pro auro Grimketel electus tenuit quas paro-

chias Orientalium Anglorum et Australium Saxonum. Interessu vero temporis sic redditis rationibus Stigandus evaluit, ut sibi Australium Saxonum episcopatum restitueret, et Orientalium Anglorum fratri Ethelmero acquireret. Minimum id animositate suæ ratus, Wintoniensem et Cantuariensem thronos ascendit, vix ægrèque exoratus, ut Austribus Saxonibus proprius ordinaretur antistes.

Post Ethelmerum fuit Helmanensis episcopus Herfastus, sicut invenitur in concilii textu, quod sexto anno Willielmi regis pro primatu duorum metropolitanorum factum est. Qui ne nihil fecisse videretur, ut sunt Normanni sanæ in futurum studiosissimi, episcopatum de Helmabam transtulit ad Thethfordum. Parcæ, ut aiunt, mentis homo, et nonnulla ex parte litteris eruditus: quique ante adventum Lanfranci in Normanniam probabilis in eis scientiæ æstimatus sit. Sed eo apud Beccum monachato, cum ubique scholares inflatis buccis dialecticam ructarent, Herfastus jam Willielmi comitis postea regis capellanus, ad famosum gymnasium magna sociorum et equorum pompa pervenit. Tum Lanfrancus ex prima colloquutione intelligens quam prope nihil sciret, Abecedarium ipsi expediendum apposuit, ferociam hominis Italica facetia illudens. Quo is irritatus per comitem effecit, ut Lanfrancus Becco Normanniaque omni submoveretur. Sed intercedente Dei gratia animus Willielmi pacatus est, alterque retentus: satagente maxime Willielmo filio Osberni. Maximaque fuit recuperandæ gratiæ occasio, quod cum Lanfrancus ad curiam comitatum petiturus venisset, equus ejus forte claudicans eoniti cacinnum excussit.

Post hunc diebus Willielmi minoris emit episcopatum Tetfordensem Herebertus cognomento Losinga, quod ei ars adulationis impegat, ex priori Fiscanui, et ex abbate Ramesiæ factus episcopus, patre suo Roberto ejusdem cognominis in abbatiam Wintoniæ intruso. Fuit ergo vir ille magnus in Anglia Simoniacæ fomes, etiam abbatiam episcopatumque nummis aucupatus, pecunia scilicet regiam sollicitudinem invisicans, et principum favori promissiones non leve assibilians. Verumtamen erroneum impetum juvenutis abolevit pœnitentia Romam profectus severioribus annis, ubi loci baculum Simoniacæ et anulum deponens, indulgentia clementissimæ sedis iterum recipere meruit, quod Romani sanctius et ordinatius censeant, ut ecclesiarum omnium sumptus suis potius serviant marsupii, quam quorumlibet regum usibus militent. Ita Herebertus domum reversus sedem episcopalem transportavit ad insignem mercimoniis et populorum frequentia vicum nomine Norwic. Ibi monachorum congregationem numero et religione percelebrem instituit, omnia lis necessaria sumptu mercatus domestico. Providens scilicet successorum querere, nullas de episcopo terras monachis largitus est, ne illi Dei famulos fraudarent victualibus, si quid offendissent, quod suis compe-

teret rebus. Præterea apud Theodfordum monachos Cluniacenses instituit, quod sint illius cœnobii professores ubique gentium pene dispersi, locupletes in sæculo, et splendidissimæ religionis in Deo. Ingenti ergo et numerosa virtutum gratia præteritarum offensarum obumbravit molem, præcipue prognostico antecessoris et suo, a malo exterritus, et ad bonum erectus. Herfasti fuit, « Non hunc sed Barabbam (Joan. xvii); » suam; « Amice, ad quid venisti (Math. xxvi); » quo audito, nec lacrymis, nec hisere verbis abstinuit: « Male quidem intravi, confiteor, sed Dei gratia operante bene egrediar. » Erat ergo discititudinis et litterarum copia, nec minus sæcularium rerum peritia, Romanæ celsitudini respiciendus. Mutatusque Herebertus fuit (ut Locans de Curione dicit) momentum et mutatio rerum; sicut tempore Willielmi regis Simoniacæ causidici, ita regnante Henrico propulsator invictus. Neque ab aliis fieri voluit, quod a se quondam præsumptum juvenili fervore indoluit. Præ se, ut ferunt, semper ferens Hieronymi dictum: « Erravius juvenes, emendemus senes. » Postremo quis in illius laudem digne attextat, quod tam nobile monasterium episcopus non multum pecuniosus fecerit, in quo nihil frustra desideres vel in ædificiorum specie sublimium, vel in ornamentorum pulchritudine, tam in monachorum religione, et sedula ad omnes claritate? Hæc et vivum spe felici palpabant, et defunctum (si non vana fides pœnitentiæ) super æthera uulerunt. Ad episcopi Norwicensis dioccesin pertinere dignoscitur monasterium Sancti Edmardi. De quo, quanquam alias dixerim, nunc si breviter commemoravero, non vacat a ratione. Sic enim et dispositum meum ordine procedet quo cogitavi, post commemorationem episcoporum sanctos in eorum parochiis requiescentes non præterire. Et gratiæ fateor accidit, ut primus sanctus Edmundus occurreret, qui quasi rex et princeps patriæ compatriotarum sanctorum primus palmam laudis vindicaret. Regnavit ille in Orientali Anglia, vir Deo devotus, et avita regum prosapia excellens. Qui, cum aliquot annis pacifice provinciæ præfuisset, in illa temporum mollitie virtutem ejurare compulsus: Danorum duces Hinguar et Hubba, Northanimbrogum et Orientalium Anglorum depopulari provincias venire. Quorum primus regem non resistentem, sed armis projectis solo primum, et orantem cepit, et post nonnulla tormenta decapitavit. Tunc et sedes episcopalis apud Scham, ut supra dixi, et monasterium Heliense sanctimonialibus effugatis incensa et solo complanata. Sed emiquit post necem beati viri transacta vite puritas dignis miraculis. Caput a corpore licoris sævitia divisum dumeta Danis projicientibus occulerant. Quod dum cives quærerent, hostem abentem vestigiis insecuti, funeri regio justas inferias absoluturi, jucunda Dei munera hausere, exanimati capitis vocem expressam omnes ad se lictores invitantem, lupum feram carnibus assuetam lacertis illud circumplexam innoxiam prætere custodiam:

cumdem more domestici animalis bajulos post tergum ad tumbam modeste secutum nullum laxisse, a nullo læsum esse. Tunc pro tempore humi traditum corpus venerabile, tumultuario injecto cespite terrea gleba superjecta, et exilis pretii lignea capella superstructa. Sed et domunculam succedenti tempore vepres obtexerant, animisque provinciales memoriam martyris abjecerant. Adfuit ille oscitantibus, semisopitas mentes eorum ad sui reverentiam signis excitans, et leve quidem ac frigidum sit, sed tamen primum virtutum ejus experimentum, quod subjiciam. Cæci, qui baculo visum tentaret, errore nocturno capellam ingressi lux cælitus obvia orbes implevit. Mox latrunculos eadem nocte expilare aggressos, invisis loris in ipsis conatibus irretivit, formoso admodum spectaculo, quod præda prædones tenuit, ut nec cœpto desistere, nec incœpta valerent perficere. Quapropter Londoniæ præstiplebeiz machinæ diuturnam sustulit invidiam, angustius ædificium super veneranda membra molitus, quæ et miranda incorruptione, et lacteo quodam candore gloriæ sanctæ animæ prædicabant. Caput reliquæ gloriæ compaginatum, signum tamen martyrii coccinea cicatrice prætendens. Porro illud humana excedit miracula hominis mortui crines et ungues pullulare, quos Oswen quædam sancta mulier quotannis hos tonderet, illos desecaret magna veneratione posteris futuros : sanctæ temeritalis femina, quæ contrectaret artus, quibus omnis inferior est mundus. At non ita Lefstanus effrenatæ audaciæ adolescens, qui sibi corpus martyris minis inflatoribus ostendi exegerat, famæ, ut dicebat, incertum fide oculorum ponderare deliberans. Ideoque præcipitis ausus pœnam tulit amens effectus, et post modicum scaturiens vermibus et mortuus. Nonyit profecto, quæ olim consueverat, novit Edmundus facere :

Parcers subjectis et debellare superbos.

Quibus duobus ita omnes sibi Britanniæ devinxit incolas, ut beatum se in primis astruat, qui locum requiétionis ejus, vel nummo, vel pretio illustret. Ipsi reges aliorum domini servos se illius gloriantur, et coronam ei regiam missitant, magno, si uti volunt, redimentes commercio. Exactores vectigalium, qui alias bacchantur, las nefasque juxta metientes, ibi supplices citra fossatum sancti Edmundi litigationes sistunt, experti multorum pœnam, qui perseverandum putarunt. Fossatum Cnuto rex præcepit fieri, patris sui Swani miserabili sine edoctus ad bonum. Nam cum ille tempore regis Edelredi totam Angliam devastans, in terra sancti Edmundi nihilo refractiores minas anhelaret, a martyre levi-

ter admonitum per somnium ferunt, sed barbarica ineptia durius respondentem conto percussit et examinavit. Tantum moræ in melio, quod excussus sopore auctorem et modum mortis astantibus patefecerit. Confabulationes enim altercantium et sonum ictus custodes corporis mirum in modum audierant. Sciebat hæc Cnuto, ideoque nihil non effecit, ut sancto blandiretur. Præter fossatum, quod prælibavi, quod terras sancti ab omni inquietudine defenderet : denique basilicam animositate regia, quantum illius temporis usus flagitabat, super venerabile corpus construxit, abbatem et monachos instituit, prædia multa et magna contulit. Perstat hodieque donorum ejus amplitudo integra, quod locus ille infra se aspiciat Angliæ nonnulla monasteria. Per successiones abbatum fuit ibi Lefstanus tempore regis Edwardi : hic quibusdam de incorruptione sancti male credulis male consulens, suo discrimine aliorum fidei prospexit. Prolatumque corpus in medium inspiciendum exhibuit, ipso a capite monacho suo a pedibus trabente. Palam itaque impræcatus est dicens : *Domine sancte Edmunde, tu nosti quod non infideli mentis, sed pro aliorum salute hoc fecerim, ne divinum in te mundo celaretur miraculum ; quia tamen peccatorum multorum sum reus, nec a me debuisset contrectari sancti Spiritus organum, si tibi factum displicet in me temporaliter ulciscere. Præstat enim, et malo, ut aliqua insigniar corporis clade, quam æterna involtar ultione.* Vix orationem finierat, cum ecce ambarum manuum digiti vel retro miserabiliter retorti, vel volæ pertinaciter infixi, pœna, quam rogaverat, virum mulctavere. Post etiam aliis debilitatibus correptus, regem Edwardum per nuntios convenit, ut sibi medicum mitteret, ille Baldwinum sancti Dionysii monachum ejus artis peritum dirigendum curavit. Qui cum in cæteris probe, in digitorum curatione nihil promoveret, mirari cœpit homo, qui magnæ in medendo fortunæ esset. Sed causam morbi a scientibus edoctus, in loco remansit, amorem martyris totis præcordiis amplexus. Pluribus ergo annis notitiam plenam principum adeptus, Lefstano non tam successit, quam accessit abbas, illo amittente, rege volente. Sub eo et per eum libertas monasterii ab Alexandro papa data, ut nulli episcopo locus ille subdatur in aliquo, archiepiscopi tantummodo putum in legitimis spectaturus. Omnia intus et extra innovata. Ædificiorum decus oblationum pondus quate et quantum in Anglia nusquam. Jacent in ecclesia duo sancti, Germanus et Botulfus. Quorum gesta nec ibi, nec alibi haberi memini, nisi quod primus frater sanctæ Etheldrithæ, secundus episcopus asseritur

DE EPISCOPIS OCCIDENTALIUM SAXONUM ET PRIMO DE WINTONIENSI.

Age nunc, quia Cantuariensium episcoporum et Rossensium, Orientalium Saxonum et Anglorum nosina transcurramus, cæterorum sedes et gesta, quantum vel fama vel scripto sciuntur, commemo-

remus. Ac primum pro ratione propositi offerunt se Westsaxones, quibus primo fuit episcopus unus in Dorcestria: mox duo, unus in Wintonia, alter in Schireburnia. Duobus tempore regis Edwardi tres

additi, Wellensis, Cridiensi, Cornubiensi. Nec multo post sextus in Ramesburia. De quibus omnibus quia ordinatum sermonem meditatur oratio, primum pro dignitate civitatis de Wintoniensi dicendum.

Tempore igitur quo Kinegisus et Quicelnus apud Westsaxones regnabant, Birinus (dubium unde oriundus) hortante Honorio papa in Britanniam prædicationis munus suscepit. Ordinatusque in episcopum ab Asterio Genuensi episcopo pertendit ad pelagus, quo Britanniam transmitteret. Cumque reculas suas in sarcinas componeret, nautis pro tempestivo vento urgentibus, corporalia (quæ dicuntur) oblitus est. Sed jam in altum promotus, cum serenum salum puppis sulcaret leta, recordatus jacturæ læsit mente: si nautas appellaret de reditu, pro secunda navigatione non dubium quin rideretur; si taceret, damnum apostolici muneris pateretur. Itaque animositate tota credulitatis arma concutiens, descendit pedibus in mare, concitoque cursu litus relictum repotuit. Ibi corporalibus repertis et acceptis geminato beatæ felicitatis ausu ad socios rediit, undarum cumulos et mille obvias mortes fide dispergens. Iñ quoque tanto emolliti miraculo, jactis anchoris cursum navis tenuerunt. Quapropter certatim omnium obsequio receptus, non multo post continentem attingit in regione Westsaxonum. Is erat annus xi, post adventum Augustini, regnantibus prædictis regibus, anno xxv, pollicitus fuerat Birinus Honorio papæ, quod extremas Anglorum penetraret provincias, ibi credulitatis saturus semina, ubi nec Evangelii fuisset nomen auditum. Veruntamen, continuo ut appulit, omnes ibi sacrilegis ritibus pertinacissime deditos invenit. Quocirca satuum visum est ulterius pertendere, et, cum illic nullum sanum reperiret, ægros, quibus mederetur, quærere. Restitit ergo, et cum divino nutu, tum suo aduvsu prius ipsi regi Kinegisto, mox etiam provincie omni lavacrum salutare impertit. Contigitque laudabili plane spectaculo, ut dies dicta regis baptismati occurreret diei, quo filiam suam deliberaverat nuptum tradere Oswaldo sanctissimi Northaninbrorum regi, liberali ergo commercio actum est, ut futurus Kinegisti carnalis gener, prius ejus fieret in baptismo spiritualis pater. Reges igitur ambo dederunt prædicatori suo sedem episcopalem Dorcestriam, tunc urbem, modo villam, quam tempora illo reges habuerunt Westsaxonum, sed sequenti pontifices Merciorum. Denique ad nostram ætatem duravit ibi episcopalis Merciorum sedes, nunc vero est apud civitatem Lincolniam. Ita Birinus sacris laboribus emeritus vitæque defunctus, Dorcestriæ in ecclesia, quam ædificaverat sepultus est. Posterioribus annis confirmato episcopatu Westsaxonum in Wintonia, illuc a pontifice Hedda translatus patronus civitatis post Deum habetur.

Post cum Angilbertus natione Gallus provincie præsulatum tenuit. De cujus adventu et abscessu in Beda latius lecturus, hic cognosces compendio. Sub-

A introducto in episcopatum Wintoniæ Wiæ vocabulo, homine Anglo, sed apud Gallos ordinato, abscessit intrans, Nec diu inuasor fovit otium, sed ejusdem regis tyrannide pulsus ad Ulferium regem Merciorum fecit confugium: emptoque ab eo episcopatu Londoniæ dies vitæ residuas consumpsit sævo exemplo posteris, ut non facilem discernas majore peccato et infamia, an illius qui rem satram venum proposuerit, an illius qui emerit. Tum Angilbertus per nuntios regis exoratus ut rediret, excusavit adventum, quod Parisiaci episcopatus vinculis teneretur astrictus. Ne tamen spem postulantis eluderet, misit nepotem Lutherium, qui pro provincialium assensu exceptus, et a Theodoro archiepiscopo consecratus, vii annis Westsaxonum rexit ecclesiam. Quod ideo non taceo, quia de annis episcopatus ejus Beda nihil expressum reliquit, mihi ex Chronicis cognitum dissimulare silentio præter religionem videbatur.

B Ejus successor fuit plus xxx annis Hedda, qui prius fuerat monachus et abbas. Hunc Bela dicit officium exercnisse magis insito sibi amore virtutum, quam ullius literaturæ doctrinæ præditum. Unde non parvo inoveor scrupulo, quippe qui legem ejus formales epistolæ non nimis indocte compositas, et Adelmi ad eum scripta maximam vim eloquentiæ et scientiæ redolentia. Sanctitatis ejus reverentiam numerus miraculorum cœlitus emissorum hominum manifestavit notitiæ: quæ nunc interim supprimit contentus gloria olim post recentem obitum acquisita.

C Ipso defuncto, quia diocesis ejus ab uno nequibat gubernari idonice pro circuitus spaciositate, divisa est in duas; una data Danieli, altera Adelmo. De Adelmo et ejus successoribus tempus erit Deo comite cum serino procedetur, quantum utilitatæ auditorum sufficiat; nunc ut sponendi Wintonienses aggrediar. Daniel, defuncto Adelmo, multo tempore superstes fuit xliii annis in episcopatu. Postmodum, ut vivacem senectam sancto consummaret otio vivens honorem exiit, Melduni (quantum vixit) monachum exercens, ut fama fert sinceriter ad nos per successiones manans. Ibidemque sepultus asseveratur. Quamvis Wintonienses eum apud se habere contendant, nec ejus mansoleum vel vere vel suspiciose ostendere prævaleant.

D Successit Humfredus, cujus memoria fit in concilio Cuthberti archiepiscopi, Tum Kinebardus, illi Athelardus, ex abbate Melduni mox archiepiscopus, Athelardo Eghald, Dudd, Cineberd, Almund, Wighten, Herefrith, Ealmund, Helmstan, hic fuit tempore regis Westsaxonum Egrithi.

Quo viam patrum ingresso, Swithunus successit, ejusdem presbyter ecclesiæ ab Helmstano jam dudum ordinatus. In quo, dum vitæ religio cum simplici prudentia conquadraret, natura industriaque laudabilis regis auditum non effugit. Quocirca illum hæcenus excoluit, ut et multa negotiorum ejus consilio transfugeret, et filium Adulfum ejus magisterium

locaret. Quo facto prælusit felicitati futuræ adolescentis fortuna, ut sub sanctissimo prædago addisceret, qualiter non rudis olim ad gubernandam remp. procederet. Est enim Platonis vetus et laudata sententia : « Tunc fore beatam rempublicam, si vel philosophi regnarent, vel reges philosopharentur. » Veritas dicti prodiit in effectum per istum Adulfum, cum patre defuncto, quia alter legitimus hæres non exstaret, ex gradu subdiaconi Wintoniensis in regem translatus est, concedente Leone illius nominis papa tertio. Tum vero palam erat, quid eum spiritualis philosophia docuisset, dum magis famulorum Dei, quam suis utilitatibus propiciens omne regnum Deo decimaret : nihil faceret nisi ratum, nihil iuberet nisi pium. Sed hæc alias egimus : nunc in manibus Swithuni gesta evolvimus.

Quem ille ut altorem, doctoremque suum suspiciens (sic enim eum vocabat) non prius abstulit, quam episcopatu Wintoniensi honoraret consentiente clero, ordinante archiepiscopo Cantuariæ Celntho. Lætis ergo incrementis fundamenta honorum in regno jacta per regem, pullulabant per pontificem, dum iste bonum urgeret, quod ille suis præsertim admonitionibus inciperet. Et erat quidem virtutum omnium promptuarium, sed aggaudebat duobus maxime, clementia et humilitate. Ambarum insignia stylus subjiciet. Operariis ad pontem in orientali parte urbis faciendum forte assederat, ut instanti præsentia suscicaret stimulos desiderii incuriæ. Et ecce per pontem commiebat in civitatem femina commercii [al. commercii causa] ferens ova, prosiliunt undique (ut mos est ejus generis hominibus) et petulanti excussu omnia ova ad unum confringunt. Id non leve sanioris mentis hominibus visum, sed statim in notitiam domini episcopi delatum. Is ante se adductæ mulierculæ annis et pannis squalidæ querelam auscultat, damnum suspirat, misericordia mentis cunctantem miraculum [al. in miraculum] excitat, statimque porrecto crucis signo fracturam omnium ovorum consolidat. Exiguumne est hoc sanctitatis et clementiæ documentum? Quid de humilitate? Quandocunque novam fabricam in Dei Ecclesiam consecrare deberet, eo quamlibet longum esset, non equo vel vehiculo, sed pede impiger contendebat. Et ne daretur ab Imperitis ridiculo, vel superbis jactantiæ notaretur elogio, visibus hominum abditus, nocturnus viator totum iter conficiebat. Solitariæ sanctitatis amator, nulla pompa bona sua prostituēbat. Hinc factum opinor, ut caelo tantum teste fruius, omnium miraculorum suorum notitia posterorum fraudaret conscientiam. Jam vero vitæ præsentis valefacturus pontificali auctoritate præcepit astantibus, ut extra Ecclesiam cadaver suum humarent : ubi ex pedibus prætereuntium, et stillicidiis ex alto rorantibus esset obnoxium. Excessit anno ab incarnatione Domini 863, post mortem Adulphi vi. Præteriere multa tempora, et margarita Dei latebat in gloria annis fere centum.

Hoc annorum discursu, octo episcopi dies suos explevere : quorum hæc sunt nomina : Alfrithus, Duubertus, Denenulfus, Frethestamus, Birnstanus, Elphegus, Elfsius, Brihelmus. Quorum aliquos celebriore vita diffamatos nostra sedulitas non omittet. Denenulfus, si famæ creditur, ad multam ætatem non solum litterarum expertus, sed et subulcus fuit. Eum Elfredus rex hostium violentia regno cedens, et in silvam profugus, casu sues pascentem offendit. Et ne multis innectar, comperto ejus ingenio, quod ad bonum spectaret, litteris informandum tradidit. Nec descivit ab officio, donec perfectius institutum crearet episcopum, commentus rem dignam miraculo. Frethestamus fuit unus ex septem episcopis, quos Pleimundus archiepiscopus tempore regis Eduardi filii Elfredi uno die consecravit Cantuariæ. Multa ejus bona ostendit adhuc librorum copia, vitæ sanctitatem, non ita ut aliorum, in obscura latens sepultura. Birnstanus quatuor tantum annis rexit episcopatum. Illum purissimæ sanctitatis fuisse accepimus, quotidie non intermissa sedulitate missam pro defunctorum requie cantasse : noctibus depulsa formidine solum circuire solitum, pro animarum salute psalmos frequentasse. Hoc cum quadam vice faceret, et expletis omnibus subjungeret, *requiescant in pace*, voces quasi exercitus infiniti a sepulcris auditiv respondendum ; *Amen*. Istud mirabilis quo infrequens est mortuos cum vivo sevisse sermonem, ne eum officii pigeret, quod tot animabus gratum audiret. Idem Dominici [exempli ardentissimus] exsecutor, pedes egenis omni die semotis arbitris lavabat, mensam et cibos apponens, nec minus pro disciplina famulantium reliquias abstergens. Obsequio consummato, pauperibusque dimissis, ad multas ibi remanebat horas, orationibus, (ut creditur) vacans. Quadam ergo die pro consuetudine ingressus, nulla antea interpellatus molestia ægritudinis subito clam omnibus spiritu vitali caruit. Clientes, qui consuetudinem ejus nosset, tunc quoque orationibus occupatum crederent, tota die jacere passi. At vero sequenti diluculo irrupentem, inveniunt cadaver sine mente. Conclamatus est ergo, et sepulturæ datus. Sed cives, quod interceptum morte videbant, omnem ejus memoriam obliterare silentio, nescientes quod scriptum est ; « Non potest male mori qui bene vixerit. Et justus quacunquē morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. » Correxit id divina rectitudo longo post tempore, succedente Ethelwoldo, cui noctium principio ante sanctorum reliquias lucubrare solito, apparuere tres assistere personæ, non in exstasi, sed plane insomni. Quarum quæ media, has exprimere voces est audita : « Ego sum Birnstanus, quondam hujus urbis episcopus ; hic (dextram ostendens) est Birinus prædicator primus : iste (et ostendit sinistram) est Swithunus, specialis hujus Ecclesiæ et civitatis patronus. Noverisque quod sicut me cum eis hic vides in præsentia, ita cum eis in cælo non dispari fruor gloria. Cur igitur fraudor honorificentia mortalium, qui

magnificor consortio celestium spirituum? Finierat, et in aerem cum sociis elapsus pretiosa sui memoria provinciatibus apposita, nihil non venerationis deinceps emeruit. Ephelger ad carceratum virtutum eunuchum, quibus tam laudabiliter quam abunde pollebat, etiam prophetia clara fuit. Iustusmodi dicti duo erant causa exempli. Dies clauorum [scilicet dies erat clauorum], et pontifex pro more prohibentes Ecclesie membris excludere: ceteros adhortatus est, ut jejuniis et castitati vacantes, etiam uxoris deficiis abscerent: illis diebus fructum dignum penitentiae esse, si qui multa illicita commiseris, etiam licitis abstinere. Doctrinam reuerenter audientibus ceteris, unusjocundari voce emissa aliter risum excussit. Non posse se temperare convivio simul et conjugio, et pariter abstinere cibis et Venere. Quinimoxorem, quam cubiti aliquandiu submovisset, in proximo ad usum noctis revocaturum, petulantem et vulgari verbo fatiatam suam exaggerans. Tum vox episcopi submurmurantis ab astantibus audita et intellecta est. Contristatus me, miser, nesciens quid ventura pariat dies. Duram prophetiam vicina mors nebulonis excepit. Postero enim mane in cubiculo repertus est exanimis, incoertum a diabolo guttur elisus. Alio tempore ordinavit pariter ad presbyteratus gradum tres monachos: Dunstanum, Ethelwoldum, et quemdam Ethelstanum, qui postmodum monachicae vestis apostata, concubitu contempto in moreticiis amplexibus vitam effudit. Completis solemnibus, sanctae recordationis praesul adherentes alloquitur. Hodie coram Deo tribus viris manus imposui, quorum duo pontificalis ordinis gratiam nanciscantur: unus in civitate Wigorniae, deinde in Cantia; alter meam sedem implebit quandoque successione legitima; tertius voluptatum volutabro se ingurgitans miserabilem sortitur exitum. Ethelstanus, qui pro familiaritate cognationis praesens esset, proterva consultatione sacerdotem invasit. Num ego ero unus ex duobus, qui episcopali dignitate sublimandi sunt? Non, inquit, erit tibi pars neque sors in eo, quem praefatus sum ordine, neque permansurus es in ea, qua hominum oculis lenocinatis, veste. Quanta sanctissimae mentis dignitas, ut evidenter et sine furore caelorum efferret secreta? Neque enim in terram ceciderunt verba ista, sed omnia in rerum solidavit consequentia, quod Dunstanus et Ethelwoldus angustam viam, quae ducit ad vitam, terentes, insignes in praedictis Episcopatibus emicnere: tertius latus saeculi semitas cursavit. Elfsii praecipitem in emendo archiepiscopatu rabiem et miserabilem mortem superior liber absolvi.

Quare jam congruum video, ut de patre Ethelwoldo aliquid vel breviter dicam, qui successit Brithelmo successori Elfsii in Wintonia. Ejus uterque parens nec egenus fortuna, nec abjectus stirpis linea civis Wintoniae fuit. Ipse in pueritia litteras, in adolescentia curiam frequentans, Ethelstano percharus fuit. Cujus consilio a praedicto Elphego ton-

A saratus in clericum, non multo post a Dunstano Glastoniensi abbate est circumlatus in monachum: ordinatusque in monasterii decanum. Hoc doctrina, illos religione, omnes amore demerebatur. Quo tempore abbas vidit de eo somnium sane memorandum. Arbores infra ejusdem coenobii septa succrescere, quae per quatuor mundi plagas raris diffusis totam inumbraret Angliam: operantem per omnes frondes cucullis, maximamque cucullam in summo positam, ceteras minores manicarum quasi fomentis protegere. Stupefactum illum tantae visionis miraculo, ab astante venerabilis canonicus bene quaesivit oraculum. Arbor illa, inquit, est haec insula: cuculla major est monachi tui Ethelwoldi vita: ceterae hominum innumerorum, quos ipse verbo et exemplo trahet ad Dominum.

Consonat huic praesagio matris ejusdem visio, quae ipsi jam utero grandescenti, jamque puerperium meditantem ostensa est. Auream apulam ex ore suo avolasse, quae pennarum plausu diu civitatem perlustrans, novissime altitudine nubium evecta caelum subisset. Harum visionum veracem exitum jam prelambens fortuna ferebat in populum, cum ille arctioris vitae desiderio Gallicanum exsilium silens ab Edredo rege retentus est: agente id et filium stimulante matre Edgisa, omni religionis laude orbi Britannico nota. Datur ergo ei coenobium perexile Abendoniam dictum, ubi vires saepe prudentiae experiretur. Nec ipse spei datorum strenuitate abfuit, sed in laudabilem (ut hodie cernitur) consuetudinem erexit. Paucis vero elapsis annis jam Dunstano archiepiscopo facta, ipse ab Edgare rege, ad episcopatum Wintoniensem electus, et ab eodem archiepiscopo consecratus est. Tum vero magnis conatibus ad ecclesiarum utilitatem consurgere, exstirpare vitia, virtutum inserere plantaria. Ne scires quid in eo magis laudares; sanctitatis studium, an doctrinarum exercitium, in praedicatione instantiam, in aedificiis industriam. Clerici episcopatus simul et alterius Ecclesiae, quae justa erat, quam novum monasterium vocabant, data optione, ut aut vitam mutarent, aut loco cederent, molliorem partem eligentes, exturbati sunt monachis introductis. Plura eis ex episcopatu delegata praemia viciniore situ, ampliora reddita. In eadem urbe sanctimonialium fundatum et factum monasterium. De ceteris, quae in diversis regionibus instituit, fiet verbum cum ad eorum episcopos ventum fuerit. Et mirum quidem videtur, quod tanta fecerit, nisi quod rex Edgarus omnino voluntati ejus deditus erat: a quo supra omnem infra Dunstanum diligeretur, maximoque et laudabili operibus ejus fuit emolumento beatissimus Swithunus eodem tempore revelatus. Qui antiquae vitae humilitatem tenens, non alicui inflatori personae, sed hominioni pauperculo, qui manuum artificio vitam toleraret, per visionem talia proferre visus est. Vade Wintoniam ad vetus monasterium, requisitoque loci aedituo, praecipue ut dicatur episcopo Ethelwoldo

quatenus Swithuni olim episcopi mausoleum aperiens, efferat reliquias, inventurus ibi omni thesauro pretiosiores margaritas. Respexit tempora ejus clemens divinitas, ut per me cœlestibus illustrerentur prodigiis; et ne cuncteris, hoc habe signum. Annuos ferreos violenter cum plumbo lapidi sepulcri affixos levi adnisu cum votes extrahas, cum votes appones: cæteri si idem tentaverint frustra erit: ivit ille, et promissionis eoram ædituo compos effectus, ad præsentiam pontificis admittus est, hâ rem intrepide prosecutus, fidem dictorum habuit. Die ergo dicta elevantur ossa de tumulo, componuntur in scrinio. Concurrit vis ingens vulgi, vota offerre, vota cumulare. Nullus se queritur fraudatum, omnia sunt, cuncta conceduntur. Denique tanta miraculorum copia in omni genere valetudinum exhibitâ est, quantum nulla memoria hominum alibi factam attingere potest, habet ergo cognomentum P^{ri} sanctus ille, omni se invocanti, nisi fides defuerit, ad auxiliandum celer. Cujus bonitas jamdudum inchoata, nec nostra ætate exolescit. Vidi ego, quod mirum est, hominem cui violentia raptorum efflisset lantam, oculis vel illis vel aliis (nam illi longiuscule projecti fuerant) receptis serenam lucem per Swithoni merita recepisse; eratque præteritæ calamitatis indicium, quod aculei punctonum palpebras deformabant. Vult interea sanctus, ut in omnibus glorificetur Deus, nec patitur, ut aliquis per eum sanatus, carnis volutetur lubrico, qui nolit præterito implicari morbo. Quin etiam cum olim monachi miraculorum frequentia defessi essent, et mediis noctibus eventu alicujus prodigii, sese inopes quæppe somni citarent [*al. tricarent*], non latuit torpor eorum sancti oculum de longe intuentem. Continuoque Ethelwoldo apud curiam regis soporato assistit, vocationem munitans sanitatum, si monachi ulterius a laude Dei putassent cessandam. Cur enim in Dei dormitarent laude, cum ipse pro eorum vigilet salute? Sed nec ipse Ethelwoldus a miraculis otiahat: videbaturque æmula vivi et mortui sanctorum pietas, dum hinc inde crebrentibus sanctorum prodigiis hujus corroboraretur fides, hujus valetudini revocaretur sanitas; mortiferum virus fraudulentia ministrorum haustum, cum jam per artus irrepens depasceretur vitalia, fide discussit: vas oleagini liquoris receptaculum reparavit perditum, accumulavit inventum; furacis monachi brachia invisibilibus laqueis verbo irritivis, solaque benedictione ejusdem confidentis lora evoluit: alterum in præcipiti stantem casus dejecit, sed oratio Ethelwoldi ruenti manum supposuit, officio restituit. Inedia ciborum pro sterilitate soli provinciam invaserat, jussit ille sacrata vasa confringi et distribui, protestatus melius esse ut metalla miserorum inopiæ, quam sacerdotum famularentur jactantiæ. Nova ergo Ecclesia, ut diu desideraverat, ædificata sublatus est mundo magna monachorum ærumna, sua nulla. Quippe ille sublimis exultat in gloria: cœnobîa, quæ fecerat

A post ejus obitum multa diruta, cuncta minorata.

Ethelwoldo successit Elphegus, homo bonus: de quo superius aliquid dixi, et nunc latius garrere habet. Puer librorum amplexus scholas, adolescens alteravit habitum apud Dierst [*al. Duhest*] tunc exiguum cœnobium, nunc inane antiquitatis simulacrum. Illic cum vitæ monachalis regulam accepisset, alius quid anhelans Bathoniam contendit, ubi se cellulæ secretioris parietibus includens cœlestia mente libabat. Plures per eum boni ad locum monachi congregati, etiam ut sit in magno corpore corruptelam morbi contraxere. Quidam enim ex eis nesciente patre convivium in noctem ducere, perindeque potationibus ad lucem insistere. Non tulit id diutius Deus; sed signiferum factionis in æde conventiculorum conscia, morte percussit nocte intempesta. Interim sanctus orationibus interpolatis concepit auribus sonum ab eadem domo prolatum quasi vim inferentium et sustinentium. Miratus rei novitatem, pedetentim suspensio halitu accessit ad ostium. Tum vero per rimas fenestrarum vidit duos ingentes dæmones, cadaver exanime crebris malleorum ictibus torquentes, illo miserabilibus ejulatibus suffragium querente. Respondebant hostes, nec tu obedisti Deo, nec nos tibi. Quod cum mane cæteris retulisset, non mirum fuit si commessionum complices facti sunt abstinentes. Defuncto ergo Wentano episcopo Dunstanus archiepiscopus Andreæ apostoli Elphegum nominatum eligentis animatus oraculo, eundem substituit throno. Ipse prudens in sæculo, simplex in Deo, extima providere, intima non negligere. Antecessoris sui ossa extulit anno XII post depositionem ejus, signis quibusdam, et eis non levibus ad audendum persuasus. Atque ut tanti patris sedem digne orna-ret, vestigia sanctitatis ejus terens, quando sedebat ad mensam, nec ventris ingurgitabat lacunam, nec abstinentis incurrebat pompam. Carnibus nunquam nisi æger indulsit: pocula summo tenus ore semper libavit. Prodebat abstinentiam commestioni tenuitas corporis, quod vix ossibus hærebat. Noctibus fallens custodes procedebat solus ad an-nem, ubi demersus ad illa, et in Dei laudibus excubans, albescente jam diluculo, nescientibus suis succedebat cubiculo. Exactis in episcopatu annis duobus et viginti, translatus est Cantiam, invitus, ut aiunt, quod consueto privatus honore, majore premeretur onere. Wentanum enim episcopatum Kenulphus Burghensis abbas nummis nundinatus fuerat; sed non diu sacrilego ausu letatus, ante duos annos hominem exiit. At Elphegus, ut pallium ab apostolico reciperet, Romam contendens, Alpes transcendit. Ibi in vico quodam hospitium rustica multitudo adorsa, omnibus suis exiit. Statimque ignis, incertum unde natus, domos corripuit, qui spiraculo venti adjutus toti vico exitum minabatur. Tum brutæ mentis homines ægre licet animadvertentes delictum, rabidis passibus jam egressum jam-

que profectum consequuntur : adorant, veniam rogant, ablata restituunt. Elphegus flecti facilis, signum crucis igni e regione opposuit : continuoque in se retorta elanguit, incendium omne ad cineres refrixit. Romæ cum esset, excessum successoris sui, nemine, ut alias dictum est, afferente vidit et enuntiavit. Inde ad sedem regressus annis septem patriarchatum feliciter egit : quibus elapsis, a Danis in vincula conjectus vi mensibus ergastuli inhabitator fuit. Causas vinculorum alias quære. Interea tubes lætifera grassata in Danos catervatim hostes Elphegi fundebat, adeo ut celeritas mortis præveniret sensum doloris. Putor itaque cadaverum insepulorum aerem infecit, corruptioneque cæli tractus, cæteris, qui sani videbantur, pestem creavit. Ruebant ergo sine modo, sine numero, cum ille exoratus pane a se benedicto communicatis pestem depulit, salutem restituit. Nec minus illi beneficiorum ingrati curatorem suum lapidibus concludarunt. Nonnulli vero, quibus sanius consilium, de sepeliendis exuviis pontificis contendentes, aliquandiu percussores adversarios habuerunt. Sed lite in iudicium deducta, convenit, ut lignum aridum, quod sors obtulerat, si sanguine ejus litum crastino reviresceret, arbitrato suo Christiani cadaver humarent. Factumque est : et lignum cui tunc etiam et cortex deerat, mane inventum revivuisse, pubescens floribus, turgescens fructu. Quocirca corpus apud Sanctum Paulum Londoniæ tunc pacifice humari permissum : indeque decimo anno jubente et astante rege Cnutone sublatum, sine ulla sui labe patriarchatus sedem glorificat. Durat adhuc et nuperrime visa fuit et sanguinis novitas, et corporis integritas. Nec sane aliquis evasit ex occisoribus, quin pœnas lueret ; quas veraciter enumerare possem, nisi me calamitates miserorum narrare pigeret. Satis inculcatur miseia persecutoris, quando eminet gloria martyris.

Post Elphegum in Wintonia sedit Ethelwoldus, Ethelwoldo Elisius [*al.* Egelsius], Elsio Elwinus, Elwino Stigandus successit.

Stigando, ut sæpe dictum est, deposito successit Walkelmus a Willielmo rege datus, ejus bona opera famam vincentia senium a se vetustatis repellent,

A quandiu inibi sedes episcopalis durabit. Maurilius enim archiepiscopus Rothomagensis viam mortis meditans in fidei pignus commendaverat, quod esset in eo spes indolis laudandæ, si haberet materiam, qua virtus posset enitescere. Sponsioam pontificis Walkelmus produxit ad verum, faciens quanta non possent sperari in religione, et numero monachorum, in ædificiis domorum. Et primo quidem advena novus monachos exosus fuerat ; sed facile correctus umbraticum illud odium sæpe deploravit ; deinceps fovens eos ut filios, diligens ut fratres, honorans ut dominos ; nihil minus pro dissimilitudine vestis exhibens eis vel adjutorii vel familiaritatis. Nullum conviciis incescere, pronuntians quod episcopalis gravitas suam indigna macula respergat gloriam, si in pauperiorum descendat contumeliam. Unum est pernaximum, in quo peccavit, quod ad trecentas libratas terras monachis auferens, suis et successorum usibus implicuit. Constituit ipse priorem loci Godefridum quemdam ex Cameraco genitum, qui religione et literatura insignis fuit. Litteraturam protestantur epistolæ, familiari illo et dulci stylo editæ, maximeque epigrammata, quæ satyrico modo absolvit, præterea versus de Angliæ primatum laudibus ; quid quod omne divinum officium quod vetustate quadam obsoletum, nativa excultum venustate fecit splendescere ? Religionis et hospitalitatis normam pulchre inchoatam delineavit in monachos, qui hodie in utrisque Godefridi ita formam sectantur, ut aut nihil aut parum eis desit ad laudis *accumulam*. Denique est in ea domo hospitium terra marique venientium, quantum libuerit, diversorium sumptu indeficiente, charitate indefatigata. Inter hæc inerat sancto viro morum humilitas, ut nihil ex illo anice philosophiæ promptuario redoleret nisi humile, procederet nisi dulce. Quantula vero potest videri hæc ejus laudatio ? Quotus vero quisque est qui vel minimum imbutus litteris, non alios infra dignitatem suam opinetur, tumido gestu, et pompatico incessu præ se ferens conscientiam litterarum ? Verumtamen ne quid perfectionis sanctæ decisset animæ, multis ille annis grabbatum fovit, camiuo diuturnæ tabis peccata excoctus.

DE MONASTERIIS.

Est etiam in eadem civitate monasterium, quod quondam rex Elfredus mente conceperat, et Edwardus filius ædificaverat, et in eo canonicos posuerat, Grimbaldo, quondam Flandrensi suadente [*al.* quodam monacho Flandrensi et sacerdote, etc.], qui ibidem magna gloria humatus, sanctus prædicatur et creditur. Sed beatæ memoriæ Ethelwoldus canonicis expulsis monachos posuit, præficiens eis abbatem Edgarum nomine, de quo superius dixi. Ad hujus monasterii officinas instituendas sufficiens terræ spatium ab episcopo Denewlfo et canonicis

D illus temporis mercatus suprædictus rex, ad unumquemque pedem mancam auri publico pondere pensavit. Et erant ambæ ecclesiæ sic vicinæ prærietibus contiguæ, ut voces canentium aliæ obstrepent aliis. Unde tum propter hoc, tum propter cætera infelix livor plurimas effodiebat causas, quibus non modicas invicem exculperent offensas. Quapropter nuper illud cœnobium extra urbem translatum sanius incolitur, liberius insignitur. Præterea construxit suprædictus rex in eadem urbe sanctimonialium cœnobium, sed posterioribus

annis per beatum Ethelvoldum ampliatus est locus ille : quibus præposuit Ethelritham virginem anum, quæ ad conjecturam somnii quod mater ejus de æquila viderat aurea, multa de ipso prophetavit. Fuerat ibi ante hanc monasteriolum, in quo Edburga regis Edwardi senioris filia conversata et defuncta fuerat, sed tunc pene destructum. Edburga vix dum trima esset, spectabile futuræ sanctitatis dedit periculum. Explorare volebat pater, utrum ad Deum an ad sæculum declinata esset puella. Posueratque in triclinio diversarum professionum ornamenta : hinc calicem et evangelia, inde armillas et monilia. Illuc virguncula a nutrice allata genibus parentis assedit : jussaque utrum vellet eligere, torvo aspectu sæcularia despiciens, prompteque manibus repens evangelia et calicem puellari adornavit innocentia. Exclamat cætus assidentium, auspicia futuræ sanctitatis exosculatus in puella. Pater ipse arctioribus basiis dignatus sobolem : « Vade, inquit, quo te vocat divinitas, sequere fausto pede, quem elegisti sponsum. » Ita sanctimonialium habitum induta, cunctas sodales ad amorem sui seduli-

tate obsequii invitavit. Nec resupinabat eam prospiciæ celsitudo; quod generosum putaret in Christi inclinari servitio. Crescebat cum ætate sanctitas, adolescebat cum adulta humilitas in tantum, ut singularum soccos furtim noctu subriperet, et diligenter lotos et inunctos lectis rursus apponeret. Devotionem ergo pectoris ejus et integritatem corporis, miracula in vita et post mortem commendant plurima, quæ custodes templorum viva voce melius pronuntiant. In ejusdem episcopatus diœcesi sunt tria monasteria : Certesca, Rumeseiæ, Warewellæ. Sed de Certesensi dictum est. De Warewellæ scitur, quod Elfrida uxor regis Edgari ædificaverit illum in honore sanctæ crucis, compuncta privigni sui Edwardi nece indigna : cujus ipsa conscia et auctor fuit. Apud Rumeseiam, quod cœnobium præcellentissimum rex Edgarus instituit, novi jacere duarum virginum corpora Merewinnæ, et Elfredæ, quarum gesta, quod nescio, non tam prætereo, quam ad majorem scribendi diligentiam reservo, si forte cognovero.

DE EPISCOPIS SCHIREBURNENSIBUS, SALESBURIENSIBUS, WILTUNENSIBUS.

In divisione Westsaxonici episcopatus, hoc observatum palam est, ut qui Wintoniæ sederet, haberet duos pagos, Hamptonensem, et Sudreiuensem: alter, qui Schireburniæ, haberet Wiltunensem, Dorsetensem, Beruchensem, Somersetentem, Domnoniensem, Cornubiensem. Schireburnia est viculus, nec habitantium frequentia, nec positionis gratia suavis, in quo mirandum, et pene pulendum sedem episcopalem per tot durasse sæcula. Nunc de præsulatu in abbatiam mutatus, commercio nostra ætate non insueto, qua omnia factione atque libidine depravata, virtus ludibrio et probro habetur.

Primus ibi sedit Pater Aldelmus, quem hic tantum loco ordinis nomino. Namque, quod ejus vitam nusquam plene digestam reperi, spectantque ad eam quam plurima, quæ si in posteros [al. quæ si posteras, etc.] clavero, delinquo, cogitavi anquente Deo, in extremo hujus opusculi libro cum ejusdem modi materia liberiori congrédi otio.

Post eum igitur sederunt in Schireburnia Forde-re, Hereward, Ethelmod, Denefrith, Wibertus, Alstanus.

Alstanus. Illic tempore Egbrithi regis Westsaxonum et Adulti filii ejus simul, et ultra, magnæ in sæculo potentia, et ingens in consiliis auctor fuit : Egbritho regi Cantuaritas et orientales Anglos bellicis subegit laboribus. Adultum videns mansuetioris ingenii, sedulis admonitionibus ad scientiam regni stimulabat, contra Danos, qui tum primum insulam infestabant, segnem animans, ipse pecunias ex fisco sufficiens, ipse exercitum componens, multa per eum in talibus, et inchoata constanter, et perfecta feliciter, qui annales legerit, inveniet, vixit in

episcopatu annis L felix, qui tanto tempore in precinctu bonorum operum fuerit ! Quem libenter laudarem, nisi quod humana cupiditate raptatus usurpavit indebita, quando monasterium nostrum suis substravit negotiis. Sentimus ad hunc diem impudentiæ illius calumniam, licet locus ille statim eo mortuo omnem episcoporum eluctatus fuerit violentiam, usque ad nostrum tempus, quando in idem discrimen recidit. « Ita protervum est mala inchoare, quod si auctor decidit, exemplum non transit. Delectat pertinacem animum, quid mali alius gesserit, recognoscere, et quid gerere possit audire. » Minori dedecore monachi illius temporis suspiraverunt libertatem adeptam, quam nos amissimus, statim per eos præsertim restitutam. Et erat ille, ut ex scriptis audivimus, sicut cupiditate præfervidus ita liberalitate præcipuus. Nostri prædones, et populantur, et premunt, ut nec libera vox dolori concedatur. Potentiam ejus per hoc quolibet cognoscere poterit, quod regem ipsum Roma revertentem regno arcuerit, statutoque ad umbram regnandi filio, nisi arbitrato suo pace composita senem in sua regredi non siverit. Reliqui! ecclesiam suam prædivitem prædiis undecunque acquisitis, quanta si audias, hominis vel cupiditatem, vel felicitatem mireris.

Illum subsecuti sunt Eadmundus, Ethelagus, Alsius, Asserus, Sighelmus, quorum ultimi ambo sub rege Alfredo Adulti quarto filio fuisse noscuntur. Asserus ex sancto Dewi evocatus, non usquequaque contemnendæ scientiæ fuit, qui librum Boetii De consolatione philosophiæ planioribus verbis elucidavit, illis diebus labore necessario; nostris ridiculo. Sed enim jussu regis factum est, ut levius

ab eodem in Anglicum transferretur sermonem. Sighelmus trans mare causa elemosynarum regis, et etiam ad sanctum Thomam in Indiam missus, mira prosperitate, quod quisvis in hoc seculo miretur, Indiam penetravit, indeque rediens exotici generis gemmas, quarum illa humus ferax est, reportavit. Nonnullæ illarum adhuc in ecclesiæ monumentis visuntur.

Sighelmo successit Ethelwardus, quo mortuo cessavit episcopatus Westsaxonum annis septem, vi scilicet hostilitatis cogente. Postmodum vero Pflmundus, archiepiscopus, et rex Edwardus filius Alfredi minis et edictis Formosi papæ coacti quinque episcopes pro duobus fecere, ut sæpius diximus et nunc importune pro contextenda rerum serie repetimus. Atholmum ad Wellensem ecclesiam, Edulfum ad Cridiensem, Werstanum ad Schireburnensem, Athelstanum ad Cornubiensem, Fidestanus ad Wintoniensem. Habebat ergo Ethelmus Somersetam, Edulfus Domnoniam, Athelstanus Cornubiam, cujus successorum nomina nusquam reperio. Werstano relictis sunt pagi tres: Dorsatensis, Berkensis, Wiltensis. Verumtamen non multo post eodem vivente rege in Wiltensi pago proprius factus episcopus Ethelstanus nomine, sedem in Itamesberia habuit. Werstanum ferunt in prælio contra Analafum a rege Ethelstano susceptum, a paganis trucidatum. Cum enim, ut alias dictum est, rex consulto cessisset, episcopus ad bellum cum suis veniens, incautusque insidiarum pro viridantis campi æquore unde rex abscesserat, tabernaculum tetendit: Analafus, qui pridie locum exploraverat, noctu paratus adveniens, quod reperit, inconvulter delevit.

Post eum hi fuerunt episcopi, Ethelbaldus, Alfredus, Wilfridus. Hunc Dustanus, archiepiscopus cum esset episcopus Londoniæ, abbatem apud Westmonasterium fecerat; instructo ad XII monachos cœnobio, in loco ubi quondam Mellitus ecclesiam sancto Petro fecerat. Ita commissum officium sancte et prudenter administranti honos episcopalis apud Schireburniam impactus: qui confestim in sede episcopali monachos clericis ejectis instituit, ne in tanta contemporaneorum episcoporum sedulitate dormire videretur. Cœnobitis nihil ad victus necessitatem ex episcopatu largitus, sed ex alieno mercatus, abbatem quoque instituere cogitavit. Illis reclamantibus, quod ejus dulci dominatione, dum adviverent carere nequirent, cessit invidus, palamque pronuntians magnarum id calamitatum initium successoribus eorum fore. Cujus sanctitatis documentum, cum in vita sæpe, tum in morte præcipue manifestatum est. Namque cum jam proxime mortis januas urgeret, aperitis mentis oculis exclamavit in cantum: « Ecce video caelos apertos, et Jesum stantem a dextris Dei [Act. vii]. » Quo cantu sine titubantia expresso inter cantandum defungitur; sancta et venerabilis anima, quæ dictum primi et beatissimi martyris mutuari potuit; beata, quæ caelum apertum vidit,

A et introire meruit. Servator ibi adhuc baculus ejus, et quædam alia pontificis insignia, mediocritatis, et humilitatis ejus, vivum, ut ita dicam, simulacrum præferentia.

Successerunt ei Alfwoldus, Ethelricus, Ethelstanus, Brithwinus, Elmerus, Brinwinus, Alfwoldus frater ejus, ex monacho Wintoniensi episcopus, qui apud Schireburniam imaginem sanctissimi Swiboni collocavit, facem venerationis extulit. Constat eum reverendissimæ vitæ fuisse, et inter profusissimos convivorum apparatus, qui tunc in Anglia a Danorum tempore exhibebantur, catino ligneo, sine ullo unctiori cibo, et pocillo exiguo aqua superfus, ut omnis sapor cervisiæ dilueretur, semper usum. Audivi ego bonæ fidei presbyterum, et jam canis sparsum, bona ejus lacrymabili gaudio referentem. Quorum illud non excidit, nullum unquam vel ante, vel post obitum ejus impune potuisse sedem ejus dormitando premere, quin statim tetris imaginibus territus resiliere, increpantibus, cur sedem episcopi usurparet indignus. Id multis nonnullis fuisse spectaculo. Surrexerat inter eum et Godwinum comitem simulata anxia, qua de causa incertum mihi. Die placito dicta cum res non ad pacem, sed ad litigium procederet, discessit episcopus post altercationem, has minas in comitem jaculatus: Per dominam meam sanctam Mariam male tibi erit, quod contristasti me. Domum ergo regressus vix pedem terræ apposuerat, equitaturam petitam commutans, cum ecce satelles comitis advenit, equo admissa et pulsu ilium cursu celeritatem prode. Rogare ille miserabiliter genibus affusus ut redeat. Dominum suum statim post ejus abscessum æstare corde, vix lingua palpitate. Tum inquit episcopus: « Nondum sedata ira, per dominam meam sanctam Mariam, vix tibi erit. » Sed unanimi orantium prece inflexus, dilecti gratiam fecit, benedictionem dedit, agrum reparavit. Referebatque presbyter, quod fuisset episcopus prona obsequia S. Cuthberto devotus, ad omnem ejus memoriam latenter illacrymans. Peneque semper antiphoam illam de sancto tenebat corde: Ruminabat ore, exercebat opere. Sanctus antistes Cuthbertus, vir perfectus in omnibus, in turbis erat, monachus digne cunctis reverendus. Cumque quotidianus amor in ejus pectore dulce incrementum acci, eret, nec in eo bona flamma se caperet, ad sanctum Cuthbertum Dunelmum profectus est. Ibi quæ magnæ videtur audaciæ revulso sepulcri operculo, cum eo quasi cum amico fideliter collocatus, xenium in perpetui amoris pignus deposuit, et abiit. Jam vero fatali puncto instante, antiphonam quædiu vox sufficit cantitans, sermone præcluso, ut dicentur cæteri, manu innuit. Ita indicium amoris, quem in sanctum habebat, cum extremo efflato emisit. Post cujus obitum iterum episcopatus Wintoniensis cum Salesberiensi junctus est. Quod quomodo actum sit dicam, si prius nomina episcoporum posuero.

Primus ibi Wiltunensis episcopus fuit Ethelstanus, secundus Odo, postea archiepiscopus, tertius Osulfus, quartus Algarus, Quintus Elstanus. Hic primo monachus Sancti Ethelwoldi apud Abendoniam fuit, cujus obedientiæ miraculum re-
 lator ejusdem vitæ sic insinuat. Erat in congregatione quidam frater Elstanus nomine, simplex et magnæ obedientiæ vir, quem abbas jussit prævidere cibaria artificum monasterii; cui servitio devotissime se subdens, coxit ipse carnes quotidie, et operariis sedulus attendebat, aquam apportans, et vasa denuo emundans: existimante abbate illum, hoc cum solatio et juvenine alterius ministri facere. Accidit namque quadam die, cum abbas more solito peragraret monasterium, offendit inopinante fratrem illum juxta ferventem lebetem stantem, viditque omnia vasa munda et pavimentum scopatum. Delectatus ergo facto, dixit ad eum: Frater Elstane, hanc obedientiam mihi furatus es; sed si talis miles es, qualem te ostendis, mitte manum tuam in bullientem aquam et frustum de ipis mihi impiger attrahere. Paruit ille, cessitque fervor indomitus auctori fidei, nihilque est læsus monachus; Eundem fratrem postea abbatem vidimus, qui etiam deinde pontificali honore sublimatus sancto sine quævit in Domino.

Sextus Siricius. Septimus Alfricus, qui ambo (ut superius memoratum est) archiepiscopi fuerunt Cantuarienses. Octavus Brithwoldus, ex monacho Glastoniensi, qui multis annis a tempore regis Ethelredi usque ad Edwardum ultimum, administravit episcopatum. In tempore regis Cnutonis quadam vice cælestibus apud Glastoniam, ut sæpe faciebat, intentus excubiis, divinam visionem expertus est. Cum enim subsisset eum cogitatio, quæ frequenter eum angebat, de Anglorum regia stirpe pene deleta, hoc meditantem sopor irrepsit et ecce in superna raptus, vidit apostolorum principem Petrum manu tenentem Edwardum filium regis Ethelredi, qui tunc in Normannia exsulabat et in regem consecrare cælibe designata vita et certo xxiv annorum numero computato, quo regni metam terminaret: eidemque de posteritate conquerenti respondisse: Regnum Anglorum est Dei, post te providebit regem ad placitum sui. Decurso vitæ spatio sepultus est Brithwoldus Glastoniæ, cujus possessiones multis prædiis et redditibus ampliaverat, nostro quoque monasterio perliberalis. Regnabat jam tunc Edwardus, qui Hermanno capellano suo, natione Flandrensi, continuo pontificatum donandum putavit. Ejus animi magnitudini, vel potius cupiditati cum non sufficeret rerum angustia, quoniam apud Ramesberiam nec clericorum conventus, nec quæ sustentaretur erat, a rege petiit, ut qui se dignatus honore fuisset, non inhonorum victitare permetteret. Antecessores suos indigenas fuisse, se alienigenam nullo parentum compendio vitam quæ sustentet habere. Proinde Meldunense cœnobium sibi ad faciendam sedem concederet, abbatem opportuno sibi

A casu proxime obiisse. Id rex pro simplicitate, cui pronior, quam prudentiæ semper erat, legitime concedendum ratus, tertio abhinc die dissolvit. Nam antequam Hermannus in re, vel saisitione invisicaretur, excellentis prudentiæ monachi, audito quid in curia actum, quid justitiæ subreptum esset, ad comitem Godwinum ejusque filium summa celeritate contendunt. Illi rei indigna novitate permoti regem adeunt, et a sententia deducunt, facile id fuit viris summis amplissima auctoritate præditis, quibus et causæ rectitudo et regis facilitas suffragaretur. Ita Hermannus, necdum plane initiatus expulsus est. Quo pudore confusus Angliam indignabundus reliquit. Nec multo post ægritudine admonente simul, et quod sæcularia parum prosperaverant, fortunæ iratus mundo renuntiavit, monachus apud Sanctum Bertinum factus. Sed ut fere sit talibus repentino illo impetum religionis frigescente, indies in Angliam reditum meditabatur. Fugebat hominem assuetum obsequiis, innutritum deliciis, carere delinimentis, quæ ab ineunte fuerat expertus ætate, afflaveratque secundus rumor aures ejus, Alwoldum episcopum Schireburnensem obiisse, cujus episcopatum suo uniendum antiquis Edgithæ reginæ promissis opperiebatur. Quæ concitator veniens congruum spei suæ effectum invenit. Et jam Godwinus, quem vehementer timebat, discesserat, filiusque ejus voluntati regis et in hoc et in aliis accesserat, adoptioni scilicet inhians.

C Accepit ergo Hermannus Schireburnensem episcopatum integrum, cum tribus pagis Edwardo rege dante, vivacitateque sua datoris annos transcendens ad Willielmi tempora duravit. Sub quo cum ex canonum decreto edictum esset, ut sedes episcoporum, ex villis ad urbes migrarent, tribunal suum transtulit a Schireburnia Salesberiam, quod est vice civitatis castellum locatum in edito, muro vallatum non exiguo, cæteris comitatibus utcumque valens, aquæ penuria laborans, adeo ut miserabili commercio ibi aqua vaneat. Illic inchoata novi operis ecclesia, morte senili tempus dedicationis prævenit.

D Verumtamen succedente sibi Osmundo viro probatissimo ecclesia ad summam deducta et cætera, quæ competebant, adaucta. Clerici undecumque litteris insignes venientes non solum libenter retenti, sed et liberaliter coacti ut remanerent. Denique emicabat ibi magis quam alias canonicorum claritas cantibus et litteratura juxta nobilium: librorum copia acquisita, cum episcopus ipse nec scribere, nec scriptos ligare fastidiret, castitate præeminens; de cujus virtute mentiri erubesceret fanæ volubilitas, unde flebat, ut poenitentibus asperior æquo videretur, dum quod in se non inveniret, in aliis durius vindicaret: ambitionis immunis sua stulte non perdere, aliena non quærere, abbatias intra diœcesin suam sitas nulla pensione gravi emungere. Verumtamen quæque mundiali labe contracta creditur patientia sua luisse, diuturno morbo ante mortem tabefactus.

DE MONASTERIIS.

In Dorsatensi pago sunt abbatizæ : Cerneliensis, Mildeltunensis virorum, Sceptoniensis feminarum, præter aliquas, quæ vel omnino destructæ, vel multum imminutzæ sunt. Cerneliensis exordium ita accepimus : Augustinus primus doctor Anglorum post Cantiam Christo subditam, reliquas Anglorum provincias pervagabatur, quantum Ethelberthi regis imperium protendebatur. Habebat enim, ut alias diximus, sibi subjectum, quiddam Angli Britannicæ incolunt, præter solos Northanimbros. Pagum ergo supra nominatum Augustinus adorsus crebris a diaboli damno prædis Christianitatis augebat numerum. Sed loco illo virtus hæsit dæmonis confusa invidia, qui tantis animarum lucris doleret. Aggrediuntur ergo virum et socios, furias mentibus incute, et magnis debonestatum injuriis, ita ut etiam caudas racharum vestibibus ejus affligerent, impellunt, propellunt, expellunt. Patienter ille et modeste gaudensque pro nomine Jesu contumeliam pati, et ne magis miserorum irritaret insaniam excusso pedum in eos pulvere, longe quasi milliariis tribus recessit. Tum vero persecutionis remoto turbine in quietem regressus animi, vidit mentis oculo divinam adesse præsentiam, exhilaratoque vultu ait suis : Cerno Deum, qui et nobis retribuet gratiam, et furemibus illis emendatiorem infundet animam. Cum dicto advenerunt illi prope-ratis gressibus, facti poscentes veniam, fidem pollicentes suam. Eventus, vel potius verbum loco indidit vocabulum, ut vocaretur Cernel ex duobus verbis Hebraico et Latino, quod *Hel* Deus dicatur Hebraice, Dixit Augustinus Dominum se cernere, nec veritas sermone abfuit, quod tam cito mente mutata plebs ante lymphata credidit. Nam et ibidem cum ad baptismum deesset aqua, ad jussum pontificis ex occultis meatibus fons erupit, qui hodieque et Augustini merito, et usus sui commodo incolis clarus habetur. Ibi succedentibus annis, Edwoldus frater Edmundi regis et martyris vitam eremiticam solo pane cibario, et aqua trivit, pertæsus (ut fama est) mundi deliciarum, quod se et fratrem durior excepisset fortuna. Fit enim plerumque, ut adversitatibus sæculi admonitus generosus animus, ad Dominum se convertat attentius, qui nec falli, nec fallere novit. « Et prima quidem virtus est bene per se velle, secunda cogi posse. » Non minoris ut æstimo, deputatur meriti Paulus, qui ad bonum flagello coactus est aspero, quam Petrus, qui libens et statim accurrit vocanti Domino. Edwoldus post religiose actam vitam magna sanctitatis opinione ibi sepultus, dedit occasionem posteriori tempore Egelwaldo prædiviti homini, ut cœnobium eo loco sancto Petro construeret : non ita exiliter ut putatur, quinimo abundanter, si illi quorum interest, non ea nebulonibus suis, sed Dei servis impertirent. Sed ita omnia nostro tempore in Anglia immutavit

A et pervertit ambitio, ut res quas antiqui viri liberaliter contulerunt monasteriis, magis dispergantur pro possessorum ingluvie, quam famulentur monachorum, hospitem, egenorum vitæ. Et certe dæres non fraudabuntur mercede sua, viderint isti quomodo eorum intentiones olim examinentur in divina libra. Mildeltunensem ecclesiam fecit rex Ethelstanus pro anima fratris sui Edwini, quem pravo corruptus consilio Anglia ejecit. Cujus qui fuerit finis alias non silui. Ibi multas sanctorum reliquias ex Britannia transmarina emptas reposuit, inter quos eminent præcipue beatissimi Samsonis ossa, Dolensis quondam archiepiscopi sanctissimi et plane Deo digni viri : cujus virtutes aliquas hic referrem, nisi quia notæ sunt, et indigenarum sanctorum miraculis scribendis occupatas manus habeo.

B Sceptonia est vicus modico, quondam urbs, locus in prærupto montium situs : vetustatis iudicium dat lapis in capitulo sanctimonialium insculptus, ita a vetustissimi muri ruinis illuc translatus. Anno Dominicæ incarnationis 880, Alfredus rex fecit hanc urbem, regni sui viii. Ibi Elgisa uxor Edmundi, qui fuit pronepos hujus Alfredi, monasterium sanctimonialium fecit, ibidemque carnis exuvias post fatum deposuit : mulier bonis operibus semper intenta, pietate et dulcedine prædita, et ut reos, quos tristicis sententia judicum palam damnaverat, ipsa occulte redimeret : pretiosus amictus, qui mulieribus nonnullis est leno solvendi pudoris, illi erat supellex munificentia, ut quamlibet caram vestem C inspecto statim largiretur pauperi : speciem corporis et artificium manuum in ea livor quoque laudaret, cum nihil reprehendere posset. De prophetali gratia, quam ei Deus affuderat, alias dictum est, et vivens quidem virtutum fecit opera, sed post mortem micuerunt miracula sicut rhythmicè quondam cecini. « Nam nonnullis passa annis morborum molestiam, defæcatam et excoctam Deo dedit animam, functas ergo vitæ fato beatas exuvias, infinitis clemens signis illustrabat Deitas. Inops visus et auditus, si adorant tumultum, sanitati restituti probant sanctæ meritum. Rectum gressum refert domum, qui accessit loripes, mente captus redit sanus, boni sensus locuples. » Eo loci jacet vel potius jacet sanctus Edwardus hujus sanctæ ex filio Edgare nepos, quem novercali fraude innocenter casum cœlum excepit, et prima quidem sepultura illi apud Warham fuit, quod non longe a loco, in quo decussus fuit, qui Corf vocatur, imminet mari. Jacuit ergo ibi triennio invidentibus inimicis mortuo cespitem ecclesiasticum; cui vivo inviderant decus regium. Sed adfuit divina potentia, qui insontem signum levaret gloria. « Ibi ostensa de cœlo lumina, Et claudus gressum composuit, ibi mutus organum resumpsit, ibi prorsus omnis invaleto sanitati locum fecit. Sparsus rumor per Al-

giam martyris prædicabat merita, quo excita inter-
fectrix illuc ipse adoriebatur. Sed animal familiare,
quo sedere consueverat, ante ventis perniciosus, quod
auras ipsas (ut dici solet) præcurreret, tunc nutu
Dei stabat immobile: flagris ministrorum instanti-
bus cassus labor consumitur, mutatoque jumento,
casus idem sequitur. Intellexit tarde licet brutum
pectus, quo portentum illud respiceret; ideo quod
per se non potuit, per alium fieri sensit ut sacræ
reliquiæ de ignobili tumultu levatæ Scephioniam
cum magna deferrentur gloria. » Posteriori vero
tempore pars corporis Lesmonasterium, pars Aben-
doniam deportata est: ubique ipse viget, maxime-
que Scestoniæ et virtutum gratia et sanctissimo vir-
ginum choro coruscat, locusque ille ab eo cogno-
men sortitus, vulgo per metonymiam ad sanctum **E**-
lwardum dicitur. « Miraculo sane ostentatur pulmo
toto dudum consumpto corpore, adhuc integra viri-
ditate palpans. » Sed quod pene omne miraculum
reprehensionis patet, quidam illud sinistra inter-
pretatione distorquent, merito pulmonem incorruptum,
qui teste Suetonio si sit veneno tinctus, putredine,
sed nec igne confici nequeat. Constat enim inter bi-
bendum sica foratum, voluntque virus siticuloso
propinatum, ferroque vim veneni præventam. At
ego diligentius re animadversa mendacium intelligo,
quod tam cito venenum vitalia penetrare nequiverit,
præsertim cum Suetonius non hoc de pulmone
sed de corde dixerit. Sit ergo cœleste miraculum,
quod nullius hominis tergiversationi possit esse ob-
noxium. In Wiltensi pago sunt ista cœnobia: Mal-
mesbericæ virorum, Wiltonicæ et Ambresbericæ femi-
narum. De Malmesbericensi alias loqui sedit animo,
de Ambresbericensi nihil aliud ad nostram notitiam
attigit, nisi quod ab Hælfreda sancti Edwardi inter-
fectrice, et illud et Warewellense facta sunt causa
pœnitentiæ. Jacet ibi sanctus Melorius, cujus pro-
sæpiæ cujusve sanctimoniam incertum mihi. Wilt-
oniense cœnobiū beata Editha filia regis Edgari
sedem ossium suorum dulcibus exuviis ornat, amore
fovet.

Wiltuna est vicus non exiguus supra Wile flu-
vium positus, tantæ celebritatis, ut totus pagus ab
eo vocetur. Ibi ab infantia Editha Deo sacrata in-
corrupta virginitate Domini, obsequiorum sedulitate
hominum gratiam emebat, natalium tumorem inge-
nuitate mentis premens. Unum a majoribus accepi,
quo non mediocriter iudicium offendebat hominum,
fallens videlicet oculos eorum apparatu auratarum
vestium. Siquidem cultioribus indumentis ornata
procederet, quam illius professionis sanctitudo ex-
posceret, unde a sancto Ethelwoldo palam increpata
respondisse fertur nec inepte, nec infacete: **V**-
erax, inquit, et irrefragabile iudicium Dei sola mor-
tallum operitur conscientia; nam et in sordibus
luctuosis, ut Augustinus dicit, potest esse jactantia.
Quocirca puto, quod tam incorrupta mens potest
esse sub istis auratis vestibibus, quam sub tuis di-
scissis pellibus. Viderat eam sanctus Dunstanus, in

A consecratione basilicæ beati Dionysii, quam illa ob
amorem martyris ædificaverat, pollicem frequente,
dextrum protendere, et signum crucis fronte e re-
gione pingere, delectatusque admodum: Nunquam,
ait, putrescat hic digitus, continuoque intra missa-
rum agenda prorupit in lacrymas, lacrymas adeo
profluas, ut singultiente voce diaconum prope
astantem concuteret. Causam quæsitus: Cito, inquit,
hæc florida rosa marcescet, cito avis Deo dilecta
evolabit, post sex ab hoc die septimanas. Consecuta
est evestigio rerum veritas pontificale vaticinium.
Namque illa nobilis propositi tenax prædicta die,
citra juventæ terminum efflavit, cum esset anno-
rum xxiii. Nec multo post idem beatus vidit somni
visione sanctum Dionysium virginem amicabiliter
B manu tenentem, et ex oraculo divino jubentem, ut
a famulis honorificaretur in terris, sicut a sponso
et Domino venerabatur in cœlis. « Ita crebrescenti-
bus ad tumbam miraculis edictum, ut efferretur
virginis corpus, inventumque totum in cineres solu-
tum, præter digitum et alvum alvoque subjecta, unde
sancto dubitanti virgo ipsa per visum assistit, dicens:
Non mirum esse, si partes illæ corporis putruerint,
quod usus habeat exanimata corpora in quosdam
arcanos naturæ sinus defluere, et ipsa utpote puella
membris illis peccaverit. Cæterum ventrem nulla
corrumpi juste putredine, qui nulla unquam acu-
leatus sit libidine; immunem se fuisse crapulæ, et
carnalis copulæ. » Hujus fuit frater Ethelredus rex,
ad exterminium Angliæ pene propter inertiam suam
natus. Cui successit Cnuto, natione Danus, vir effi-
cax, sed qui pro gentilitiis inimicitias sanctos An-
glos non diligeret. Quæ consuetudine contuma-
cior, cum quadam Pentecoste apud Wiltunam esset,
in ipsam virginem solemnem cachinnos effudit:
nunquam se crediturum filiam regis Eadgari san-
ctam esse, qui vitis deditus, maximeque libidinis
servus, in subjectos propior tyranno fuisset. Hæc
dum ille stomacho suo serviens crudelitate ructaret
barbarica, contradicebat Ednodus archiepiscopus,
qui aderat. Cnuto concitator aperiri sepulcrum ju-
bet, visurus quid sancti mortua virgo afferret.
Effracto ergo mausoleo, defuncta oppans ante fa-
ciem velo cingulo tenuis assurgere, et in contuma-
ciam regem impetum facere visa. Hoc ille turbatus
metu, longe reducto capite debilitatoque rigore ge-
nium lapsus humo concidit. Ruina corpus attrivit,
adeo ut intercepto diutius anhelitu exanimis puta-
retur. Sed redeunte paulatim vigore lætum erubuit,
quod, quamvis severe castigatus, pœnitentiæ **R**es-
ervatus sit. Habetur ergo in plurimis locis Angliæ
festum ejus venerabile, quod nemo impuere temeræ
præsumat. Jacet in eadem ecclesia mater ejus Wil-
frith, quam non sanctimoniam, sicut opinio vul-
garis delegat [al. delirat], sed subito timore regis
suo tantum consilio velatam constat, abrepto velo
regio cubili subactam, unde ille, quod feminam at-
tigisset, quæ vel umbratice sanctimonialis fuisset, a
sancto Dunstano redargutus, septennem exegit pœ-

nitentiam. Illa quoque partu explicito voluptati frequentandæ non inhæsit; sed doluit potius et sprexit, sanctaque pro vero asseritur, et celebratur.

In Berkensi pago sunt monasteria duo: Abendonienſe, et Radingenſe, virorum utrumque. Abendonienſis cœnobium fundaverunt Cissa pater lux, mox ipse Ina rex occidentalium Saxonum, multique ab origine reges. Sed Elfredi tempore regis, cum barbarica ubique Dani discursarent petulantia, ædificia loci ad solum complanata. Tum rex malorum præventus consiliis, terras, quæcunque appendices essent, in suos suorumque usus redegit. At vero rex Edredus Elfredi nepos, loci miseratus solitudinem, simulque avi animæ consulens, cuncta restituit ablata per manum Ethelwoldi, quem ibi abbatem posuerat, tantumque amoris assumpsit in ecclesiam, ut per se loca ædificiorum metaretur, et laudamenta jactaret; meditans inibi celeberrimæ famæ monasterium construere, fecissetque voluptati gatis, si non eum fata de medio prope repulissent. Austit tamen Ethelwoldus cœptis, sed antequam summam manuum rebus imponeret, ad episcopatum Wintoniæ ab Edgardo prædicandæ memoriæ rege raptus est. Complevit magistri molimina Ordgarus, ab eo in abbatiâ substitutus, ditatusque est locus, et juncatæ quantum exaltatus, successoribus semper aliquod recessus molientibus, quo antecessoribus non improprie æstimarentur. Emicuit præcipue nostris temporibus abbas Faricius in reliquandis rebus, Tusus genus, arte medicus, Aretinus [al. civis Aretinus], noster profecto monachus. Cujus laudes effigiare, quia successit animo, non quod ipse comminiscar, sed sodalis mei Petri monachi versus apponam; quibus et laudabilis abbatis virtus enitescet, et si quis hæc lectione dignabitur, versificatoris inprimis egregii leporem animadvertet. Erit ergo hic experimentum ejus eloquentiæ duntaxat exiguum, cæterum ipse alias in pluribus assecutus est famam altioris gloriæ.

*Vir probus et prudens, vir vere consiliorum,
Extrema ditavit, curavit et intima morum.
Omnibus instructus, quos tradit littera fructus,
Ad decus Ecclesiæ vertit monumenta Sophiæ.
Omnibus imbutus, quas monstrat physica leges,
Ipsos demeruit medicandi manere reges.
Reges et proceres subiti [al. subiri], parere videret,
Illius ad nutum credentes vivere tutum.
Hinc animos illi favor Anglicus hæcenus hausit,
Ut de jure suo certare potentibus ausit.
Quos adeo fregit, quos ad tantilla redegit,
Ut sibi subjectos dominos premeret dominator.
Fallo nisi Gyffard flexit sua colla cucullo,
Ingenuos inter non exæquatus ab ullo.
Hinc amissa diu revocavit sub ditionem:
Hinc infrendentem sibi reppulit ambitionem.
Quid turbam memorem procerum, populumque*

*Quotquot pulsavit de jure suo superavit.
Ex his fama viro, de fama gloria crevit.
Ex his Ecclesiæ mature res adolescit.
Ille Dei donum memor esse fluentia bonorum,
Omnem splendorem convertit ad interiorum,
Addita prædia, pallia regia, munera, vestes,
Vascula divita, picta tapeita sunt mihi lætes.
Fulgurat aurea per laquearia pompa decoris
Crusta metallica, gemmea fabrica plena stuporis.
Nec tamen ad votum suffecit vilitæ beatum,
Rupit utrumque simul raro tam fœbile setum.*

Radingis fuit quondam cœnobium sanctimonialium, sed jam multis annis abolitum. Illud rex Henricus pro indicta sibi penitentia restaurare intendens, duo olim diruta monasteria Lefminstre et Celsi adjunxit: constituitque illud inter duo flumina, Kenetum et Tamensem, in honorem Matris Domini, et Joannis evangelistæ loco, ubi ad populosiores urbes Angliæ omnium pene itinerantium posset esse diversorium. Posuitque ibi monachos Cluniacenses præclarum sanctitatis exemplum, hospitalitatis indefessæ indicium. De corporibus sanctorum in duobus monasteriis requiescentium nihil audent dicere, cum aliunde illuc advecta peregrinos incolatus exerceant, et jam olim scriptorum prædicata præconia de nostro non necesse habeant suspirare silentio.

DE EPISCOPIS WELLENSIBUS.

Tertius episcopatus Westsaxonum fuit apud Wellas, villam in Somersetensi pago, pro copia fonticulorum ibi ebullientium ita dictam. Ibi a tempore regis Edwardi senioris, usque ad tempus Willielmi junioris hi fuerunt episcopi.

Athelmus, Wifelmus. Ambo postea Cantuariensis archiepiscopi, Elfeh, Wifelmus, Brithhelmus, Kinewardus, Sigarus, Elwinus.

Livingus qui et Elstan, postea tempore regis Ethelredi post sanctissimum Elphegum Cantuariensis archiepiscopus.

Ethelwinus [al. Elwinus] abbas de Evesham postea effectus.

Brithwinus. Elwinus iterum reversus, et Brithwinus ejectus: itemque Elwino rejecto, Brithwinus reversus.

Mernith [al. Merewitt], qui et Brithwi natione Lotharingus, tempore regis Edwardi et Willielmi

magni. Omnes hi sedes suas Wellis habuerunt, in ecclesia Sancti Andreae.

Cum vero iis successisset Joannes, natione Turonicus, professione medicus, qui non minimum questum illo conflaverat artificio, minoris gloriæ putans si in villa resideret inglorius, transferre thronum in Bathoniam animo intendit. Sed cum id inaniter vivente Willielmo patre seniore cogitasset, tempore Willielmi filii effecit. Nec eo contentus, totam etiam civitatem in suos et suorum usus transtulit; ab Henrico rege quingentis libris argenti mercatus urbem, in qua balnearum calidarum latex emergens apterem Julium Cæsarem habuisse creditur. Salubres sunt aquæ illæ lavantibus, sed odor sulphuris primo advenientibus gravis, donec consuetudo sensus hærorem pescat. Ibi rex Offa monasterium paravit: et Edgarius sicut pleraque alia more suo auxerat.

delectatas loci magnificentia, et quod ibi coronam regni susceperat. Hanc ergo abbatiam Joannes a rege non gravate obtinuit. Primoque aliquantam dure in monachos agebat, quod essent hebetes, et ejus æstimatione barbari, et omnes terras victualium ministras auferens, pauculumque victum per laicos suos exiliter inferens; sed procedentibus annis factus novus, monachis mitius se agere, aliquantulum terrarum, quo se hospitesque suos quomodo sustentarent, priori indulgens. Multa ibi nobiliter per eum incepta et consummata in ornamentis et libris, maximeque monachorum congregatione, qui sunt scientia litterarum et sedulitate officiorum juxta prædicabiles. Erat medicus probatissimus non scientia sed usu, ut fama (nescio an vera) dispersit. Litteratorum contubernio gaudens, ut eorum societate aliquid sibi laudis ascisceret. Salsioris tamen in obloquentes dicacitatis, quam gradus ejus interesse deberet. Valetudinis bonæ, dapsilis cum in se tum in alios. Obiit grandævus, qui nec etiam moriens emolliri potuit, ut plena manu monachorum terras redderet, successoribus suis non imitandum præbens exemplum. Sepultus est in ecclesia Sancti Petri, quam a fundamentis erexerat magno et elaborato parietum ambitu. Cessit enim Andreas Simoni fratri, frater major minori. Omnis tractus episcopatus illius in solo Somersetensi pago jacet, habetque tres abbatias virorum: Glastoniensem, Adelingensem, Miclaniensem.

Glastonia est villa in quodam recessu palustri posita, quæ tamen et equo et pede aditur, nec situ nec amœnitate delectabilis. Ibi primo rex Hina consilio beatissimi Aldelmi monasterium ædificavit, multa illuc prædia, quæ hodieque nominantur, largitus. Et varia quidem vicissitudine temporum, sed indeficientibus successionibus, congregationibus monachorum splenduit locus, usque ad Danorum sub Elfredo rege adventum. Tunc enim, ut cætera, desolatus, aliquantis annis notos desideravit incolas. Porro, quidquid turbo bellorum obtiverat, reparavit egregie Dunstanus, qui prius eo loci vitam solitariam monachus acitarat. Postmodo vero liberalitate regis Edmundi omnia quondam appendicia, et iis multo plura nactus, abbatiam composuit: qualis nusquam in Anglia sit fueritve. Tanta est diffusio et opportunitas fundorum, tanta librorum pulchritudo et antiquitas exuberat. Cæterum (nescio quo) infortunio semper post adventum Normannorum pessimis infracta est laboribus, nec in novis ædificiis, nec inhabitatorum compendiis profecit. Abbates rerum gloria elati non religiosos, sed tyrannos agunt, foris tumidi, sed invalidi, intus crudelēs et incommodi. Ad quod probandum Turstini solius sufficet factum.

Qui dono regis Willielmi patris ejus monasterii factus abbas, terras et pecunias in lectatorum [al. leclatorum] suorum abusus consumpsit. A monachis severe ordinem exigere, sed inter hæc eos in

A victualibus miserabiliter tractare; hinc ites verborum, animorum discordiæ; quia, ut Lucanus ait, « Nescit plebes jejuna timere [al. plebs]. » Post jurgia ventum ad arma, coactique a militibus monachi in ecclesiam, sancto altari miserias applorabant suas. Sed irrupentibus militibus duo ex iis ibidem cæsi, xiv vulnerati, cæteri repulsi. Nam et furor insanientium dum enivus monachos impetit, crucifixum sagittis inhorre fecerat, hujus criminis noxa tota vita regi infamatus abbas, exsilio apud Cadomum deportatus est: eoque defunctio pro redemptione peccati auxiliariis annumerata pecunia honori restitutus est. Impudens et infamis, qui tanti sacrilegii conscius, ausus sit iterum loco, quem violaverat, intrudi. Jacet ibi Patricius, si credere dignum, natione Britto, beati Germani Autisiodorensis discipulus, quem a papa Cælestino ordinatum episcopum Hiberniensibus misit apostolum. Qui cum multis annis in conversione illius gentis suo agente labore, Dei gratia cooperante non nihil promovisset, tandem annosæ peregrinationis tædio simul et vicino senio admonitus patriam redeundum ratus, ibi diem clausit. Subsecuti sunt magistrum Hindrachus [al. Indrachus] Hiberniensis regis filius (cujus indole nihil dulcius, nihil sanctius) et vii comites illius terræ spectabiles. Quos ibidem irruentibus latrunculis cæsos, in martyres credula consecravit antiquitas. Quid porro de cæteris sanctis ibi requiescentibus sermo exilis majestatis rerum comminiscetur dignum? multos illuc rex Edmundus misit in expeditione aquilonali compertos, et de terra levatos: inter quos Hildam abbatissam cœnobii, quod olim Sternelhalh nunc Ditebi nuncupatum, tunc sanctimonialium, modo monachorum. Cujus quanti penderit merita verax historicus Beda, promptum faciet historia Celfrithum abbatem Wirensis cœnobii, de quo idem Beda proprium texuit librum. Eum in extrema ætate dum Romam tenderet apud Lingones morte præoccupatum et sepultum, sed postmodo constat relatum: partem ossium Aidani Lindisfarvensis antistitis primi. Nam, quod partem Colmanus Scotiam eodem historiographo teste asportaverit, notius est, quam ut dubitari debeat. Prædicatur ibi Benignus confessor, qui non longe hinc anachorita fuerit, præclusque miraculis vicinos monachos ad sui venerationem et translationem excitaverit. Sepulti sunt in eo cœnobio reges: Edmundus, de quo superius dixi, loci instaurator, et Edgarus filius ejus, qui paternæ memoriæ non ingratus donis genitoris amplissimarum possessionum adjecit cumulum. Adelingæ est non maris insula, sed ita stagnorum refusionibus et paludibus inaccesa, ut nullo modo nisi navigio adiri queat. Alnetum in ea per maximum, cervos et capreas multasque id genus bestias continet. Terra solida vix duobus jugeribus lata monasteriolum et monachorum officinas habet. Ejus constructor fuit rex Elfredus, qui quondam a Danis pulsus provincia, tutas

illic aliquandiu latebras confoverat. Mox cum per A generis magnitudinem sanctitatis indole inaltate somnium restitutionis suæ vadem sanctum Cuthbertum accepisset, ibidem se monasterium constructurum Deo pollicitus est, fecitque ecclesiam situ quidem pro angustia spatii modicam, sed novo ædificandi modo compactam. Quatuor enim postes solo infixi totam suspendunt machinam: quatuor cancellis opere sphærico in circuitu ductis. Sunt ibi monachi pauci numero et pauperes, sed qui egestatem suam quietis et solitudinis amore vel magni pendant vel consolentur: qui laudes patroni sui sancti Egelwini ferant in astra præconiis, sanctitatem sentiant continuis impensis beneficiis. Illum fratrem regis Westsaxonum Kenewalh fuisse, et

generis magnitudinem sanctitatis indole inaltate perseverans est opinio, languoris perpetuo detentum compede nihilo segnius Deo servisse, bono fac consummatum omnibus se invocantibus præsto ad remedia occurrere. Auctor Micelænsis [al. Micelneiensis] cœnobii idem, qui Middeltunensis, ubi eadem illectus causa, similia contulit et villarum et reliquiarum xenia; eoque plus quod monachi liberius cœlestibus possunt excubare secretis, quo minus frequentantur hominum conventiculis. Ea enim aditu difficilis, permeaturque æstate pede vel equo plerumque, hieme nusquam. Sed de hoc satis est, flectendusque sermo, quia hujus provinciæ vocant reliqua.

DE EPISCOPIIS CRIDIENSIBUS, EXONIENSIBUS, CORNUBIENSIBUS.

Seriem ergo Cridiensium pontificum hic sermo B evolvet. Cridia est villula Domnoniæ, quæ vulgo dicitur Devenescira, XII millibus ab Exonia, hic sederunt per ordinem pontifices isti: Edulfus, Edelgar, Elfwod, Sideman, Alfric, Elfwold, Ednod qui et Wine.

Livingus, ex monacho Wintoniensi abbas Tavistockensis et episcopus Cridiensis, maxime familiaritatis et potentiae apud Cnutonem regem habitus est. Cum eo Danamarchiæ multo conversatus tempore in Romano itinere comitatu adhæsit; nec minus explicitis apud Romam negotiis, cum rex pedestri via Danamarchiam contendisset, ille regiarum epistolarum bajulus, et mandatorum exsecutor futurus, navigio Angliam venit: omnibusque, quæ C Injuncta fuerant, sapienter et mirifice ante adventum regis consummatis, eo apud eum gratiæ processit, ut defuncto avunculo suo Brithwoldo, qui erat Cornubiensis episcopus, ambos arbitrato suo uniret episcopatus. Ambitiosus et protervus ecclesiasticarum legum tyrannus, ut fertur, invictus, qui nihil pensi haberet, quominus omni voluntati suæ assisteret. Denique a majoribus accepimus, cum ille spiritum efflaret, tum horrisonum crepitum per totam Angliam auditum, ut ruina et finis totius putaretur orbis, humatus est Tavistokiæ, quo loci multa spectabilia contulerat, tantamque sui gratiam apud monachos locaverat, ut hodieque XV graduum Psalmos continuata per successores consuetudine pro ejus decantent quiete.

Huic tempore regis Edwardi successit Lefricus apud Lotharingos altus et doctus, qui sedem episcopatus transtulit in civitatem, quæ propter fluvium Exam, qui muros lapsu suo allambit, vocatur Excestre. Hanc urbem primus rex Ethelstanus in potestatem Anglorum effugatis Britonibus redactam turribus insignivit, muro ex quadratis lapidibus cinxit, ubi omne adeo abundat mercimonium, ut nihil frustra desideres, quod humano usui conducibile judices: licet solum jejunum et squalidum, vix sterile avenas et plerumque inane folliculum sine grano producat. Hic Lefricus ejectis sanctimo-

nialibus a Sancti Petri monasterio episcopatum et canonicos statuit, qui contra morem Anglorum ad formam Lotharingorum uno triclino comederent, uno cubiculo cubitarent. Transmissa est hujusmodi regula ad posterum, quamvis pro luxu temporum nonnulla jam ex parte deciderit, habentque clerici œconomum ab episcopo constitutum, qui eis diatim necessaria victui, annuatim amictui comoda suggerat.

Successit Lefrico Osbernus regis Willielmi tempore, natione Normannus, frater Willielmi præcellentissimi comitis, in Anglia sub Edwardo rege liberaliter et domesticè [al. modesticè] conversatus: quippe qui cognationem regiam vicino attingeret gradu. Unde in victualibus et cæteris rebus ad Anglicos mores priorum parum Normannorum pompæ suspiciebat, consuetudines domini sui regis Edwardi efferens, et cum per alios exhiberentur curâ assidentibus manu et gestu adgaudens, ita pro more antiquorum præsulum veteribus contentus ædificiis, liberalis animo et castus habebatur corpore, vixit ad quartum annum regis Henrici imminente senio non paucis annis lumine captus.

Est in Domnonia cœnobium monachorum juxta Tau fluvium, quod Cavistoh vocatur, quod per Origarum comitem Domnoniensem, patrem Elfrida, quæ fuit uxor regis Edgari surgendi exordium, per Livingum episcopum crescendi accepit auspiciis locus amœnus opportunitate nemorum, captura copiosa piscium, ecclesiæ congruente fabrica, fluvialibus rivis per officinas monachorum decurrentibus, qui suo impetu effusi, quidquid invenerint superfluum, portant in exitum. Rumonus sanctus ibi prædicatur, et jacet episcopus pulchritudine decoratus scrinii, ubi nulla scriptorum fides assistit opinioni, quod non solum ibi, sed in multis locis Angliæ invenies violentia hostilitatis abolitam omnem gestorum notitiam, nuda sanctorum nomina, et si quæ modo prætendunt miracula sciri. Cernitur in eodem monasterio sepulcrum Ordgari, spectaculoque dicitur enormitas mausolei filii ejus. Edulfus hic reatus est, gigantæ molis et immanis roboris, sicut

breviter demonstrare incidit animo. Viam agebat cum Edwarlo rege, cujus erat cognatus, Exoniam versus. Ita, cum juxta portam equis dissiluissent, offenderunt introitum forinsecus repagulis, intus seris damnatum. Et forte janitor, quem latuisset eorum adventus (nam domestico adequitaverant otio) longe discesserat. Tum Edulfus ambabus manibus arripiens repagula, parvo (ut videbatur) conamine dejecit in frusta, partem etiam muri pariter evelens. Semelque calefactus et secum infrendens secundo virtutum periculum dedit. Nam pedis impulsu valvas debilitans, biforem reclisit cardinem, adeo ut etiam materiam elideret. Cæteris laudantibus rex factum joculariter attenuans, diabolicæ fortitudini non humanæ virtuti attribuit. Est præterea in Dorseta nemus juxta Hortunam, quæ modo destructa, tunc ejus liberalitate inter abbatias numerabatur. Ibi mirandæ fortitudinis dabat spectaculum, si quando remissis curis venerat in otium. Rivulus

A juxta saltum venationis feracem labitur, ab una ripa ad alteram decem pedum spatio. Ille divaricatis pedibus utramque continuabat, parvoque cultro ferarum ad se actarum capita levibus et posse irritis ictibus decutiebat in amnem. Sed enim tantis talisque adhuc ætatis calore perfervidus cessit morti, jussitque se apud Hortunam sepeliri. Verumtamen quia secum quædam ecclesiæ danda demandaverat, prævenit abbatis Sictrilii violentia, datorem, et data pariter transferens in sua. Sithricius postea sub rege Willielmo piraticam aggressus religionem poluit, ecclesiam infamavit. Cornubiensium sane pontificum succiduum ordinem nec scio nec appono, nisi quod apud Sanctum Petrocum confessorem fuerit episcopatus sedes. Locus est apud aquilonales Britones supra mare juxta flumen, quod dicitur Hegelmithe, quidam dicunt fuisse ad sanctum Germanum juxta flumen Limer supra mare in australi parte.

DE EPISCOPIS SELESIENSIBUS.

Percensitis omnibus episcopatibus Westsaxonice, ad australium Saxonum episcopos ordo narrandi dirigitur. Provincia illa collimitatur ab una parte Westsaxonibus, ab altera Cantuaritis, occidentalium regum ditioni semper subjecta cum regulis, postquam Cœdwalda regem eorum Edelwalk bello fudit. Is Edelwalk suadente rege Wilferio baptizatus, in Mercia beatissimum Wilfridum a sede sua exsulantem benigno dignatus hospitio episcopatus etiam sede extulerat, loco, qui Selesige dicitur, nec nisi uno introitu potest adiri, mari undique circumgyratus. Verumtamen (ut dixi) rege occiso, et Wilfrido, qui ibidem monasterium ædificaverat, domum reddita pace regresso, multis annis episcopatus vacavit, spectabatque interim pontificatus administratio ad Wintoniensem antistitem.

Postmodo vero a Nochelmo archiepiscopo factus est episcopus Edbrithi. Cui successit Ella. Eo defuncto seriem successionis continuaverunt. Sigelin, qui interfuit concilio Cuthberti archiepiscopi. Alu-
brith, Bosa, Gislhere, Totta, Pentum, Ehelnulf, Bernegus, quem ordinator suus Pleimundus archiepiscopus idoneum fuisse pronuntiat. Cenred, Guthard, Elfred, Eallhelm, Ethelgar prius abbas Wintoniensis, postea Cantuariensis archiepiscopus. Ord-
brich, Elmar, Ethelric, Grimkatel, qui ejectus a sede orientalium Anglorum quam emerat, etiam hanc pecunia emeruit, et obsedit. Hetta. Stigandus, non ille, qui postea fuit episcopus Wintoniensis, et archiepiscopus Cantuariensis. Hic Stigandus a Willielmo rege ibi factus episcopus mutavit sedem in Cicestram diocesis suæ civitatem prope mare ubi antiquitas et Sancti Petri monasterium, et congregatio sanctimonialium fuerat. Huic successit Willielmus. Willielmo Radulfus proceritate corporis insignis, sed et animi efficacia famosus, qui contuitu sacerdotalis officii Willielmo juniore in faciem pro-

Anselmo archiepiscopo, quem immerito exagitabat, restiterit. Cumque illo conscientia potestatis elatus minas ingeminaret, nihil alter reveritus baculum protendit, anulum exiit, ut, si vellet, acciperet; nec vero vel tunc vel postea austeritatem inflecteret, si assertorem haberet; sed quia discessu suo spem ejus et cæterorum, si qui boni essent, Anselmus enervavit, et tunc causa decidit, et postmodo damno succubuit, succedentibus quoque annis religiosam contumaciam mandatis Henrici regis exhibuit, volentis per totam Angliam a presbyteris pecuniam exigere. Id aliis vel concedentibus, vel metu silentium tenentibus, in solo Radulfo rigor pontificalis emolliri nequivit, per totam siquidem diocesis divina vacare officia, januas ecclesiarum spinis obstrui præcepit, monachorum cantum non inhibens, sed tamen laicis aditum færens. Atrocitas facti regem inflexit, ut ei soli quasi mentis inconside-
derate homini censum presbyterorum indulgeret. Verumtamen religio et animositas viri magnam sibi apud regium animum laudem paravit, ut ipsi omnia remitteret, subinde dictitans pauperem esse episcopatum, ecclesiam esse absumptam, non debere tributis expilari, sed oblationibus augeri, ita constans innocentia hominem spectabilem fecit, ut rex, qui aliis auferret, ipsi libens et submissus daret: denique ecclesiam suam, quam a novo fecerat, cum fortuitus ignis (ut dixi) pessundidisset, liberalitate potissimum regis brevi refecit. Obiit christianissime, omnibus suis in usum pauperum distractis, qui et panniculos suos usque ad stramen moriens ante se jusserit erogari. Vir æternam boni memoriam merito adeptus, qui sedem suam ex humili et miserabili ad summum gloriæ culmen provexit. Clerum quantum victualia episcopatus sustinere possunt, congregavit: ornamenta omnis generis adjecit, quorum omnium pudendam autem paucitatem taxare pi-

get. Ter omni anno diocesan suam causa prædicandi circuibat, nihil episcopali potestate a provincialibus suis exigens, sed quæ offerebantur gratam bundus accipiens : delinquentibus increpando non parcens, et si minus increpatio valeret, ingenio ludo culpam elidens.

DE MONASTERIIS.

In ejus diocesi sunt duo duntaxat cœnobîa e novo facta : Sancti Martini de bello, quod rex Willielmus fundavit et provexit in loco, ubi Angliam debellaverat, multa ibi et pretiosa cum vivus tum mortuus delegans. Altare ecclesiæ fest in loco, ubi Haroldi pro patriæ charitate occisî cadaver exanime inventum est. Sancti Pancratii de Lewes, quod auctore Willielmo comite de Warrenna, Lanzo quidam monachus Cluniacensis in supremo religionis locavit

cacumine. Efficaciam viri sublimitas prætendit loci, adeo ut veraciter asseratur, nullum omnino monasterium posse illud vincere religione ad monachos, affabilitate ad hospites, charitate ad omnes. Vincit pompam famæ rerum veritas, licet fatiget audientes referentium verborum veritas. Certe de Lanzone plura loquerer, nisi alias non contemnenda dixissem, simulque ejus meritum omne transcendit eloquium.

PROLOGUS LIBRI TERTII.

Secundæ post Cantuariam dignitatis est Eboracum, urbs ampla et metropolis, elegantiae Romanæ præferens indicium, a duabus partibus Husæ fluminis ædificata includit in medio sinus sui naves a Germania et Hibernia venientes : furori aquilonalium gentium prima semper obnoxia, barbaricos Danorum motus toto tempore, quo dominati sunt Angliæ, excepit et ingemuit. Quapropter multis ruinis quassata, ultima peste sub Willielmo rege concidit. Qui urbanis iratus, quod Danis adventantibus receptui et consultui fuissent, prius inedia, mox flamma civitatem confecit, regionis etiam totius vicus et agros corrumpi, fructus et fruges igne vel aqua labefactari jubet. Ita provinciæ quondam fertilis nervi, præda, incendio, sanguine succisi. Humus per LX et eo amplius milliaria omnifariam inculta, nudum omnium solum ad hoc usque tempus. Urbes olim præclaras, turres proceritate sua in cœlum minantes, agros lætos pascuis, irriguos fluviis, si quis videt modo peregrinus, ingemit; si quis vetus incolæ, non agnoscit. In aliquibus tamen parietum ruinis, qui semirutî remansere, videas mira Romanorum artificia; velut est in Lugabalia civitate triclinium lapidum fornicibus concameratum, quod nulla unquam tempestatum contumelia, quin etiam nec appositis ex industria lignis et succensis valuit labefactari. Cumberland vocatur regio, et Cambri vocantur homines, scripturaque legitur in fronte triclinii : **MARII VICTORIE**. Quod quid sit hæsito, nisi forte pars Cimbrorum olim his locis insederit, cum fuissent a Mario Italia pulsî. Sane tota lingua Northanibrorum, et maxime in Eboraco, ita inconditum stridet, ut nihil nos australes intelligere possimus. Quod propter viciniam barbararum gentium, et propter remotionem regum quondam Anglorum modo Normannorum contigit, qui magis ad austrum,

quam ad aquilonem diversati noscuntur. Rex ipse in istis partibus domestico contentus militum numero, si quando partes illas regni adit, non nisi magno auxiliatorum comitatu vadit, viderat quondam Albinus [al. Alquinus] hanc fore calamitatem regionis, ex prodigio, quod Eboraci acciderat : viderat, inquam, et annuntiaverat his verbis in epistola ad Ethelredum regem : *Quid significat pluvia sanguinis, quam quadragesimali tempore in Eboraca civitate, quæ caput totius regni est, in ecclesia beati Petri principis apostolorum vidimus, de borealibus domus sereno aere, de summitate tecti cadere minaciter? Nonne potest putari a borealibus partibus venire sanguinem super populum?* Hæc quidem Albinus conjecit suo tempore ventura, quæ posteritas vel per Borealium violentiam, vel propter Borealium culpam venisse liquido cognovit. Nam tempore succedente Dani vastaverunt provinciam, inde Normanni propter Danorum adventum efferati, quod reliquum erat pessunderunt. Dicam igitur in hoc libro, qui tertius est pontificalium Gestorum, quidquid se de pontificibus Eboracensibus notitiæ nostræ vel majorum relatione vel librorum revolutione infudit. Quorum ut mihi videtur fuit præcipuus Wilfridus primus, tot periculis omni pene vita immerito jactatus. Cujus vitam et omnia gesta huic breviario inducere commodum opinor, quod nec ita nota, et multa ex historia Bedæ vacant. Quamvis hoc igitur meditati aperiatur immensum opus, conabor tamen, quantum valuero, breviter facere, illa semper considerata mei ausus excusatione, ut qui omnes sanctorum vitas legere nequeat, hic deflorata utiliora inveniat. Itaque omissis longarum narrationum ambagibus veritatem sequar, et quæ Stephanus presbyter de Wilfrido magno verborum agmine egit in compendium coarctabo.

LIBER TERTIUS.

DE ARCHIEPISCOPIS EBORACENSIBUS, EPISCOPIS HANGUSTALDENSIBUS,
ET WITTERNENSIBUS.

Paulinus, fuit primus Eboraci archiepiscopus, qui A ab Honorio papa pallium accepit, ut notum est.

Illo pulso, Scotti : Aidanus, Finanus, Colmannus, nec pallio nec urbis nobilitate voluerunt attolli, in insula Lindisfarnensi delitescentes.

Colmanno per Wilfridum de Pascha erroneo convicto, idem Wilfridus ad episcopatum Eboracensem electus, ab Alfrido rege Oswii filio regis Galliam [potere] consecrandus jussus est.

Quo ultra mare moras nectente, Oswius rex, præventus consilii Quartadecimanorum (qui vocabantur ita, quia Pascha in quarta decima luna cum Judæis celebrabant), Ceddā virum sanctissimum, tamen contra regulas, intrusit tribunali Eboracensi. Sed hæc iniquitas misso ab apostolica sede Theodoro Cantuariense archiepiscopo correctā est. B exstrusoque Ceddā Wilfridus inthronizatus est. Wilfridus igitur ut retro redeam non infimis parentibus apud Northanimbros natus, si quid natalibus defuit gratiæ generositate morum explevit. « Hunc dum genitrix parturiens in lucem effunderet, clientes foris stantes viderunt, ut putabant, domum puerperii consciam ignibus undique conflagare, ita ut jam flamma in altum longos produceret crines. Cumque illi ad incendium sopiendum voces et aquam jactarent, excurrerunt ancillulæ clamoribus eorum excitæ, edictoque ne dominam parturientem inquietarent mirabantur in suis non fuisse oculis illi [at. quod illi] se vidisse clamarent. Nam jam ignis innoxius evanuerat, nec erat quo pudorem suum excusare possent famuli, dum starent ædes incolumes. C Intellectum est ergo ignei vigoris esse puerum, in cujus ortu tantum afflatum esset incendium. » Cucurrit ille pueritiam sine litteris; sed cum jam x annis crescens ætas quatuor adjecisset, novercalem fastum perosus (nam mater obierat) domo excessit paterna, curialibusque admittentibus, quibus obsequelam apud patrios lares exhibuerat, Eansfledæ [at. Eansfleda] reginæ perductus est in notitiam. Quæ cum adolescentuli secreta crebris percunctationibus elicisset, quod Deo libentius quam sæculo proponeret militare, cuidam Cuddæ, qui ex senatore et regis cubiculario religiosam vitam apud Lindisfarnum meditaretur, delegavit. Is eum secum aliquantis annis benigne habitum reginæ remisit, psalmos et nonnulla ecclesiastica memoriter retinentem, sed excellentioris profectus studio Romam eundi desiderium ingressum. >

At Regina desiderium ephœbi, quod supra annos esset, amplexa, misit eum peculiari adjuyandum

cura regi Cantuariorum Ercomberto, qui filius erat patru sui. Ita Wilfridus Cantiam adveniens Romanas consuetudines, quæ Scottorum scientiam vincebant, gnarus addidit : Psalterium denique, quod a Scottis juxta translationem beati Hieronymi acceperat, pro Romano more juxta quintam editionem lectitavit et tenuit. Post annum datus a rege in comitatum industrii juvenis Benedicti, qui postea Wirrensis abbas fuit, Romanum iter maturabat. Lugdunumque perveniens, faciei venustate morumque compositione Dalsinum urbis archiepiscopum ad sui dilectionem invitavit. Quem cum vel clericatu imposito, vel nuptiis neptis suæ retinere tentasset, neutrum promovit : excusante nuptias Wilfrido pro calibatus studio, clericatum differente, quoad Roma rediret. Ideoque archiepiscopi fultus consilio, et sublevatus marsupio, curptam viam aggressus, socium, qui moræ illius iratus præcesserat, brevi consecutus est. Romam ergo venit, cuncta, quæ optaverat, assecutus prospere beato Andrea suffragante. Cujus triumphalibus liminibus affusus, opem et litterarum ingenium oraverat. Adeptus igitur beatissimi Bonifacii tunc archidiaconi privatam notitiam, per eum supremæ sedis pontificis gratiam meruit. Quorum contubernio fructus et rationem Paschalis cycli edoctus, cum plurimum in urbe moratus esset, Ludgnum ad Dalsinum archiepiscopum remeavit. Qui cum eum nihilo segnior indulgentia excepisset, hoc confederati sunt placito : peregrinus adoptatus in filium, et clericus factus, archiepiscopus electus in patrem, qui sedulitate benevcla omnem memoriam feditus in patriam ab animo Wilfridi deleverat. Sed invidit diabolus Wilfrido Galliam, Dalsino longiorem vitam, Bathildi reginæ furias infernales immittens, ut eum post novem, quos trucidarat episcopos, accumularet in decimum. Mandaverat per satellites illi, ut veniret; fortior ille malis, quævis eum non lateret muliebris nequitia, venire properavit. Quem cum continuo carnifices gladiis excepissent, adolescens Anglus mirabili constantia prope in ipsos enses immergens consortium paternæ necis sitiebat. Sed licet jam exspoliatus, jam protenso cingulo [at. jugulo], miseratione lanistarum Angliæ suæ reservatus est ! Cujus adventum cum fama vulgaret, ab Alfrido rege regis Oswii filio dignanter accitus est. Et cum laborem et seriem itineris, Gallicanam elegantiam, pompam Romanam, prætereaque canonum regulam edisertaret, libenter est auditus et grate. Ergo circa se multis diebus habitum accurate propter nupt-

conceptam coluit amicitiam, quam comparaverat A honesta conversatio, industria, prædicatio, rerum scientia, sermonis copia. Data ei, in Ripis a rege mansio, qua cœnobium ædificaret, collataque a proceribus multorum xeniorum oblatio. Ibi ab Angilberto episcopo Gallo de Scotia veniente presbyter ordinatus, et abbas post non multos dies Scottis convictis falsi Paschæ errorem depulit, scientiam recti reduxit. Lætabantur reges, et heroes, gloriabatur provincia se habere prædicatorem indigenam, qui jam crudelitatem nauseabant Scotticam, conferebanturque multa Wilfrido, quibus toleraret vitam, quibus inopum fulciret penuriam. Nec ille erat angustioris cordis in erogando pauperibus et advenis, quod affluebat a sæculo, æmula quadam jucunditate, ut quo plus erogaret pauperibus, eo copiosius Deus B eroganda inferret. Præterea ventre castigatior, vigiliis et orationibus promptior, a matre integram servans pudicitiam, nec in adolescentia incurrit culpam: frequentavitque usque ad senium morem, ut nocte pergens cubitum aqua frigida totos insuenderet artus. Sed Joannis papæ jussu tandem vel sero destitit, ne aliorum senilis corporis frigidi elementi infusione auctus incurabilem morbum contraheret. Per hoc favorabili plausu ab omnibus electus est, dignus qui Eboracensis Ecclesiæ cathedram sanctificaret. Sed perstitit ille negare, ne ab episcopis Scottis vel ab iis, quos Scotti ordinaverant, consecrationem susciperet, quorum communionem sedes C aspernaretur apostolica. Quorum sicut suum non esset ullum nominare, ita proprium famæ consulere, saluti providere, pateretur regia dignitas, concederet popularis religio se a Gallicanis antistibus sacro insigniri munere, quo facto fore, ut inthronizato legitime multum accresceret scientiæ, probato consilii mittitur Galliam consecrandus magno apparatu comitantium, magna expectatione remeantium, ubi XII episcopis, (quorum in numero excellabat Angilbertus) electionem acclamantibus, et in sede aurea sedentem sustollentibus [al. succollantibus] demum ante altare ductus et consecratus est. Sed re perfecta redeuntem venti corripientes adversi in litus contrarium Australium Saxonum deludere: navem appulsam æstus Oceani refluxus inimicorum hiantium præda destituit. Barbari qui adhuc veri Dei nescii bacchanalia vivebant in furiam concitati, bello conspiratis viribus classicum canunt. Tum quanquam pontifex indulgentum tempori ratus pacem prætenderet, promissa cumlaret, nihilo fractiores gentiles in arma ruunt. Quin et sacerdos sacrorum sacrilegorum in editiore stans loco fanaticis incantationibus Christianorum vires effringere nitentur. Tum quidam ex sociis pontificis fundam lapidem intorquens fronti gentilis illisit, tam validis viribus ut osse penetrato cerebrum violaretur, hoc acrior populus barbarorum in Christianos bellum novat. At illi in utramvis partem parati quo fortuna vergeret, vel morte occumbere nobili, vel victoria potiri, uniti in confertam multitudinem cxx, irruunt

et bis terque avertunt, orante interim et genu flexente præclaro sacerdote cum clero in littore, quorum precatæ ante horam ascensionis regressus mari æstus famulante sinu nautas exceptit. Qui non multo post ad Sandwic appulerunt, lætum celeuma cantantes: quod innumeris ex hostibus interemptis vix quinque suorum desiderarent. Victor ergo periculatorum omnium domum reversus turbam rerum offendit, Ceddæque in suam sedem subintroductum, quod animis religiosissimis in causa præsertim honoris sui facile subripi potest. Quocirca Wilfridus tribus annis in Ripis habitans, sacerdotale officium, quocumque ire petebatur, exercuit, magno semper comitatus virorum agmine, qui eum relinquendam non putabant. Invitabaturque creberrime a Wilfrido Merciorum rege, qui ei locum Licefeld vocatum ad construendum quodlibet, vel episcopatum vel monasterium largitus est, sed nec tenacior in honore viri fuit Egbertus rex Cantuariorum, quo accersente multos in Cantia ordinibus ecclesiasticis prorexit, quorum fuit unus Puita, per eum ad presbyterium, per Theodorum ad episcopatum Rosensem postea promotus. Deus dedit enim archiepiscopo defuncto, expectabatur Theodorus de transmarinis partibus venturus. Qui cum venisset, cognoscens rem contra canones perperam factam, Ceddæm degravavit modesto et immoto animo injuriam sustinentem. Patientia viri sanctissimi commovit Wilfridi viscera, ut eum suffragio suo per omnes gradus iterum elevatum Licefeldi pontificem induceret, ubi superstes aliquot annis convenientem sanctitati suæ finem invenit. Non spatiabatur interea in deliciis Wilfridus sed in primis christianitatem augere, christianorum mores informare; in secundis nova ædificia excitare, vetera reparare. Basilica, quondam ab Edwino rege monitu beati Paulini in Eboraco facta, tecto vacabat, parietes semirutæ, et ruinam plenam minantes solis nidis avium serviebant; pro indignitate rei pontifex interno dolore commotus, materiam solidavit, culmen levavit, levatum plumbeis laminis ab injuria procellarum munivit. Fenestris lucem dabant vel panni linei tenuitas, vel multiforatis asseraxis: ipse vitreas fecit. Decorem materiarum vetustas, et multimoda tempestas obduserat: ipse illas alba calcæ dealbavit. Sensit et Ripis industriam antistitis, ædificata ibi a fundamentis ecclesia, miro in fornicum inflexu [al. miro fornicum inflexu, etc.], lapidum tabulatu, porticum anfractu. Invitati ad ejus consecrationem reges Germani Egfridus et Elwinus (nam pater inter hæc Oswius decesserat), dotaverunt illi locum ingentibus prædiis, retuleruntque famæ præmium [al. pretium] amplissimis verbis coram populo laudati, tribusque diebus lautissimo apparatu obsoniorum redempti, mundialis ut videbatur pompæ lætitiæ continuavit de resurrectione mortui divinum miraculum, res ita acta est. Cælegresso episcopo villam Tiddanefræ occurrit vis femininarum ingens, parvos ad confirmandos offerens. Immiscuit se confluenti undæ muliercula, et calidè

agens filium exanimem catechizandum præterdit, A mortem dissimulans, lacrymas resorbens, credebaturque integre, quod hoc commento posset vitam resumere. Sed enim antistes obvelatam faciem pusioli cum retexisset, ut exsequeretur officium, anima privatam advertit, tum mulier, quæ successu fraudis exciderat, ad preces conversa orare per Deum, per matrem, si qua fides, si qua pietas, ut excitaret exanimem, simul vestigiis advoluta violentiam quamdam facere, loco penitus non moveri, fluctuabat interim sanctissimi hominis sententia, an temerarius insuetum miraculum attentaret, an duras lacrymas orbatae mulieris despiceret. Sed vicit pietas pectus virtutis, paucaque divinorum Psalmorum intra se immurmurans, indeque dextram cadaveri apponens animam induxit corpusculo; confestim enim oscitans, et alacri palpebrarum motu totiusque corpusculi nisu se revixisse testatus est. Exclamat mater in gaudium, sed ab episcopo coercita siluit, vocatus est puer Ethelwaldus, et in Ripis postea monachus factus, miraculorum Wilfridi non leve augmentum [argumentum] videbatur. »

Simile huic miraculum apud Henglesteldem [al. Hengsteldeheim] illis ferme diebus exhibit. » Ibi ejus sumptibus in altum surgebat ecclesia, ex cujus fabricæ summitate monachus delapsus totis ossibus dilaceratus est. Inde portatus in oratorium, dubium intentibus faciebat, utrum omnino exanimis esset, cui neque vox neque sensus inesset. [At pontifex lacrymis infusus oculos, monachos ad orationem vocat, hortatur, ut fidei desidiam excutiant, nihil credentibus difficile fore. Oratio ergo in altum uno porrigitur ore, misericordia e cælo extrahitur, respicitur monachus, sanitatis speratur indoles a videntibus, ligatur ossium fractura, convalescit ægrotus cum gratia. » Nec minus rex Egfridus suo deerat officio regnum dilatando in Pictos, tuendo in Mercios. Picti enim defuncto rege Oswio parvi facientes teneram infantiam reguli, prouunt ultra et conspiciunt in Northanimbros: quibuscum sub regulo Bernego regius juvenis occurrans ita paucis suis militibus innumerabilem Pictorum deleuit exercitum, ut campi cadaveribus constrati planitiem amitterent, flumina cursu intercepto subsisterent. Wilfridus quoque rex Merciorum in eosdem efferatus D ductavit exercitum, quippe qui meminisset patrem suum ab eis interemptum. Itaque veniebat animo regi fidenti, ut aut sarciret dispendium, aut acquireret regnum. Enimvero prosequabatur eum fortuna non bona, nec peno prosperior, quam paterna: nisi quod terga turpiter nudatus inglorius effugit, nec multis post diebus superstes, partem provinciarum Northanimbrorum regi cesserit. Harum eventum victoriarum multiplicata Wilfrido prædia, ecclesiæ cum monachis constituta. Diligebatur enim ab omnibus pro virtutum reverentia laudabili: præter illas, quas supra enumeravimus, commendatus absententia. Nam eum in continentissima cœna raro plus quam unum ferculum absumpsisse, nunquam

vero unum poculum exhausisse percelebre est. Præterea mitis et affabilis omnibus, eos in gratiam alliciebat. Ideoque abbates et abbatissæ vel viventes suarum rerum Dominum, vel morientes hæredem instituebant. Procures filios suos illi educandos committebant, cum adolevisset militaturos vel Domino vel sæculo, hinc livor infelix Ermenburgæ reginæ et quorundam satellitum afflavit pectora, qui tantas divitias Wilfrido inviderent. Dum enim beatissima Etheldritba specietenus famularetur regio cubili, illa maritum beatissimo conciliabat antistiti, si quid contra susurraretur, sanitate consilii deliniens. Ipse quoque dum gratia pontificis niteretur, rebus bello et domi ex voluntate fluentibus fruebatur. Sed postquam nova nupta intravit triclinium, pax rupta pontificis evanuit, domusque regis paulatim immutata, ultimo decubuit. Conflavit ergo pontifici regina invidiam, quod tot abbates, tot abbatias haberet; quod aureis et argenteis vasis sibi ministrari faceret: quod clientum turba, nitore vestium superbiens, illius latus obambulet. Cucurrit ergo tam invidiosa relatio ad archiepiscopum Cantuariensem Theodorum. Is non moratus sed xeniorum obtentu vigorem animi enervans, inconsulto Wilfrido tres alterius regionis episcopos in ejus diœcesim introduxit. Præterebant [al. præterebat] tamen causam justitiæ, ut inde tres alerentur episcopi, unde unus tumebat: sufficere tantos sumptus tantæque diœcesis circuitum quatuor episcopis. Et hæc quidem recte dicta possent videri, si eum qui sua industria omnia conquisiverat, vel non omnino spoliatum dejiceret, vel saltem cum consensu ejus ageret. Nec celari potuit manifestissima violentia, cum ipse pro tribunali regem adisset, injuriarum causam expostulans. Nihil enim, dixerunt, tibi reatus opponimus, sed quod constituimus, ratum esse volumus. Quo dicto quid absurdus? quasi dicerent illud Juvenalis:

Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.

At vero cum præsul sedem apostolicam appetlasset, subsannatoribus, qui propter præregem astarent, in risum crepantibus hoc dictum objecit. Hæc derisio, quam de meo abscessu modo facitis, in magnum mœrorem vobis commutabitur futuro anno hoc eodem die; verax eventus rerum æmulatus est antistitis dictum. Ethelredus enim rex Merciorum frater Wilferij, post abscessum Wilfridi non multis diebus guerram inceptans, fraternas injurias ultum ire cupiebat. Occurrit ei animosus Egfridus solito terrore acturum existimans; sed fugavit Mercius copias ejus, fuditque fratrem Edwinum, quo dolore versa in luctum Northanimbria, consiliatoris sui quondam absentia modo ingemiscebat. Contigitque ut anno revoluto eodem die, quo ille præjudicium in Eboraco passus fuerat, cadaver regii adolescentis illatum urbi longum indiceret justitium. Ita Ethelredus triumpho functus integritate regni recepta Winfridum episcopum, qui Ceddæ apud Licasfeld successerat, quod Egfridi partium fuerat, expulit.

Is Gallico littori forte appulsus, in Theodoricum regem et Ebroinum ducem Francorum incidit; quibus a Britannia mandatum erat, ut Wilfridum episcopum caperent, et spoliarent. Quem illi errore nominis acti sociis occisis et rebus ablatis, abire siverunt. Luit ergo ille ambiguitatem vocabuli, alienumque periculum suo redimens, vel nudus profugit a latronibus. At Wilfridus, cujus prudentiam hostilium consiliorum machinæ non laterent, levi Favonio provectus in alium, proras in Eurum obvertit, ut Frisiam navigaret; exceptusque a rege et populo honorifice, ibidem hiemem, quæ imminabat, exegit. Commercium miserandum, ut inter barbaros tutius quam inter suos viveret, ejectus a patria, dilectus in Frisia. Continuo igitur ad prædicationem ejus Adalgisus rex gentilem tumorem inflexus, faciliorem in cæteros prædicationis viam aperuit. Hunc ad necem vel expulsionem viri Dei Ebroinus epistolis cum tentasset, aurum immensum pollicitus, irritus fuit. Chartam enim audiente Wilfrido, et epulante in triclinio, lectam Adalgisus projectit in ignem, dicens: Sic ardeat, qui pactum cum amico initum pro auri cupiditate dissolvit. Jamque se verna temperies aperiebat in flores, cum Wilfridus itinere reincepto ad Dagobertum regem transrhenanorum Francorum venit. Is non imminet, quod eum quondam factione magnatum pulsus, et de Hibernia ad se venientem hospitio receperit, et equis sociisque adjutum patriæ remisit, benigne habuit, multisque precibus fatigavit, ut provinciam remanentia sua dignaretur, episcopatum Stræburgensem accipiens. Cum ille rogantem ad reditum suum de Roma distulisset, cum Deodato episcopo suo iram [at. ire] laxavit. Sociali ergo gratia fretus per Campaniam iter faciens inde Roman ingressurus, ad Bertharium ducem Provinciæ divertit, per legationes inimicorum causam ejus jam edoctum, et ad nocumentum promissis illectam. Qui licet in principio superbiam erexisset, tamen veraci relatione audita iram reorbuit. Itaque non solum nocumento abstinuit, sed et suffragio suo bonum negotio finem imposuit, dicens, ad hoc se admoneri cujusdam regis Hunorum, apud quem exsulasset olim, humanitate, qui quamvis esset gentilis, nulla tamen ad ejus damnum, cui jurasset, potuerit corrumpi pactione. Tandem ergo aliquando Romam veniens attonitam sui exspectatione urbem offendit. Prævenerat enim a Theodoro missus modestæ religionis monachus Kenewald, accusationes scriptas deferens, et amaritudine delationis verbis immitibus, quo commotus Agatho sanctissimus papa consilium L tam episcoporum quam abbatum in basilica Salvatoris, quæ appellatur Constantiana, coegit. Cujus concilii hæc est forma: « Agatho sanctissimus ac beatissimus episcopus Ecclesiæ catholicæ atque apostolicæ urbis Romæ considerans secum dixit: Non credo latere vestram sanctam fraternitatem, quamobrem ad hunc venerabilem conventum eam asciverim. Cognoscere quippe

A cupio vestram reverentiam mecumque tractare, qualis in Ecclesia insulæ Britannicæ, ubi per Dei gratiam fidelium multitudo concrevit, inoper est exorta dissensio, quæ ad nos tam per relationem hæc adventientium, quam per scriptorum seriem delata est. Andreas reverendissimus Hostiensis episcopus et Joannes Portuensis episcopus dixerunt: Omnium quippe Ecclesiarum ordinatio in vestre apostolicæ auctoritatis pendet arbitrio, qui vicem beati Petri apostoli geritis, verum et nos paper consentibus coepiscopis, et confamulis nostris, jussu vestro relegimus singula scripta, quæ de Britannia insula directi apostolico vestro conspectui detulerunt, tam ea, quæ ex persona reverendissimi archiepiscopi olim hinc illuc ab apostolica sede directi missa sunt, aliorumve relationes adversus quemdam episcopum subterfugientem, ut aiant, quam ea, quæ a Wilfrido Deo amabili sanctæ Eboracæ Ecclesiæ episcopo oblata sunt; qui de sua sede ejectus a prænominate sanctissimo huc usque pervenit: in quibus cum multas quæstiones insererent, neque sanctorum canonum subtilitate convictum eum aliquibus facinoribus, et ideo non catholice dejectum reperimus, neque eum aliqua facinora perpetrasse accusatores ejus verbis propriis ostenderunt, pro quibus degradari debuisset; potius autem et modestiam hunc tenuisse cognovimus: quod non seditiosis quibusdam decertationibus se immiscuit, sed de sua sede repulsus, coepiscopis suis facti meritum innotescens, memoratus Deo amabilis

C Wilfridus episcopus huc ad sedem apostolicam accurrat. Agatho sanctissimus ac ter beatissimus episcopus Ecclesiæ catholicæ atque apostolicæ urbis Romæ consentibus dixit: Wilfridus Deo amabilis sanctæ Eboracæ Ecclesiæ episcopus, quem præforibus venerabilis secretarii nostri esse narratum est: ad nostrum secretarium juxta sua postulatione cum petitione, quam secum afferre dicitur, admittatur. Wilfridus Deo amabilis episcopus dum venerabile secretarium ingrederetur, dixit: Deprecor vestram pontificalem beatitudinem, ut meæ humilitatis petitionem excipi coramque rege præcipiati.

« Agatho sanctissimus episcopus dixit: Wilfridi Deo amabilis episcopi petitio suscepta coram omnibus relegatur: et accipiens Joannes notarius, relegit sancto et apostolico concilio. Wilfridus humilis et indignus episcopus Saxonie ad hoc apostolicum fastigium tanquam ad locum munitum turremque fortitudinis gressus, Deo præviante, perduxit; quod inibi normam sacrorum canonum in omnes Christi Ecclesias emanare cognosco: ex eo meæ humilitati justitiam fieri confidenter expeto: cognovisse quippe non ambigo vestrum pontificale fastigium tam ex humilitatis meæ suggestione, quam quæ viva voce præsentialiter obtuli vestris apostolicis obtutibus. in ipso mei adventus exordio præsentatus; quod quidam mei episcopatus invasores, nulla in me convicta culpa, contra sacrorum scita canonum in conventu sanctissimi Theodori Cantuariorum et

chiepiscopi et aliorum convenientium antistitum sedem meam, quam per decem, et eo amplius annos teneram, usurpare noliti sunt : et in meo episcopatu tres episcopi promoti sunt, licet canonica non sit eorum promotio. Quid autem acciderit, ut Theodorus sanctissimus archiepiscopus me superstiti in sedem, quam licet indignus dispensabam, absque consensu cujuslibet episcopi tres sua auctoritate mea humilitate non acquiescente ordinaret episcopos? omittere magis quam flagitare pro ejusdem viri reverentia concedet : quem quidem, eo quod ab hac apostolicæ summatis sede directus est, accusare non audeo. Verumtamen si claruerit, quod contra jus regularium sanctionum, citra ullius delicti piaculum, quod canonica percellit severitas, de pristina pulsus sede tumultuosus nulli apparui, sed tantum confamilios, et consacerdotes meos illius provinciae episcopos contestatus abscessi, siquidem prævidit vestra apostolica summitas privatum me esse humili devotione, quæ censetur, libenter amplector. Si autem et pristinum episcopatum suscipere, sequor totisque viribus veneror ab apostolica sede prolatam sententiam, tantum ut invasores de pristinis parochiis ecclesiae, cui ego indignus famulus vester præfui, pellantur. Et si rursus in eadem parochia, cui præfui, præsules adhiberi præviderit, saltem tales jubeat promovendos, cum quibus pacifica et tranquilla possim concordia, obtinente Deo, unanimiter deservire, etc. Agatho sanctissimus ac ter beatissimus episcopus sanctæ Ecclesiae catholice atque apostolicæ urbis Romæ dixit : Non mediocriter satisfacit audientibus petitionis series, quam Wilfridus Deo amabilis episcopus obtulit, in hoc, quod cum se indigne de episcopali sede defectum agnovit, non contumaciter per vim sæcularem obstiit, sed humiliter sentiens auctoris nostri beati Petri apostolorum principis canonicum expetivit subsidium, et supplicii præstolatione, quæ super eo censenda sunt se suscepturum perhibens quod ex ore nostro beatus Petrus apostolus auctor noster, cujus ministerio fungimur, præviderit statuendum. Universa sancta synodus, quæ residebat, inter cætera definiens ait : Statuimus atque decrevimus, ut Deo amabilis Wilfridus episcopus episcopatum, quem nuper habuerat, suscipiat, et quos cum consensu concilii ibidem congregandi elegerit sibi adjuutores, a sanctissimo archiepiscopo ordinati promoveantur episcopi, expulsis procul eis, qui in ejus absentia in episcopatum enormiter missi sunt, et cætera, quibus interdiciunt hæc non suscipientes decreta. »

His decretis gloriabundus episcopus etiam jussu papæ Jussus est residere in numero sanctorum episcoporum et qui agitabant concilium contra illos, qui unam operationem prædicant in duabus naturis Domini nostri Jesu Christi. Hinc reditum aggressus omnium periculis, Deo protegente, immunis patriam venit, ægreque licet ad regem aditu impetrato, scita apostolici sigillata præterdit. Ille cum ea

A episcopis contubernallibus suæ factionis legi fecisset, tantum a reverentia Romanæ sedis abfuit, ut spoliatum suis omnibus, comitibusque in diversa deductis, beatum pontificem cuidam præfecto notabilis sævitiae viro in ergastulum tradendum committeret : credulus asserentibus, decreta illa coempta pretio, quia Romani munerantibus se lenocentur, scatebat omnis curia præritu episcopalis injuriæ, adeo ut regina chrismarium pontificis vi extortum (horresco referens) non dubitaret cum reliquiis vel collo vel vehiculo circumferre; immoto animo et vultu sacerdos ferebat omnia et monitionibus sacris suos, quibus timebat, hortabatur ut fortiter ferrent, donec Dei pietas et invicta felicitas finem calamitatibus afferret. At præfectus in alios barbarus et immanis, in istum angulus et lenis, nil illi tormenti præter tenebras ingessit, non penitus ausus regis mandatis obstrepere. Sed enim non passa est divina dignatio tenebrarum indignitate premi lumen Britanniae, quod fax cœlica signavit, cum adhuc genitrix pondus alii absolveret; perripuit densitatem carceris lucerna superne directa, absentemque diem lux agebat æmula, percussit fulgor carnicum oculos per rimas inspectantium, et fugere coegit ad dominum; ille quidem auditu cohorruit, sed Egfri li timore nihil præter solitum novavit, stimulavit differentem morbus uxoris, quo repente correpta hianti rictu et spumanti vomitu maritum exterruit; mox etiam majori concussa dæmone exsanguis et olivæ cum diriguisset, exsilii ille et pontificis pedibus affusus, non gravate obtinuit a misericordiam antistite veniam; statim enim orationem dedit, aquam benedictam gutturi hiantis infudit, et mulier morbo caruit, valetudinem bonam resumpsit. Audivit hoc Egfridus nuntio præfecti dolentis et orantis, ne se immeritum immolaret diabolo, reum in pontificis innocenti supplicio; sed nihilo mutatus auferri eum ab Ofritho (id enim nomen viro) ut degeneris animi homine jubet, et crudelioris audentiæ satelliti Tumber nomine tradi. « Cum crudelitate regis adolevit miraculum, nam cum eum vinculari illè jussisset, et ferox minister compedes ferreos expediret, quibus tibias sancti nodaret; semper inter ipsas conantis manus fallax compes assiduo dilabebatur furto; nam vel angustior compes tibias grossiores circumplecti non poterat, vel catena laxior graciles tibias non contingebat. Jam vero si quando laboratæ arii nihil deesset, tanta celeritate se vincula evolvebant, quanta oculi cernentium occurrere non poterant. Dedit locum improbitas religioni, solutus est sanctus, et in libera custodia tentus. » Nihil horum Egfridus curabat, sed si quando audiebat, vel suspendebat ludo, vel infamabat opprobrio. Comebant tamen frequenter ab eo ad pontificem cum mandatis nuntii ut decretorum tenorem, quæ attulerat, ultro infirmaret, diceretque ea extorta pretio, non impetrata judicio. Id si faceret, fore ut per indulgentiam regis partem episcopatus et sua omnia reciperet : sin minus, sui foret dispendii, qui

esset auctor dissidii. Parum hæ minæ movebant animum pontificis ad consentiendum : quinimo referebat non se illum facturum pro discrimine capitis, ut infamaret auctoritatem sedis apostolicæ. Quid interim regina Ermenburga totius mali fomes et incentrix ? continuabat dies ac noctes conviviis, decebatque triumphali pompa chrisarium antistitis, opimis gavisæ spoliis. Sed cum noctequadam hospitata fuisset apud abbatissam Ebbæ amitam mariti, totis medullis diabolo infuso cœpit aliena sapere, insana dicere. Vocibus ejus excitata abbatissa accurrat, quid morbi haberet blande interrogans : illa nihil contra (nam jam angustia valetudinis vocem præcluserat) ; tum Dei famula causam intelligens, auctor nepoti fuit, ut beatissimi viri redderet chrisarium ; ipse suis omnibus secundum apostolica præcepta revestiretur ; quod præstaret, si collateralem suam salvam vellet ; si vero regia in malo perseverandum putaret animositas, quæ tolerat, redderet ; ipsum liberum abire sineret. Actum est, et regina tunc quidem pulchre convalescit, et post obitum mariti habitu mutato religiose de facto pœnituit.

Wilfridus ergo natali solo pulsus Westsaxoniam tendebat, exceptusque ibi a quodam Berethwaldo viro nobili paucissimis omnino diebus latebram fovit. Siquidem rex Merciorum Ethelredus, cui vir ille parebat, (erat enim filius fratris ejus), acriter per nuntios denunciavit, ut ne uno quidem die ipsum retineret, hæc in assentationem Egfridi fiebant ; cujus soror Osdrida in solatium Elwini fratris occisi Egelfredo nupsert, pacem inter maritum et fratrem componens. Inde monasteriolo jam ibi ædificato Wilfridus relictis monachis suis profugus ad Australes Saxones adhuc paganos divertit, cui inter Christianos nullus ad latendum supererat locus. Rex eorum Edelwalk [al. Edelwalch] vocabatur, qui auditis peregrinationis causis ad auxiliandum antistiti animo concurret. Firmissimum itaque fœdus jecit [al. icit], ut eum inimicis nec prece proderet, nec pretio distraheret ; qua tutela fretus, primum regi et reginæ Christianitatem prædicavit, post etiam provincialibus, nec fuit in persuadendo difficultas : cum continuo rex baptizatus, cæteros exemplo suo ad idem animaret : deditque propriam mansio. em episcopo, quam familiaris incolebat, vocabulo Selesey, quam ipse monachis implens ad episcopalem sedem posteris transmisit. Erat tunc Cedwalla per factionem principum a Westsaxonia expulsus, quem frequenter ad se consilii causa venientem sanctus prompte refecit, præbens ei et suis cum equitaturas tum pecunias : is dum omnibus irascitur, dum omnibus infrendit, Edelwalk regem aliquo tota Westsaxonia potitus, ut magistrum et dominum omni provinciæ præfeci Wilfridum, nihil in tota provincia sine illius assensu faciendum arbitratus. Denique et amplissimas in Wetha insula possessiones dedit, et quæ ante habuerat libens

edicto firmavit, transierunt in his anni perplares : jam Egfridus in bello Pictorum occubuerat ; jam Theodorus in mortem vergebat, qui de peccato in Wilfridum commisso sauciatus conscientiam, ipsum et Erkenwaldum episcopum evocavit Londoniam : ipsis omnia peccata confessus, illo se potissimum permoveri scrupulo dixit, quod in sanctum commisisset, passus eum contra regulas spoliari vel aperta instantia, vel occulta patientia. « Et quia, inquit, tuis mihi futuro anno imminet, sicut Deo prænuntiante cognovi, et frequens ægritudo [al. ægritudo admonet.], rogo te, sanctissime pontifex, ut benignus mihi commissum indulgeas, et sedem archiepiscopatus mei subeas : quippe qui sis omnium Anglorum in Romanis legibus peritissimus ; ego, Deo donante, conabor, ut veteres offensas recenti officiorum sedulitate deleam, reges et auctoritate et precibus amicos facturum. »

Placide ad hæc et ut virum sanctum decebat, respondit Wilfridus ; sed ut archiepiscopatum siue majoris delluitione concilii susciperet, non consentit [al. consensit] : totis ergo viribus Theodorus exsurrexit, ut Wilfridus episcopatum reciperet, missis legatis et scriptis ad Alfridum regem Northumbro- rum, qui Egfrido successerat, et sororem ejus Eddedam abbatissam de Strenelhat, ut simulatibus retropositis incunctanter charitatem ejus complecterentur. Cujus studii ut fervor pateat, epistolam, quam regi Merciorum Ethelredo direxit, hic ponam : « Gloriosissimo et excellentissimo regi Merciorum Theodorus Dei gratia archiepiscopus in Domino perennem salutem. Cognoscat, fili dilectissime, tua miranda sanctitas pacem me habere cum venerando episcopo Wilfrido, et ideo, charissime, te admoneo, et in Christi charitate præcipio tibi, ut ejus sanctæ devotioni, quantum vires suppetunt patrocinium, sicut semper fecisti, quandiu vivas indulgeas, quia longo tempore propriis orbatus substantiis, multum inter paganos in Domino laboravit. Et ideo ego Theodorus humilis episcopus decrepita ætate hoc tux beatitudini suggero, quia apostolica hoc, sicut scis, commendat auctoritas, et vir ille sanctissimus in patientia sua possedit animam suam, et injuriam sibi irrogaturum mitis et humilis, caput suum sequens medicinam expectavit, et si inveni gratiam in conspectu tuo, licet tibi pro longinquitate itineris grave videatur, oculi mei jucundam faciem tuam videant, et benedicat tibi anima mea antequam moriar. Age ergo, fili mi, taliter de illo præfato sanctissimo, sicut te deprecatus sum. Quod si patri tuo non longe de hoc sæculo recessuro obedieris, multum tibi proficiet ad salutem. Vale. »

Venienti ergo ad reges cum epistolis archiepiscopi Wilfrido, salutatio impertita, indultus favor. Alfrithus, qui eum quondam probe nosset, ad se sponte invitato prius cœnobium Deugstoldeim, hinc definitione concilii Eboracensem episcopatum, et Ripis monasterium liberaliter indulsit, stetit hæc amicitia

Inter eos vix annis v, quoad virosa consilia, in sinibus quorundam confata, eruperunt in publicum, quibus præventus rex Alfrithus, monasterium Ripense possessionibus propriis mutilans, episcopatum ibi constituere meditabatur, asserens decretis Theodori archiepiscopi consentiendum non primo et ultimo tempore prolatis, sed illis quæ mediis diebus edicta discordia agitare noscuntur, quibus infensus Wilfridus ad regem Merciorum Ethelredum amicum suum discessit; sub eo plurimo conversatus tempore, Sexwifo Licetfeldensi episcopo defuncto episcopatum illum rexit, omnibus provincialibus amandus juxta et reverendus: plurima machinamenta rege Alfrido et Berthwaldo archiepiscopo, qui Theodoro successerat, in Wilfridum struentibus et deterrentibus (sic) Hoc tandem sedit, ut cum spe pacis præsentia vocarent ad concilium, ibi vel blandimentis ad libitum suum inflecterent, vel, si non consentiret, opprimerent, ille doli nescius, et alios ex rectitudine animi sui metiens, ad concilium perrexit; sed longe aliud quam speraverat, expertus est: siquidem cum eum conviciis et falsis objectionibus criminum diu fatigassent, ad ultimum eum interrogarunt, si Theodori archiepiscopi decretis obedire vellet, quorum ille nequitiam persentiens, callido responso frustratus est, dicens, se libenter illis Theodori definitionibus obediturum, quæ sanctis canonibus consonarent. Deinde longa disputatione in ipsos invecutus, acriter et vere quod jam per xxii annos præceptis trium apostolicorum Agathonis, Benedicti, Sergii Increduli, Theodori archiepiscopi decreta per dissensionem acta diligenter, quievit, et jam Alfrido surgebant cristæ, adeo ut archiepiscopo diceret: Si præcipis, Pater, opprimam eum per violentiam, quod cum etiam inimicis displicuisset, ut tanti nominis vir, et qui eorum fiducia captus ad concilium venisset, sustineret oppressionis præjudicium, alio itinere gradiendum putarunt, itaque quasi pacifice suadere adorsi sunt, ut quia frequentissimæ dissensiones in Ecclesia Dei ejus causa pullulabant, ipse voluntate sua possessionibus et episcopatu cederet, et hanc renuntiationem scripto firmaret; hoc ejus commendaret famam, hoc accuularet gloriam, si privatus mallet sub quiete regere, quam pro suo pontificatu vel per se vel per alios procellas seditionum movere. Sensit Pater in his minis [at. nimis] implicitum negotium, et respondit: « Nihil æque ad cumulum infamix homini valere, quam si se sua damnaret voce. Se primum fuisse, qui verum Pascha in Northanimbria Scotis ejectis docuerit, qui cantus ecclesiasticos antiphonatum instituerit, qui sanctissimi Benedicti Regulam a monachis observari jusserit, pro quibus omnibus nunc senem et septuaginta fere annorum pontificem hoc in munere recipere, ut cogatur se ipsum scripto damnare. Nossent ergo se illud non facturum, quod esset sibi dedecus, calamitas subjectis, incommodum cunctis; quin potius sedem apostolicam appellare; et si qui eorum ecclesiasticum

conflictum præsumeret eo provocare. Jam ergo septuagenarius iterum labores, iterum Romam meditabatur, nec diu moratus mare transiit, viamque permensus urbem introiit, sustinuitque aliquantis diebus accusatores dum venissent; qui, cum venissent, illi causam suam epistolis, ipse quod ad se atinebat, hoc allegavit modo:

« Domino beatissimo universali papæ JOANNI WILFRIDUS supplex et humilis servus servorum Dei episcopus.

« Cognoscat sanctitas vestra, quod perturbationibus nuper in Britannia ortis ex parte eorum, qui contra decreta beatissimi Agathonis papæ illiusque successorum venerabilium Patrum sibi met episcopatum et monasteria terrasque cum omnibus facultatibus meis usurpabant, compulsus hanc sacrosanctam apostolicam sedem appellavi, contestans eos per omnipotentem Dominum et beatum Petrum apostolum, ut si quis aliquam accusationem contra me haberet, ad vestram præsentiam veniret, sicut beatissimi Sergii prædecessoris vestri scripta decernebant: et ideo petitionem humilitatis meæ gloriosæ præsentix vestræ offerendam curavi, ut vos largiflua pietatis benevolentia confirmare dignemini, quæ a beatissimis antecessoribus vestris erga meam parvitatem decreta sunt; et si quis contra me accusator advenerit, per vestram jussionem productus in medium, quod voluerit objiciat: et si quidlibet vel minimum objectum non probabiliter cassavero, paratus sum severitatem canonum experiri. Deinde rogo, ut litteras commendatorias de vestra celsitudine ad Ethelredum regem Merciorum adipiscar, ut omnia monasteria mea, quæ in ejus sunt provincia quietem habeant; ad Alfridum [at. Alfrithum] regem Northanimbriorum epistolam habeam, ut omnia mea mihi reddat. Quod si forte sibi grave videbitur, ut episcopatum Eboracensem habeam, prævideat apostolica sedes, quis ibi habeatur episcopus: ego tamen monasteria duo in ea provincia posita Ripis et Hagustaldeix, quæ fundavi, non amittam. In fine quoque spondeo me omnibus decretis Berthwaldi [at. Berthwaldi] archiepiscopi pariturum, quæ contra prædecessorum vestrorum fundatissima decreta erga meam parvitatem non fuerint. Illis cum accusatores a Berthwaldo archiepiscopo missi respondere jussi essent, hoc primum dixerunt: Esse crimen capitale, quod in concilio in Britannia congregato decretis Berthwaldi archiepiscopi se non obediturum Wilfridum contumaciter dixisset. De hoc stans in medio pontifex se expurgavit, ut diceret: Se sic non indefinite respondisse, sed his tantummodo pariturum, quæ contra canonum decreta non essent: esse autem contra regulas, ut ipse se sine ullo criminis objectu adjudicaret.»

Hæc tam probabilis et facilis responsio cum lætum plausum Romanis excitasset, jussi sunt accusatores domum redire, dicentibus episcopis, quod quamvis canonibus cautum esset, ut accusator primo accusationis capitulo decidens, ulterius ad aliorum

tentamentum non assurgeret, se tamen pro reverentia Brithwaldi archiepiscopi non defuturos, quin omnia per ordinem discuterent, factumque est ut quatuor mensibus, LXX conciliabula coacta vel propter hoc solum vel hoc præcipuum finem gloriosum Wilfrido, ignominiosum accusatoribus habuerint, Romanis maxima impensa mirantibus illorum impudentiam, illius eloquentiam, dum quidquid accusationum objecissent, ille nullo excogitato responso, sed Dei et veritatis fultus auxilio, quasi casses aranearum primo motu labiorum discuteret et subrueret, hoc pronius episcopi mirabantur causidicorum audaciam, quomodo ecclesiasticorum graduum immunes (nisi quod unus eorum diaconus esset) præsumerent accusare venerandum senem LXX annorum pontificem, torrentem eloquentiæ; inter se ergo multum diuque Græcizantes, tandem ad nostra verba conversi damnarunt missos dignos carcere, missorem arguerunt stultitiæ, Wilfridum pronuntiarant exsortem ab omni crimine.

Hic subjicerem quantum emolumentum causæ illius attulerit synodus Agathonis papæ lecta, sed et illud, quod in Meldis civitate Franciæ ab oriente Parisii posita cum domum rediret infirmitate pressus, visione sanatus sit angelica; nisi Beda venerabilis historicus dignus pro sermonum sobrietate cui debeat credi, narrationem prævertisset. Nos ab ipso omissa Scripturæ perstrictè inserimus. Quamvis igitur antistes rem obtinuisset, ambiebat tamen Romæ remanere, senilem spiritum sub dominorum apostolicorum pedibus effusus. Restitit pio voto pontificis Joannis ratio, qua diceret eum Angliæ necessarium, ideoque jussit, ut quod supererat ævi non in peregrinis auris consumeret, sed patriæ commodis impenderet. Rediit igitur et apostolicas epistolas regi Merciorum jam monacho Ethelredo attulit, humiliter illi et genu flexo dignationem salutationis apostolicæ suscepit, et perlectis chartis, quod tenor earum jubebat a Kenredo filio fratris Wilfarii, quem sibi regem suffecerat, compleri non gravate obtinuit. Erat enim et ille timore Dei plenus, sicut post quadriennium voluntaria regni abrenuntiatione mundo probatum est, nec segnius Brithwaldus archiepiscopus pacem non aspernanter ambiens in unanimitatem fraternæ concordiæ accurrat. Exterritum minis apostolicæ sedis aiunt, legatis damnationem suam gravibus querimoniis aggerentibus, quamvis Wilfridus eos jam adjudicatos emisisset. Solus Alfrithus rex Northanimbriorum obstinatoris animi sententiam [*at. semitam*] terens, pervicaciam tenuit. Nuntiis enim ad se ex parte Wilfridi directis, serenum primo responsum retulit, sed depravatus (ut creditur) malevolorum consiliis, quibus extra suam dignitatem nimis indulgebat, redeuntes ad se die condito tali sententia contristavit: se quidem legatorum personis, quod essent et vita graves et aspectu honorabiles, honorem ut parentibus deferre, cæterum assensum legationi omnino abnuere, quod esset contra rationem homini

A jam bis a toto Anglorum concilio damnato propter quælibet apostolica scripta communicare. Sed nec ipse multo post in vita moratus est tempore. Statim enim illis abeuntibus acerba correptus valentine ad mortem exercebatur, amaritudo tormenti rationem olim in animo regali sopitam elicit, et secundum prophetam: « Vexatio dedit intellectum auditui (*Isa. xxviii*). » Intelligens enim se merito in obedientiæ plexum, promisit omnem emendationem facti Wilfrido exhibiturum. Si sibi viventi adduci potuisset, nec cessavit quantum ante præcisam vocem loqui potuit, idem promittere, et si ipse voti effectu careret, hæredem suum ut faceret adjurare; et ille quidem mature defunctus apostolicas litteras se sprevisse sero indoluit, quarum minas effugere non meruit, quas quia crebro commemoravi, hic abbreviatis ponere fert animus, ut palam sit quanta miseria involvat mortales, quod illi viri, quos sanctissimos celebrat antiquitas, Theodorus, Bertwaldus, Joannes, Bosa, nec non et Hilda abbatissa digladiabili odio impetierint Wilfridum Deo, ut ex ante dictis probatur, acceptissimum.

B « Dominis eminentissimis ETHELREDO regi Merciorum, et ALFRIDO regi Deirorum et Berniciorum, JOANNES papa.

C « De vestræ quidem religionis accessibus gratia Dei cooperante gaudemus, fervorem fidei cernentes in vobis, quam ex prædicatione principis apostolorum Deo vestros animos illuminante perccepistis, et efficaciter tenetis, et utinam gaudium nostrum meliorum excessus amplificet, inextricabilis vero quorundam dissensio nostros animos afficit quam oportet corrigi, ne apostolicorum præceptorum prævaricatores sed custodes esse inveniamini! Dudum enim sub apostolicæ memoriæ Agathone papa, cum Wilfridus episcopus, pro sua causa sedem hanc appellasset, et accusatores a Theodoro sanctæ Cantuariorum Ecclesiæ archiepiscopo hinc illic mandato, et ab Hilda religiosæ memoriæ abbatissa missi venissent, episcopi tunc hic de diversis partibus congregati rem regulariter quæsierunt, et detulerunt, eandemque sententiam successores ejusdem pontificis prædecessores nostri tenuerunt, sed neque Theodorus archiepiscopus obviasse cognoscitur,

D qui nunquam postmodum aliquam huc accusationem demandavit: nunc quoque eorum accusationes, qui contra Wilfridum episcopum huc de Britannia advenerunt, et ejus excusationes apud conventum reverendissimorum episcoporum, qui hic inventi sunt per dies aliquot fieri procuravimus, tam de epistolis anterioribus et modernis, quam que verbaliter partes detulerunt, dum principales personæ, de quibus contentio omnis exorta est, bene non adfuerint: quas necesse est, ut contentio finem accipiat, advenire. Idcirco commonemus Berthwaldum archiepiscopum fratrem nostrum ut synodum convocet una cum Wilfrido episcopo, et Bosam atque Joannem in synodum faciat convenire, vocetque partium audiat, et consideret quid sibi invicem

partes valeant approbare; et siquidem apud illam A synodum potuerit rem determinare, gratum erit nobis. Sin autem moneat eos ad sedem apostolicam currere, ut majori concilio decidatur, quod hactenus terminari non potuit. Sciat autem quod quicumque venire contempserit, se ipsum dejectioni submittit, nec hic nec ibi pro episcopo amplius suscipiendus. Vestra proinde regalis sublimitas faciat concursum, ut ea quæ, Christo aspirante, perspeximus, perveniant ad effectum, quicumque autem cuiuslibet personæ audaci temeritate contempserit, non erit a Deo impunitus, neque sine damno cœlitus alligatus evadet. »

Defuncto ergo Alfrido, Edulfus quidam tyrannidem meditatus furorem quoque malesanæ mentis in Wilfridum evomuit, quasi in vecordiam Alfridi, juratus esset. Cum enim eum pontifex quondam recordatus amicum esse, non inconsultum æstimaret adire, adeo stultus effebuit, ut eum continuo de regno suo exire juberet, ni omnibus suis exspoliatus cum dedecore ejici vellet. Sed enim post duos menses vita et regno privatus captivo diademate moribundus humum pulsavit, proceribus regni filium Alfridi, Osredum sollo resituentibus, quorum qui maximus fide et auctoritate Berthfridus submonitus a Berthwaldo archiepiscopo concilium in Northanumbria fieri consensit, ut tandem justa Wilfredi causa placabilem terminum acciperet, ibi ex præceptis apostolicis data est optio episcopis, ut aut Wilfrido in sua episcopatus sede cederent, aut Romam pro sua defensanda causa pergerent, qui his resultandum putaret exsors a communione fieret. Episcopis suo more obnitentibus, beatissima virgo Eilfeda, soror Alfridi, abbatissa post Hildam de Strene-shalh, terminum negotio fixit, dicens : « Dimissis ambagibus testamentum fratris mei, cui præsens interfui, profero : quod si convalesceret jussa se apostolicæ sedis incunctanter facturum promississe, vel quod morte interveniente facere nequiret, hæredi suo faciendum transmisisse cognoscitur. » Tum Berthfridus [al. Berthfrithus] verbis virginis conglutinans sua : « Ego jussionibus papæ obediendum censeo, inquit, præsertim cum eorum robori accedat et regis nostri jussio et nostræ necessitatis sponsio; namque dum nos post mortem ejus inimicis urgentibus in Bebbaburh inclusi essemus, in obsessionis angusto, in vitæ periculo, vovimus Deo impleturos nos jussionem papæ, si potuissemus evadere. Vix votum finieramus, et fateor, sacratissime archipræsul, statim certant obsequela, omnis in nostrum assensum accurrit provincia. Puer regius in regem levatus, hostis abactus, tyrannus exstinctus. Est igitur regis voluntatis, ut episcopus Wilfridus revestiat. » His dictis emotæ dissensionum nebulae, serenitas pacis infusa, cucurrit episcopalis gravitas in amplexum, et concordibus animis quantum superfluit ævi exegit. Dimissis Wilfrido duobus cœnobiis, Ripis et Hengesteldein; ille inconcussa pace potitus post IV reditus annos, ut Michael archangelus prædixerat,

tentatus est eadem infirmitate qua quondam in Meldis, tam valide, ut subito sensu et voce careret. Sed suis ad eum orantibus ut saltem ad divisionem rerum suarum loquelam mereretur, resumpsit ingenue, ut et loqueretur continuo, et post dies salutis vigore refuso cuncta loca sua obiret [al. ambi-ret], tum pro frequentibus morbis vicinæ mortis non dubius, quidquid ante in aliquibus bonis tepidius fecisse videbatur, supplevit : præpositos omnibus cœnobiis ordinavit, gazas in quatuor divisit, unam et eam optimam portionem Romanæ dandam Ecclesiæ, cujus auctoritate cunctis semper injuriis exemptus, et honoribus restitutus fuerit : quod et per se implere quamvis annis gravis meditaretur nisi ferrea quies cogitantem anticiparet; secundam pauperibus, tertiam cœnobiolorum præpositis delegavit, qua potentiorum amicitiam redimerent, qua contrariorum impetum refringerent; quartam illis qui laborum suorum individui comites, nec dum terras quibus se sustentarent, acceperant. Sic accepta licentia a Ripensibus, quos præcipuo semper amore coluerat, et cæteris Northanimbriis ad colloquium Celredi regis Merciorum, quo invitabatur, simul ut et monasteriorum suorum quæ in illa regione plurima per indulgentiam regum instituerat, quietem procuraret, profectus est. Ibi ergo cunctis circuitis et auctis, exacto anno et semis postquam secundo proximi obitus fuerat admonitus, apud Inundalum languore irruente agitatus, extremum diem sibi sensit adesse; paucisque, quantum vires suppetebant, allocutus filios sacramque benedictionem impertiens, omnis ut videbatur expertus angoris finem inivit, recensito jam a monachis Psalterio usque ad illum versum : « Emitte Spiritum tuum et creabuntur, » etc., excessit anno ætatis LXXVI, XLVI episcopatus; vir pro justitiæ merito multivi jactatus periculis, quique in ipsis exsiliis non otio deditus, sed cœnobiis et episcopatibus fundandis industrius esset : egregie factus ad promerendam gratiam principum, apud quos exsularet, idemque pro rigore justitiæ compatriotis regibus odiosus : reliquit cœnobia quot nullus, quæ solus aggregaverat, multis dividens hæredibus, corpus ejus in Ripis portatum, et multa reverentia conditum : ea qua efflavit hora cantus suavis avium et plausus alarum in cœlum revolantium auditus nec visus. Id cum sæpe in illa funeris pompa fieret, periti qui aderant, voluerunt intelligi, quod esset angelorum concio, quæ ad defunctum venisset expromissio. Lavacro vestis, super quam corpus jacuerat, tacta paralytica soliditatem recepit artuum. Ædem, in qua obierat, cum quidam incendere fuissent ingressi, ignis expavit; quin et visus juvenis speciosus, qui flammam submoveret. Plures post annos Ripis cœnobio destructo, Cantiam delatus Wilfridus inter præcipuos habetur, inter primicerios honoratur. Verumtamen ut ad recensionem episcoporum, quasi post diuturnam digressionem, in callem regrediar : expulso primitus, ut dictum est, Wilfrido, qui totius

Northanimbriorum regioniserat episcopus, duo pro eo constituti sunt : In Eboraco Bosa, in Hangustald Eta.

Defunctoque Eta, Joannes ordinatus pro eo, tempore vero Alfridi regia rediit in episcopatum totum Wilfridus v annis, expulsis Joanne de Haugustal 'o, et Bosa Eboraco. Post v annos Wilfrido iterum ab Alfrido expulso, illi sedibus suis restituti sunt. Defuncto vero Alfrido, Wilfridus in concordiam receptus sedem apud Haugustaldum habuit, Joanne in Eboracum migrante, quia jam Bosa defunctus erat. Joannes vir eximiarum virtutum notissimum prædicatorem habet Bedam in gestis Anglorum. Sed nec modo minor est laudibus suis, nec adhuc defunctus miraculis, celeberrimum illud habetur quod habitatores Beverlep, quo loci jacet, pro spectaculo soleant exhibere, « Tauri ferocissimi, qui nodosissimis vinculis astricti magno virorum fortium sudore adducuntur, statim ut cæmeterium ingressi fuerint, ita omni feritate sopita conquiescunt, ut oves simplicitate putes. Laxatis ergo nodis dimittuntur, per atrium procludere, qui ante quidquid obstat, solebant cornibus et pedibus impetere. »

Ei successit in Eboraco Wilfridus presbyter suus, qui transcendit tempora Bedæ, nam eum illo anno quo obiit fuisse in Eboraco episcopo asseverat, quocirca illis inextricabilis inter Cantuarienses et Eboracenses versatur : quod dicant Cantuarienses se Wilfridum seniore habere, contra Eboracenses contendunt hunc minorem ab archiepiscopo Odone Cantiam translatum.

Hoc defuncto emicuit in pontificali speculo Egbertus frater Egberti ejusdem provincie regis. Is et sua prudentia, et germani potentia sedem illam in genuinum statum reformavit, namque, quod cuius gesta legenti Anglorum in promptu est, Paulinus ejusdem primus antistes vi hostilitatis loco pulsus, et apud Rovecestriam diem obiens, ibidem illud insigne pallii quod ab Honorio papa susceperat reliquit. Cæteri post eum tantæ urbis præsules simplici episcopi vocabulo contenti nihil altius anhelarunt. At vero Egbertus inthronizatus animosioris ingenii homo cogitans : « Quod sicut superbum est, si appetas indebita, ita ignavum si negligas debita, » pallium regalia throni apostolici appellatione reparavit. Hic omnium liberalium artium armarium, ut ita dicam, fuit, et nobilissimam bibliothecam Eboraci constituit. Cujus rei testem idoneum advoco Alcuinum, qui dixit in epistola ad Carolum Augustum : « Date mihi exquisitiores eruditionis scholasticæ libellos, quales in patria habui, per bonam et devotissimam magistri mei Egberti archiepiscopi industriam. Et, si placet excellentiæ vestræ, remittam aliquos ex pueris nostris, qui excipiant inde quæque necessaria, et revehant in Franciam flores Britannicæ. » Sepultus est cum fratre suo in una [al. ima] porticu apud Eboracum, post xxxvi annos episcopatus.

Hujus successor senex substitutus est Eanbaldus, præfati Alcuini discipulus industrius : unde in epistola ad eundem dixit : « Laus et gloria Deo, qui

A dies meos in prosperitate bona conservavit, ut in exaltatione filii mei charissimi gauderem qui laboraret vice mea in ecclesia ubi ego nutritus et eruditus fueram, præsertim thesauris sapientiæ, in quibus me magister meus dilectus archiepiscopus Egbertus reliquit hæredem. » Ipse est Eanbaldus, qui cum Aethelardo archiepiscopo Cantuariensi mutuis probitatis officiis invasionem, quam Offa rex Merciorum super Cantuariensem ecclesiam fecerat, ad nihilum redegit, quod Alcuinus significare videtur, in epistola ad eundem Aethelardum ita dicens : « Audiens salutem et prosperitatem vestram et conventum cum Eboracensi episcopo filio meo Eanbaldo satis mihi placuit, speranti ex vestre colloquio sanctitatis unitatem sanctæ Ecclesie re-compaginari, quæ partim discissa est, non rationabili consideratione, sed quadam potestatis cupiditate. » Post eum hi fuerunt archiepiscopi : Wilfridus, Wimundus, Wifere, Ethelbald, Rodewald, Wistanus. Illic tempore regis Eadmundi fratris Ethelstani pertinacioribus studiis iram ejus emeritus, quod Danis contra eum rebellantibus faveret, ita quietum et benignum excitavit animum, ut eum in vincula conjiceret. Sed non multo post actus penititudine, et respectu claricalis reverentiæ indemnem abire permisit : quamvis ille sibi datam veniam indignatus, vitam e vestigio exiit [al. exierit.]

B Post eum Oskitel gradum accipiens honoris, floruit temporibus Edredi, et Edwii, et Edgari regum, habuitque successores, Oswaldum, Edulfam, Wistanum. Qui omnes episcopi etiam Wigornenses fuere hac de causa : Oswaldus non exili progenie oriundus, utpote Odonis archiepiscopi nepos, apud Floriacum in Gallia alteratus est in monachum familliarum per id tempus Angli consuetudine; ut si qui boni afflatis essent desiderio in beatissimi Benedicti monasterio cœnobiale suscipere habitum, a quo religionis hujusmodi manavit exordium. In hoc ergo loco juventutis fregit lubricum, multis annis religioni et litteris serviendo. Et licet ab archiepiscopo invitaretur, crebris restitit epistolis, prætendens causam novitatis in veste, teneritudinis in religione, nec nisi tarde venit, nuntio ægri jam discumbentis avunculi percussus. Jam ergo Dofris appulsus, ut defunctum audivit, minimum abiecit, quin statim Floriacum rediret, sed admonita seniorum necessitudines parentum non negligendas, post justa sancto archiepiscopo soluta, ad archiepiscopum Eboracensem Oskitellum, quem proximo consanguinitatis gradu attingebat, venit; ejus dulcedine captus, non paucis annis religionis et contubernio ejus fructus [al. fructus] est. Interea Duanstanus Wigorniensis et Londoniensis episcopatus decedens, Cantiam transiit, qui sanctitatis et efficacitæ Oswaldi non nesciens, Wigornensem episcopatum ipsi a rege impetravit. Ille paulatim considerans in clericorum ibi consistentium animis boni materiam inesse, si quis eam hortando animare et effigiare nosset, non eos turbulente repulit, sed

sanctissima circumvenit arte. Nam quod sedes A episcopalis Sancti Petri famulabatur honori, alteram in eodem cœmeterio, in genitricis Dei nomine fecit ecclesiam, ubi dum monachos posuisset libentius cum eis conversari, familiarius devina officia exercere. Quod videns populus, quî benedictionibus tam religiosi episcopi carere nefas immane duceret, omnis eo accurrere. Ita clerici in medio relicti, maluerunt monachorum vestem suscipere, quam sibi dispendio, plebi ludibrio esse. Ex eo tempore dedit locum janitrici cœli [*al.* genitrici Dei] claviger paradisi pulchro inter cœlicolas commercio, zelo bono, hujuscemodi rumoris aura multam Oswaldo amicitiam apud regem conflagavit et proceres. Rex consilio Dunstani vacuatum episcopo Eboracum viro implevit, qui barbariem gen- B tis moderari pro antiquo convictu probe nosset. Nec tamen Wigorniensis sedi renuntiare permissus est, ne monachorum recens habitatio altoris sui destitueretur fomento, optimates submissi viro esse, certatim possessiones ad monasteria, quæ non exstabant, fundanda, ad ea quæ deciderant, sublevanda offerre. De quibus, cum se locus obtulerit, quantum competere videbitur, dicam. Præterca litteris excellentes viros in Angliam evocatos munificenter curare ne illo bono fraudaret patriam, sine quo cætera bona pene mihi videntur inania quorum unus fuit Abbo, Floriacensis monachus, qui multam scientiæ frugem Angliæ invexit, qui pas- sionem Edmundi martyris, jubente Dunstano archi- C episcopo, plenitudini litterarum adject. Is domum reversus postea, et ibidem abbas constitutus, severitati religionis sedulus exstitit : quem morem cum in cella quadam cœnobii Floriacensis, quæ in Wasconia posita hodièque ad regulam dicitur, exercere contenderet, non tulit Wasconia, sed lancea exanimatum superis transmisere. At Oswaldus multis annis utrique sufficiens episcopatu, magis ad Wigorniam ventitabat : supervixit quinque annis Dunstano, decem Ethelwaldo : tantamque sui admirationem Angliæ præbuit, ut solus eos exhibere videretur, auctoritate illum, efficacia istum, ambos sanctimonia. Pridie quam excederet, Wigornia pro foribus astans, diu suspexit cœlum lætabiliter D illacrymatus. Percunctantibus qui aderant, quid ita irreverberato lumine aspectaret, respondit : « Sinite me, fratres respicere quo intendo pergere : velox est depositio corporis mei et tempus resolutionis meæ instat. » Mirati sunt illi, quod nec ante aliquam suspicionem ægrotantis dedisset, sed largiori curæ corporis indulgisset. Sed, postero die, cum pro more lotis pauperum pedibus diceret hymnum : *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto* ; in ipsa genuflexione vitali spiritu privatus est. Tunc in ecclesia Beatæ Mariæ sepultus, post duodecim annos signis divinitus ostensis a terra elatus est. Quid sane miraculi sit, quod toto corpore in pulverem assumpto, stola sacerdotalis, qua fuerat amictus

corruptelæ usque ad hunc diem damnum non sentiat, Domini reservetur examini? Successit ei in utraque sede Aldulphus ex abbate Burchensi, sanctus, ut perhibent, vir et reverendus. Ipsi pro sanctitate ignoscitur, quod contra regulas canonum duas sedes tenuerit, quod scilicet non hoc ambitione, sed necessitate fecerit : Wlstanus non ita, qui sanctitate discrepabat et habitu. Jacet Aldulphus Wigornia, etiam Floriacensi monasterio pro copia xeniorum, quibus Oswaldi munificentiam æmulari sategit, prædicandus.

Post Wlstanum sedem Eboracensem Elfricus, Wigorniensem Lefsius. Elfricus tempore Cnuti et Hardacuti fuit, habeturque in hoc detestabilis, quod Hardecnutus ejus consilio fratris sui Haroldi cadavere defosso caput truncari, et infami mortilibus exemplo in Tamensem projici jussit. Quin et Wigorniensibus pro repulsa episcopatus infensus, auctor Hardecnuto fuit, ut quod illi pertinacius exætoribus regionum vectigalium obsterant, urbem incenderet, fortunas civium abraderet.

Elfrico Kinsius. Illi quoque Adredus suffectus est, ante ex monacho Wintoniensi Wigorniensis episcopus ; qui simplicitati Edwardi illudens, moremque antecessorum magis pecunia quam ratione allegaus, archiepiscopatum Eboracensem non intermissa priori sede suscepit. Dispositoque apud regem consilio Romam pertendit comitatus duobus electis episcopis, Gisono Wellensi, et Waltero Herefordensi, nec non et Tostino comite Northamborum. Comitem Nicolaus papa gratiose suscepit, et eum in synodo, quam contra Simoniacos coegerat, sibi a latere assidere fecit. Gisonem et Walterum voti compotes reddidit, qui essent non usquequaque contemnendæ scientiæ, et nullius notati ignominia Simonia. Aldredum suapte responsione culpabilem utrobique repertum, omni honore severus expoliavit. Ita differenti effectu cum regrederentur, una pariter ærumna omnes involvit : nam prædonibus irruentibus, præter simplices vestes expoliatis omnibus, ad numinum [*al.* minimum] valens, corporibus tamen illæsis, Romanam refugere. Hæc calamitas peperit Aldredo recuperandorum occasionem honorum. Tostinus quoque gravibus verborum contumeliis apostolicum aggressus in sententiam sibi placitam reduxit, parum metuendam a longinquis gentibus ejus excommunicationem, quam propinqui latrunculi deriderent, in supplices enim furere, in rebelles parum valere, aut sua sibi per ejus auctoritatem reddenda, quæ per ejus fraudulentiam constaret amissa : futurum ut hæc rex Anglorum audiens tributum sancti Petri merito Nicolao subtraheret, se non defuturum rerum veritati exaggerandæ. Hoc minarum fulmine Romani terri papam flexerunt, ut Aldredo archiepiscopatum redderet et pallium : esse impium si et inglorius, et vastatus repatriaret, fecit ille, quod monebat ratio, hac moderationis libra adjecta, ut Wigorniensis sedi proprius antistes accederet, abi-

erunt ergo domum incolumes magna et diffusa omnes apostolici liberalitate de damno priori consolati. Consecuti sunt abeuntes Romanorum legati, qui sanctissimum Wlstanum, per consensum Aldredi Wigorniae ordinant episcopum. Nec enim a Stigando tunc Cantuariensi nomine tenus archiepiscopo, quisquam bonus pontificale munus susciperet, qui non per ostium in ovile ovium intrasset; qui quamvis saepe a sede vocaretur apostolica, tamen nunc dilationibus, nunc muneribus eludebat omnia, donec veniret rex Willielmus, quem nulla corrumpere posset tergiversationis astutia. Is Stigandum palam notabilem reddidit, nolens ab eo sacramentum regiae benedictionis suscipere: exhortatus Aldredus consecrationem egit, exacto prius coram omni populo iurejurando, quod se modeste erga subjectos ageret, et aequo jure Anglos quo Francos, tractaret. Itaque illum quandiu erga suos temperiem habuerit, dilexit ut prolem, veneratus est ut regem. Sed cum importabilis tributum pensum a provincialibus exigeret, convenit eum per legatos autistes; quos aegre admissos cum turbulento responso abegisset, non moratus ille maledictionis telum in illum et omnem ejus vibrabat progeniem, praefatus, posse se maledictionem dare merito, qui benedictionem dedisset immerito. Quod cum relatum esset regi amicorum admonitione delinitus misit, qui episcopum exorarent. Verumtamen praevenerat nuntios mors antistitis, qui ex aegritudine animi (ut plerumque fit) contracto morbo decubuerat, et obierat. Libertas animi ejus in uno verbo enituit praeclare, quod Anglice apponam, quod Latina verba non sicut Anglica concinnanti [*al. concinnitati*] respondent.

Ursus erat vicecomes Wigorniae a rege constitutus, qui in ipsis pene faucibus monachorum castellum construxit, adeo ut fossatum coemeterii partem decideret. Querela ad archiepiscopum, qui tutor esset episcopatus delata est: ille cum vidisset, Ursus his verbis adorsus est. *Hatest thou Urse, have thou gods curse*: eleganter in his verbis, sed dure nominum euphoniae alludens: « Vocaris, inquit, Ursus: habebas Dei maledictionem, » et (quod Anglice non apposui) « meam, et omnium consecratorum capitum, nisi castellum hinc amoveris. Et scias profecto quod progenies tua non diu de terra Sanctae Mariae haereditabitur. » Dixit ille implenda, quae nos videmus impleta. Siquidem non multis annis filius ejus Rogerius paternarum possessionum compos, gravi regis Henrici indignatione pulsus est, quod quemdam ex ministris regis praecipiti furore jussisset interim. Aldredo defuncto, et in Eboraco sepulto, clades illa, quam praedixi, secuta est e vestigio, jussu Willielmi regis inflictis. Et tunc quidem omnis nobilitas popularis emarcuit falce belli demessa. Nam jam olim tempore Danorum monasteria per totam provinciam vice siderum micantia pessum ierant. Stant adhuc semirutae parietes, qui sint non delectationi oculo, sed tristitiae monumento. Ibi fuit olim apud Wiremuth monasterium, Bedae et multo-

A rum litteratorum virorum nobile gymnasium. Li Strenesbali sanctarum virginum choro, beatorum antistitum, et egregiorum regum mausoleis insigne, quod nunc Witebi dictum, semisopitos cineres in vitam quorumdam industria satagente suscitavit: inventaque sunt noviter, et in eminentiam elata sanctorum corpora Trumwini episcopi, Oswii regis, et Elstedae filiae ejus, quae eidem monasterio post Hildam praefuit, nec non et illius monachi, quem divino munere scientiam cantus accepisse Beda refert. Cujus non fuisse apud Deum populare meritum, miracula modo multa, ut ferunt, superne demissa praetendunt indicium, unde necessario illius provinciae monasteria non evolvo, quod vetusta omnia diruta, vel si nova, adhuc ignota quamvis hoc opere non omnia per Angliam enumeranda susceperim, nisi quae sint pro indigenarum sanctorum corporibus majoris fama, altioris gloriae. Hoc accedit, quod quaedam nostrae notitiae occulit memoriae vetustas, quaedam constructionis novitas: ista provinciae longinquitas, illa sanctorum in eis requiescentium pro miraculorum raritate obscuritas; quibus omnibus etsi ex necessitate styli nostri deest officium parum tamen nostrum suspirabant silentium, cum fuerint olim vel Dei voluntate vel sua industria propalata. Interea dum diversamur in hac provincia, successit animo episcoporum Haugustaldensium, et ad Candidam Casam, quod Anglice *Witene* dicitur, non reticere nomina, quia enim quondam archiepiscopatus Eboracensi subjecti, ad tempus non excurrerunt nostrum, recte in referendo proprium non occupant locum, furtim ergo se archiepiscopis immisceant, ut eorum contubernio sociati commemoratione non careant. Haugustaldehyem vocatur locus quinquaginta ab Eboraco milliaribus disparatus, illico regio famulabatur, quando cum beatae memoriae Wilfridus a beatissima Etheldriha regina pro aliis possessionibus commutavit. Ibi aedificia minaci altitudine murorum erecta, et diversis anfractibus per cochleas circumducta, mirabile quantum expolivit, arbitrato quidem multa proprio, sed et cementariorum, quos ex Roma spes munificentiae attraxerat, magisterio. Ferebaturque tunc in populo celebre, scriptisque etiam est inditum, nusquam citra Alpes tale esse aedificium: nunc qui Roma veniunt idem allegant, ut, qui Haugustaldensem fabricam vident, ambitionem Romanam se imaginari jurent; adeo tot temporum et bellorum injuriae venustatem aedificiis non tolere.

Primus ibi fuit Wilfridus episcopus, quo violenter ejecto, subrogati sunt, Eata, Tumbert, Joannes.

At vero, Wilfrido reverso, et post receptionem sedis defuncto successit Acca, vir in primis industrius et sanctus. Utrarumque rerum astipulator est idoneus Beda, cujus instinctu et favore multa, et notum est, elaboravit volumina: verumtamen non prosperiore fortuna usum, quam magistrum ex chronicis accepti, pulsumque post obitum Beatae triennio a sede sua, incertum an regressum.

Accæ Fredebert. Ei Tilbert. Ipsi quoque Et-
helbreth successit, ad hunc et congregationem
ejus est epistola Alcuini, in qua inter cætera di-
cit : O nobilissima progenies sanctorum Patrum,
illorum honoris, venerabilisque vitæ successo-
res, et pulcherrimorum habitatoribus locorum, ve-
strorum sequimini vestigia Patrum, ut de his pul-
cherrimis habitationibus ad horum, qui nos genuerunt,
æternæ beatitudinis consortium pervenire

A mereamini. Post Ethelbrethum tres tantum episcopi
Haugustaldenses fuere : Herdred, Eambertus, Thif-
friddid. Exercitus enim Danorum, qui jam tempore
Alcuini metuebatur, ut alias diximus et dicemus,
veniens, habitatoribus extinctis vel effugatis, habita-
tolorum tecta succendit, et secreta cælo exposuit.
Nunc est Haugustaldem villa archiepiscopi Eboracensis.

DE EPISCOPIS CANDIDÆ CASÆ.

Candida Casa vocatur locus in extremis Angliæ
juxta Scotiam finibus, ubi beatus confessor Nima
requiescit, natione Britto, qui primus ibidem Christi
prædicationem evangelizavit. Nomen loco ex opere
inditum, quod ecclesiam ibi ex lapide polito Brito-
nibus miraculum fecerit. Sanctum hunc Nimam
præclarum virtutibus experta est antiquitas. Scribit
Alcuinus in epistola ad fratres ejusdem loci dicens :
« Deprecor vestræ pietatis unanimitatem ut nostri
nominis habeatis memoriam in ecclesia sanctissimi
Patris vestri Nimæ episcopi, qui multis claruit vir-
tutibus, sicut mihi nuper delatum est per carmina
metricæ artis, quæ nobis per fideles nostros disci-
pulos Eboracensis ecclesiæ scholasticos directa sunt,
in quibus et facientis cognovi eruditionem, et fa-
cientis miracula sanctitatem. »

Ibi sub extremo Bedæ tempore primus factus est
episcopus Pethelinus, qui multo ante tempore
Westsexonia commoratus sanctissimi Aldelmi disci-
pulatni interesse meruerat : eum subsecuti sunt.
Fretwald, Pæwine, Ethelbrith, Bealdulf, nec
præterea plures alicubi reperio, quod cito defecerit
episcopatus, qui extrema Anglorum in ora est, et
Scottorum vel Pictorum depopulationi opportuna.
His igitur, quæ prætermittere consilium non erat,
decursis, ad Eboracum regrediatur oratio.

Anno ab Incarnatione Domini 1070, Thomas cano-
nicus Bajocensis a Willielmo rege archiepiscopus
Eboraco datus est, permansitque in honore xxx
annis omni vita integer, et cui nihil vel in gestis,
vel in dictis succenseri debeat, nisi quod primo ar-
chiepiscopatus tempore in causa primatus Cantua-
riensis magis errore quam pertinacia certavit ; cujus
rei exitum primus liber Gestorum pontificalium ab-
solvit. Elegantia personatus spectabilis desiderio
videntibus erat juvenis, vigore et æqualitate mem-
brorum commodus ; senex, vivido faciei rubore et
capillis cygneus. Liberalitate sua successores suos
contristavit, ut qui multam episcopatum terrarum
partem in clericorum usum nimie, ut dicunt, pro-
digus distraxerit, clerum sufficientem opibus et lit-
teris adunavit, ecclesiam a fundamentis inchoatum
consummavit, cœlibatum ejus nunquam sinister
rumor aspersit ; philosophus antiquis scientia com-
parandus, nec elatus sermone, et vultu comis, mo-
ribus dulcis. Nec cantu, nec voce minor, multa ec-
clesiastica composuit carmina. Si quis in auditu

PATR. CLXXIX.

ejus arte jocularia aliquid vocale sonaret, statim
illud in divinas laudes effigiabat ; illud apud clericos
quam maxime agere, ut masculam in ecclesia mu-
sicam haberent, nec quidquam, effeminate diffun-
gentes, tenero, ut Persius ait :

....*Supplantarent verba palato.*

Ævo igitur et honore sæculi et gratia Dei abunde
plenus obiit anno primo Hærici, in Novembri, cum
eum antea in Augusto ad regem coronasset, propter
absentiam Cantuariensis archiepiscopi.

Nec mora Girardus nepos Walchelmi episcopi
Wintonensis, qui erat episcopus Herefordensis,
electus est, et introductus in archiepiscopum, qui
dum cunctatur subjici primati Cantuariensi, has ei
litteras misit Paschalis papa.

« PASCHALIS papa, servus servorum Dei ; venera-
bili fratri Eboracensi archiepiscopo, GIRARDO salu-
tem, et apostolicam benedictionem.

« Quanquam prave contra nos, imo contra ma-
trem tuam sanctam Romanam Ecclesiam te non
ignoremus egisse, præsentibus tamen tibi litteris
mandamus, ut professionem venerabili fratri nostro
Anselmo Cantuariensi archiepiscopo facere non
negligas. Audivimus enim Thomam quondam præ-
decessorem tuum ex hac eadem re contentionem
movisse et cum in præsentia domini Alexandri papæ
secundi ventilata esset, ex præcepto ejus delinitione
habita, post varias disquisitiones Lanfranco præde-
cessori suo et successoribus suis eandem professio-
nem fecisse. Unde et nos, quod tunc temporis defi-
nitum est, volumus. auctore Deo, firmum illibatum-
que servari. »

Hanc epistolam directam sibi Girardus non legit,
quia necesse non fuit. Prævenerat ipse jussum
apostolicum, et hortatu regis Anselmo in manum
dederat servaturum se ipsi eandem professionem
in archiepiscopatu Eboracensi, quam fecerat in epi-
scopatu Herefordensi. Nequitia, qua eum papa
notat, hæc fuit, quod a Roma cum pallio regressus,
mendacio suo sedem apostolicam infecit dicens
regi, quod si se in aliis ecclesiasticæ ageret, inve-
stituras ecclesiarum fieri æquanimitè papa toleraret.
Litterarum non nescius, in eloquentia diffusus ; de-
cessit insperate, morbo quidem sed levi antea
tactus. Nam cum aliquantulum æger in quodam viri-
dario domni suæ vicino cubitaret, ut salubriore aura,
quam suave halantes herbarum flores animarent,

50

foris frueretur, jussit ut astantes domum secederent, corporis curæ interim provisuri. Abierunt illi, et post epulas reversi, fleverunt dominum exanimem. Utinam hæc rumor finxerit, nec homo pontificalis gratiæ sic obierit: certe canonici Eboracenses, ne in ecclesia sepeliretur pertinacissime resistere, vix ignobilem cespitem cadaveri pro foribus injici passi.

Quamvis post aliquot annos Thomas successor ejus indignitatem facti leniens, in ecclesia ipsum juxta prædecessores suos eminentissime tumulaverit. Is filius Samsonis Wigorniensis episcopi; dum in archiepiscopatum electus ad consecrationem suam suscipiendam pro more Cantuariam venire invitaretur ab Anselmo, primo benigne respondit, grates se quod vocaretur agere, sed inducias petere ad tam magnum apparatus immodico sumptu opus esse, secundo acutus, vi se et rationibus suorum clericorum teneri renuntiavit. Tertio etiam per episcopos Londoniensem et Roffensem conventus, omnino negavit. Quare Anselmus cum de consilio Thomæ Paschalem papam certum fecisset, et defectus ipse corporis viribus cœleste iter acceleraret, scripsit Thomæ epistolam, quam et episcopis omnibus Angliæ singulam singulis cum suo sigillo misit, ut scirent qualiter erga Thomam agere deberent.

« ANSELMUS minister Ecclesiæ Cantuariensis THOMÆ electo archiepiscopo Eboracensi.

« Tibi Thoma in conspectu Dei omnipotentis ego Anselmus archiepiscopus Cantuariæ et totius Britanniæ; rimas loquor, loquens ex parte ipsius Dei; sacerdotali officium quod meo jussu in parochia mea per suffraganeum meum suscepisti, tibi interdico, atque præcipio ne te de aliqua cura pastorali ullo modo præsumas introumittere, donec a rebellionem quam contra Ecclesiam Cantuariensem incepisti, descedas, et ei subjectionem, quam autecessores tui, Thomas videlicet, et Girardus archiepiscopi ex antiqua antecessorum consuetudine professi sunt, profitearis. Quod si in his quæ cœpisti, magis perseverare quam ab iis desistere delegeris, omnibus episcopis totius Britanniæ sub perpetuo anathemate interdico, ne tibi ullus eorum manus ad promotionem pontificatus imponat, vel si ab externis ordinatus fueris, ne pro episcopo iidem in aliqua Christiana communionem te suscipiant. Tibique Thoma, sub eodem anathemate, ex parte interdico Dei, ut nunquam benedictionem episcopatus Eboracensis suscipias, nisi prius professionem quam antecessores tui videlicet Thomas et Girardus Ecclesiæ Cantuariensi fecerunt, facias. Si episcopatum Eboracensem ex toto dimiseris, concedo ut officio sacerdotali, quod jam suscepisti, utaris. »

Erat enim rex Northmanniæ, qui cum in regnum rediisset, ventilare causam cœpit. Lecta est ante eum epistola prohibitionis Anselmi, et ab episcopis omnibus suscepta et approbata; quamvis susceptionem ejus ad regalis potentiæ contemptum retorquere comes de Mellentio visus esset. Tantis au-

tem episcoporum fuit consensus, non refragante et patre Thomæ Wigorniensis antistite, ut mallent omni honore spoliari quam præcepta patris sui Anselmi transgredi, confirmavit religionem illorum principalis assensus, cum subjecit: « Quidquid aliorum sententia ferat, ego Patris Anselmi excommunicationi nec ad horam subjacere aliquatenus volo. Itaque quia præter epistolam Anselmi sunt privilegia sedis apostolicæ, sunt definitiones ante patrem meum et matrem cum consilio totius regni statuta, quibus auctoritas Cantuariensis Ecclesiæ nititur: eligat Thomas aut subjectionem Ecclesiæ Cantuariensi facere episcopatu vale facere. » Cesait ille non rationi, sed potentiæ, factaque professione subjectionis suæ Cantuariensi Ecclesiæ, suscepit a ministro Richardo scilicet Londoniensi episcopo, quod detrectaverat suscipere a magistro. De facilitate ergo credulitatis in clericos sero doluit, exaceratam quantum vixit deferens conscientiam, quod benedictione Anselmi fuerat privatus. Erat tunc temporis in Anglia Odolricus quidam cardinalis, qui pallium Eboracensis ecclesiæ auulerat per Anselmum consilium dandum. Sed cum eum jam obisse inveniebat, hærebat animo incertus quid faceret. Sedata ergo omni per potestatem regis controversia, decretum est, ut Eboracum ab eodem cardinali deportaretur pallium. Factum est, et redimitis Thomas pallio in archiepiscopum eavit, expertus (ut credebatur) ab adolescentia seminarum, sed et obscenitatum omnium, dapsilis exemplo sui ad omnes, prædicandæ pietatis et favoris in clericos. Decessit juvenis vix XIV annis functus gradu.

Successit Thurstanus prædicandæ constantiæ clericus. Qui cum post aliquot annos acceptæ electionis professionem Radulfo archiepiscopo Cantuariæ facere nollet, volente rege ultro archiepiscopatu cessit. Sed clericorum suorum monita postea Romanam profectus hanc epistolam meruerat.

« PASCHALIS episcopus servus servorum Dei HARICO illustri regi Anglorum, salutem et apostolicam benedictionem.

« Nos, auctore Deo, de probitate tua non tantum bona, sed meliora confidimus. Idcirco monemus excellentiam tuam, ut divinæ gratiæ memor semper existas, qui tibi et regni pacem et justitiæ notitiam tribuit. Honorem igitur Dei et Ecclesiarum ejus in regno tuo diligenter observa, et justitiam efficaciter exsequere; quia per honorem Dei tuus profectio augebitur. Audivimus electum Eboracensem virum sapientem et strenuum sine judicio ab Eboracensi ecclesia sequestratum, quod nimirum divinæ justitiæ et sanctorum Patrum institutionibus advertatur. Nos quidem neque Cantuariensem Ecclesiam nisi, neque Eboracensem volumus præjudicium pati, sed eam constitutionem, quæ a beato Gregorio Angliæ gentis apostolo inter easdem ecclesias constituta est, firmam censemus illibatamque servari. Idem ergo electus, ut justitia exigit, ad suam ecclesiam omnimodis revocetur. Si quid autem quantum

inter easdem ecclesias nascitur, presentibus A
utrisque partibus in nostra praesentia pertractatur. »

Hæc epistola fretus Turstanus, sedem suam repetiit libens. Agebatur in dies dissidium inter eum et Radulphum archiepiscopum, quia Radulphus nullis delinimentis, nullis minis adduci potuerat ut ei manus imponeret, nisi professionem faceret, nec Turstanus id se facturum pro capitis periculo pollicebatur. Successori ergo Paschalis papæ Gelasio citra montes venienti ambo statuerunt occurrere, causarum suarum patrocinio adfueri. Sed mors apostolica non diu prolongata tardavit eorum impetum, donec Calixtus, qui ei successerat, Rhemis ad celebrandum venit concilium. Eo Turstanus impiger contendit, pollicitus regi nihil se contra decus Ecclesiæ Cantuariensis moliturum. Quod mox ut opportunum vidit, oblitus effregit; ab apostolico contra omnes consuetudines majorum benedictionem episcopalem suscepit. Præcesserat sane Turstanum ad papam legatus regis, idemque frater Radulfi Sefredus, postea Cicestrensis episcopus, denunciaturus papæ, ne ullo modo Turstanum, aut ipse sacraret, aut ab aliquo, nisi a pontifice Cantuariorum secundum antiquum morem sacrari permitteret. Et si contra hoc ipse apostolatus sui iure niti vellet, certus existeret quia nec pro amissione coronæ suæ propositum suum in hac causa mutaret. His respondit apostolicus: « Ne putet rex me de quo agit negotio aliter acturum, quam ipse velit. Neque enim voluntas mea unquam me tulit, ut Cantuariensis Ecclesiæ dignitatem, cui tot præclari

Patres (ut pene toti mundo notissimum est,) præderunt, quoquo modo humiliem. » His blanditiis persuasus legatus reditum maturavit. Post cuius discessum apostolicus Romanorum jussis obnoxius, qui in amicitiam Turstani transierat, eum sacravit palam illud interdicens Joanne archidiacono Cantuariensi, responditque ei apostolicus: Nullam injustitiam Ecclesiæ Cantuariensi volumus facere, sed salva justitia et dignitate illius, quod proposuimus, exsequamur. Frivolum id audientes judicaverunt, cum dissideret factum a dicto. Hoc audito, rex Turstano interdixit omnem dominationis suæ terram. Quam severitatem nec tunc voluit diminueri, cum eum apud Gisortium præseas appellasset apostolicus, asserens se de fide, qua se rex obligatum esse dicebat, eum auctoritate beati Petri soluturum. Quod cum frustra fuisset, tunc quidem rex impacatus remansit. Sed sequenti anno, cum jam præfatus papa in sede apostolatus corroboratus, liberius, quæ vellet, disponderet, misit epistolam, qua videbatur, ut aut Turstanus episcopatu sub potiretur, aut rex anathemate, et pontifex Cantuariensis suspensione sacerdotalis officii plecteretur. Hic metus coegit regem coëptis desistere: receptus est Turstanus in sede. Ita ille quamvis Radulphus et successor ejus Willielmus multa conarentur, multa effunderent, omnes eorum allegationes instantia sua dissolvit, et irritas fecit. Obiit sanctissimo post exactum quadriennium mortis Henrici regis abrenuntians prius episcopatu, et monachus factus apud Pontem Fractum cellam Cluniaci.

DE EPISCOPIS LINDISFARNENSIBUS ET DUNELMENSIBUS.

Ex omnibus, qui quondam in Northanhimbria episcopatus positi, principatum Eboracensem suscipiebant, solus ille, qui apud Lindisfarne fuit, remansit. Lindisfarne est insula exigua, quæ nunc a provincialibus Halieland vocatur, quam sanctissimus Aidanus appetitor silentii et sanctæ paupertatis in sedem episcopatus, spreta illa Eboracensis frequentis pompa, elegit. Viri tenuitatem et modestiam secuti sunt successores ejus, Finanus, Colmannus, Tuda, Eata.

Celeberrimus et illibato corpore adhuc pascens exitus Cuthbertus, qui solus hanc gratiam meruit, quod nunquam ejus incorruptio vel in questionem venerit

Elderthus qui pro maximæ sanctitatis prærogativa meruit in tumulo sepeliri, quem antecessor suus felicissimæ memoriæ, xi annis integro consecraverat cadaveri. Eventum cito securæ mortis et sepulturæ prædixit ipse allatis ad se sacratissimis induviis, quæ tot annis infossæ labem putredinis evaserant. Hæc Beda in vita Cuthberti latissime exequitur.

Ladfridus, cujus jussu et rogatu idem historiogra-

phus, felicem Cuthbertum tam oratione rhetorica, quam dulcedine metrica extulit; Ethelwoldus, Cinewlfus, Higealdus. Hujus tempore depopulati sunt Dani insulam, ut nec sacrosanctis parcerent altaribus, sicut manifestum facit epistola Alcuini ad eundem in hunc modum:

« Beatissimi Patris Cuthberti episcopi in Christo filiis HINCALDO episcopo et omni congregationi Lindisfarnensis ecclesiæ ALCUINUS diaconus salutem.

« Vestræ charitatis familiaritas me multum lætificare solebat, sed versa vice vestræ tribulationis calamitas licet absentem multum me contristavit quod pagani contaminaverunt sanctuaria Dei et fuderunt sanguinem sanctorum in circuitu altaris, calcaverunt corpora sanctorum in templo quasi sterquilinum in platea. Quæ est fiducia Ecclesiis Britannicæ, si sanctus Cuthbertus cum tanto sanctorum numero suam non defendit ecclesiam? etc. »

Quibus hortatur ne a moribus antecessorum degeneres vestium luxui et gulæ intemperiei professionis suæ reverentiam decolorent, per transgressionem divinæ legis accidisse talia, accessuraque deteriora, si perseverandum in vetitis putaverint. Adjicit etiam in

epistolæ calce : « Cum Dominus noster rex Carolus hostibus per misericordiam Dei subditis domum revertetur nos, Deo juvante, ad eum venire disponimus, et is quid tunc vel de pueris, qui in captivitatem ducti sunt a paganis, vel de aliis necessitatibus nostris proficere poterimus, diligenter ad affectum producere curabimus. » Item ad Ethelredum regem : « Ecce ecclesia Sancti Cuthberti sacerdotis Dei sanguine aspersa, omnibus spoliata ornamentis, locus cunctis in Britannia venerabilior, paganis gentibus datur ad debellandum. Et ubi primum post discessum sancti Paulini ab Eboraco Christiana religio in Northamborum [al. Northanimbrorum] gente sumpsit exordium, ibi miseræ et calamitatis cœpit initium. » Quapropter, pensato consilio, decretum est ut ab insula illa, quæ esset maritimorum prædonum hiatibus exposita, corpora sanctorum in continentem transferrentur. Tunc beatum magni Cuthberti corpus, cum quidam religioso, ut putabant, furto Hiberniam transvehere ambirent, perdidit fructum operæ, dum aut multis diebus ventum operirentur in littore, aut flatu aliquantum concitatiore in altum proveci, statim repellerentur. Quocirca cum honore debito sacrum corpus apud Bulbeford, [al. Buhedford], incertum an episcopatus sedem deposuere juxta amnem Twyda. Jacuit ibi multis annis usque ad adventum Ethelredi regis. Nec tamen interrim in adjutorio provincialium feriabatur, sed per totam Angliam vagabatur miraculis; quorum unum si retulero, non abs re, ut æstimo, fecero, eo insignius quo illud in clarissima persona ostensum totius Angliæ libertatem reduxit, servitutem exiit. Erat rex Elfredus barbarorum infestatione ad hoc redactus inopiæ, ut in insula quadam parvissima, quæ vocatur Adeligei, lateret inglorius. Dixi superius de hac insula in Gestis pontificum Wellensium. Ibi ergo quadam die cum domi soporatus jaceret, dolor enim animi somnum impetraverat, sociis per oram fluminis dispersis, ecce beatus Cuthbertus dormientem alloquitur : « Ego sum Cuthbertus, Lindisfarnensis quondam antistes. Misit me Deus, ut prospera tibi annuntiem. Quia enim Anglia jamdudum peccatorum pœnas enormiter luit, modo tandem indigenarum sanctorum meritis super eam misericordiæ suæ oculo respexit. Tu quoque tam miserabiliter regno extorris, gloriose post paucum tempus in solio reponeris. Atque adeo signum eximium tibi dabo : venient hodie piscatores tui magnam vim grandium piscium corribus evehentes. Quod eo erit mirabilius, quia his diebus, gelante aqua, stagnum asperatum nihil tale sperari permittet. Super hæc gelido rore stillans aer omnium piscantium artem eludit. Verum tu fortunæ secundæ vere compos regaliter feceris, si adjutorem tuum Deum et me ejus nuntium competentem devotione demerueris. » Hæc dicens sanctus regem soporatum sollicitudinibus exiit, matremque prope cubantem ejusdem nuntii lætitia confortavit. Experfecti ambo, unum et idem se somniasse frequenti recursu verborum itera-

bant, cum piscatores ingressi copia innumerabili piscium fidem somnio fecere. Nec multo post ibe regnum et regni gloriam suscepit, ut latius in Gestis diximus. Hingebaldo hi successere : Egbertus, Erdulf, Cuthheard, Milred, Witred, Sexhelin, Aldredus, Alsus, Aldum, Eadmund, qui quantumvis mirabili casu in episcopum creatus est. Electio enim omni præsulum et abbatum tempore Anglorum pœnes clericos et monachos erat. Monachi ad corpus sancti Cuthberti non serviebant, quamvis episcopi consuetudinaliter monachi essent, ad exemplum sanctissimi Patris, qui monachus clericis præfuerat. Defuncto ergo Aldulmo antistite, clerici consederant de rectoris futuri electione consultantes, nec, ut fit in talibus, quidquam certi pro schismate partium defnientes. Tum Eadmundus, quem nullus accensendum putaverat, cunctantibus superveniens, consuetaque usus facia : « Me, inquit, accipite, et episcopum facite. » Illi omnes quasi divinitus accensis spiritibus rapuerunt ex ore ejus verbum, quasi divinum miraculum, stupentemque et dicti pœnitentem, utpote qui mallet lusum pilæ quam usum cuculli, monachum fecerunt, et regi Egelredo [al. Ethelredo], qui tunc regnabat, in episcopum sibi postulaverunt. Omne felici fuit hæc facta prolusio, ut commemorant indigenæ loci : regis enim serenitas, quod petebatur, annuit, et propria divinitas, quod sperabatur, implevit. Sub eo enim præsule maktum in modum Ecclesiæ promovit prosperitas. Corpus sanctum delatum Dunelmum, basilica ibidem a fundamentis consummata, multa præterea, quæ nullo unquam apud cives ævo fallax consumet oblivio. Dunelmum est collis, ab una vallis planitie paulatim et molli clivo turgescens in tumulum, et licet situ edito et prærupto rupium omnem aditum excludat hostium, tamen ibi moderni collibus imposuerunt castellam. Ad radices pedis castelli defluit amnis piscosus, et ut pleraque et omnia pene Northambriæ flumina. Ita enim Isicium in partibus Occidentalibus et aquilonalibus Angliæ superfluit, ut rustici projectis piscibus sues pascant.

Post Eadmundum fuerunt : Edred, Egelwinnus, Egelricus, quorum ultimus sub rege Willielmo rebellionis accusatus, quod turbasset pacem regiam piraticam adorsus, perpetuo exilio Westmonasterium deportatus est. Ibi quantum vixit voluntaria inedia et lacrymarum affluentia præteritos reatus attenuans et diluens, sanctitatis opinionem apud homines concepit. Denique ab iis qui eum viderunt, posteris memoriam tragentibus, hodieque tumulus ejus nec votis nec frequentia petitorum caret.

Superpositus est adhuc viventi Walkerus, qui esset dux pariter provinciæ et episcopus, frenaretque rebellionem gentis gladio, et reformaret mores eloquio. Qui dum id exsequeretur sedulo, indigne preempts occasionem dedit regi ut provinciæ illius provincias [al. reliquias], quæ aliquantulum respiraverant, funditus exterminaret. Causa cædis hæc fuit : præfecerat episcopum, rebus forensibus Gile-

bertum cognatum, interioribus Leobinum clericum, ambo in rebus commissis strenuos, sed effrenes. Tolerabat episcopus eorum immodestiam gratia strenuitatis inductus, et quia eos elevarat, cumulum benignitatis augebat. « Indulget enim natura sibi, placidoque favore assentatur suis ipsa muneribus. » Is Leobinus Liulfum beatissimi Cuthberti ministrum adeo dilectum, ut ipse sanctus coram vigilanti assistens placita imperaret, hunc, inquam, Leobinus per Gilebertum obruncari fecit, livore ictus quod amplioris amicitiae locum apud pontificem pro scientia et æquitate iudiciorum haberet. Percussus nuntio Walkerus parentelæ furenti defuncti legalis placiti iudicium obtulit, protestatus Leobinum suæ suorumque necis auctorem, ubi ventum ad placitum, nullis effera gens rationibus emolliiri potuit, quin in episcopum, referret culpam, quod ambo homicidas post necem Liulfi in curia ejus familiariter diversatos vidissent. Surrectum ergo in clamores et iras, et Gilebertus de ecclesia, in qua cum episcopo assederat, ultro egrediens, ut suo periculo vitam domini mercaretur, impie occisus est. Præsul etiam pro januis prætentum ramum præferens neci datus, fomesque mali Leobinus semiustulatus; quod nisi cremata ecclesia exire nolebat exsilium mille lanceis exceptus est. Prædictum id ab Edgitha regina relicta regis Edwardi. Quæ cum vidisset Walkerium Wintoniæ ad consecrandum duci, cesarie lacteolum, vultu roseum, statura prægrandem, pulchrum, ait: « Hic martyrem habemus, » conjectura videlicet immoderatæ gentis ad præsagiendum inducta. Hunc exitum vitæ tulit Walkerius, vir neque immodestus neque illitteratus, qui canonicos monachili servitio assuetos, quod semper monachum habuissent episcopum, ad usum clericorum redegit.

Successit ei Willielmus ex abbate Sancti Karilefi, qui monachos Dunelino posuit; potens in sæculo et oris volubilitate promptus, maximus [at. maxime vel maximo] sub Willielmo rege juniore: quapropter et amicorum cohorti additus, et Angliæ prælatus, non permansit in gratia. Quippe nullis principis dictis vel factis contra eum existentibus, ab amicitia descivit, in perfidia Odonis Bajocensis et cæterorum se immiscens. Quapropter, victis partibus, ab Anglia fugatus post duos annos indulgentia principis rediit. Episcopatu ergo resumpto sedulo agebat, ut in antiquum resumeretur amorem, spectatoque regis ingenio quocunque ille vergendum putasset, et ipse vergere, unde factum est ut in turbine, qui inter Anselmum et Willielmum surrexit maximas contra archiepiscopum turbas iste signifer exitaret, sperans, ut aiunt, vel allicendam regis gratiam vel se pro Anselmo fore archiepiscopum; sed enim ubique excidit. Nam non multo post orto inter ipsum et regem dissidio ægritudinem apud Glocestriam incurrit, ibi tunc erat curia, et jussus est episcopus exhiberi, ut causam suam defensaret. Cui cum responsum esset infirmitate detineri, quo minus veni-

ret, per vultum de Luca fingit se, inquit. Enimvero ille vera valetudine correptus morti appropinquabat. Cumque consentientes episcopi indicassent ut in ecclesia Dunelmi, quam ipse magnifice inchoaverat, sepeliretur, resumptis viribus hæc verba spiravit: « Non placeat Deo, ut pro me mutetur vel minuatur domini mei sancti Cuthberti reverentia, pro cujus honore nullus unquam antecessorum meorum in ecclesia humatus est; sed in capitulo me positus. » Defunctus ergo Dunelmumque delatus pulchrum suæ industriæ monumentum apud monachos habet, quod et eos congregaverit, et tam libris quam cæteris ornamentis ecclesiam decoraverit, quin et priorem loci hoc insigni extulerit, ut in toto episcopatu decanus et vicedominus esset.

Quod cum Turgotus ab eo prior constitutus severius exsequeretur, ita Ranulphum successorem Willielmi exacerbavit, ut eo ad episcopatum Sancti Andreæ in Scottia translato nullum alium priorem ponendum putaret. Is est Ranulphus quondam regis Willielmi capellanus, ex quo ambiguum genere, lingua et calliditate proventus ad summum, et totius regni procurator effectus. Iste si quando edictum regium processisset, ut nominatum tributum Angliā penderet, duplum adjiciebat, subinde ridente rege ac dicente, solum esse hominem, qui sciret sic agitare ingenium, nec aliorum curaret odium, dummodo conplaceret dominum. Quibus artibus fretus episcopatum Dunelmensem mœruit. Venit ergo Dunelmum et primum quidem tumidius se agebat sanctum verens offendere, qui fertur peccantium severus in primis correptor esse. Sed uno et altero delicto commisso nec vindicato, eo processit, ut reursi quando ad ecclesiam sancti confugeret abstrahere non dubitaret, ausus scelus omnibus retro annis inauditum. In ædificiis autem monachorum novis et translatione beatissimi Cuthberthi nonnullam gloriam nomini suo commertus est. Extulit ergo ejus famam sacri corporis elatio, quod e mausoleo levatum, cunctis volentibus, fecit conspicuum. Tractavit illud æusu felici Radulphus tunc Sagiensis abbas, postea archiepiscopus Cantuariensis, et propalam illibatum protulit, quod quibusdam venisset in dubium, utrum olim vulgatum adhuc de integritate compaginis miraculum duraret, vestes quoque omnes recenti splendore nitentes, calix super pectus ejus, cujus superior pars aurea, inferior, onychina esset, facies tam stricte obvoluta sudario, ut nullo abbas nisi dissociari posset, caput Oswaldi regis, et martyris inter brachia ejus inventum, ossa sanctorum Bedæ et Celwulfi, qui apud Lindisfarnum monachus et sanctus, in singulis saccis lineis reperta. Erat spectaculum ingens in cœmeterio sereno aere, nulla pendente nubium crassitudine, monachis omnibus solemnibus indutis vestibus, longa pompa euntium et redeuntium magnaue constipatio se ingerentium, dum semel visum juvat iterumque iterumque, [at. iterum] videre. Visum ergo ut sancto putatur indignum, quod ita esset expositus ad spectaculum,

pluviaque ingens inopinata oborta omnes intra ecclesiam cœgit. Nec caruit miraculo, quod monachorum vestes tanta inundante procella non solum illæ, sed nec etiam madefactæ. Macte virtute, præsul sanctissime, præclarum omnino miraculum et tuæ sanctitati congruum; qui etiam non multis ante diebus aliud exhibueras. Ad translationem corporis parata erant omnia in nova ecclesia: echorum monachorum, altare, sepulcrum, expectabatur tantum ut materia lignorum, quæ recentem presbyterii teſtudinem sustinebat, leviter deponeretur. Sed non passus es beatissime, sanctum tuorum desiderium

A prolongari, et omnia nocte intempeſta ſubruisti. Quis enim alius tanti facti auctor? Accurrit prior sono excitus, altari et pavimento timens, de lignis cura minor; sed non solum illa de quibus metuebatur, sed et ligna ita servaveras integra, ut fuerant apposita. Merito a monachis tuis timeris, ut nullus rebellionis contra priorem vel in se gravis criminis conscius, pernoctare audeat delicti sine confessione reus. Quapropter te supplex oro, ut mei in bono meminisse digneris, qui tibi se occasio delicti laudem tui: quanquam exilem prætermittere nolui, Domine sancte et merito dilecte Pater.

PROLOGUS LIBRI QUARTI.

hæquales dicto libros, quia non æque affluit nobis ubique dicendorum copia. Et promptum quidem habeo velle sanctos patriæ meæ laudare, sed destituit conantem scire et posse. Nam nec omnes sanctos valeo scire, vel quos remotissime a nobis diſparant plagæ, vel quorum nullæ propter scriptorum desidiam exstarent, quas viderimus, vitæ: nec illos, quos mihi divinitatis munus donavit et vicinia terrarum et scientia litterarum aliquantulum nosse, potest sterile ingenium et exile eloquium dignis informare laudum titulis, æquiparare victoriarum triumphis; sed rursus hoc meditati fides occurrens, dubietatis nebulas diſjicit, securitatem inducit: cum sciam solam hominis bonam voluntatem, si forte fortuna æmula effectuum invideat, æternæ mercedi

B sufficere. Mentior si non angeli bonæ voluntatis pacem annuntiaverint. Militet ergo sanctus, si aliud in me non est, pronæ devotio mentis, serviat ei si potest lingua dicentis, quem sæpe hæcenus servatum, nuper præclaro miraculo, nuper insigni exmerunt periculo. Juxta ergo inceptum iter circumibam in hoc quarto libro pontificatus Merciorum, sicut quarto ordine pervagatus sum olim eorum imperium, id fuit semper pro tempore amplissimum, ideoque in plures episcopatus divisum, animositate præsertim regis Offæ, qui in Licesfeld archiepiscopatum constituit, non auctoritate, sed in coactæ religionis medulla ductus. Hinc igitur propositum exsecuturo cursum tale se offert dicendi auspiciam,

LIBER QUARTUS

DE EPISCOPIS WIGORNENSIBUS

Provincia Merciorum quinque nabet modo episcopatus, olim forsitan plures. Et apud Wigorniam quidem hi fuerunt episcopi:

Boscl, Osteor, Edwinus, Wilfrid, Milred, Weremund, Tither, Ethelred, Denebertus, Herebertus, Alwinus, Henferdth, Ecelin [*al. Ethelin*], Wilfert, Kinewold, Dunstan, Oswald, Aldulf, Wlstanus. Isti tres fuerunt archiepiscopi: Lessius, Bribegus [*al. Britegus*], Livinigus, Alred. Wlstanus in sanctitate nostro sæculo nominatissimus, de quo si se amplior porrexerit sermo, nullum, quæso, tædeat. Wlstanus a puero educatus honeste, inter disciplinatos viros et litterarum curam quanta tunc in Anglia erat, adolevit. Cum vero id ætatis esset, presbyteratum accepit, nec a gradu morum vitii degeneraverit. Non enim, ut tunc et nunc quidam missa cursim inane

C cantata, tota die post hoc gula vel quæstibus inhiabat, sed morosiore cura debitum consummans officium, orationes quotidianas et diurnas adjiciebat, oblationibus fidelium contentus. His vitam tolerabat. Pudoris singularis saluum signaculum post virginitalis vitam cælo exhibuit. Ita adhuc constitutus in sæculo major quolibet æstimabatur monacho, superflui potus expers, esui carniæ indulgebat: quas tamen statim, ut potuit, occasionem rapiebat, sprexit: causa fuerat, quia die certa ad quoddam placitum exire deberet, necessitas rei omni excusationi repudium indixerat. Visum est tamen ut ante missam cantatam inedia consuleret; acceleratur a clientibus, ne impransus abiret dominus, apponitur sacra igni. Astiit altari presbyter et devotione qua solet agit, cum inter secreta missæ, quia erat ecclesia

domui vicina, nidor adustæ carnis nares ejus oplevit. Odor mentem advocavit, ut et voluptatis illecebri caperetur, continuoque reducto animo culpam agnoscens, luctabatur valide ut cogitationem alias averteret; sed cum id frustra esset, iratus sibi juramentum ad sacramenta quæ tangebatur, fecit, nullo se amplius pacto id genus cibi comesturum. Cantata ergo missa, cibo vacuus ad negotium discessit, quod jam tardior hora urgeret causatus, occasio illa effecit, ut arduum penitus secutus exemplum, omni in perpetuum carne et etiam unctiori cibo temperaret, non tamen comedentes rigido suspendens supercilio, nullo se affirmabat, eorum ciborum teneri desiderio, si qua tamen esset caro delectabilis, opinari se, quod alaudæ majorem vescentibus darent voluptatem.

Crescente autem devotione propositi apud Wigorniam monachus factus per omnia officia ad prioratum ascendit. In quo, dum sublimi laude virtutum refulget, tentationem diaboli bonis ejus (credo) invidentis expertus est. Qui cum quadam nocte ante altare orantem, ut luctaretur secum est aggressus. Fortior ille metu provocantem adorsus diris brachiorum nodis elisit, idem secundo et tertio fecit, nisi quod tertia vice suspiciosus, extis incaltescentibus illum pulsus se defecisse pene significavit; sed adfuit clemens divinitas, quæ monstrum insanienſ abegit. Quo in auras evanescente, intellexit Wlstanus diabolum esse, cum ante putasset servientem quemdam fuisse, cujus ille formam induerat. Cujus rei non fallax dabatur indicium, quod quocunque eventu servientem illum videret, statim tremore membra pererrante totus expallesceret. Cætera omni timore vacuus, ut affirmaret se nescire quid esset terror; qui nunquam pro fractura pontis equo descenderit, qui in summitate fabricarum per angustissimos axes securus incesserit, ut de ipso merito dicatur: « Justus ut leo confidit. » Interea, quam superius dixi, causa exorta est, qua Roma veniens Alfredus archiepiscopus consecutus e vestigio cardinalibus Wigorniensis civitati episcopum urgeretur consecrare. Ille consilio deducto in medium cavensque rebus suis in posterum Wlstanum elegit, inefficacem scilicet ratus, cujus simplicitate et sanctimonia rapinas umbraret suas, rapturus de rebus episcopatus, quod liberet. Cardinalium ergo favore Wlstanus approbatus, et examinatus severitate, divinum munus suscepit, pulchroque et venerabili præsigio prognosticon obvenit: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est! Nihil prorsus verius, nec enim bonum in eo simulatæ sanctitatis, nec si secus quid, callidæ fraudulentæ fuit. Sed nec Aldredus ita segnem (ut putabat) persensit. Siquidem majorem partem rerum, quas indebite detinebat, blanditiis ab eo subripuit, tenuitatem suam illi ex tempore allegans. Ita officium injunctum magis insito virtutum amore quam litteratura fretus exercebat. Quanquam non ita hebes in litteris (ut putabatur) fuerit, qui cætera negotia sciret, præter fabulas

A poetarum et tortiles syllogismos dialecticorum, quæ nec nosset, nec nosse dignaretur. Cæterum probe doctus posse sermonem quamlibet elegantem ex temporaliter facere, auditorum lacrymas, gaudia cœli, et pœnas inferni proponendo artifex movere, persuadere dictionem quam vellet, dum quadraret vita doctrinæ, nec aliter viveret, quam vivendum doceret. Ideoque suggererat ei Deus eloquium, quod esset et laudum ejus incremento et auditoribus proficuo. Cibi et potus, ut ante dixi, erat abstinens, quamvis in aula ejus, pro more Anglorum, totis post prandium biberetur horis; cum quibus ipse assidens psalmos ruminabat, ordine tamen suo se bibere simulabat. Hauriebant alii spumantes pateras; ipse vasculum minutissimum tonens, eos ad hilaritatem invitabat, magis consuetudini patriæ, quam judicio satisfaciens animi. Nam et consuetudines Northmannorum non omittebat, pompam militum secum ducens, qui stipendiis annuis quotidianisque cibis immane quantum populabantur. Circa religiones, talem accepimus: quotidie missam cantans, addebat Psalterium, omniumque sanctorum memorias, quorum toto anno singula solemnia succedunt, singulis in septem divisas, per septem non omittebat horas. Quotiescunque Wigornia esset, missam majorem impiger cantabat, dicens id se rependere septimanarii officio, quo ipse pro episcopatu absolvi nollet, collationem quoque frequenter interebat, iensque cum cæteris in Ecclesiam, facta confessione redditaque benedictione in triclinium se recipiebat. Equo quocunque vadens Psalterium frequentabat, orationales versus, qui occurrebant, ad fastidium concantantis crebro repetens. Nullius unquam personæ contuitu, nec etiam in curia regis positus, et ad mensam ejus assidens, benedictiones, quas Angli super potum faciebant, omisit. Si quando eum necessitas ad comitatum urgebat, omnium primo maledictionem pravis, benedictionem rectis imprecabatur arbitris. Tum considens si divinum quid eventilaretur, vigilantem intendebat mentis aciem; si sæculare, quod crebrius erat, fastidio segnis obdormiscebat, licet si quis contra eum dicendum putasset, non eum obtuse scientiæ esse in respondendo intelligeret. Venerat ad eum fama religionis accitus presbyter vocabulo Egelricus; cujus exemplo scintillante multum in se sanctitatis fomitem rapuerat. Erat enim ille orationibus continuis etiam inter turbas ad miraculum videntium deditus, ut qui quotidie Psalterium cum orationibus, non minoris numeri, evolverat post missam; adeo in corripiendo acer, ut etiam episcopum ipsum, si quando, ut fit in loquendo, esset remissior, statim vel argueret verbis, vel reverberaret oculis. Nam antistes suorum a recto transgressiones alumnorum corripiebat, sed sæpius quatenus honestas sineret, tolerabat; in divino segnitatem obsequio nullo modo patiens, si quis ministrorum vel temerentia, vel somnolentia victus, matutinis non adfuisset, acri ferulæ ictu in illum ulcisci. Postremo personas honestiores per se excitando ipso matutinas

eis cantare. Indifferenter vilioribus utebatur vestibus, A magis agnitis quam alterius generis pellibus frigus depellens. Si vero ei diceretur, ut saltem cattinas pelles amiciret, jocosa comitate respondebat: « Crede mihi, nam hic mos jurandi episcopo inoleverat, nunquam audivi cantari catus Dei, sed Agnus Dei, ideoque non catto, sed agno volo calefieri, » ita Dei timor mentem ejus insederat, ut quod alii torquebant in pompam, ipse in compunctionis transferret materiam. Cum Ecclesie majoris opus, quod ipse a fundamentis inceptor, ad hoc incrementi processisset, ut jam monachi migrarent in illam, jussum est veterem ecclesiam, quam et beatus Oswaldus fecerat, detegi et subruere. Ad hoc spectaculum stans sub divo Wlstanus, lacrymas tenere nequivit. Super quo modeste a familiaribus redargutus, qui gaudere potius deberet, quod se superstite tantus Ecclesie honor accessit, ut amplius monachorum numerus ampliora exigeret habitacula, respondit: « Ego longe aliter intelligo, quod nos miseri sanctorum opera destruimus, ut nobis laudem comparemus. Non noverat illa infelicitum virorum ætas pompaticas aedes construere, sed sub qualicumque tecto se ipsos Deo immolare, subjectosque ad exemplum attrahere: nos econtra nitimur, ut animarum negligentes curam, accumulemus lapides. » Dixit plura in hunc modum, allegationibus suis occurrentes sententias infirmans.

Nunc quod miraculorum expertus non fuerit, sermo subjiciet; nam de moribus ejus dicta hunc modum tenebunt. In cujusdam ecclesie dedicatione sermonem fecerat ad populum, in quo multa de cæteris plura de pace dixerat: quo commoti nonnulli, qui digladiabili dissidebant odio, offensas utrinque donavere. Unus erat, qui nullis admonitionibus, nullis suadelis adduci potuit, ut fratris necem indulgeret inimico huic adducto in medium, et post multum sermonem pertinacissime recusanti, eadem quæ referam verba dixit episcopus: « Dominus dixit in Evangelio: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur* (Matth. v); constat ergo quod si pacifici sunt beati, et filii Dei, discordantes sunt miseri et filii diaboli. Illi igitur, cujus filius es, te commendo, et trade te Satanae ad interitum carnis, juxta præceptum Apostoli: *Ut spiritus saluus sit in die Domini* (I Cor. v). » Vix sanctus sermonem expleverat, cum miser ille mancipium hostile factus, coram omni plebe dentibus stridere, spumas jacere, crinem rotare cecepit; postremo in terram elisus volutabatur furens. Exoratus Wlstanus ut misereretur, distulit; sed pressus tandem et victus lacrymis, jubet inimico ut abeat: ille discedit eadem facilitate qua venerat reductus in mentem homo, conventusque, ut delicti gratiam cederet, mira pacem negavit imprudentiam; iterum ergo vexari, iterumque sumari jussus inficiari perstitit. Tertio jam cum totus membris labefactatus ex concussionem demonis plene singultiret animam, pacem iniit perpetuo post hoc usque ad mortem integer et involuntis. »

Sub seniore Willielmo inelamatum est in Wlstanum a Lanfranco de litterarum incertitia: a Thoma Eboracensi archiepiscopo, quod subjici deberet ex antiquo jure, utrisque objectionibus cum in concilio respondere juberetur, egressus est ut strictiore consilio responsum comeret suum. Tum monachorum, qui cum eo erant, animis ad summum negotium attonitis, illesubintulit: « Crede mihi, adhuc non cantavimus Nonam: cantemus ergo, sociis refectibus, ut prius propter quæ venerant expedirent, quod satis superque sufficeret cantibus tempus; regem et proceres, si hoc audierat, risui se haberi non immerito credituros; prius, crede mihi, facimus Dei servitium, et post agitabimus hominum litigium. » Hora igitur cantata, nulla excogitata falsi tergiversatione, nullo commentato veri splendore aulam concilii pergebat ingredi: suis eum retinere tentantibus persuaderi non potuit: quin potius timentibus causæ, pro certo, ait: « Noveritis *visibiliter* me hic videre beatos archiepiscopos Dunstanum et Oswaldum, qui hodie me suis precibus tuentes falsiloquorum acumen hebetabant. » Ita data benedictione monacho minimæ facundie viro, sed Normannie lingue sciolo, rem obtinuit, ut qui diocesis antea putabatur indignus regimine, ab archiepiscopo Eboraci suppliciter rogaretur, ut suas dignaretur iustrare, quo ipse pro timore hostium vel sermonis ignorantia cavebat accedere. Nec solum hoc, sed et villas reliquas episcopatus, quas Aldredus archiepiscopus retinuerat, recuperavit ad unam, cum Lanfrancus archiepiscopus constanter assisteret causæ, *urgens* videlicet æmulum primatus et potentie.

Sub Willielmo juniore Rogerius comes de monte Gomerico perfidiam contra principem meditatus, cum ejusdem factionis complicitibus arma movebat infestus: jamque a Scrobesberia usque ad Wigorniensem coloniam omnibus vastatis urbem ipsam appropinquabat, cum milites regii, qui prætendebant, periculum exponunt episcopo. Is malefactionis fulmen jaculatus in perfidos, qui domino suo fidem non servarent, jubet milites properare, Dei ecclesie injurias ulturos. Mirum quis dixerit, quod subjiciam, sed auctoritati veracium narratorum credendum, quidam enim adversariorum regis conspectis timore inertes perculti, quidam et cæcæ victoriam plenam et qualem sperare nequibant, oppidanis cessere; multi enim a paucis fugati, pars cæsi, pars saucii abducti. Quid quod prophetia non caruit? Aldwinus erat quidam ab eo factus monachus, sicque in vastissimo illo saltu, quod Malvernum vocatur eremiticam vitam cum Guidone socio exercebat. Guidoni post longos agones compendiosius ad gloriam visum, ut Hierosolymam iret, ubi labore itinerario vel Domini sepulcrum videret, vel feliciter manu Sarracenorum mortem anticiparet. Aldwinus eidem sententiæ inductus consilium tamen cum patre Wlstanus quæsit: dissuasit pontifex, et ardentem refrigeravit dicens: « Noti sodas Aldwinæ, quoquam ire, sed in loco mane: crede mihi, mira-

reris si scires quod sclo, quantum in illo loco per te Deus operaturus est. » Discessit, hoc audito, monachus, firmoque jam durabat in proposito, levabatque spe prophetiæ omne genus ærumnæ. Nec multo post vaticinium properavit impleri, veniebantque ad Alwinum alter post unum, tertius post alterum, et ita usque ad tricenarium numerum; affluebatque eis in primis victualium copia, vicinis beatos se judicantibus, qui aliquid Dei famulis impertirentur, quod vero eis deerat, fide supplebant, dum parvi facerent, si carerent carnali cibo, qui spirituali pinguescebant gaudio.

Sewlfus quidam negociator ad eum quotannis venire consueverat, ut ejus consilio morbis mederetur animæ. Cui semel post absolutionem factam dixit: « Sæpe peccata, quæ confessus es reiteras, quia, ut dicitur, « Opportunitas latronem facit. » Quare consulo, ut monachus fias; quod si feceris, horum peccatorum opportunitate carebis. » Cum retulisset ille, non se monachum pro rigore propositi fieri posse, substomachatus episcopus: « Vade, inquit; monachus fies velis nolis, sed cum vitiorum utensilia in te senuerint. » Quod nos postea vidimus, quia in nostro monasterio, jam senectute fractus morbo ammonente conversus est. Sed licet multoties penituerit, quotiescunque tamen dictum episcopi aliquis præsentasset ei, revocabat impetum, remolliebat animum.

Nicolaus specialis ejus alumnus, qui postea Wigorniensis Ecclesiæ prior fuit, pedibus ejus assidebat. Episcopus interim effusus in lætitiâ, blanda manu caput juvenis palpavit, crinibus defluentibus in proprio calvitii vicinum, « et puto, inquit, calvus fies. » At ephæbus, qui jam in adolescentia se illa parte senescere doleret, questus fata capillorum cadentium, « quare, inquit, non eos tenes? » Contra episcopus renidens crede, « mihi, ait, nunquam quantum vixero, qui residui sunt deficient. » Factum est, quod dixerat. Sed eadem hebdomada qua vitæ huic renuntiavit, ita omnes, quo nescio, evanescere ut nudam cutim relinquerent. Suam mortem non occultis indiciiis manifestavit sæpe quidem, sed hic apertius. Allato sibi nuntio de sororis excessu, quam unicam habebat, respondit, « modo aratrum ad meum pervenit sulcum, sequeturque frater sororem, non multis post diebus. » Decubuit ergo febribus jam dimidium annum obitus, exercebaturque ad cœlestis vitæ introitum. Magnanimiter ille ferebat incommodum, et suos ante se lacrymantes, et tyrannidem futuri pontificis metuentes consolabatur dicens: « Cessent gemitus, vacent fletus, non est enim ista vitæ amissio, sed vitæ commutatio, neque unquam vobis deero, sed quanto lutea compage soluta Deo fuero præsentior, tanto ero in auxiliando celerior; me impetrante, accedet vobis prosperitas, me propulsante, discedet adversitas. » Felix lingua, quæ de abundantanti penu conscientiæ, tam secunda verba in hominum aures auderet effundere. Alii suspiriis et singultibus agunt, ut pro se oretur, ille pro aliis se

oraturum pollicebatur. Quid istud est miraculi? An nullius peccati conscius erat? Imo loquebatur sancta simplicitas, simplicitas nescia de Dei diffidere misericordia. Sublatus ergo præsentibus magno laicorum et monachorum ejulatu, delatus in ecclesiam triduo super terram detentus est. Nam ipsa species et forma exanimis corporis videbatur gratiam viventis pontificis prætere, mulcebatque oculos leniebatque dolorem. Jacebatque in libitina corpus ante altare pontificalibus insignibus ornatum, carens operimento, popillique undique confluentes, datis oblationibus, et adorato corpore, recedebant cum mœrore. Quarto die terræ delatum a Roberto Herefordensi episcopo, sancta illi jam pridem familiaritate conjuncto. Jacet inter duas pyramides, arcu lapideo pulchre supervoluto; lignum in superiori prominens, quod casses ferreos, quos vocant araneas, infixos habet. Hæc eo dixerim, quia miraculo subjiendo materia cohæret. Post non paucos annos ejus decessus, ignis ab urbe per incuriam veniens, ecclesiæ tectum omnino consumpsit, plumbo liquefacto, asseres regnante incendio in carbonem mutati, trabes perinde grandes ut integræ arbores ambustæ deciderunt ab eorum. Quod ignem intra Ecclesiam effugere potuit, tantæ molis ruina dissiluit et crepuit. « Sepulcrum inter hoc sancti non solum a furore flammæ immune, sed nec fuligine tinctum, nec favilla opertum fuit. Et ut augeretur miraculum, natta qua accubitare solebant orantes ante mausoleum, incolumis reperta, lignum et quod superne prominere dixi, quantum extra lapides exstabat, inventum integrum, quod petra incluserat ipsa corrupta in cineres solutum. » Et hoc miraculum non primum, sed aliis celebratius, quia publicum. Quis enim illa quotidiana enumeret, quæ in domesticis necessitatibus homines sentiunt, dum nullus cum fide affusus ad tumulum exorsus redeat votorum. Superant illa cujuscunque facundissimi facultatem eloqui, quæ nec colligi numero, nec queunt excipi scripto. Et profecto, si facilitas antiquorum hominum adjuvaret, jam dudum elatus in altum sanctus prædicaretur. Sed nostrorum incredulitas, quæ se cautelæ umbraculo exornat, non ult miraculis fidem adhibere, etsi conspiciat oculo, etsi palpet digito. Ego me reum silentii timui fore, si certis auctoribus cognita taciturnitati addicerem, et notitiam studiosorum fraudarem, qui enim mihi assumam, ut inertes quique legant vel pro amore sancti vel nostra, qui sancta fastidiunt Evangelia?

Wlstanus successit Samson canonicus Bajocensis; non parvæ litteraturæ vir, nec contemnendæ facundia. Antiquorum homo morum: ipse liberaliter vesci, et aliis dapsiliter largiri. Innoxius ad monachos, nisi quod eis Westberiam abstulit, ubi Wlstanus monachos posuerat, et privilegio sanctitatis suæ muniverat. Illud Samson dirupit, nec multis post annis in eadem villa, qua culpam commiserat, excessit.

Post ejus mortem, qui dono Willielmi junctis

episcopi acceperat, data est eadem sedes ab Henrico A rege Thiulfo Bajocensi æque canonico, qui antecessori suo non absimilis moribus, eodem rege regnante diem clausit. Sepulti sunt ambo in navi ecclesiæ ante crucifixum.

Præsulatus tunc a rege datus est Simoni, capellano reginæ Adelidæ, quæ post prioris uxoris mortem Henrico nupserat. Simon igitur affabilitate et morum dulcedine, munificentiaque quoad res episcopatus angustæ pati possent, insignis habetur.

Post eum successit Alfredus, capellanus regis Henrici Junioris. Diocesis Wigorniensis pagos habet: Gloucestresem, Wigorniensem, Warwicensem dimidium. Gloucestria est civitas super flumine Sabrina posita, putaturque a Claudio nominata, qui secundus Romanorum imperator post Julium Cæsarem Britanniam adiit. Denique Britannie vocabatur Airchal. Meminit quoque Seneca in lib. De morte Claudii, « barbarus in Britannia eum pro Deo colere, et in honorem ipsius civitatem ædificare. » Ab ea civitate tota regio vallis Gloucestrensis vocatur. Terra omnis frugum opima, fructuum ferax hic et sola naturæ gratia, illic culturæ solertia, ut quamvis lædiosum per socordiam provocet ad laboris illecebram: ubi centuplicato fenore responsura sit copia, cernas tramites publicos vestitos pomiferis arboribus non insitiva manus industria, sed ipsius solius

humili natura. Ipsa se terra sponte subrigit in fructus, cosque sapore et specie cæteris plurimum præstantes, quorum plures ante annum marcescere neciunt, ut omnes usque ad novos successores præsent officium. Regio plus quam aliæ Angliæ provinciæ vinearum frequentia densior, proventu uberior, sapore jucundior. Vina enim ipsa bibentium ora tristi non torquent acedine, quippe quæ parum debeat Gallicis dulcedine, villæ innumerabiles, abbatiæ præstantes, vici frequentes, quibus omnibus accessu ad gloriam, fluvius Sabrina, quo nullus in hac terra alveo latior, gurgite rapacior, arte piscosior. In eo quotidianus aquarum furor, quod utrum voraginem vel vertiginem undarum dicam nescio, fundo ab imo verrens arenas et conglobans in cumulum cum impetu venit, nec ultra quam ad pontem pertendi, nonnunquam etiam ripas transcendit, et magis in parte terræ circuita victor regreditur. Infelix avis si quam a latere attigerit! nautæ ceræ gnari cum vident illam Digram (sic enim Angliæ vocant) venire, navem obvertunt, et per medium secantes violentiam ejus elidunt. In eadem valle est vicus celeberrimus Bristow nomine, in quo est navium portas ab Hibernia et Noregia, et cæteris transmarinis terris venientium receptaculum, ne scilicet genitalibus divitiis tum fortunata regio, peregrinarum opum fraudaretur commercio.

DE MONASTERIIS.

Est ergo in ipsa civitate Gloucestræ Sancti Petri C monasterium, quod ibi Aldredum archiepiscopum incœpisse non semel dixi. Paucos ibi et non plus quam tres monachos invenit abbas Serlo a rege Willielmo seniore donum exile adeptus. Sed quantum Dei gratia cum illius conspirans industria locum extulerit, illum quis congrua explicet facundia? Nota est Gloucestrensis religionis discretio, quam infirmus possit suscipere [al. suspicere], nec validus possit contemnere. Hoc illis signifer intulit Serlo, ut: « Ne quid nimis, » quamvis ut erat bonis humilis, ita minax superbis et terribilis. Contra fremunt de sancto Oswaldo canonici, quod terras quæ suæ deberent famulari ecclesiæ Thomas archiepiscopus monachis dederit. In eadem enim urbe tempore regis Elfredi filia ejus Elsteda cum conjugis suo Eithredo monasterium ædificaverant, nulla parcimonia sumptuum, nulla inopia victualium, illucque ex Bardanio reliquias Oswaldi regis transtulerant, quod omnis Mercia pareret imperio. Floruit id cœnobium ad tempus Danorum, fuitque affinitate arctissima nostro, id est Malmesberienſi conjunctum, sicut in archivis utriusque reperitur ecclesiæ. Sed monachis vi hostilitatis dilapsis, dum archiepiscopus Eboracensis occasione Wigorniensis episcopatus monasterium illud habuisset, canonicos recepit, præcipuamque ibi Turstanus archiepiscopus exhibuit diligentiam, et in scrinio sancti renovando, et

in ecclesia dilatanda, ubi cum veteribus fundamētis deturbatis nova jacerentur, inventa sunt amborum conjugum in porticu australi sepulera, et corpora antiquam reverentiam prætendentia. De beatissimo sane Oswaldo in libro Gestorum regum plura dixi; dubium mihi esse pronuntians, utrum brachia apud Bebenburch servarentur, sicut Bedam dixisse memineram. Verumtamen, quid de his postea cognitioni meæ accesserit, cum ad locum venero, non tacebo. In eodem pago est Winchelumbense monasterium, quod Kenulfus rex Merciorum construxit, ingenti, et temporibus nostris incredibili munificentia, fecitque dedicari ecclesiam a xiii episcopis, quorum princeps Wilfridus Cantuarie archiepiscopus. Ibi in illa dedicationis pompa in decem ducum conventu manumisit ad altare regem Cantuaritarum, quem nuper belli jure ceperat captivum. Ibi præter illa xenia, quæ magnates susceperant, inæstimabilis scilicet numeri et pretii, erogavit omnibus, qui agros non habebant, libram argenti, presbyteris marcam auri, monachis solidum unum, præterea toti populo plura. Hoc monasterium, ut semper mortalia labuntur in decursum, cum tempore regis Edgari solo fere nomine staret, per beatum Oswaldum archiepiscopum nonnihil resuscitatum est. Factus ibi Germanus abbas, quem de Floriaci secum adduxerat, magno adjuvamento fuit et religioni et restorationi Ecclesiæ. Ibi requiescit

pater Kenulfus cum filio Kenelmo, quem genitor septennem Quendridæ sorori reliquerat alendum. Sed illa falso cupiditati suæ regnum pollicita, fraterculum tollendum e medio satelliti, qui alumnus erat, commendavit. Is insontem quasi venatum ducens, inter fruticeta obtruncatum occuluit. Et mirum dictu, quod fraus tam celate in Anglia commissa Romæ divinitus innotuit; siquidem membrana super altare Sancti Petri columba superne ferente delapsa, necis et sepulturæ loci per ordinem index fuit. Quæ quod elementis Anglicis erat conscripta, a Romanis et aliarum gentium hominibus, qui aderant, frustra legi tentata. Sed salubriter et in tempore astitit Anglus, et latialiter linguæ involucrum evolvens, effecit ut apostolici epistola regibus Angli compatriotam martyrem indicaret. Quocirca frequenti cœtu pueruli corpus lavatum, vehebatur Wincelcumbam. Ita clericorum vocali cantu, et laicorum alacri plausu parricida femina commota, e fenestra cœnaculi, in quo stabat, caput extulit, et forte psalmum cantabat: *Deus laudem meam (Psal. cviii)*. Quem a fine nescio quo præstigio retrogradum ducens, nitebatur lætitiarum cantantium infirmare. Tum vero vi divina lumina veneficæ cavis orbibus evulsa cuore versum polluerunt: *Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum, et qui loquuntur mala adversus animam meam (ibid.)*. Cruoris signa exstant hodie immanitatem muliercula, et Dei ultionem spirantia.

Est et monasterium Theokesbericæ, quod noviter Robertus filius Hamonis favore suo prorexit, nec facile memoratu, quantum exaltavit, ubi et ædificiorum decor, et monachorum charitas adventantium rapit oculos et allicit animos. Fuerat illud primitus apud Craneburnam; sed abbatibus Giraldi provisione, provicini fluminis opportunitate, et Dominicarum terrarum contiguo, Theokesberiam aptius locari visum. Simul et videbatur voluntati religiosæ nomen applaudere, quod Theokesberia dicatur quasi Theotocosberia, id est Dei genitricis curia, vocabulo ex Græco et Anglico composito. Inevitabili nostris temporibus in eadem provincia Malvernense monasterium, quod mihi per antiphrasin videtur sortitum esse vocabulum. Non enim ibi male, sed bene et pulcherrime religio vernat, ubi ad immortalæ spem commemoro, dum mortalium rerum penuria monachos trahit et animat. Habet etiam Wigorniensis provincia abbatiam Eveshamensem, Perscorensem. Eveshamum fundavit beatus Egwinus episcopus, de quo quid miraculi sit, quod Beda tacuerit, nondum per me potui advertere vel per alios addiscere, præsertim quod cum Kenredo rege Merciorum et Ossa rege Orientalium Anglorum Romam iverit, quorum protectionem historicus non siluit. Verumtamen quæcunque res hanc taciturnitatem imperaverit, con-

stat eum tertium Wigornienstem præsulæm fuisse, locum illum, quo nunc cœnobium visitur, peculiari-ter amasse, incultum antea et spinetis horridum, sed ecclesiolam ab antiquo habentem, ex opere forsitan Britannorum. Eo loci vir sanctissimus, dum solitudine invitante frequentaret excubias, Dei genitricis visione et allocutione mulceri meruit, plane et absque scrupulo præcipientis, ut ibidem sibi fundaret cœnobium futurum sibi gratiosum, illi negotiosum. Institit ille jussis, et complens opus, apostolicis et regis privilegiis corroboravit. Quid illud? credendumne putatur, quod tradit antiquitas? peccatorum juvenilium quondam conscium, pedes compedibus irretiisse, clavibus compedum in amnem jactatis palam dixisse, tunc se demum de peccatis securum futurum, cum compedes vel divinitus, vel ipsis reserarentur clavibus, ita Romam profectum prospereque reversum. Jam vero in illo mari, quæ a Gallico continenti Angliam navigio transmittitur, cum navigaret, immanem piscem saltu pappim, quæ pontifex vehebatur, ingressum certatimque adniventibus nautis retentum. In ejus exenterati fœcore clavem repertam, seræque compedum appositam, sancto soluto securitatis plurimum donasse. Nominatissimus profecto Pater est, et petentibus exorabilis, si credulitas rogantium non titubaverit. Implebis et tu laude tua hujus paginulæ partem, qui cœnobium idem illustras, Felix puer Wolstane filii Wimundi, filii Wicclafii, regis Merciorum, et Ethelstædæ filicæ Celwlfii, qui fuit patruus Kenelmi. Te, inquam, non tacelo, quem Berferthus cognatus nefarie interemit. Norintque posteri, si qui hac cognitione dignas litteras putaverint, nihil in sæculo indole tua gloriosius, quæ irritatus lauro te morti dederit, nihil in Deo puritate tua innocentiis, quæ invitatus internus arbiter te glorificaverit. Nam cœlo dimissa columna lucifera, densæque noctis dirumpens pallia, profundæ cavæ scelus detexit, carnificis nequitiam arguit. Quapropter venerandæ reliquiæ levatæ parentum obsequio, Rapedune locatæ sunt, tunc temporis famoso monasterio: nunc est villa comitis Cestrensis, cujus gloria pro situ vetustatis exoleta. Nunc Evestamam, ut dixi, inhabitas, dignus qui faventium votis serenus indulgeas. Perscore fundavit et perfecit cœnobium tempore regis Edgari Egelwardus dux Dorsæntensis nimine parcus animo, sed effuso in largitatem studio. Verum et illud, ut cætera, quanto succubuerit detrimento miserabile, plus sui medietate diminutum. Partem divitum occupavit ambitio, partem sepelivit oblivio, majusculam proportionem reges Edwardus et Willielmus contulere Westmonasterio. Habentur hic aliquanta felicitis Edburgæ ossa, celebranturque instanti reverentia, quod ibi frequentiori quam alias miraculorum meruit gloria.

DE EPISCOPIS HEREFORDENSIBUS.

Trans Sabinam pene collimitatur Wallensibus civitas Hereford, non grandis, quæ tamen fossatorum præruptorum ruinis ostendat se aliquid magnum fuisse. Hujus a principio hi fuerunt episcopi: Putta, Tirtel, Tortere, Walstoch, Cuthbert, postea Cantuariensis archiepiscopus. Cujus eximiam in rebus ecclesiasticis diligentiam, cum in archiepiscoporum rebus sermo versaretur, edisseruit; sed et versus isti nuper mihi visi antiquitatem viri quantumcunque antecessores suos honorificaverit insinuabunt, et si quid ab eis ad ornatum domus Dei ceptum, ipse suo studio perfecerit.

*Hæc veneranda crucis Christi veneranda sacratæ
Cæperat antiates venerandus nomine Walstod
Argenti atque auri fabricare monilibus amplis.
Sed quia cuncta cadunt mortalita tempore certo,
Ipse opere in medio moriens, e carne recessit.
Ast ego successor præfati præsulis, ipse
Pontificis tribuente Deo qui munere fungor,
Quique gero certum Cuthbert de luce vocamen,
Omnia impleri, quod cæperat ordine pulchro.*

Item super sepulcrum antecessorum.
*Qui quondam exstiterant famosi, atque per orbem,
Corpora sena tenet hominum, hic marmor obumbrans.
Tumbaque mirifico præsens fabricata decore
Desuper ex alto cohibet cum culmine tecta
Hos ego Cuthbertus sacri successor honoris
Inclusi titulis, exornavique sepulchris:
Pontifices ex his ternos sancta insula cinxit,
Nomina sunt quorum Walstodus, Tortere, Tirtel.
Regulus est quartus Milfrith cum conjuge pulchra
Quinburga, exstitit e senis hæc ordine quinta.
Sextus præterea est Oselini filius Offrih.*

Post Cuthbertum, Podda, Ecça, Cedda, Altbertus, Esne [al. Eln], Celmundus, Utel, Wiscard, Benna, Edulf, Cutulf, Mucel [al. Mutel], Deortaf, Cuemund, Edgar, Tidhelm, Wilfelm, Alfricus, Athulfus, Ethelstan, Leovegar. Hunc tempore regis Edwardi Grifin rex Walensium urbe cremata expulit sede et vita.

Walterus successit, qui a Nicolao papa Romæ sacratus, pertendit ad quantum annum Willielmi regis, et cum indecoro exitu, nisi fama mentitur, decessit. Erat in villa muliercula, quam nescio quo infortunio ex occurso visam, multo arsit tempore. Ignorabat illa flammam pontificis; et si sciret, contemneret: « Inter a sæpe cogitans pontifex quod nihil est miserius quam senex amans, » luclabatur pro ætatis et gradus reverentia morbum depellere. Probeque jam convalescerat, et victus furor terga dederat, cum ex occasione quam diaboli fraus administravit, intra cubiculum illam accersit. Subjecerat causam [al. suberat causa], ut cubiculariis vestes incideret, dicebatur enim officii perita. Illa ingressa, et operi propter quod venerat intenta, clientes secretorum consoci agmine facto discedunt. Tum ne multis morer, episcopo post obscena dicta vim inferre paranti femina forcipibus, quas tenebat, inguina suffodit. Rumor criminis et ultionis totam pervagatus Angliam, regis quoque aures attingit. Ille dignitate regia credulitatem dissimulans, ne vel cæteri disseminarent, gravissimo coercuit edicto.

A Non multo post accepit sedem illam Robertus Lotharingus, qui ibi ecclesiam tereti ædificavit schemate, Aquensem basilicam pro modio imitatus: omnium liberalium artium peritissimus, abacum præcipue, et lunarem compositum et cælestium astrorum cursum rimatus. Erat tunc temporis monachus Marianus [al. Marinianus] apud Magontiam inclusus, qui longo solitudinis otio chronographos scrutatus dissonantiam cyclorum Dionysii contra evangelicam veritatem, vel primus vel solus animadvertit. Itaque ab initio sæculi annos singulos recensens, xxii qui circulo deerant, superaddidit, magnam et diffusissimam chronicam facere adorsus. Eum librum Robertus miratus unice, æmulatus mirifice Angliæ invehendum curavit. Denique captus B Mariani ingenio quidquid ille largius dixerat, in arcum contrahens defloravit. Adeo splendide, ut magis valere videatur defloratio, quam ingentis illius voluminis diffusio. Præ cæteris contemporaneis episcopis sanctissimi Wlstanii familiaritati deditus erat, quem et vicinitate præsulatus attingebat. Remotis ergo sæpissime forensibus negotiis domesticum illi contubernium præstabat, delectatus vitæ illius puritate, et innocentia, quem quamvis ante se extulerit, non tamen socialis amoris viculum mors illius prolongata corrumpit. Decumbebat Wlstanus Wigorniz, beato jam proximus fini: Robertus in curia invitus duntaxat regalia placita transigens, astitit ipsi in visu dicens omnino intelligibiliter: « Si me vis videre vivum, festina venire Wigorniam, antequam obeam. » Quo viso petita, a rege licentia, venire festinabat concitus, nulli quieti sive die vel nocte indulgens. Metus enim pius præsagium, quod res firmavit, infuderat, ne non superstitem inveniret. Longiuscule enim fuerat curia. Et jam in mansione proxima Wirgoniz somno deditus, iterato videt Wulstanum dicentem: Nihil minus quam pius amor poscit, fecisti; sed frustratus es desiderio tuo. Jam enim migravi, tu modo, amice sodalis, vitæ tuæ consule, provide saluti, quia non longas moras post me facies in hac luce, et ne phantastica visione te credas illudi, signum accipe: Postquam cras corpus, quod jam triduo tuum sustinet adventum, terræ mandaveris, dabitur tibi xenium ex parte mea, quod meum esse cognosces. Ita pontifex expergefactus viam peregit, Wigorniam venit, officium sepulturæ implevit, re omnibus relata. Jamque valedicto monachis meditabatur discedere, calciatumque calcariibus equis operiebatur, cum prior loci genibus ejus reverenter affusus prætendit xenium dicens: « Accipite [al. accipe] domine, si vobis placet, amatoris vestri cappam agnitis pellibus insultam, qua indutus æquitare solebat; quæ et longum vestrum testetur amorem et sanctitatis Domini nostri mereantur protectionem. » Hoc ille audito et munere recognito impalluit, gelidusque cucurrit per ossa tremere; sta-

timque dilata profectione, concionem monachorum accivit in capitulum, lacrymis et suspiriis quantum res exigebat, referens quanta veritate somnium et factum quadrassent. Itaque omnibus sua morte commendata discessit de admonitione quidem lætus, sed semper sancto timore sollicitus. Januario mediante Wlstanus transiit, nec Robertus Junium transcendit.

Girardo successori ejus in Eboracum translato.

Substitutus jussus est a rege quidam Rogerius Lardarius. Sed is nullo pontificali munere suscepto infra octo dies electionis apud Londoniam, ubi tunc erat curia, defunctus est: Mandato ante archiepiscopo Anselmo (Deus bone quam mira ineptia!) ut se in episcopum consecraret antequam moreretur, coque anxie et instantissime postulato, quam hominis fatuitatem nullo relato responso sanctus antistes solius modestia risus infirmavit.

Tunc statim electus est Rainaldus reginæ cancellarius, ut mortui locum teneret. Qui secundum morem, quem rex legitimum tunc arbitraretur, per principem annulo et baculo investitus, ubi benedicere illum et cæteros sic investitos, archiepiscopo recusante, perperam se fecisse intellexisset, ultro nec rogatus, nec jussus retulit annulum et baculum regi. Quo circa amicitia regalis extorris curia quoque arceri jussus est. Tacite id ille et patienter tulit, donec dulciori aura cor regium serenante, legitime introductus et honorifice consecratus est. Mansit in episcopatu magna modestia, tum virtutibus cæteris, tum compunctione timoris Dei ubique et maxime inter missarum agenda læcrymis irriguus, nullius mali opinione infamis, nisi quod minus quam decebat, et citra facultatem suam esse dapsilis dicebatur.

Decessit post paucos annos vitio podagræ, accepitque successorem Gaufredum cognomento de Diva non plus quinque annis, vulgatissimo jam per ora hominum infortunio, ut non diu quisquam episcopus apud Pereford supersit. Bonus quidem et ille continentissimusque indifferenter cibus et vestibus, quæ minori pretio taxarentur, utens, agriculturæ

studens, terras episcopatus, quæ ante exactionibus vectigalium multum læsæ fuerant, reparavit et provexit. Quare et farre et cæteris, quæ victum ministrant, sufficiens paulo tenacioris animi ad pauperes fuit, lacerandam ergo famam suam merito præbuit, quod nulla misericordia erga egentes motus magnam copiam victualium nulli hæredi reliquit.

Datus ergo est episcopatus a rege Henrico Richardo clerico de sigillo, qui non multis annis superfuit.

Tum demum bono (si Deo placet) omine electus est factusque præsul Robertus prior canonicorum de Lantoni, qui hodieque superest, cujus facta posterius judicabunt. Nunc plane illi benignum famastravit iter, ipsum esse religiosissimum, in victu et vestitu abstemiun. Apostolicæ certe curiæ ita notus, ut ei post legatum et archiepiscopum omnes dispositiones suas in Anglia injungat. Ornat episcopalem sedem reliquit suis rex et martyr Egelbrithus apud Orientales Anglos natus et principatus: hunc rex Merciorum Offa pro confirmatione (ut putabat) et propectu regni nullis exstantibus causis peremit, nefariam rem in procum filia machinatus. Invasitque continuo eo mortuo regnum Orientale, invasionis hæreditatem transmittens in successores. Verum mors Egelbrithi innocua morte Offæ non inulto post subsequata, et ejusdem filii brevi regno creditur vindicata. Quin et Deus adeo evidentibus signis sanctitatem ejus notitiæ civium tradidit, ut tantæ dignitatis episcopatus sub ejus consecratur nomine. Est ergo martyr, et creditur non rationibus humanis, sed virtutibus divinis. Nec ineptum videri debet aut incongruum quod antecessores nostri prohi præsertim et religiosi viri vel taciturnitate toleraverunt, vel auctoritate roboraverunt. Numquid enim beatus Dunstanus, ut cæteros omittam, in quem se scientia litterarum et Dei gratia plenus infuderat, pateretur vel Kenelmum vel Egelbrithum vel Wlstanum coli ut martyres, nisi ei gratum esse constaret apud cives cælestes? Succumbat ergo mortalis sententia ubi Dei favor ostenditur per miracula.

DE MONASTERIIS.

In dicecesi præsulatus sunt duo cœnobita: apud Scrobesberiam, et Wenloch. Scrobesberiensium recens est a Rogero comite de monte Gomerico constitutum. Ibi monachos locavit ex Sagio, angusto victu et amictu; sed qui has ærumnas spe futuræ mercedis lætis animis parvipendant. Apud Wenloch fuit antiquissima sanctimonialium habitatio. Ibi que beatissima Milburga soror sanctæ Mildredæ [at. Mildrithæ] neptis Pendæ regis Merciorum ex filio transiegit vitam, et sita est. Sed locum omnino desertum prædictus comes monachis Cluniacensibus implevit, ubi modo speciosa germina virtutum coantur in

cœlum. Enimvero sepulcrum virginis clam erat novis advenis, omnibus videlicet vetustatis monumentis violentia hostium et temporum deletis: Noviter vero dum inchoata novi templi fabrica, quidam præter pavementum concitatius cursitaret, effracta mausolei fovea propalam corpus virginis fecit. Tunc balsamici odoris aura per ecclesiam spirante altius elatum tot miracula præbuit, ut catervatim eo populorum undæ confluerent, vix patuli campi capiebant populorum agmina, dum æquis umbonibus dives et mendicus se agerent, cunctos in commune præcipitante fide. Nec cassum eventum res habuit,

ut nullus exinde nisi extincta vel mitigata valet. A dicis sane incurabilis per merita virginis religione discederet, nonnullos etiam regius morbus mequeret. »

DE EPISCOPIS LICFELDENSIBUS ET CESTRENSIBUS.

Licetfeld est villa exigua in pago Standfordensi longe a frequentia urbium. Nemorosa circa regio : rivulus aquæ propter fluit, ecclesia angusto situ erat, antiquorum virorum mediocritatem et abstinentiam præferens. Locus pudendus nostri ævi episcopis, in quo episcopalis dignitas diversari deberet. Ibi, ut prædictum est, sanctissimus Cædda et sedit et obiit. Nam præter duos episcopatus Merciorum, quos supra recensui, tota reliqua provincia Merciorum, et Lindisfarorum primis annis Christianitatis unum habuit episcopum, singulos singulis succedentes, quorum hæc sunt nomina : Diuma, Cellah, ambo de Scotia. Post hos Dumhere natione Anglus, Iaruman; Cædda, cujus fuit sedes, ut dictum est sæpe, apud Licetfeld. Cædda substituit Theodorus archiepiscopus Wilfridum, qui diaconus antecessoris sui fuerat ; et huic Sexwlfum. Sexwlfus duo successerunt, Hedda apud Licetfeld; Wilfridus apud Legecestram. Wilfrido vihostilitatis dejecto ambas tenuit parochias Hedda; et post eum Aldwinus. Quo defuncto tres facti sunt

episcopi in illa diocesi : Wita Licetfeld; Totta Legecestre; Ethead Dorcestre. Licetfeldenses hi fuerunt episcopi. Post Witam Heinel, Guthfrid, Berthun, Aldulf, qui tempore Offæ regis accepit pallium; Herwin, Herkenwald, Humbert, Cinebert, Tumfrith, Elle, tempore regis Elstani; Elgar, Kinsi, Wisi, Elfeth, Godwine, Lefgar, Brithmar, Wlsi, Leowine. Petrus, hic tempore regis Willielmi senioris derelicta Licetfeld migravit in Cestram, quæ abest ab eo loco millibus quinque et viginti. Cestra legionum civitas dicitur, quod ibi emeriti legionum militarium resedere : collinitatur Aquilonaribus Britannis. Regio farris et maxime tritici, ut pleraque Aquilonarium, jejuna et inops, pecorum et piscium ferax. Incolæ lac et butyrum delicias habent; qui ditiores sunt carnilibus vivunt, panem hordeaceum et siliginem pro magno amplectuntur, transmittitur a Cestra Hyberniam, revehunturque civitati necessaria ut, quod minus natura soli habet, labor negotiantium apportet.

DE MONASTERIIS.

In urbe fuit ex antiquo, sanctimonialium monasterium, nunc per Hugonem Cestrensem comitem monachis repletum. Prædicatur ibi Witeburga virgo filia Wiserii regis Merciorum, et Ermeilde filie Sexburgæ, quæ fuit filia Annæ regis Orientalium Anglorum, et uxor Erkomberti regis Cantuariorum. Witeburga cælibatum professa in illa civitate plurimo temporum curriculo bonis emicuit virtutibus, cujus unum narro miraculum, quod ab incolis celebritate sui famam et memoriam meruit. Rus extra muros habebat, cujus segetes depascebantur aucæ sylvestres. Villicus cujus officii intererat omni cura abigere, sed parum promovere. Quare dum herili assisteret obsequio, hujusce rei inter cæteras diei fabulas subintulit querimoniam. Vade, inquit illa, et include omnes in domo. Stupefactus agrestis novitate præcepti ludere putabat dominam; sed illa constanter et serio præcipiente, ad segetem reversus ubi prædictas improbas primum conspicatus est, ut se ex præcepto heræ sequerentur, clara edixit voce. Tum omnes grege facto collis demissis hostem secutæ tecto inclusæ sunt, quarum unam præsumpsit rusticus ad cœnam, nullum accusatorem scilicet veritus. Diluculo venit virgo, et de rapina rerum alienarum volucres increpitans, fugam capescere imperavit. Nec defuit alitibus sensus, quæ se integras non esse scirent, quin circa dominæ pedes circumstantes, nec usquam prodeuntes, querela, qua poterant, pietatem virginis excitarent. Illa, Deo sibi revelante, intelligens non ex nihilo esse tantam querimoniam avium, villicum sedulo percunctata furtum

cognovit. Jubet ossa recolligi; nec mora, signo virginæ manus medicante, cutis et caro ossibus superducta, cutis cœpit plumescere, donec ales animata, saltu primo laetri, mox volatu se libravit in æthera. Secutæ sine cunctatione cæteræ constante jam numero, exhibito prius liberatrici venerationis officio. Hujus virginis apud Cestram prædicantur merita, extolluntur miracula. Cumque omnium petitioni sit incunctanter favorabilis, tum maxime orationes seminarum et puerorum vicino et confuquo auxilii pede attingit.

In eadem civitate, ut dixi, fecit Petrus episcopus sedem in ecclesia Sancti Petri, positus pauculis canonicis.

At vero successor ejus Robertus iterum sedem in Coventreiam migravit. Erat in diocesi Cestrensi Coventreie cœnobium a magnificentissimo comite Leofrico et uxore Godiva constructum, tanto auri et argenti spectaculo ut angusti viderentur ipsi pavietes ecclesiarum thesaurorum receptaculis, miraculo porro visentium oculis : hoc Robertus inhians ex ipsis ecclesiæ gazas sic cepit, unde regis occupationes falleret, unde Romanorum aviditati irroperet. Ex una enim trabe quingentas marcas argenti corrasit, quæ scrinia sustentabat. Plures ibi moratus annos, nihil probitatis exhibuit loco : adeo tecta ruinam immaniam nunquam exemit periculo, adeo sacras opes dilapidans peculatus crimen incurrit repetendarum [al. repetundarum] reus futurus episcopus, si esset accusator paratus. Monachos miserabili stipe cibans nec regularis ordinis amorem ce-

ravit accendere, nec nisi ad popularem litteraturam passus est aspirare, ne vel ciborum affluentia delicatos, vel regulæ rigor et scientiæ vigor redderet elatos contra se. Agresti igitur victu et triviali litteratura contenti satis habebant si vel quiete vivere possent. Quin etiam moriens non apud Cestram sed apud Coventreiam se tumultum iri præcepit, sua opinione relinquens successoribus non indebitum jus calumniandi sed quasi legitimum vindicandi.

Ei successit alter Robertus cognomento Peccam ex capella Henrici ad episcopatum datus, vixit paucis annis et ibidem sepultus est, prædecessoris sui quoad vixit sedulo æmulatus vestigia.

Nunc est ibi Rogerus episcopus ex dono ejusdem regis nepos cujusdam Galfridi de Clitone, magni quondam in Anglia nominis. Coventreix habetur brachium magni Augustini theca inclusum argentea.

A Cernunturque in celatura hujusmodi litteræ : hoc brachium S. Augustini, Egelnodus archiepiscopus rediens a Roma ad Papiam emit centum talentis argenti. et talento auri. Ibi ergo jacet episcopus Robertus non ita infamis in omnibus, nam et jucundus dicitur et dapsilis, et magnarum apud Licefeld ædificationum inchoator exstitit. In ambabus porticibus Coventreix jacent ædificatores loci præcellentissimi conjuges, quorum maxime prædicatur femina, quæ cum thesauros vivens ibi totos congressisset, jamjamque moritura circulum gemmarum, quem filo insuerat, ut singularum contactu singulas orationes incipiens numerum non prætermitteret; hunc ergo gemmarum circulum collo imaginis sanctæ Mariæ appendi jussit. Sed quam pretiosarum putas gemmarum? profecto a gnaris centum marcis argenti æstimantur.

DE EPISCOPIIS LECECESTRENSIBUS.

Legecestra est civitas antiqua in mediterraneis Angliæ, a Legra fluvio præterfluente sic vocata; cujus episcoporum nomina solum ponam, quod de ipsi's nihil aliud ad nos manavit

Totta, Edbertus, Unwina, Werenberth, Bethum. Alired, Celred, Leovinus hic tempore regis Edgari conjunxit episcopatus Lindisfarorum qui nunc dicitur Lincolnensis et Legecestrensi.

DE EPISCOPIIS DORCECESTRENSIBUS SIVE LINCOLNIENSIBUS.

Dorcecestria est villa in pago Oxenfordensi, exilis et infrequens : majestas tamen ecclesiarum magna, seu veteri opera, seu sedulitate nova.

Ilij post Hedhedum hi fuerunt episcopi : Epelpine [at. Edelwine], Edgar, Kinbert, Alpith [at. Alwith], Aldulf, Celnulf, Edulf, Bricthred, Leovine. Illic est ille, qui ambos conjunxit episcopatus. Elnod, Esopi [at. Escwi], Eifelm, Ednod, Etheweric, Ednod, Wluin, Remigius ex monacho Fiscannensi, qui Wilhelmo comiti Normannorum in Angliam venienti auxilium in multis præbuit, episcopatum si vinceret pactus. Nec fuit Willielmus segnior in dando quam Remigius in accipiendo. Cum cum unde Alex. papa, ut jam dixi, convicisset et adjudicasset, rogatu tamen archiepiscopi Lanfranci honori restituit. Ille primis annis egregia apud Dorkecestram meditatus, et aliqua facere ingressus, novissime curam omnem et sedem transtulit ad Lindocolniam civitatem unam ca populosioribus Angliæ, emporium hominum terra marique venientium. Ibi Remigius in honorem dominæ matris fundatam ecclesiam canonicis multis iraplevit, et ipsi's litterarum scientia et divitiarum affluentia, quas ex suo coemerat, eminentibus, cœnobium monachorum apud sanctam Mariam de Stou ex novo fecit : alterum apud Bardenei ex veteri favore suo innovavit. Quod eo jucundius erat, quia ipse pro exiguitate corporis pene portentum hominis videbatur, luctabatur excellere et foris eminere animus, eratque

Gratior exiguo veniens e corpore virtus

Quem ideo natura compegisse videtur, ut sciretur beatissimum ingenium in miserrimo corpore habi-

tare posse. Feliciter ergo acta vita in ipso apparatu consecrationis suæ Lindocolniam pridie futuræ dedicationis æmula illum mors tantis gaudiis subtraxit. Nam et magnanimi viri hortatu omnes undique pontifices regium edictum acciverat. Solus Robertus Herefordensis venire abnuerat, et certa inspectione siderum dedicationem tempore Remigii non processuram viderat, nec tacuerat.

Tunc ergo rem dilatam successor ejus non graviter explevit, utpote qui in labores alterius delicatus intrasset, Robertus Bloet homini nomen, vixit in episcopatu annis paulo minus xxx discessit procul sede apud Doodfocke, ubi, cum regio lateri cum alio quodam episcopo adequitaret, subito sato interceptus est. Cætera satis suis hilaris, et parum gravis : negotiorum scientia sæcularium nulli secundus, ecclesiasticorum non ita, ecclesiam cui sedit ornamentis pretiosissimis decoravit. Defuncti corpus exenteratum, ne tetrus nidoribus vitaret aerem, viscera Egneshani, reliqua Lindocolniæ sepulta sunt. Monachos enim qui apud Stou fuerunt, vivens Egnesham migraverat. Notum est autem monachos Egneshamenses Dominæ nostræ devotos, et ab ea dilectos. Denique, cum præterito anno quidam eorum adolescens decumberet, conspicuum est eam sibi auxilio adventantem turbas dæmonum qui convenerant, effugare. Quos ille digito præsentibus ostendens, benedictæ aquæ aspergine rogabat abigi. Illi ex una parte propulsati, statim alibi aderant. Veruntamen, potenti imperatrice adveniente, omnes evanuerunt. Tum ægrotus prorsus quasi incolumis. canora voce responsorium incepit : *Gaude, Maria Virgo. Cumque*

medum fecisset, vi morbi vel potius oblivionis vitio hæret; sed ab astante monacho admonitus memoriam recollegit, itaque cum extremo verbo ultimum exhalavit spiritum. Hac igitur occasione de hac cœnobio prælibata, cætera in Lincolnensi diœcesi sita stylo pervagabimur.

Fuit antiquitus in Oxenfordensi civitate monasterium sanctimonialium, in quo requiescit Frideswida [*al.* Fritheswida] virgo sacratissima, regis Alia, regis toros despexit, integritatem summi Domino Christo professa. Sed ille cum ad virginis nuptias appulisset animum, precibus et blanditiis inaniter consumptis, vi agere intendit. Quo Frideswida cognito, fugæ in silvam consuluit. Nec latibulum latere potuit amantem, nec cordis desidia obfuit, quia persequeretur fugitantem. Iterato ergo virgo juvenis furore comperto, per occultos tramites Deo comitante Oxenfordiam ingressa est nocte intempesta. Illuc cum mane curiosus amator devolasset [*al.* advolasset], puella jam de fuga desperans, simulque pro lassitudine nusquam progredi potens, Dei tutelam sibi, prosecutori pœnam imprecata est. Jamque ille cum comitibus portas subibat urbis, cum celesti plaga irruente cæcitatem incurrit. Intellectoque pertinaciæ suæ delicio, et Frideswida per nuntios exorata, eadem celeritate, qua perdidit, lumen accepit [*al.* recepit]. Hinc timor regibus inolevit Angliæ, illius urbis ingressum et hospitium cavere: quod feratur pestifer esse, singulis refugientibus sui damno periculi veritatem rei experiri. Ibi ergo femina virginei triumphi compos, statuit monasterium et diebus suis sponso vocante subivit fatum. Tempore vero Egelredi, cum Dani neci adjudicati in monasterium illud confugissent, pariter cum domibus insatiabili ira Anglorum flammis assumpti sunt. Sed mox regis pœnitentia purgatum sacrarium, restitutum monasterium, veteres terræ redditæ, recentes possessiones additæ. Nostro tempore, paucissimis ibi clericis, qui pro libito viverent residuis datus ille locus a Rogero Salesburiensi episcopo Guimundo excellentis litteraturæ et non aspernandæ religionis canonico: Qui non inopere commisso insudans muneri multos ibi canonicos regulariter victuros Deo exhibuit.

Pagus Bedefordensis continet abbatiam Sancti Albani. Is non mercenarius nec futilis martyr habet laudatores et testes martyrii præcipuos, Bedam et Fortunatum, quorum copiæ si vellem aliquid adjicere, tale esset ac si cuperem mari aquas infundere. Corpus sanctissimum, quod diu in terræ pulvere jacuerat, rex Offa in scrinio collocatum erexit in lumen, basilica pulcherrimi operis, et monachorum numerositate honoravit. Nec res est in ambiguo cum Bathoniæ consistentem admonitum somnio, cumque illuc iter ageret, essetque vir in proximo lucis in modum ingentis faculæ supra locum sepulcri, et noctu et interdium descendens animatum indicio. Id cœnobium nunquam omnino ruinæ patuit, sed nostra ætate per Paulum abbatem

A agente Lanfranco archiepiscopo in summum aspiciendum religionis evasit. In Huntendiniensi pago sunt Burch et Rameseia et Croland. Burch olim Medehamstede dicebatur; sed postquam Kenulfus abbas locum muro erexit, a similitudine urbis Burch vocatus est. Illic beatissimus Æthelwoldus monasterium construxit, adeo elaboratis sumptibus et ampliatis possessionibus, ut pene tota circa regio illi subjaaceat. Colunt et sovent in eo reliquias corporum suorum virgines eximix, Kinedreda et Kineswida Pendæ regis filix. Ambæ ab infantia Deo dicatæ nobile propositum tenuerunt ad senium. Sed junior non solius sui contenta salute etiam Offam sponsum cælibatui consecravit, is fuit rex orientalium Anglorum paucis annis, ephæbus jucundi vultus et animi, ætatis floridæ, maximi apud cives amoris, Kineswide, cujus nuptias speraverat, monitu electus amores mutare in melius. Romam cum Kearedo rege Merciorum et Egwino Wicciorum antistite ivit, ubi attonsus in monachum, terrenis suo tempore valefecit. Ornat sodalitatem virginum (ut prædicant) rex sanctus Oswaldus, cujus ibi brachium haberi dicunt, nervis, cute, carne, integrum ab antiqua requietionis sede furtim ablatum: daturque ostensui scrinium magnum illius thesauri receptaculum; sed fides dictorum vacillat, ubi nihil auditor visu explorat. Hoc vero non dixerim, quod de integritate sancti sim dubius, sed utrum eo loci contineatur, nolo esse affirmator præproperus.

C Ramesiensis abbatix fuit edificator sanctus Oswaldus Eboracensis episcopus [*al.* archiepiscopus], cooperante Egelwino quodam orientalium Anglorum comite; laudabili liberalitate utrique prædicabiles, sed maxime laicus, qui hoc loco, quod vidisset antistitem cujusdam principis inferias agentem dulciter defixo in solum lumine ingenue illacrymasse, adeo religione ipsius captus est, ut ei omnia sua prona faceret. Sancto ergo favore propensus cœnobium illud opulentissime construxit in palustri quadam uligine situm. Felix ibi orientalium Anglorum episcopus primus de Seham jussu comitis Egelwini asportatus jacet; sed et duo germani Egelredus et Egelbrithus, quos filios patris sui Egbertus rex Cantuariorum in spem regni adolescere metuens, aliquandiu circa se habitos tandem ab auctæ frequentia removit, contuitum suum eis invidens. Accessit regix malignitati minister funestus nomine Thunre, quod tonitruum sonat, qui eos quotidianis deceptos basiis inter amplexus ipsos pugione confodit: interemptos scrobi profundæ, et, ut fertur, sub ipso sedili regis immersit, ne quisquam ibi pueros quærendos putaret; quis enim eos ibi quæreret? sed divinus ille oculus, quem arcana cordium non fallunt, tulit insontes in lucem, multas ibi largitus sanitatum copias, præterea terribili miraculo regem afficiens, ut eum supra sedentem afflaret incendium. Vicini ergo commoti, rudera illa temultuario cespite corporibus injecta effodientes, basilicam eorum martyrio posuere. Ipse rex pœni-

tens cædis sorori puerorum partem prægrandem insulæ Tanati ad monasterium delegavit ædificandum pro piaculo intersectoris et intersectorum. Quod cum consueta impudentia Thunre in prævum torqueret subito telluris hiatu absorptus, videns et vivens intravit infernum. Locus erat sepulcri sanctorum in orientali Anglia, cujus nomen Eastreia. Quapropter comes provinciæ Egelwinus de obscura levatus ecclesia celebri pompa Ramesiam perduxit. Jam vero illum et istos præcedit miraculis, transcendit signis, qui jacet ibidem Ivo Persa episcopus. Is quondam pertæsus deliciarum, quas ibi [al. illi] amplissimus episcopatus administrabat, reliquit clam suis omnia, peregrinationem longissimam tribus tantum sociis aggressus. Multorum ergo annorum iter permensus, et rusticum se habitu pannoso videntibus ementitus Angliam tandem adnavigavit, delectatusque admodum ignotæ linguæ Barbarie, quod quasi fatuus ab omnibus rideretur, in lutosâ provincia substitit, ibique vitam suam, quania sivit, exegit. Secuti ordine, quo Deus præviderat, comites provinciales nec locum sepulcri, nec nomen sancti norant. Lapsa sunt multorum momenta temporum, jacebatque sub oblivionis obscuro cœleste margaritum. Jam beatus Oswaldus reliquerat terras, jam Egelwinus finem vitæ fecerat; cum autem complacuit ei, qui tempora disponens in mensura et numero et pondere cuncta ordinat, apparuit in visu sanctus Ivo simplicitatis innocentis viro, eique nomen et gradum et sepulcri locum per ordinem exposuit. Iret ergo, et abbati Ramesiensi seriem visionis explanans, adjiceret, ut se Ramesiam exportato sociis ibi relinqueret, non corpus suum locandum in scrinio, sed in loco altari contiguo adeuntibus opportuno, hactenus hæc visio valuit, ut abbatis Ramesiensis credulitatem eliceret. Qui sicut ad credendum tardus, ita semel fide concepta, ad faciendâ quæ visa fuerant, celer et maturus, perrectum est igitur, et sepulcrum quæsitum, inventum apertum, continuoque sancto corpore in linteo exposito, ex ipsis mausolei sinuosis anfractibus erupit uuda bullis uberrima lugacibus. Manat ad hunc diem fons dulcis potui, accommodus omnium valetudini, nec potest numero æstimari, nedum comprehendi scripto multitudo per beatum illum sanatorum; adeo ut nullus sit in Anglia sanctus Ivone vel exoratu vel faciliore effectu efficacior. Vidi ego quod dicam, monachus quidam morbo intercutis aquæ languebat. Jam turgida pellis in altum creverat, jam gravis halitus astantes submovebat, ipse sibi epotaturus totos amnes, exsiccaturus plena dolia videbatur. Admonitus in somnis ad sanctum Ivonem perrexit, ibique tertio potata aqua undam superflui humoris ore rejecit. Detumuit venter, remarcuerunt crura, et ne plura, totus homo in sanitatem reviruit, tandemque gloriatus est pro tam salubri vomitu se aliquando satiari posse de potu.

Croland est una insularum jacentium in illo tracta

A orientaliurn stagnorum, quæ a mediterraneo terræ orientia, et per centum et eo amplius millia fluenta in mare, cum multis et magnis fluminibus impetu suo præcipitantur. Illic Guthlacus non dejecta stirpe oriundus ephæbus, spreto usu armorum quo pollebat, cum esset viginti quinque annorum solitariam vitam ingressus quindecim annis deguit. Quibus assistente Dei gratia et sacerdotii gradu et signorum honore et vaticiniorum veritate approbatus est. Sed magis virtutum ejus gratia post obitum splenduit tam sacratissimi corporis post annum incorruptela, quam multorum miraculorum ostensione præcipua; meritis quoque ejus datur, quod ad corpus ejus ædificato monasterio inter tot bellorum turbines, inter tot temporum volubilitates B nullam ærumnam vel detrimentum sui locus ille persenserit. Accessit et novus hospes, sed vetus apud Dominum patronus sanctus Neotus, qui quondam beatissimi Erkenwaldi discipulus apud Cinultelberi maxima semper veneratione habitus est. Sed illinc pro Danorum incursu sublatus, et Croland delatus, modo juncto cum Guthlaco umbone indigenas protegit, advenarum etiam vocibus exorabilis. Quamvis enim locus nisi per aquam, nusquam adiri possit, tamen ante portam monasterii publicus, ut ita dicam, præternavigantium trames habetur. Quo fit, ut pene nunquam ibi desint hospites ultra citraque commeantes. Invenere quoque nostra tempora, quem consecrarent martyrem, quod innocenter cæsum fama pronuntiet, quod utinam C a veritate non dissideat. Waldefus is est amplæ pro-apitiæ comes, filius Siwardi magnificentissimi Northumbrorum comitis. Hic a Willielmo rege seniore pro cujusdam conjurationis in se factus suspitione comprehensus diu in vinculis tentus, ultimo capite spoliatus est, et apud Croland sepultus. Opiaiones Normannorum in malum in gestis regum posui; hic Angli quid de diverso asserant, non tacebo. Angli plurimum veritate præstantes: necessitate comitem in convivio interceptum ad conjurationem solum motu laborum non voluntate addictum [al. adductum] infidelitatis sacramentum agitasse, eo id fuisse palam, quod et Laufranco archiepiscopo et ipsi regi ultro confessus penitentiam de simulato ad horam consensu fecerit. Anglorum astipulationi divinitas assentiri videtur, miracula multa et ea permaxima ad tumbam illius ostendens. Aiunt enim in catenas connexum quotidianis singultibus perperam commissa diluisse. Mihi prior loci narravit, se miraculis commotum, corpus nobile ab omni labe immune contractasce, caput relique corpori compaginatum rubra tantum quasi linea signum cædis ostentante vidisse. Quapropter non se dubitare illum in omni sermone sanctum appellare, in illius nomine orationes et beneficia loci petentibus dare dicebat.

Restat Heliensis episcopatus a nobis percensendus, qui cum fuerit explicitus serias tantarum circuitio-
num hic labor noster accipiet. Deu stagnantium
insularum maxima ab anguillarum copia ita dicta,
sicut Beda communi notitiæ consentiens auctor est.
Denique illorum et omnis pene amicorum piscium
generis tanta est copia, ut sit advenis miraculo,
indigenis pro illorum admiratione ludibrio. Nec
minor aquaticarum volucrum vilitas, ut pro uno
asse de utroque cibo quinque homines, et eo
amplius non solum famem pellant, sed et satietatem
expleant. Ibi felicissima domina Edeldrida [*al.*
Etheldritha] prima monasterium statuit ancillarum
Dei: post eam Sexburga soror ejus uxor Erkomberti
regis Cantuariorum et mater sanctissimæ virginis
Ercongettæ: in eodem loco sub religione et nomine
abbatissæ consenuit. Ibi successit in regimine al-
tera ejus filia Ermenilda, quæ fuerat uxor Wilferii
regis Merciorum, et mater Wereburgæ virginis, de
qua superior sermo veritatem perstrinxit. Hæ tres
continuatæ successione abbatisæ fuerunt: ha-
bueruntque successivis temporibus multas, et regi-
minis et religionis imitatrices usque ad tempora
Danorum, qui etiam in ipsas paludes irruentes,
habitatricibus effugatis habitacula subruunt. Quor-
um unus, cui cordis immanitas rabiem aspirabat,
pretiosum pallium, quo tumba virginis Etheldridæ
operiebatur, subripuit, et marmor mausolei bipenni
pereussit: quo ictu cum crusta dissilisset marmo-
ris, fragmentum illud repercusso a terra impetu in
oculum percussoris volavit, sed et ipse in terram
sine mente ruit. Cæteri certatim illo ejecto [*al.* ere-
cto] aliarum sanctarum sepulcra, quæ temerare
meditabantur, inviolata relinquentes in fugam
proruunt. Sed non diu solitudo sacratissimi loci
duravit, adnitentibus et rege Angliæ et provinciali-
bus. Positi ergo ad tempus clerici, qui sacra di-
vina frequentarent. Eorum aliquis procacior cæteris
aut puto sincera mente ad virginis in corruptionem
certius explorandam socios exacuere tentavit. Illis
periculum rei præ se ferentibus ipse accessit, pri-
moque per foramen, quod Dani effecerant, apposi-
tam virgæ candelam immittens, curiositate oculor-
um quantum poterat secutus, omnia rinari: mox
summitate virgæ fissa pannos, quibus sacrum corpus
involvebatur, ad se trahere conari. Jamque partem
attraxerat, cum virgo indignata nudum corpus a
nebulone videri, pannum introrsum violenter re-
traxit, adeo ut illum contranitentem terra supinum
elideret: quo casu perpetuo debilis, et posterius
amentia non caruit. Id foramen postea Ethelwoldus
episcopus sanctus cæmento et lapide damnavit,
extrusisque clericis monachos induxit, contulitque
ibi magna et quanta quis miretur prædia, omnia ex
suo mercatus. Quantitatem possessionum antiqua-
rum ex hoc conjice: quod licet plura dempta, plura
usurpata, is qui modo rem regit, mille et quadra-
gintas libras marsupio suo quotannis annumerat:

A monachis vix trecentas contulerit, præterea, quæ in
suos et servientium et hospitem usus absunt.
Brithnodus ibi ab Ethelwoldo abbas constitutus
transtulit ad cœnobium corpus Witlburgæ sororis
sanctæ Etheldredæ. Jacebat ad hoc tempus illa in
rure ignobili in quo ipsa pluribus annis cælebs et
ciborum contiens transegerat: ministrabat ei
quodidianum ex uberibus potum cerva domestica
et manui assueta, quam cum quidam seu teloseu
jaculo appetisset et exanimasset, regio non multa
post morbo captus extabuit. Hujus ergo illibatam
corpus impositum navi Brithnodus transferebat,
civibusque ad arma re cognita prosilientibus, nisi
puppm in fluctus præcipitare properasset, profectus
pœnas luisset. Non enim insula tunc nisi navigio
adiri poterat; sed nostra ætas solertior vicit nau-
ram, aggeribusque in paludem jactis tramitem
terrestrem præbuit, et insulam pedibus accessibi-
lem fecit. Nautis ergo inter undarum volumina pe-
riclitantibus, quia illi timore periculi se inexplorato
stagno commiserant, columna ignea e celo ad na-
vem pertendens, navem cito cursu ad litus per-
duxit. At vero de Witlburgæ incorruptione cum
quibusdam venisset in dubium, tempore Richardi
abbatis cum transferrentur corpora sanctarum, du-
bitas eventitata est: et beatam quidem Etheldri-
tham nemo penitus pro veteri fide præsumpsit at-
tingere, ipsam vero ultra mammæ detexere, visa-
que est toto corpore integra, dormienti similior
quam mortuæ, pulvillo serico ad caput apposito,
velo et totis vestibus integra novitate renitentibus,
serena facie, roseo rubore suavis, dentibus candi-
dis, labiis paululum reductis, papillis admodum
parvulis. Habuit ergo hoc cœnobium abbates usque
ad nonum annum Henrici regis. Tunc enim, quia
Lincolniensis episcopatus diœcesis nimium protea-
debatur, consilium habitum est, ut apud Dely co-
stitueretur episcopus, haberetque pagum Grante-
brigensem, et ne Lincolniensis sumptus suos immi-
nutos quereretur, dedit regia liberalitas ex alieno
villam Heliensem Spallinges vocatam, quæ episcopi
damnum sarciret, querelam comperceret.

Intronizatus est ergo ibi Herveus quidam, qui
fuerat Bancorensis episcopus, dimiseratque spe
majorum divitiarum sedem, causatus quod sibi et
Wallensibus non conveniret. Est enim Bancor, in
ipsis Wallis, monasterium quondam nobile et tot
habitoribus plenum, ut (sicut Beda refert) si in
septem partes divideretur, non minus quæque por-
tio quam trecentos homines haberet; sunt certe
adhuc ibi tot semirutæ parietes ecclesiarum, tante
turbæ ruinarum quantæ vix alibi. In ejus (Heli-
ensis dico) episcopi parochia est Thorneiæ cœnobium.
Thorneia ulterior scripto et contractior spatio, sed
prior laudum titulo, paradisi simulacrum, quod
amœnitate jam cœlos ipsos imaginetur, in ipsis pa-
ludibus arborum ferax, quæ enodi proceritate læ-
ctantur ad sidera, æquorea planities herbarum viri-

dantibus comis oculos advocat, currentibus per A campum nullus offensionem datur locus. Nulla ibi vel exigua terræ portio vacat, hic in pomiferas arbores terra se subigit; hic prætextitur ager vineis, quæ vel per terram repunt, vel per bajulos palos in celsum surgunt. Mutuum certamen naturæ et cultus, ut quod obliviscitur illa, producat iste. Quid dicetur de ædificiorum decore, quæ solum mirabile quantum inter illas paludes solidum inconcussis fundamentis sustinet? Solitudo ingens ad quietem data monachis, ut eo tenacius hæreant superis, quo castigatius mortales conspicantur. Femina ibi si visitor monstro habetur, maribus advenientibus quasi angelis plauditur. Cæterum ibi nullus nisi momentanea conversatur, famuli monachorum et ipsi feriatis diebus absunt. Vere dixerim insulam B illam esse castitatis diversorium, honestatis contubernium, divinarum philosophorum gymnasium. Thorneia propter condensitatem dumorum vocata.

At vero Ethelwoldus vepres extirpari, spinas sarciri [al. sarriri] jussit, jam a principio episcopus meditatus omnibus mundi omissis eremiticam exercere ibi vitam. Libabatque ut poterat, futuræ quietis primitias diebus quadraginta in remotissima, quam ipse construxerat, ecclesia, solus Deo vacans, idcircoque non tantum terrarum illic, quantum alibi, concessit; sed quantum sibi et XII monachis satis esset; omne vero, quidquid loco contulit, ab omnibus in perpetuum publicis functionibus liberum fecit regis edicto cunctorum episcoporum et optimatum assensu firmato. Corpora C sanctorum, qui olim in illa eremo diversati fuissent, necnon et aliorum per Angliam tot advexit, ut omnes pene anguli ecclesiæ pleni sunt, quorum nomina scribere ultro refugio, quia barbarum quiddam stridunt. non quod eos sanctos vel discredam, vel diffitear, cujus enim auctoritatis ego sum, qui in disceptationem vocem, quæ facta consecravit antiquitas? sed quia, ut dixi, vocabula eorum inconditum sonant, horridum olent, fatuis duntaxat hominibus quales multos nostra parit ætas, nolo sanctos exponere ludibrio: præsertim cum eorum vitas nec habitatores legant, frivolumque videatur,

si eorum prædices merita, quorum nulla invenias miracula, igitur omni reverentia custodita pace solum Benedictum ausim propalare, qui Bedæ nutritus et abba fuit. Hic Wiræ annis utrasque ripas (qui apud Northumbros non incelebris famæ habetur) monasteriis prætextuit sub apostolorum Petri et Pauli nomine, charitatis et regulæ unione non discrepantibus, hujus industriam mirabitur, qui legit librum, quem idem Beda composuit de vita ejus et cæterorum abbatum suorum: industriam, quod copiam librorum advexerit, quod artifices ædium lapidearum et vitrearum fenestrarum primus omnium Angliam asciverit: totum ævum pene, transigendo talia, peregrinatus. Quippe studio advehendi cognatis aliquid insolitum amor patriæ et voluptas elegantia asperos fallebant labores, nec enim lapidei tabulatus in Anglia ante Benedictum nisi perraro videbantur, nec perspicuitate vitri penetrata lucem solaris jaciebat radius: patientiam, quod in possessione cœnobii Sancti Augustini apud Cantuariam libenter venienti Adriano cesserit, non reveritus Theodori archiepiscopi supercilium, sed veneratus magisterium; fuerat enim illius cœnobii abbas ab Egberto rege constitutus, sed ut dixi, reverentia Theodori cessit, cui præceperat Vitalianus papa, ut Adrianum juxta se locaret speculatorum ne quid in ecclesia more Græcorum novaret: quod dum per alienas terras cursitat, diu absens subintroductum a monachis suis Wirensibus se inconsulto abbatem æquanimiter imo magnanimiter tulerit, domumque reversus parilem illi honorem in consensu, in omni porro potestate communicaverit; quin et ictus paralyti tam valide, ut nihil artuum ei esset flexibile, tertium constituerit, quod alter, de quo diximus, eadem decoqueretur valetudine non mitius quam ipse. Cumque morbus jam crescens quateret vitalia, socio ad se accito solo nutu valedixit; sed nec ille præstantius valuit redhibere officium, utpote qui propinquiorem tendebat ad exitum. Nam ante Benedictum defunctus est. Hujus ergo corpus magno coemptum pretio Adelwoldus Thorneiam advexit, et obscurioribus sanctis lucifuum jubar. innoxit.

LIBER QUINTUS.

SEU

VITA ALDHELMI SCIREBURNENSIS EPISCOPI

(HENR. WHARTON, *Anglia sacra*, II, p. 1.)

MONITUM.

Inter alia historiam *De pontificibus Anglorum* a prima fidei susceptione ad annum circiter 1125 contextit Willelmus Malmesburiensis, et in quinque libros opus distribuit. Ex his quatuor priores in multis apud nos codicibus mss. reperiuntur, quinti autem rarissima sunt exemplaria. Hodie enim vix aliud

præter id quo usi sumus invenitur; et Joannes Jocelinus post enumerata plura priorum quatuor librorum apographa a se visa, se quinti unicum penes Joannem Foxum vidisse testatur (*Tract. de hist. Angl.*, c. 16). Scriptus itaque a Willelmo videtur diu post evulgatos libros priores; atque hinc factum est ut a cæteris dissociatus fuerit. Ejus spem fecerat Willelmus in libro n. *De pontif. Angl.*, cap. De episcopis Scireburn. Primus, inquit, *ibi sedit Pater Aldhelmus; quem hic tantum loco ordinis nomino. Namque quod ejus Vitam nunquam plene digestam reperi, spectantque ad eam quamplurima, quæ si posteros celarero, delinquo; cogitavi annuente Deo, in extremo hujus opusculi libro cum ejusdem modi materia liberiori congređi otio.* Quintus igitur liber, ut Jocelini verbis utar, *agit tantum de Vita et miraculis S. Aldhelmi, et de statu Malmesburiensis cœnobiai.* Ad hunc scribendum Willelmus lege gratitudinis se obstructum dicit. Cœnobium enim Malmesburiense Aldhelmus fundavit. Quatuor priores libri a viro doctissimo Henrico Savillio Londini 1596 editi sunt; quintus jam primum prodit. Hunc quidem V. cl. Joannes Mabillonius in *Actis Benedictinorum*, Sæc. IV, par. 1, p. 726, se dedisse arbitratus est, ex codice Cottoniano descriptum; vere autem leve ejusdem compendium duntaxat edidit. Compendium sane antiquitatem non contemnendam habet, (codex enim ille Cottonianus (*Claud. A. 51*) ante quingentos fere annos exaratus esse videtur) genuinæ autem Willelmi Historiæ vix octavam partem exhaustit. In præfatione sua Mabillonius Egwinum Wigorniensem, Osmundum Sarisburiensem, et Eadmerum, commentarios de Vita Aldhelmi ante Willelmum contextuisse scribit. Ejusmodi quidem opus Egwino Baleus et Pitsius inscribunt, veror ne incerta admodum fide; neque de aliis res constat. Faricum abbatem Abendoniensem nonnulla de Aldhelmi Vita ante se collegisse Willelmus in prologo suo agnoscit. Genuinum Willelmi de Aldhelmi Vita librum Baleus nunquam viderat. Initium enim istud dedit (*cent. II, c. 73*): *Beatus Aldhelmus Saxonica*, quibus verbis epitome a Mabillonio edita inchoatur. Alium de eodem libro errorem Baleus inivit, librum Willelmi *De Antiquitatibus Malmesburie* a libro ejusdem *De S. Aldhelmi Vita* diversum statuens (*cap. 204*). Pitsius utrumque Balei errorem in farragineam suam pro more descripsit. Genuinum Willelmi librum ex codice ms. Collegii S. Trinitatis Cantabrig. descripsi. Codex caractere pessimo ante ducentos circiter annos scriptus est, et præter frequentia librarii sphalmata gravioerem accepit injuriam a bibliopaga, qui in foliorum summitatibus integras sæpe lineas abscedit.

Huic libro Willelmus intemitit plures antiquas monasterii Malmesburiensis chartas de quibus nonnulla observare non inutile erit, præsertim cum chartarum fidem in parte prima, sæpe rejecerim in parte etiam tertia id sæpius factum. Jamdiu est quod chartarum monasticarum fraudes a viris eruditis detectæ fuerint. Mitto quæ Launois et ex exteris alii de hac materia commentati sunt; si quis de nostræ gentis chartis certiora velit ediscere, consulat D. Joannis Marsham præfationem ad *Monasticum Anglicanum* et et eruditissimi præsulis Edwardi episcopi Wigorniensis Opus vernaculum *De Originibus Ecclesiæ Britannicæ* (pag. 14, etc). Ante utrumque D. Henricus Spelmanus in notis ad concilia Anglica observaverat (p. 125) suspectam esse plerumque chartarum fidem; et prolato ex archivis Ecclesiæ Cant. vetusto fragmento docuerat chartas in Anglia sub exitum sæculi septimi primo scribi cœpisse, primamque omnium fuisse quam Withredus rex Ecclesiæ Cant. anno 694 dedit. Quæcumque igitur ætatem superiorum præ se ferunt, certissime sunt commentitiæ. Porro ex iis quæ sequuntur usque ad Edgari regis tempora, Latine conscriptæ, pars inaxima esse spuria merito censeri potest quod mihi ex frequenti temporum appositionum et episcoporum subscriptum cellatione innotuit. Post Edgari tempora haud ita multa falsa esse potui deprehendere. In paucissimis autem seu ante seu post Edgari tempora chartis Saxonice conscriptis fraus intercedit. Fere omnes enim chartæ commentitiæ post Normannorum adventum conciliæ videntur, quando Normanni victores fundos et possessiones ab Anglis abstrahere per fas et nefas moliti, ab his rationem reddi exegerunt, quo jure quove titulo terras suas et privilegia possederent. Tunc monachis chartæ seu ex archivis deponendæ seu confingendæ erant, ni cœnobiis suis deturbari et ad incipiam redigi mallent. Chartas autem Saxonice litteris conscriptas supposuisse parum profuisset. Ilas enim Normanni parvipendissent, et ne levi quidem intuitu dignati essent. Sic enim Normannorum fastum primis Willelmi regis temporibus Ingulphus descripsit (f. 512): *Ipsam etiam idioma Anglorum tantum abhorrebant; quod leges terræ statutaque Anglicorum regum lingua Gallica tractarentur; modus etiam scribendi Anglicus ommitteretur, et modus Gallicus in chartis et in libris omnibus admitteretur.* Normannis igitur qui Anglorum linguam et nescierunt et oderunt, chartas Saxonicas protulisse inane fuisset; atque idem Latine comminiscendæ erant. Porro aliam adhuc causam chartas confingendi Willelmus Normannus monachis dedit. Ipse enim, qui res ecclesiasticas pro lubitu disposuit, neque magis antiquam Ecclesiæ disciplinam quam justitiæ leges excoluit, monasterium S. Marini de Bello a se fundatum a jurisdictione episcopali penitus exemit. Ab hoc tempore insana monachos insigniorum cœnobiorum ambitio incensit similem exemptionem impetrandi (EADMER. *Hist. Nov.* p. 62). Ejusmodi exemptionem ab Alexandro papa ante annum 1073 obtinuit Baldwinus S. Edmundi abbas; quamvis in hac papa, utpote rem lactentis inauditam atque intentatam ausus, ea usus sit moderatione ut id *salva primatis obedientia* fieri decreverit. Lanfrancus tamen archiepiscopus abbati in Angliam reverso privilegium abstulit. Postea archiepiscopus mollioris animi Ecclesiæ Anglicanæ præsentibus, Radulfo, Willelmo et Theobaldo, fractaque a pontificibus Romanis ejusdem libertate, monachi nil non sibi licere rati, a jurisdictione tam archiepiscopali quam episcopali eximi quæsierunt; conflictisque primum pontificum et regum antiquorum chartis obedientiam episcopis suis denegarunt, dein in curia Romana litigantes, chartas suas confirmari vi pecuniæ obtinuerunt. Quæcumque igitur exemptionem a jure ordinario episcopali prætendunt monachorum chartæ ante Normannorum tempora, falsæ merito sunt habendæ. Quod si enim pontificibus Romanis antea familiare fuisset amplissimas ejusmodi exemptionis chartas, quales postea prolatae sunt, monachis conferre, certe Alexander papa Baldwinio abbati, viro potentissimo et grandi pecunia munito, exemptionem perfectam non invidisset. Certe quod chartas exemptionis Malmesburiensi cœnobiai datas (quæ in hoc Willelmi libro reperiuntur) attinet, eas fraudis arguit epistola Ricardi archiepiscopi Cant. ad Alexandrum papam manu Petri Blesensis (epist. 68) anno 1180 scripta. Monasterii Malmesburiensis monachi nuper sibi abbatem elegerant: cumque Sarisburiensis episcopus electo inlubuisset, appellatione etiam interposita, ne ab alio quam a se benedictionem acciperet, electus in Walliam clam profectus, ab episcopo Landavensi benedicti obtinuit. Archiepiscopus itaque abbatem suspendit, donec ad inobedientiæ suæ excusationem libertatis seu exemptionis privilegium produceret. Abbas coram archiepiscopo *quasdam exemptionis suæ litteras prætendebat, quæ in filo et bulla videbantur vitiosæ*, stylumque Romanæ curiæ minime redolebant. Eas falsitatis episcopus accusavit; et multas abbatum Malmesburiensium professiones sibi et prædecessoribus suis factas exhibuit. Abbas recessit contumaciter, dicens se nulli episcopo vel archiepiscopo nisi soli summo pontifici respondere teneri. *Viles, inquit, sunt abbates et miseri, qui potestatem*

tem episcoporum prorsus non exterminant, cum pro annua auri uncia plenam a sede Romana possint assequi libertatem. Huic itaque ne papa faveat, archiepiscopus rogat, et simul acriter dellet injuriam episcopis totique Ecclesiae factam per exemptiones abbatibus a sede Romana donatas. *Monasteria enim, quae hoc beneficium damnatissime libertatis sive apostolica auctoritate, sive, quod frequentius est, bullis adulterinis adepti sunt, plus inquietudinis, plus inopiae incurrerunt. Falsariorum enim praestigiosa malitia ita in episcoporum contumeliam se armavit, ut falsitas in omnium fere monasteriorum exemptione praevaleat.* Praeclarum hujus rei testimonium exstat in archivis Ecclesiae Christi Cant. de bullis supposititiis monachorum S. Augustini Cant. qui multam archiepiscopi Cant. molestiam integro fere saeculo duodecimo facerent, ut auctoritatem archiepiscopalem excenterent; quod et denuo effecerunt, prolatis in hanc rem S. Augustini archiepiscopi et Ethelberti regis aliisque vetustis privilegiis. De his et ejusmodi aliis privilegiis Aegidius Ebroicensis episcopus ad Alexandrum papam litteras dedit quae in archivo dictae ecclesiae reperiuntur, munita ipsius sigillo, cujus circumferentiae inscribitur *Aegidii Dei gratia Ebroicensis episcopi.* In dorso autem scriptum est. *Contra falsa privilegia S. Augustini; qualiter per unum monachum falsarium S. Medardi adulterinis privilegiis se munerunt.* Has litteras vide inter variorum epistolae ad Alexandrum III, in Patrologiae tomis nox edendis, ad annum 1181

PROLOGUS LIBRI QUINTI

Totius Angliae, quaquaversum porrigitur, episcopatus circuitus; sicut post longam peregrinationem domum revertor; ut de beatissimo Patre Aldhelmo pollicitum exsequar meum (58): ad quod pro viribus implendum non me sollicitat dicendi materia uberior, sed affectus in sanctum quem ipse meruit propensior. Num enim par esset ut ei negarem vocis meae praenonium, qui mihi contulit post Deum quantum habeo ingenii? Illi non impenderem linguam; cui, si necesse esset, impenderem vitam? Atqui nimium avarus est qui verborum suorum tenax est. Quia igitur immaniter deviaretur a justitia, si in hoc sanctorum brevi commentario solus dominus et patronus noster obumbraretur silentio; suscepi vel pauca de ipsius vita dicere, quamvis pro inscitia rerum nequaquam valeo voluntati satisfacere: adeo praeter illud quod de illo Beda in Gestis Anglorum tangit, semper infra meritum jacuit, semper desidia civium agente inhonorus latuit. Magnus ille quidem scientiae gloria, miraculorum eminentia, sed nulla quae supersit illustratus Scriptura. Gaudeat aliquis se de Aldhelmi miraculis plura sic legisse quae vivens duntaxat fecerit. Ad me profecto nihil manavit, nihil quanquam curiosissimo accessit studio, nisi quod artifex manus argenteo et perantiquo impressit scrinio. Conpegit haec in libellum abbas Abendoniensis Faricius (59) auctoritate sua nitens, nec quidquam praeterea quod dicta sua firmarent [*i. firmaret*] testimoniorum extrinsecus adducens. Mihi placuit diversum dicendi genus, ut per illa gesta quae a scriptis Faricii vacabant, introrsus pergerem et quaeque dicta idoneis testibus velut quibusdam postibus ambirem. Quis enim aliter crederet gestis tam longe a nostra memoria remotis, ut quod sic dictum sit, propter styli penu-

riam sepultis? Supersunt praeterea plura memn monachi scilicet Malmesburiensis exspectantia officium, quae vir ille aut nescivit, aut dicere supersevit. Fuit enim sicut non usquequaque despiciabilis eloquentiae, ita in his duntaxat propter ignorantiam linguae incuriosae scientiae, utpote sublusco (60) natus aere. Aequi igitur et boni consule, lector meus, ne personae meae obscuritas praebat dignitate praerudicium patiatur. Quamvis si honores attenderis, et nos aliquod nomenque decusque gessimus. Quadrupartito ordine itaque haec procedo narratio.

Primo ut sanctissimi viri ostendam genus et scientiam.

Secundo quae coenobia fecerit, quibus privilegiis et patrimoniis hoc nostrum insignierit, subjiciam: ubi auditoris patientiam jam hinc ex praemio convenio, ne alienis scriptis gravatus effugiat. Hic enim libellus non ostentationem eloquentiae, sed congeriem scientiae pollicetur; ut non tam vita dicatur sancti, quam vitae ipsius testimonium, cognitionis instrumentum.

Tertio paucissima miracula quae juvenis fecit; non quod plura non fecerit, sed quod ista tantum dubitatis scrupulum effugere potuerunt, non omittam.

Quarto seriem temporum post beati viri obitum quanta potuero veritate deducam, quanta libertatis naufragia Ecclesia nostra pertulerit, quam semper prospere cum videretur oppressa maxime, per patrocinium sancti, caput contra fortunam extulerit. Ac me quidem his enarrandis imparem non nescio; sed Spiritus sancti ductu, qui jam carbasa non segniter implesse videtur, ultro hujus immensitatem pelagi securus velivolabo.

(58) Lib. II *De pontif. Angl.*, cap. De episc. Scireburni.

(59) Faricius iste ex monacho Malmesburiensis abbas Abendoniensis creatus est anno 1100, Obiit 1117, vii Kal. Martii. Additamenta monachi Aben-

don. ad Florentium Wigorn. in codice ms. vetusto Bibliothecae Lambethanae.

(60) *Tusco* legendum est. Sic enim monachus Abendoniensis supradictus illum genere Italicum fuisse refert.

LIBER QUINTUS.

PARS PRIMA.

Igitur Aldelmus Saxonum oriundus prosapia, familia haud dubie nobilissima, morum generositate vicit ingenuitatem lineæ. Faritius allusit ad nomen ut diceretur Aldelmus quasi *senex almus*; sed ego, si ludis insertis occupationes legentis furari liceret, dicerem longe aliter interpretatione detorta, quod Aldhelmus interpretetur *galea vetus*. Sic enim debere scribi nomen suum H littera interposita ipse sanctus in prologo *Ænigmatum* suorum perspicue innuit. Convenit interpretationi vita viri; quod *galea* salutis caput protectus emeritamque et cedere hosti nesciam Christi militiam edoctus, opimam de diabolo lauream in cælum evexit. Ferunt quidam, incertum unde id assumpserint, fuisse nepotem luæ regis West-Saxonum ex fratre Kentero. Nobis pro vero arrogare non libuit, quod videtur magis opinioni quadrare volaticæ, quam veritati historicæ. Siquidem ex chronicis constat quod Ina nullum fratrem præter Inigildum habuerit, qui paucis ante ipsum annis decessit. Possem et illud objicere quod Aldhelmus non minor septuagenario decedens, Ina plus xviii annis superstitem reliquerit, idemque rex post tot annos viridi adhuc ævo Romam iverit. Convenitne ut patruus juvenis nepotem septuagenarium haberet, qui de fratre minoris ætatis natus fuisset? Verumtamen quod discrepat, ponatur in medio; et dicatur quod caret ambiguo. Qui enim legit *Manuale* libri regis Elfredi, reperiet Kenterum beati Aldhelmi patrem non fuisse regis luæ germanum, sed artissima necessitudine consanguineum. Quod autem Saxonici generis fuerit ipse, in epistola quam Cellano cuidam misit, his edocet verbis: « Miror quod me tantillum homunculum de famoso et florifero Francorum rure vestræ franite [*forsan* Franciæ *legendum*] fraternitatis industria interpellat Saxonice prolis prosapia genitum et sub arctoo axe teneris infantie cunabulis. »

Parens ergo qui pro conscientia nobilitatis nihil abjectum saperet, non degeneris magistri scholæ tradidit filium primis imbuendum elementis, sed Adriano abbati Sancti Augustini, quem in arcem [*l. arce*] scientiæ sietisse qui Anglorum Gesta perlegit intelligit: cumque jam majusculus a Cantia in West-Saxones remeasset; religionis habitum in Meldunensi accepit cœnobio; id quidam qui alio nomine vocatur Meildulf, natione Scotus, eruditione philosophus, professione monachus, fecerat. Ibi pusio Græcis et Latinis eruditus litteris brevi mirandus ipsis enituit magistris. Qui cum natali solo voluntaria carens, illuc devenisset; nemoris amoc-

nitate, quod tunc temporis in immensum eo loci creverat, captus, eremiticam exercuit. Deficientibusque necessariis, scholares in discipulatum accepit; ut eorum liberalitate tenuitatem victus corrigeret. Illi procedenti tempore magistri sequaces ex scholaribus monachi effecti, in conventum non exiguum coaluere. Horum exemplo et consortio Aldhelmus informatus ad studium, liberales artes plenitudinis scientiæ adjecit, quas ut medullitus combiberet, iterum Cantie studuit ad pedes Adriani, qui esset fons litterarum, rivus artium; donec valetudine cogente repedaret domum.

Dictorum tenorem consequantur testimonia; ne fides auditorum sit tenera. Quod infantem Adrianus erudierit, ipse in epistola ad eundem sic dicit: « Reverendissimo Patri meæqueradis infantie venerando præceptori Adriano Aldhelmus vernaculus familie Christi et vestræ pietatis supplex alumnus, salutem, etc. » Quod a puero in Meldunensi cœnobio fuerit et altus et doctus, Lutherius episcopus insinuat in privilegio quod eidem Aldhelmo abbatiam dedit. « Ego Lutherius gratia Dei episcopus, rogatus sum ab abbatibus, ut terram illam cui *indictum* est vocabulum Maldulfesberg, Aldhelmo presbytero ad degendam regulariter vitam conferre largiturque dignarer. In quo videlicet loco a primævo infantie flore atque ab ipso tirocinio rudimentorum liberalibus litterarum studiis eruditus, et in gremio sanctæ Matris Ecclesiæ nutritus, vitam duxit. » Quod Meldum cœnobium illud construxit; Sergius papa in privilegio quod eidem Aldhelmo dedit [*testatur*]. « Poscente a nobis religione tua, ut ductoris nostri apostolorum Principis vice monasterium Beatorum apostolorum Petri et Pauli quod Meldum religiose memoriæ condidit, quod et nunc Meldumesberge vocatur, situm in provincia Septonia, quod tuam religionem provide dispensare cognovimus, apostolicis privilegiis roboremus; piæ petitioni favorem tribuimus. » Quod iterum Cantie studuerit, sed pro valetudine discesserit, idem in epistola ad eundem Adrianum: « Fateor, mi charissime, quem gratia puræ dilectionis amplector, postquam a sociali contubernio vestro ante triennium circiter discedens a Cantia sequestrabar, quod nostra parvitas hæcenus ad consortium vestrum ardenti desiderio flagrabat; quod et jamdudum cogitarem, quemadmodum in votis est, adimplens perficere, si rerum ratio ac temporum vicissitudo pateretur, et nisi me diversa impedimentorum obstacula retardarent, præsertimque corporeæ fragilitatis valetudine nec-

dollitus tabentia membra coeunte non sineret; A
qua quondam, dum post prima elementa iterum
apud vos essem, domum redire coactus sum.)

Planum, ut arbitrator, factum est his testimoniis;
quod liberalium artium tempos [i. compos] fuerit,
qui tanti contubernalis consortio frui sit. Nec
ipse sane suffragio laudum suarum defuit, ubi dixit,
se primum omnium suæ gentis hominum fuisse qui
ad scientiam metrorum præsumpsit ingenium, im-
pulsit animum. Ista enim sunt ejus verba in calce
libri, quem fecit de schematibus: « Hæc, inquit,
de metrorum generibus et schematibus pro utilitate
ingenii mei habes, multum laboriose, nescio si
fructuose, collecta, quamvis mihi conscius sum illud
me Virgilianum posse jactare,

*Primus ego in patriam mecum, modo vita supersit,
Aonio rediens deducam vertice Musas.*

Litteris itaque ad plenum instructus, nativæ quo-
que linguæ non negligebat carmina; adeo ut, teste
libro Elfredi, de quo superius dixi, (61) nulla un-
quam ætate par ei fuerit quisquam, poesim anglicam
posse facere, tantum componere, eadem apposite
vel canere vel dicere. Denique commemorat Elfre-
dus carmen triviale, quod adhuc vulgo cantatur,
Aldhelmum fecisse; adjiciens causam qua probet
rationabiliter tantum virum his quæ videntur fri-
vola inatitisse: populum eo tempore semi barbarum,
parum divinis sermonibus intentum, statim cantatis
missis domos cursitare solitum; ideoque sanctum
virum super pontem qui rura et urbem continuat, C
abeuntibus se opposuisse obicem, quasi artem can-
tandi professum. Eo plus quam semel facto, plebis
favorem et concursum emeritum. Hoc commento
sensim inter ludicra verbis Scripturarum insertis,
cives ad sanitatem reduxisse; qui si severe et cum
excommunicatione agendum putasset, profecto pro-
fecisset nihil.

Præconio itaque nobilis doctrinæ favorabilis quan-
tum haberetur; indicio sunt epistolæ amicorum ad
eum missæ. Taceo de compatriotis, qui certatim ad
eum scripta sua emittebant, ejus judicii censuram
subitura. Præterea Scotos tunc maxime doctos, qui
idem fecisse noscuntur; quorum aliquos non obscu-
ræ literaturæ nominare possem, maxime Arcivilum
regis Scotiæ filium. Hic quidquid litterariæ artis
elaborabat, quod non adeo exile erat, Aldhelmi com-
mittebat arbitrio; ut præfecti [i. perfecti] ingenii
lima eraderetur scabredo Scotica. Ex ipso Franco-
rum sinu ad eum causa doctrinæ veniebat; ut
hæc Epistola palmam faciat; « Domino lectricebus
ditato studiis, mellifluisque ornato lucubratiunculis,
Aldhelmo Archimandritæ Saxonum, mirifice repe-
rienti in oris, quod nonnulli cum laboribus et sudo-
ribus in alieno aere vix lucrantur; Cellanus, in
Ilybernensi insula natus, in extremo Francorum
limitis latens angulo exsul, famosæ coloniæ Christi
extremum et vile mancipium, in tota et tuta Trini-

(61) Librum, puto, aliquem ab Alfredo rege doctis-
simo editum intelligit. Plures enim libros illius seu

tate salutem.) Et post pauca: « Quasi pennigero vo-
latu ad nostræ paupertatis accessit aures vestræ
Latinitatis panegyricus rumor, quem agiliam lecto-
rum non horrescunt auditus sine sanna aut amurcali
impostura, notus propter Alburnum dictricis [*legen-
dum puto almuu ductricis*] Romanæ decorem.
Etsi te præsentem non meruimus audire; tuos ta-
men bona lance constructos legimus fastos diver-
sorum deliciis florum depictos. Sed si peregrini
triste reficis corculum, paucos transmittite sermun-
culos illius pulcherrimæ labiæ tuæ, de cujus fonte
purissimo dulces multorum possit reficere mentes,
ad locum ubi Dominus Furseus in sancto et integro
pauusat corpore.) Huic epistolæ quam liberaliter
responderit, attestatur illa cujus particula hic nuper
apposita: dedit documentum Aldhelmum ex saxonico
genere ortum.

Cæterum non est narratu facile, quam efficax
fuerit in exhortando amicos et discipulos: illos ut
illæsam fidem amicis exhiberent; istos ut teneros
annos ad unguem divini præceptionis ducerent:
singularum tamen monitionum hic ponentur indicula.
Cum Wilfridus episcopus, de quo non pauca in ter-
tio libro dixi, exsul ageretur; multi suorum abbatis
fortunæ sequentes rotam, ad inimicorum favorem
devolvi meditabantur, quorum justitiæ Aldhelmus
diffidens, et amico venerabili metuens, his verbis
labantes nitebatur erigere. Post præfationem enim
congruam: « Nuper, inquit, furibunda tempestatis
perturbatio, sicut experimento didicistis, fundamenta
Ecclesiæ, sicut quodam immenso terræ motu, concus-
sit; cujus strepitus per diversa terrarum spatia,
velut tonitruali fragore, longe lateque percrepuit.
Et idcirco vos viscerales contribulos, flexis genuum
poplitibus, subnixa exposco prece, nequaquam hujus
perturbationis strophæ scandalizari; ne quisquam
vestrum mentis segnitie fide torpescat, etiamsi re-
rum necessitas exigit cum præsule proprio pontifi-
catus apice privato tellure paterna propelli, et qui-
libet oporteat latorum regnorum transmarina ag-
gredi rura. Quis enim, quæso, tam durus atroxve
labor existens, ab illo vos antistite separans arceat;
qui vos ab ipso tirocinio rudimentorum et a primæva
teneræ ætatis infantia usque adultæ pubertatis flo-
rem nutriendo, docendo, castigando, provexit pie-
tate; et quasi nutrix gerula dilectos extensis ulna-
rum sinibus refocillans, sic charitatis gremio fotos
clementer amplexus est. Perpendite, quæso, crea-
turarum ordinem, eisque divinitus insitam naturam;
quatenus ex minimarum rerum collatione in flexi-
bilem conversationis formam, Christo juvante, capi-
piatis; quomodo examina apum calescente cœlitus
caumate, ex alveariis nectare flagrantibus certatim
emergant, et earum auctore linquente, brumalia
mansionum receptacula, densarum cavernarum co-
hortes, rapido volatu ad æthera glomerante, excep-
tis duntaxat antiquarum sedium servatricibus ad
opera seu auspiciis conscriptos commemoravit lib. II.
De gestis reg. Angl. cap. 4.

propagationem sobolis futuræ: relictus, inquam, A mirabilis dictu, rex earum, spissis sodalium agminibus vallatus, cum hiberna castra gregatim egreditur et cava stipitum robora rimatur, si pulverulenta sablonis aspergine præpeditus, seu repentinis imbribus cataracta Olympi guttatim rorantibus retardatus fuerit, et ad gratam craterem sedemque pristinam revertatur; omnis protinus exercitus consueta vestibula perrumpens, prisca cellarum claustra gratulabundus ingreditur. Et post alia: «Si ergo taliter creatura [ratione] carens, quam vita [et] natura indita absque legibus scriptis gubernant, reciprocis temporum successione ductoris præcepto pareat; respondete, rogo, utrum [non] horrendæ abominationis infamia sint exprobrandi, qui concessa septiformis Spiritus gratia præditi, devotæ subjectionis frena ritu phrenetico frangunt. Cur autem diversarum rerum ratiocinationes conglobans, ad instiganda vestri pectoris præcordia stridente calamo percurram, audite. Ecce sæculares divinæ scientiæ extorres, si devotum dominum quem in prosperitate dilexerunt, cessante felicitatis opulentia, et ingruente calamitatis adversitate, deseruerint, [et] securam dulcis patriæ otia exsulantem domini pressuræ prætulissent: Nonne execrabilis cachinni ridiculo et gannaturæ strepitu ab omnibus ducuntur? Quid ergo de vobis dicitur; si pontificem qui vos nutrit et extulit, in exilio solum dimiseritis? etc.» Exemplo firmissimæ in amicum integritatis posito, sequetur præclara discipuli admonitio:

«Dilectissimo mihi filio et simul discipulo ADILWALDO, ALDHELMUS extremus servorum Dei, salutem.

«Quemadmodum te viva voce aliquoties de aliquibus admonere curavi; ita ut [l. et] nunc absentem paterna secundum Deum auctoritate fretus, litteris exhortari non piget. Hoc enim ideo agimus; quod *charitas Christi*, sicut ait Apostolus, *urget nos* (II Cor. v, 14). Itaque, fili mi charissime, licet adolescens ætate existis, vanissimis tamen oblectamentis hujus mundi nequaquam te nimium subjicias, sive in quotidianis potationibus et conviviis usu frequentiore ac prolixiore inhoneste superfluis, sive in equitandi vagatione culpabili, seu in quibuslibet corporeæ delectationis voluptatibus exercendis. Memento semper quid scriptum est: *Adolescentia et voluptas vana sunt* (Eccle. xi, 10). Amori quoque vehementiori pecuniæ et omni secularis gloriæ Deo semper odibili jactantiæ nequaquam ultra modum inservias, illius sententiæ reminiscens: *Quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiat?* (Marc. viii, 36) — *Filius enim hominis venturus est in gloria sua et sanctorum angelorum; et retribuet unicuique secundum opera sua* (Matth. xvi, 27). Sed multo magis, mi amantissime, vel lectionibus divinis, vel orationibus sacris semper invigila. Si quid vero præterea sæcu-

larium litterarum nosse laboras; ea tantummodo causa id facias, ut quoniam in lege divina vel omnino vel pene omnis verborum textus artis omnino ratione grammaticæ consistit; tanto ejusdem eloqui divini profundissimos atque sacratissimos sensus facilius legendo intelligas, quanto illius rationis qua contextitur diversissimas regulas plenius disceris. Ante hanc autem [l. ante te autem hanc] epistolam jugiter inter ceteros quos legis libros habere non omittas; ut videlicet ejus lectione creberrima de his quæ in ea scripta sunt, implendis mea vice possis admoneri. Vale.»

B Ac utinam hæc lectio monachorum, qui se Aldelmi discipulos profitentur, conferat compendio, proficiat commodo; ut tandem despectis illecebris, sanctitatis et doctrinæ ejus innitantur vestigiis. Nam procul dubio nunquam ejus evellerentur instituta; nisi transgrederemur ejus mandata. Sed quia in eum deliquimus, merito plectimur. Ipse interea quasi nesciat tacet, dissimulat quasi non videat; dum nos volutamus in periculis: dum privilegia sua deridentur a seditiosis, dum calcantur a tyrannis. Sed revertamur vel sero ad cor; ut famulos suos multis jam periculis jactatos, oculo pietatis respiciat, sinu clementiæ recolligat.

C Veruntamen ut narrationem repetam; summum culmen laudibus ejus litteraturæ imposuit Beda, qui et pro vicina temporis rem ut erat nosset, et pro veritatis studio mentiri nollet. Qui post enumerationem aliquorum librorum ejus subintulit: «Scriptis, inquit, et alia nonnulla, utpote *vir undecimque doctissimus*; Nam et sermone nitidus, et scripturarum tam ecclesiasticarum quam secularium erat eruditione mirandus (62).» Potestne quidquam hæc laude sublimius dici? Postremo ipsum eundem testem citabo; quod licet omnibus artibus studium nunquam abnuerit, quibus tamen potissimum apud Cantiam iterata mansione studens animum impenderit. Sic enim in epistola ad Heddam antecessorem suum, labore exsequitur, propriam commendat exercitium: «Fateor, beatissime præsul, me dudum decrevisse, si temporum volitans vicissitudo pateret, vicinam optati Natalis Domini solemnitatem ibidem in consortio fratrum tripudians celebrare, D et postmodum vita comite vestræ charitatis præsentia frui. Sed quia diversis impedimentorum obstaculis tardati, quemadmodum lator præsentium viva voce pronulgabit, illud præficere [l. perficere] nequivimus; idcirco difficultati veniam precor impendite. Neque enim parva temporum intervalla in hoc lectionis studio protelanda sunt ei duntaxat; qua sagacitate legendi succensus, legum Romanarum jura medullitus rimabitur, et cuncta jurisconsultorum secreta imis præcordiis scrutabitur: et quod his multo perplexius est, centena scilicet metrorum genera pedestri regula discernere, et musicæ cantilenæ inodulamina rectosyllabarum tramite lustrare.

Cujus rei studiosis lectoribus tanto inextricabilior A obscuritas prætenditur, quanto rarior doctorum numerositas reperitur. Sed de his prolixo ambitu verborum disputare epistolaris angustia minime sinit; quomodo videlicet ipsius metricæ artis clandestina instrumenta litteris, syllabis, pedibus, poeticis figuris, versibus, tonis, temporibus conglomerantur. Poetica quoque septenariæ divisionis disciplina, hæc est acephalos, procilos cum cæteris, qualiter varietur, qui versus monostemi, qui pentastemi, qui decastemi certa pedum mensura terminentur, et qua ratione catalectici vel brachiocatalectici seu hypercatalectici versus sagaci argumentatione colligantur. Hæc, ut reor, et his similia brevi temporis intercapedine apprehendi nequaquam possunt.

De ratione vero calculationis quid commemorandum; cum tantæ supputationis imminens desperatio colla mentis oppresserit, ut omnem præteritum lectionis laborem parvipenderem, cujus me pridem secreta cubricula nosse credideram; et ut sententia beati Hieronymi, dum se occasio obtulit, utar: *Qui mihi prius videbar sciolus, rursus cepti esse discipulus*: sic quod tandem superna gratia fretus, difficillima rerum argumenta et calculi supputationes, quas partes numeri appellant, lectionis instantia reperi. Porro de zodiaco et XII signorum quæ vertigine cæli volvuntur, ratione ideo tacendum arbitror; ne ars opaca et profunda, quæ longa explanandarum rerum ratione indiget, si vili interpretationis serie propalata fuerit, infametur et vilescat: præsertim cum astrologiæ artis peritia et perplexa horoscopi computatio elucubrata doctoris indagazione egeat. Talium artium voluptate repletus, ipse quoque ex sacratissimo pectoris penu bonæ frugis libellos edidit; ne nunquam thesaurus tam diu congregatos recluderet, ne nihil unquam ex auditis reponeret. Et primum quidem ingenii periculum dedit in libro quem *ad Britones*, ut ad verum Pascha reverterentur, fecit; cujus doctrinam nescio quod infortunium usibus nostris invidi, gaudio subtraxit. Est et liber ejus *De virginum laude* rhetorico compactus lepore; in quo virginitatis gloriam prius prædicat, et postea non difficilem esse per sanctorum cœlibatum exemplificat. Ejusdem materiæ versibus heroicis fecit alterum cui D adjuunxit tertium: æque versificum *De pugna VIII*

principalium virtutum. Exstat et codex ejus non ignobilis *De ænigmatibus*, poetæ Symphorii æmulus, centum titulis et versibus mille distinctus. Utriusque operis præfationem versibus recurrentibus ingeniose intexit; ut in illo *De virginum laude* istius versus litteræ:

Metrica tirones nunc promant carmina castos,
singulos versus præfationis a capite ad finem inchoarent, eademque per numerum versuum retroactæ eundem versum effluerent. Porro in illo *De ænigmatibus* aliter conjunctus est, ut hic versus:

Aldhelmus cecinit millenis versibus odas,
primas et ultimas singulorum in proœmio versuum litteras et inchoaret et terminaret, ambasque extremitates eadem faceret: ascenditque [*l. ostenditque*] in his vir veteris litteraturæ ludum simul et artificium dum res incuriosas comitaretur faciendum et vicens eloquium. Præterea ad quemdam Aldfridum regem Northumbroꝝ probe, ut Beda narrat, litteris doctum, edidit librum hæc continentem capitula: *De septenarii numeri dignitate collecta ex Veteris et Novi Testamenti floribus et disciplinis philosophorum*. — *De admonitione fraternæ charitatis*. — *De insensibilium rerum natura, quæ secundum metaphoram sermocinari figurantur*. — *De pedum regulis*. — *De metaplasmis*. — *De Synalapha*. — *De scansione et eclipsi versusum*. — *De metro alterna interrogatio et responsio*. Composuit et *Epistolas* multas, quarum plures non exstant, partem quarumdam quas habemus accessorum nostrorum detruncavit incuria. Sermones ejus minus infundunt hilaritatis quam vellent hi qui rerum incuriosi verba trutinant; iudices importuni, qui nesciant quod secundum mores gentium varientur modi dictaminum. Denique Græci involute, Romani splendide, Angli pompaticè dicere solent. Id in omnibus antiquis chartis est animadvertere, quantum quibusdam verbis abstrusis ex Græco petitis delectentur. Moderatius tamen se agit Aldhelmus, nec nisi perraro et necessario verba ponit exotica. Allegat catholicos sensus sermo facundus, et violentissimas assertiones exornat color rhetoricus. Quem si perfecte legeris, et ex acumine Græcum putabis, et ex nitore Romanum jurabis, et ex pompa Anglum intelliges.

PARS II.

Prima propositi portione utunque sæcra, secundam aggredior, quæ pollicetur ostendere, quæ monasteria sanctus Aldhelmus fecerit, quibusque privilegiis insignierit, et prædiis ditaverit, cujus erit facilis absolutio, quia labore alieno summa negotii conficietur. Libet igitur nostris verbis præ-

libare necessaria, capere occasionem operis accellerandi, et sic solutiore cura in aliorum scriptis spatium. Ex superius igitur dictis potest intelligi quod Meildulf monasterium Meldunense, quod nunc corruptior atas Malmesberiam concupat, edificaverit vel potius inchoaverit. Tanta enim ibi ne-

cessariorum penuria erat, ut inhabitantes ægre A
 quotidianum victum expedirent; sed correxit nobilitas Aldhelmi victualium inopiam, ut sermo progrediens edoceret. Parva ibi admodum basilica paucis ante hoc tempus annis videbatur, quam Meldulfum ædificasse antiquitas (incertum si fabulatur) fertur [l. fert] fecisse, et augustiorem ecclesiam in honorem Domini Salvatoris et primorum apostolorum Petri et Pauli. Quod autem in hac ecclesia caput loci et monachorum congregatio fuerit ex antiquo; chartarum quas subjiciam auctoritas [l. auctoritates], commendant fidem, arguunt incredulitatem. Et quia tunc moris erat, ut in novarum ecclesiarum dedicatione, ad honorem Sponsi cælestis et Ecclesiæ Matris aliquod honorificum epigramma poneretur: vir sanctus in honorem apostolorum hoc cecinit epithalamium:

*« Hic celebranda rudis florescit gloria templi:
 Limpida quæ sacri signat vexilla triumphi,
 Hic Petrus et Paulus tenebrosi lumina mundi.
 Præcipui patres populi qui frena gubernant,
 Carminibus crebris alma celebrantur in aula.
 Claviger o, cæli portam qui pandis in æth'ra.
 Candida qui meritis recludis [addendum forsân,
 [limina cæli].
 Exaudi clemens populorum vota precatum [l. præ-
 [cantum].*

*Marcida qui riguis humectant imbribus ora.
 Suscipe singultus commissæ piac'la gementum
 Qui prece flagranti torrent peccamina morum,
 Quondam Saule ferox, nunc deposita feritate,
 Agne Dei mitis, mutato nomine, Paule,
 Vocibus orantum nunc aures pande benignas;
 Et tutor tremulis cum Petro porrigè dextram.
 Sacra frequentantes lumina [forsan san-
 [ctorum limina legendum] lustrant!
 Quatenus scelerum [his inserendum videtur]. celer
 [indulgentia detur,
 Larga de pietate fluens et fonte superno,
 Dignis qui nunquam populis torrescit [i. e. exarescit]
 [in ævum.*

Fecit et aliud cœnobium juxta fluvium, qui vocatur From; sicut in privilegio quod Sergius papa utrisque monasteriis concessit, legitur. Stat ibi adhuc et vicit diuturnitate sua tot sæcula Ecclesia ab eo in honorem sancti Joannis Baptiste constructa. Necnon et apud Bradeford tertium ab eo monasterium instructum crebra serit opinio; quam confirmare videtur nomen Villæ in serie privilegii, quod jam episcopus monasteriis suis dedit, appositum et antiquis Scripturæ lineamentis effigiatum. Et est ad hunc diem eo loci ecclesiola; quam ad nomen beatissimi Laurentii fecisse prædicatur. Sed enim utraque monasteria From et Bradeforde morem mortalium æmulantia, in nihilum defecere; restat tantum nomen inane. Verumtamen utrum tantarum ædium destructio imputanda sit Danorum insanis præliis, an Anglorum rapacibus cuneis, non facile discreverim. Solum Meldunense, idemque Malmesburiense viget adhuc habitatorum frequentia, habitaculorum decore. Quod pietate sancti dispensari, qui se corpusque suum ibidem devovit, arbitror ut tot evaderet ærumnas, tot calamitates duret, umbramque tenuem jampridem amissæ li-

bertatis suspiret. Quapropter quæ cæteris destructis prædia illic ab eo collata latam reparare ruinam, nostram etiam penitus effugere notitiam. Huic vero quantum terrarum adjecerit dicturis illud privilegium, occurrit primo apponendum; quod eidem Aldhelmo Westsaxonum antistes Leotherius concessit, quem promoventibus virtutum successibus in altum nitentem conspicatus ibidem, eum in presbyterum, postea in abbatem erexit; locique illius possessionem, qui sui juris esset, in ablati conditionem hoc scripto transiit.

« Solet plerumque contingere, ut autumnali torrido facessant caumate brumalia sævientium ventorum flabii [l. flabra, etc.] reciprocis alternatim cursibus succedant; quibus procellosa pelagi cœcula enormesque oceani gurgites hinc atque illuc quantuntur, quatenus navigio errante nullus absque discriminibus navigans furibundo flamine carbasa rumpente transfretet. Ita nimirum prostrata mundi pompulenta gloria, jamque appropinquante ejusdem termino, fluctuantes sæculi turbibus [l. turbines] incumbere experimento evidenti videntur, ut revera et absque ullo ancipiti scrupulo illa Domini præaugmina nostris tandem temporibus comprobentur impleri; quibus ita cælesti oraculo effatus est: *Videte ficulneam et omnes arbores, etc.* (Luc. xxi, 29). Porro inter has turbulentas sæculi tempesta et Scripturarum flectenda sunt gubernacula; totiusque navigii armatura atque instrumenta parando [l. paranda]; quatenus garrulo Sirenarum carmine sprebratis recto cursu ad portum patriæ prospere perducatur. Quapropter ego Lutherius gratia Dei episcopus, pontificatus Saxonici gubernacula regens, rogatus sum ab abbatibus, qui sub jure parochiæ nostræ cœnobiali monachorum agmini præesse noscuntur pastorali sollicitudine; ut terram illam, cui vocabulum est inditum Maldunesburge, Aldhelmo presbytero ad degendam regulariter vitam conferre largiri que dignarer. In quo videlicet loco a primo ævo infantix atque ab ipso tirocinio rudimentorum, liberalibus litterarum studiis eruditus, et in gremio Sanctæ matris Ecclesiæ nutritus vitam duxit. Et ob hoc potissimum hanc petitionem fraternam charitas suggerere videtur. Quapropter præditorum abbatum precibus annuens, ipsum locum, de quo supra mentionem fecimus, tam sibi quam suis successoribus normam sanctæ Regulæ selecti devotione sequentibus, fraterna petitione coactus ultroneus impendo, quatenus in futuram posteritatem, remoto omnium disceptationum ingruentium conflictu, quiete continua et pace perpetua Domino famulari sine impedimento valeant. Sed ne forte contentionis occasio deinceps contingat, hac rationis conditione interposita confirmo; ut nullus succedentium dænum episcoporum seu regum hanc nostræ donationis chartulam tyrannica fretus potestate violenter invadat. Asserens pertinaciter, quod de jure potestatis episcopatus ablatum sequestratumque fuisse videtur. Et adeo sciendum est, et contra æmulos pro-

mulgandum, multo magis me commodum augmentumque pontificali Ecclesie addidisse, quam per vim abstraxisse. Postremo ut firmior predictae largitionis donatio jugiter mansura sit; predictos abbates propriis manibus subscribere jussimus. Quod si quis hæc scripta et definita et decreta nostra irrita facere nitetur; sciat se ante tribunal Christi rationem redditurum. Actum publice juxta flumen Gladon vii Kal. Sept. anno Incarn. Christi 675. »

Abbas ergo constitutus monachos ad votum inducere, famam in bonum urgere, Dei præ omnibus gloriam velle. Cumque industriae abbatis favor concurreret pontificis; tunc res monasterii in immensum augeri. Currebatur ad Aldhelmum totis semitis; his vitæ sanctimoniam, illis litterarum scientiam desiderantibus. Erat enim, quamvis, ut diximus, eruditione multiplex, tamen religione affabilis et simplex; qui adversantes obruerit dicendi flumine, discentes mulceret nectareo... docendi flumine ad utrosque ex ejus ore fluere salsi leporis oratio; ut esset in singulis mirabilis, et in omnibus singularis. Eo factum est, ut reges et comites Merciorum et West-Saxonum religione viri, quam nobilitas commendabat, illecti, plura loco conferrent. Quorum primus, ut accepimus, Kenfrithus comes Merciorum, regii affinis sanguinis, vir corpore, sæculo, mente militans Deo: x cassatos in Wodecim Aldhelmo abbati dedit his verbis:

« Fortuna fallentis sæculi procax non, lacteo immarcescibilem liliorum candore amabilis, sed felicitate evitandæ corruptionis amaritudine odibilis, filios in valle lacrymarum foetentis carnis rictibus venenosis mordaciter dilacerat; quæ quamvis aridendo sit infelicibus attractabilis, Acherontici tamen ad ima Cociti, in silus alti subveniat boantis [*Legendum forsitan, ne situs alti subveniat boantibus*], impudenter est declivis. Et ideo quia ipsa ruinosa carnaliter dilabatur; summopere festinandum est ad amœna indicibilis lætitiæ arva. Ibi angelica hymnicæ jubilationis organa mellifluæ rosarum odoramina a bonis beatisque naribus inæstimabiliter dulcia capiuntur, sineque calce [*videlicet sine*] auribus felicitium hauriuntur. Cujus amore felicitatis illectus, ego Kenfrithus comes Merciorum quãdam telluris particulam venerabili abbati Aldhelmo sub æstimatione x cassatorum in loco, qui dicitur Wodecim, ad serviendum Deo et Sancto Petro in perpetuum, jus largitus sum, cum consensu domini mei Ethelredi regis, anno ab Incarnatione Domini 680 indictione viii. »

Datum præcellentissimi comitis stimulavit et provexit munificentiam regis; ut ipse sequenti anno conferret prædia duo, confirmaretque scripto uno, quod est hujusmodi:

« In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi Salvatoris. *Nihil intulimus, ut apostolicum confirmat oraculum, in hunc mundum; nec auferre quid possumus* (I Tim. vi, 7). Idcirco terrenis ac caducis æterna ac mansura mercanda sunt. Quapropter ego Etheldredus rex Merciorum rogatus a patricio meo

A ac propinquo Kenfritho, pro remedio animæ meæ ac pro oratione fratrum in Meldulfesburge Deo servientium, xxx cassatos ab occidentali parte stratiæ publicæ, et non longe in alio loco xv prope Tetlan monasterium, Aldhelmo abbati et successoribus ejus in libertatem terrenarum servitutium perpetua-liter libenter largitus sum. Et hanc donationem meam sacræ crucis signaculo propria manu confirmavi; et favorabilium virorum claro consensu corroboravi, ut nulla post obitum vestrum regalis audacia nec sæcularis dignitas decretum nostrum confringere acceptet [*l. attentet*]. Si quis vero hanc donationem augere et amplificare voluerit; augeat Dominus partem ejus in libro vitæ. Quod si quis tyrannica potestate fretus demere sategerit; sciat coram Christo novemque angelorum ordinibus rationem redditurum. Scripta est autem hæc chirographi chartula anno ab Incarnatione Domini 681 indictione ix. »

Ejusdem regis fuit nepos ex fratre Wiferio Berthwaldus nomine, de quo in gestis Wilfredi antistitis supradixi; non quidem rex potestate sed subregulus in quadam regni parte. Hic amore Dei ductus, beato Adhelmo dedit hoc novile munus. « Ea quæ secundum timorem et amorem Domini religiosa largitionis devotione diffiniuntur, quamvis solus sermo sufficeret promulgare; tamen pro incerta futurorum temporum conditione, scriptis publicis et documentorum gestis sunt confirmanda. Quapropter ego Berthwalde regnante Domino rex, pro remedio animæ meæ [*et*] indulgentia commissorum criminum, aliquam terram conferre largique Aldhelmo abbati decrevi, id est illam de orientali parte fluminis, quod appellatur Temys, juxta vadum cujus vocabulum est Summerford, xl cassatos, ea scilicet diffinitione, ut omni servitute sæcularium potestatum portio terræ illius perpetua-liter sit libera ad serviendum necessitatibus monachorum Deo servientium in monasterio quod nominatur Maldumesburge. Et ut firmius ac tenacius hæc donatio irroboretur; etiam præcellentissimum monarcham Ethelredum ad testimonium ascivimus regem, cujus consensu et confirmatione hæc munificentia acta est. Si quis contra hanc donationem venire tentaverit, aut tyrannica fretus potestate invaserit, sciat se in tremendo cunctorum examine coram Christo rationem redditurum. Actum publice in synodo juxta vadum Bregford, mense Julio, tricesima die mensis ejusdem, indictione xiii anno ab Incarnatione Domini 685. »

Subscripserunt his tribus Theodorus archiepiscopus, Etheldredus rex Merciorum, Berthwaldus subregulus, Kenfrithus patricius, Sexulfus Lichfeldiæ et Bosel Wigornæ episcopi.

Eodem tempore Kentuvinus rex Westsaxonum, morbo et senio gravis, Ceduallam regii generis juvenem successorem decreverat. Is ergo quamvis nec adhuc rex nec Christianus, spe tamen regnum anticipabat, [*et*] baptismum credulitate ambiebat. Quapropter et regem se dici gaudebat; et multa

monasteriis circumquaque largiens, liberaliter huic providit cœnobio, sicut hoc enitescit scripto. . . .

« In nomine Domini nostri Jesu Christi, omnia quæ videntur, temporalia sunt; et quæ non videntur, æterna sunt. (II Cor. iv, 18). Et iterum lubrica sæculi fragilitas ostenditur. Scilicet per eundem Apostolum dicitur: *Nihil intulimus in hunc mundum; nec auferre quid possimus* (I Tim. vi, 7). Idcirco caducis et terrenis æterna cœlestis infusæ corona comparanda est. Quamobrem ego Cedualla regnante Domine rex, aliquam terram pro animæ meæ remedio et indulgentia piaculorum meorum conferre ac donare abbati Adhelmo decreveram; id est ex utraque parte silvæ, cujus vocabulum est Cemele: de orientali parte termini stratarum usque famosum cœnem, qui dicitur Tenys cxi manentes, et in alio loco, ubi conjunguntur duo flumina Aven et Wileo, et hoc maxime ad piscationem frui. Ita ergo firmiter et immobiliter hæc largitio in futuram progeniem permaneat; ut nullus frangere hujus donationis privilegium præsumat. Si quis vero contra hanc munificentiam tyrannica potestate inflatus, venire tentaverit; sciat se obstaculum iræ Dei incurrere, et in ultimo examine coram Christo et angelis ejus rationem reddere. Scripta autem est hæc munificentia indictione anno ab Incarnatione Domini 688, mense Augusto, xiv Kalendarum Septembrium die feliciter. »

Partem harum terrarum eodem anno commutavit a quodam Baldredo pro aliis, quæ videbantur et uberiores redditu, [et] viciniore aditu. Enimvero nescio quo eventu Ceduallæ munere rato viventis, commutatio post aliquot annos irrita fuit. Est ergo hæc commutationis chartula.

« In nomine Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi, ego Baidred aliquam terram Adhelmo abbati impendere decrevi; id est juxta flumen Avene, et circa silvam quæ vocatur Stercanlei, et Cnebbanburge centum manentes; et ab eo centum cassatos pro vice suscepti; id est ex plaga orientalis [i. orientali] silvæ cujus vocabulum est Bradon; et hoc cum concilio et confirmatione Kentwini regis et omnium principum ac senatorum ejus roboratum est. Si quis contra hæc venire tentaverit, sciat se ante tribunal Christi judicis et coram sanctis angelis rationem redditurum. Scripta est autem hæc dominatio, imo vicaria commutatio, mense Augusto, indictione 1, anno ab Incarnatione Christi 1188. » Subscripterunt his duabus chartis Hedda episcopus Wintoniensis Kentwinus rex, Cessa, Cened pater Inæ, postea regis.

Ceduallæ regis post Kentwinum industriam in sæculo, pietatem in Deo video. Quomodo post triumphatos hostes regno possessore Romam iverit, ibique baptizatus, supremum arbitrium feliciter incurrerit, Beda commemoravit latius; nos in Regum historia perstrinximus. Eo igitur Romam eunte, regnum per Inam novatum. Ina fuit fortitudinis unicum specimen, prudentiæ simulacrum, reli-

gione parem nescias. Indicio sunt bella, quæ præstigavit; testimonio, monasteria quæ construxit. Has animi regalis dotes animabat stimulis monitionem [i. monitionum] Pater Adhelmus; cujus ille præcepta audiebat humiliter, suspiciebat granditer, adimplebat efficaciter. Ejus monitu Glastoniense monasterium, ut dixi in Gestis regum, Christo fecit; nec parvi pretii rura Melduno intulit; liberalibus scriptis donativis prosequentibus, quorum istud unum est.

« In nomine Domini Jesu Christi Salvatoris nostri, ego Ina Domino regnante rex Saxorum, cogitans vitæ æternæ præmium, verens pœnas inferni perpetuas, pro remedio animæ meæ et relaxatione criminum meorum, aliquam terræ particulam donare decrevi venerabili Adhelmo abbati ad augmentum monasterii sui, quod vocatur Meldumesburge; id est xlv cassatos in locis ab accolis infra nominatis; id est quinque manentes in loco, qui dicitur Iserdum; et ibi [i. ubi] rivulus, qui vocatur Consurburtia, oritur, xx et in alio loco juxta eundem rivulum x et juxta laticem, qui vocatur Redburna, x. Et hoc actum est anno ab Incarnatione Christi 701, indictione xiv. » Subscriptis Hedda episcopus, et Winberthus clericus regis, qui et hanc, et cæteras Ceduallæ donationes dictaverat; quem etiam, ut sibi apud Ceduallam patronum ascisceret, hac olim epistola invitaverat. « Domino in dominorum Domine dilectissimo, Winbertho Adhelmo servus servorum Dei in angulari duorum Testamentorum lapide de summis montium verticibus abscisso (Dan. 11); qui stataam quaterno metallorum genere fabrefactam, quaterna populorum regna signantem crura tenus, aurato capite, oppressit, salutem. Gerulum litterarum ad vestræ pietatis præsentiam destinavimus; qui vobis viva voce de causâ nostræ necessitatis imminente plenius promulgabit; id est de terra, quam nobis venerandus Patritius Baldredus possidendam accepto pretio obtulit; præcipue pro captura piscium apto et competenti loco. Et idcirco dum in nostri regis potestate data et collata esse videtur; obnixè precamur, ut eandem agri partem per tuæ charitatis patrocinium obtinere et habere firmiter valeamus, ne eadem possessione per violentiam privati, quia plerumque justitiæ jura vacillant, fraudemur, etc. » Hic [i. hæc] sunt prædia quæ beatus abbas instantia sua cœnobio indidit, situ amœna, amplitudine jucunda, vicinitate opportuna: adeo ut quislibet diluculo de monasterio exiens, omnibus facile ipso die circuitis, adhuc luce profunda domum redeat. Et quidem post obitum ejus dederunt aliqui aliqua; sed prædones abstulerunt omnia præter ista; licet et de his partem vellicaverint. Ita per Adhelmu ad quadringentos et eo amplius cassatos excrevit locus; qui vix ante lx habebat. Tot enim cassatis annumeratur quæ villa [i. villa quæ] nunc Brocheberge, appendens loco qui cœnobium continet, ruricularum consueto nomine appellatur

PARS III.

Nunc quia, secunda expleta pollicitatione, non parum promovimus, et quasi jam medium aequor tenemus, majoribus opus est viribus, ut non ingenii sed Spiritus sancti adjuti flatibus, navem ad silentii litus impellamus. Hic sane lectoris expectationi deero; si quis putat me illa quæ inseram miracula scriptis ex antiquo testimonio probaturum. Sed, quamvis illa parte destituar, fidem tamen veri secunda promissione astringo. Erunt enim ista, quæ illaturus sum, sola quæ vavor [i. favor] universitatis exsequitur, jam inde ab antiquis ductus temporibus. Erunt quæ communis provincialium assensus defendit, per continuas successiones ad posteros transmissus. Inseruit ea Divinitas mentibus homine vice litterarum, ne deperirent inutiliter per sanctum facta mirabiliter. Non ergo videri deent de nihilo; quæ per succiduas generationes ab omni prædicantur populo. Si quis vero mihi succensendum opinetur; quod non visa sed audita scribo, præclaros Patres, illustres heroes, qui fecerunt idem, Lucam in Evangelio, Gregorium in Dialogo, in jus trahat, in eandem accusationem vocet. Quod si protervum judicatur, cur mihi, quæso, non liceat in exiguo, quod illis in summo? Nec vero hæc nostra ita fide oculata carent, cum ea scrinii antiqui argenteo vidimus impressa eo genere artificii, quod anaglifum vocant. Hac igitur fretus venia, agresti licet sermone, cœptum expediam. Attenuabit impudentiæ culpam amor sancti; ut cui displicet eloquentia, placeat materia.

Postquam ergo factus est monachus, sic eum vitam duxisse comperimus. Lectionibus frequenter, orationibus instanter incumbere, ut sicut ipse in quadam epistola dixit, legens Deum loquentem audiret, orans Deum alloqueretur. Tenuitate ultro-nea victualium pascens animum, nusquam a monasterio nisi necessario progrediens, pecuniarum minime avidus, si quid dabatur in usus congruos, continuo annumerans. Jam vero ut vim rebeli corpori confringeret, fonti, qui proximus monasterio, se humerotenus immergebat. Ibi nec glaciale in hieme rigorem, nec æstate nebulas ex locis palustribus halantes, curans, noctes durabat inoffensus. Finis duntaxat percantati Psalterii terminum imponebat labori. Fons ille, de nomine sancti dicitur, in valle cœnobii lenibus scatebris fluens, et visu est delectabilis et potu suavis. In alia parte urbis fons Danielis dicitur, quia in eo Daniel cœlestes noctibus ducebat excubias; qui cum Aldelno pontificales accepit infulas. Inter hæc præclaram hominis conscientiam describere pene verecundaretur oratio, nisi esset in facto gloriosæ victoriæ occasio. Si quando enim stimulo corporis amoveretur, non solum illecebræ denegabat effectum, sed alias

insolitum reportabat triumphum. Neque tunc [i. tamen] consortium seminarum repudiabat; ut cæteri, qui ex opportunitate timent prolabi. Imo vero vel assidens vel cubitans aliquam detinebat, quoad carnis tepescente lubrico quieto et immoto discederet animo. Derideri se videtur diabolus, cernens adhærentem feminam virumque alias avocato animo insistentem cantando Psalterio. Valefaciebat ille mulieri salvo pudore, illæsa castitate. Residebat carnis incommodum: dolebat nequam spiritus de se agitati ludibrium. Assisunt veritati dictorum meorum, quantum cœlibatus amorem fovet; Libri De virginitate præclari, quibus illius honorem defuit, pulchritudinem ornat, perseverantiam coronat. Neque enim fas est credi sanctum virum fecisse quam docuit, aliter vixisse quam dixit. Et, ut assertio ista omnem dubietatis deprecetur offensam, audi quomodo discipulum monuerit, ne lasciva poetarum carmina legat, ne meretricularum consortio inhæreat, ne delicatarum lenocinio vestium vigorem mentis effeminet.

Domino venerabiliter diligendo et delectabiliter venerando Wilefrido Aldelmo vernaculus supplex in Christo perennem salutem. Perlatum est mihi, rintugerulis [i. rumigerulis] referentibus de vestræ charitatis industria, quod transmarinam iter, gubernante Domino, capere, sagacitate legendi succensa, decreverit. Et idcirco vita comite optatum Iiberniæ portum tenens, sacrosancta potissimum præaugmina, refutatis philosophorum commentitiis, legito. Absurdum enim arbitror, spreta rudis [i. e. Novi] ac Veteris Instrumenti inextricabili norma, perlubrica dumosi ruris diverticula, imo per dyscolos philosophorum anfractus, iter cœpere. Seu certe opertis vitreorum fontium limpidis laticibus, palustres pontias lulentasque lymphas siticulose potare, in quibus atra bufonum turba catervatim scatet, atque garrulitas ranarum crepitans coaxat. Quidnam, rogans, quæso, orthodoxæ fidei sacramento commodi affert circa temeratum spurcæ Proserpinæ incestum, quod abhorret fari, enucleate legendo scrutandoque sudescere; aut Hermionem petulantem Menelai et Helenæ sobolem, quæ ut prisca produunt opuscula, despondebatur pridem jure dotis Oresti, demumque, sententia mutata, Neoptolemo nupsit; lectionis præconio venerari, aut Lupercorum bacchanium antistites ritu litantium Priapo parasitorum, heroico stylo historiæ carrare; quæ altato quondam sceptri in vertice chelidro Hebrææ concionis obtutibus præsentato, hoc est, alma mortis morte stipite patibuli affixa, solotenus diruta evanescere? Porro tuum discipulatum ceu cernuus arcuatis poplitibus flexisque suffraginibus, faculenta fama compulsus, posco, ut nequaquam prostibula lupana-

rium, nugas in quæ pompulentæ prostitutæ delitescunt, lenocinante luxu adeas, quæ obrizo rutilante periscelidibus armillaque lacertorum tereti utpote faleris falerati [*l. faleratæ*] curules comantur; sed magis edito aula fastigio spreto, quo patricii ac prætores potiuntur gurgitii [*i. e. gurgustii*] humili receptaculo contenta tua fraternitas feliciter fruatur; nec non contra gelida brumarum flaura e climate olim septentrionali emergentia neglecto, ut docet Christi disciplina, fucato ostro, potius lacernæ gracilis amictu ac mastrucæ tegmine incompto utatur. »

Sanctitas ergo morum processit in miraculorum fructum. Et ut ad eorum tentamenta veniretur, primum ad pietatem et emendationem Britonum prodiit. Nam Britones, qui olim totam terram, quam nunc Angliam vocant, possedissent, tunc Angli famulabantur. Hoc illi sui invitatoribus officii impenderant, ut occasionibus inculpatis, quos tutari vnerant, sedibus antiquis detrusos in confragosa et saluosa loca inmitteret, ubi ignobiles et semiferinum exigent. Quorum illi, qui Northwallos [*l. Northwalli*], id est aquilonales Britones, dicebantur; parti West-Saxonum regum obvenerant. Illi quondam consuetis servitiis seduli, diu nihil asperum retulere. Sed tunc rebellionem meditantem Kentuvinus rex tam auxilia cæde perdomuit, ut nihil ulterius sperarent. Quare et ultima malorum accessit captivis tributaria functio, ut qui antea vel solam umbram palpabant libertatis, nunc jugum subjectionis palam ingemiscerent. Accedebat miseris error sacratæ credulitatis; qui quasi extra orbem positi suis potius quam Romanis obsecundarent traditionibus. Et, plura quidem alia catholica, sed illud potissimum abnebant; ne Paschale sacrum legitimo die celebrarent. Illud nec universalis Ecclesiæ concordi more adducti, nec beatissimi Augustini Cantuariensis archiepiscopi admonitionibus emendandum rati, pertinacem controversiam fovebant. Illic [*l. hinc*] frequentes West-Saxonum conventus, crebri cœtus coacti, quid esset opus facto, ut Britones, jam denuo conversi, rectum callem ecclesiasticarum observationum ingrederentur. Sententia per plures dies multo verborum agmine volutata, hunc finem habuit, non vi cogendos schismaticos, sed rationibus ducendos. Quocirca quidquid eorum errores dejicere, quidquid pertinaciæ obviare posset, mitteretur in literas; quarum illi rationibus creduli animus corrigerent. Ibi quo minus fieret, nihil obstaré; si Aldelmus abbas sua erroneos admonitione dignaretur. Ejus convenire vitæ, ut velit; doctrinæ, ut possit, quem libet veterem incredulitatis morbum avertere. Ambitur ergo precibus universorum vir beatissimus; ut hunc laborem impendat schismaticorum conversioni, patriæ laudi, in [*l. et*] cunctorum in commune salutem. Suscepit ille munus, quod ex fraternis cordibus suggerebat charitas, nec minor fuit per-

A sciendi efficacia quam suscipiendi obedientia. Sic falsum Pascha confutavit; sic verum edocuit. Condiebatur sermo propriis evangelicis testimoniis, et rationis invictæ fulmen imber assertionum paternarum sequebatur. Opus ergo summa laude perfectum Britonibus direxit; orationes ad Deum adiciens, ut quibus verba impenderet, pro eis vota cumularet. Hæc est enim gemina ecclesiastici dispensatoris industria, ut ad corrigendos devios nec ducit [*l. desit*] in ore correptio, nec dormitet in corde oratio. Nec potuit privari effectu sanctissimi vir labor; quin potius laudabilem accipiens finem, ad veram errantes convertit religionem. Debent utque hodie Britones correctionem suam Aldelmo; quamvis pro insita nequitia et virum non agnoscant et volumina pessumdediderint.

B Caput monasterii, ut dixi, in Sancti Petri ecclesia erat; verumtamen, ut est animus nobilis industria operandi serias ponere nescius, alteram in ambitu ejusdem cœnobii ecclesiam in honorem genitricis Dei Mariæ facere intendit. Fecit ergo ecclesiam eidemque alteram contiguam in honorem Sancti Michaelis, cujus nos vestigia vidimus. Nam tota majoris ecclesiæ fabrica celebris et illibata nostro quoque perstitit ævo, vincens decore et magnitudine quidquid usquam ecclesiarum antiquitas factum videbatur [*l. videbat*] in Anglia. Ad hoc ergo templum exquisitius ædificandum post lapideam tabulatam sine ulla parcimonia sumptuum aggregabatur copia lignorum, impensius sancto instante; quo prono famulatu placeret Domino. Jamque ad contignationem trabium ventum erat; quæ magno coemptæ pro longitudine itineris, erectionis difficultate pretium auxerant. Omnes ad unum modum succisæ fuerant, præter unam, quæ, brevitate sui, artificum peritiam luserat, seu illorum curia [*l. incuria*], seu, quod libentius crediderim, voluntate divina; et ut sancti sacra illustris enitesceret vini. Sero ergo damnun succisæ arboris operarii animadvertis [*l. animadvertentes*] primo inter se missitare, post Aldelmo in notitiam detulere. Modeste ipse illorum culpam ferens, nonnihil tamen pro difficultate reparandæ materiæ movebatur. Nihil enim remedium et superfluo providerat; iterumque ligna deterebatur labor immensus videbatur. Quare humano desperato auxilio, spem Deo contulit, rem ex compendio corrigere meditatus. Animabatur ergo miraculum exhibere; utpote quia multa jam virtutum experimenta cœperat occulte sane, ne favoris sua sanctissimos conscientiæ flores decuteret. Itaque solam motu labiorum orans, et brachiorum levi conamine nitens, decurtatam trabem aliarum longitudini parem fecit, continuoque, ut miraculum dissimularet, modestia convitiatorum artifices invasit; qui cum de trabis damno lusissent, quæ nihil minus longitudine aliarum haberet. Illi, perpendiculari apposito signum et emendationem experti, lætum erubescere, asperitatemque sermonum non aspernantur

ferentes, victos se virtute sancti dissimulantes, A gavisus sunt. Funali ergo machina cum cæteris in tectum levata, contignationem explevit. De hac trabe majorum nostrorum fuit verax relatio; quod nec in duobus incendiis, quæ totum cœnobium temporibus Elfredi et Edvardi regum consumpserant, ullam labem tulerit; donec annis et carie victa defecit.

Jam ergo monasterium surrexerat; jam adjuncta Beatæ Mariæ basilica clarius enitebat; poteratque videri et dici Aldelmus felix tot monachorum patronus, tot possessionum dominus. Sed ille longe porrecto prudentiæ intuitu olim offuturis occurrendum arbitratus. Romam ire animo destinabat. Causa eundi fuit ut monasteriis suis apostolica privilegia acquireret, Meldunensi maxime, quod ab antistitis Lentharii liberalitate profectum in successorum calumniis recidere poterat. Quas ille, ut dixi, propheticæ præsciens oculo, qualiter vel depelleret vel labefactaret cogitabat. Comunicato propterea cum rege West-Saxonum Ina et Etheldredo Merciorum concilio, quorum et gaudebat amicitia et eninebat munificentia; illisque a sententia non discedentibus, Romanum callem ingressus est. Verumtamen [ut] licentius necessaria componeret; in prædia sui juris apud Dorsatensem pagum abiit. Ibi, dum felicem auram operitur, ecclesiam fecit in qua sociis ad necessaria occupatis, ipse itum et redium suum Deo commendaret. Ejus domus materiæ adhuc superstitēs cœlo patulæ tecto vacant; nisi quod quiddam super altare proeminet, quod a fœditate volucrum sacratum lapidem tueatur. Cæterum nunquam tanta vis imbrum foris in circuitu insanit; quod infra ecclesiæ ambitum vel gutta decidat. Hoc enim [non] pro miraculo jam, sed pro consuetudine habent pastores; qui in campestribus vicinis animalium custodiæ curam gerunt. Quandoquunque enim densato nubium vellere nimbus ruinam minatur; omnis eo agrestium turba cursu fugam glomerat; infraque maceriam ecclesiæ patenti ære consistens, nihil pluvie persentiscit. Quo adducti miraculo proceres provinciæ non semel tentarunt; ut domui tectum inducerent; sancto volentes officii sui exhibere clientelam. Sed frustra fieri experti, desiere; intelligentes sancto placere pro ludium [i. e. pro ludium], quo frequens exhiberet miraculum. Copia signorum eo quotannis ad festum ejus invitat populum; frequentaturque ibi et munerum oblatio et sanitatum exhibitio, quanta nec in loco ubi sacratissima ejus adorantur ossa: Deo credo per hæc innuente satis superque sufficere debere Meldunensibus corporis ejus gloriam; modo cæteris non invideant virtutum ejus præsentiam.

At vero ut dicere cœperam, superatis marinis discrimibus devictisque longæ viæ difficultatibus, venit Romam. Erat tunc temporis Sergius summæ sedis episcopus; qui viri illustris adventum ea qua decuit humanitate suscepit, peregrinationem fovit episcopaliter. Excitabat venerantiam pontificis in

abbatem, quod videretur a vitæ ejus religione non discrepare scientiam, moribus non dissidere doctrinam. Aluit bonæ famæ odorem propitia divinitas, in tanta urbe virtutum laude clientem sublimans. Est Romæ consistorium, quod Lateranense vocant, ubi Constantinus imperator ex palatio suo fœt apostolicis pontificibus pat iarchium. Ibi Aldelmus cum papa manens, benignum frequentabat contubernium; nullumque diem excipiebat, quo missam non cantaret, cujus solemnissimum tædium peregrinationis falleret, Deo se suosque commendaret. Id cum quadam die pro consuetudine fecisset; jam, missa dicta, vestem, quam casulam nominant, post terga rejecit; opinatus falso aliquem, qui exciperet, astare, alias scilicet cogitatione projecta, et exstasis divinæ adhuc plenus. Minister parum providus ad aliam altaris partem nescio quid scrutabatur. Sed enim: Non dormitat, neque dormit qui custodit Israel (*Psal. cxx, 4*); qui cessante hominis industria sua prompsit magna. Confestim enim radius solis per perspicuitatem vitæ fenestræ clarus emicuit; et casulæ se subjiciens longiuscule a terra suspensam per inane portavit. Quantus tunc ibi popularis clamor fuerit, quis referat; quia viderent famulo Christi famulari naturam contra naturam? Merito, ut qui semper mentem librabat in æthera, vestem suspenderet in aera; et illius obsequio solidaretur inane, qui omnia terrestria despiciens ut fluxa et caduca, sola iuliiaret cœlestia. Hæc autem vestis, incertum quæ ab Anglia secum delata, an ibi ad tempus commodata, hactenus apud nos habeatur. Servatur studiosissime tantæ virtutis consciunt indumentum, nihil diligentia prætermittentibus Aeditis; ut sine labe pascat oculis succiduarum generationum. Est autem fili delicatissimi, quod concilliorum fucis ebrium rapuerit colorem coccineum; habentque nigræ rotulæ intra se effigatas species pavonum. Longitudinis spatiosæ quia [i. e. qua] docemur proceræ staturæ sanctum fuisse. Idemque ossa brachiorum, et cætera, quæ videre meruimus, protestantur, Aldelmum quondam ea excrevisse habitudine, quam non molem sed dignam proceritatem corporis possumus diffinire.

Morabatur ille Romæ; continuabatque Dominus in famulo virtutum gratiam, subinde causas exculpens, quibus dilectum sibi efferret. Et in tempore res accidit, quæ secundæ virtutis occasionem dedit. In unius apostolici cubicularii domo puer natus recens erat; exieratque et perstrepebat fama in vulgus mulierculam, quæ religionem professa vestem mutaverat, caput velaverat, peperisse, nec patrem exstare. Nec jam dubia suspicione sed publico clamore pontifex sceleris arguebatur; quod ad illum femina ventitare et secretius colloqui solita diceretur. Familiari mortalium miseria, ut omnium statim imperatur odio, qui quolibet sauciat infortunio. Tunc ille omnium criminum reus diceretur et quilibet cruce dignus. Sic popularis insania laudabilem pontificem suspicionibus urgebat, infamabat clamoribus virum: quo nemo unquam vel litteris acutius

et promptior, vel fide rector et probabilior, vel vita sanctior et perfectior fuit : [qui] faceret omnia quae sancta diceret, quae catholica ; nec ullius terrenae potestatis metu premeretur. Denique imperatorem Constantinopolitanum contra fidem Catholicam garrigentem palam sententia lata condemnavit ; eodemque discrimine proceres consentaneos, si non respiscerent, involvit. Quantas ille propter hoc epistolas scripserit, quantos labores pertulerit, aliae volentem scire litterae [docebunt]. Ego ad Aldelhum recurro ; qui pontificis injuriae compassus ad animam, causam fluctuantem quantis potuit facundiae viribus apud populum egit. Turpe esse et miserabile, ut ipsi pontificem suum suspicione criminum incessant. Quid momenti apud Britannos vel aliam gentem, si qua ultra Oceanum jacet, habiturus sit pontifex Romanus ; qui a suis impelatur civibus ? Postremo verum non videri ; ut talis peccati se impediret volutabro, qui toti se meminisset praelatum mundo. Haec cum in auris effunderet ; nec enim popularis tumultus semel excitatus leviter leniri posset, ille pro sanctitatis conscientia paulo commotior : « Asserte, inquit, infantem ; ut ore suo pontificalem depellat injuriam. Proinde a fatuis suspicionibus discedant, in gratiam antistitis redeant ; se, quantum sua interesset, paci non defuturum. » Dictum exceperere nonnulli cachinnis ; quod insolita promittere, indebita praesumere advena videretur. Verumtamen infantem allatum, vix dum novem a matre dierum, baptismi lavacro prius immovavit. Sciscitatus est deinde publice utrum vulgi opinio conveniret veritati de patre ? Tum ut videres Dei gratiam praesentem ; pusillus in vocem absolutissimum conatus, nodum dubitatis abrupt ; sanctum et immaculatum Sergium esse, nunquam illum mulieri communicasse. Plaudit plebs miraculo. Innocens antistes ovat triumpho. Aldelmi meritum extollit Roma : repercussusque et ingeminatus laetantium clamor ipsa quatit sidera. Qui tamen rogatus, ut quia falsum patrem infamia exuerat, verum cognitioni populi addiceret ; facere refugit : praefatus suum esse, ut insontes si posset damno eximeret, non ut soutes morte opprimeret.

Talibus virtutum iudicii eximie delectatus pontifex, non difficilem se impetratu exhibuit ; ut monasteriis, [pro] quibus rogabatur, elaboratae, auctoritatis privilegium indulgeret : quod hic ex integro apponam, ut omnem ambiguitatis evadet scrupulum, quantis sicut maledictionibus obnoxii, quantarum poenarum sint futuri servi, qui nunc id impune se opinantur temerare et transgredi.

« Sergius, servus servorum Dei Aldhelmo abbati ejusque successoribus, et per vos venerabili vestro monasterio. Ea quae religiosae conversationis intuitu monachis servis Dei pro libera vivendi facultate conferuntur, non pro illecebrarum licentia, sed pro sedulitate bene conversandi, et divinis servitiis se ipsos procul dubio mancipandi, a praesulibus atque cultoribus Deo decretae Christianae religionis indulgentur ; ut nexu humanae conditionis exuti, dum ab

A omni munere saecularium functionum efficiuntur immunes, sicut professionis eorum regula protestatur, Deo penitus vacent ; et ejus solius sint intenti servitio, pro cujus majestatis reverentia non solum ab oneribus temporalium ditionum sunt liberi ; sed etiam amore religionis maximo honore sunt digni. Unde poscente a nobis religione vestra, ut auctoris nostri beati Petri apostolorum principis vice, cui Creator et Redemptor noster Dominus Jesus Christus claves ligandi atque solvendi in caelo atque in terra dignatus est impertire ; cujus et nos licet impares ministerio fungimur, et Ecclesiam ejus Dei dignatione disponimus : monasterium beatorum apostolorum Petri et Pauli, quod Meldum religiose memoriae condidit, quod etiam nunc Meldum **B** vocatur, situm in provincia Saxonia ; atque aliud monasterium, quod in honore sancti Joannis Baptistae est in eadem provincia positum juxta flumen, qui vocatur Fron ; quae tuam religionem *(Deo cooperante provide dispensare multorum veridica relatione cognovimus apostolicis privilegiis roboramus, pia devotionis facientes assensum. Hortamur vos in Dei laudibus et orationibus studiosos atque pervigiles, abstinentiae, castimoniae, purificationi tenaciter haerentes, hospitalitatis atque humanitatis officis deditos, ac devotos obedientiae et humilitatis Christi existere vos amatores, circa invicem pia charitatis concordem, mandatis spiritualibus et sanctorum Patrum regulis serviendo, apostolicae fidei rectitudinem illibate servare, bonis studiis operam dare, humanitatem peregrinis et egenatibus impendere, ecclesiarum Dei praesulibus et sacerdotibus venerationem debitam exhibere ; Deo vacare, saeculares curas et quaestus effugere, temperantiam et paupertatem diligere, psalmis et hymnis spiritualibus atque orationibus assiduis cum Deo colloquium inserere ; abstinentiam tanquam purificationem corporis in cunctis vitae studiis adhibere, in omnibus Dei mandatis alterutros excitare, sollicitos circa sui salutem esse, et proficientes in melius aemulari, et in Dei praesidio consistere, immaculatos vos non solum a contagione carnali, sed etiam a sermonibus noxis et cogitationibus custodire, ut castitas atque sobrietas corporis simul et spiritus vestri ante Dei oculos luceat ; quatenus et interior homo gratia virtutis illustretur, et exterior bonae conversationis hanc atque opinionis obtineat. Quia igitur talibus debetur pontificalis indulgentiae beneficium ; praesentibus apostolicis privilegiis praedicta venerabilia monasteria decernimus munienda : quatenus sub jurisdictione atque tuitione ejusdem, cui et nos deservimus, auctoris nostri beati Petri apostoli, e. ejus, quam dispensamus, Ecclesiae et nunc sint et in perpetuum permanent ; sicut tua religio petit, nulliusque alterius jurisdictioni sint subjecta : nec quisquam episcoporum aut sacerdotum, aut cujuslibet ecclesiastici ordinis clericus quoque tempore sibi in ea qualemcunque jurisdictionem defendere, aut susceptionem vel quaelibet munuscula a religiosa congre-*

gatione extorquere vel exposcere præsumat, neque in eorum oratorio episcopalem cathedram constituere aut missarum solemniam ibidem gerere, præter si a religioso abbate et congregatione ascitus advenerit. Presbyterum vero si necesse habuerint pro missarum solemniam sibi ordinari aut diaconum; a reverentissimo episcopo, qui e vicino est consecrandum exposculent; illo duntaxat quæ ad sacram regulam pertinent sub divino iudicio perquirent, et absque muneris datione ordinante. Si autem et religiosum abbatem obire contigerit, et ad electionem alterius fuerit ventum; illum, quem religiosa congregatio servorum Dei communi consilio delegerit, promovendum e vestigio; ut non detrimentum monachicæ conversationis disciplina incurrat, vel res monasterii abbatis privatione depereant. Præsul quoque, qui similiter in vicino fuerit, ex apostolici pontifici auctoritate orationem ei abbatatus attribuat. Dum hæc ita sint, si quisquam episcoporum, presbyterorum vel cujuslibet ecclesiastici ordinis clericus, sive etiam laicus, cuiusque dignitatis fuerit, hæc a nobis sub divino iudicio statuta transgredi vel temerare tentaverit: reum se noverit ante conspectum Dei, et a participatione corporis salutiferi et sanguinis Domini alienum. Condamnationem, quam Judas Iscariotha assecutus est, assequatur; et ab apostolorum principe, ut Ananias et Saphira, percussatur, nisi de incepto temerariæ præsumptionis pœniteat. Vita vero, salus et beatitudo perpetua his, qui hæc conservaverint, et conservari mandaverint. Bene valete, dilectissimi fratres. »

Paginæ hujusce prærogativa Aldelmus triumphans, simulque benedictione antistitis et sacrarum reliquiarum pignoribus fretus, redeundi domum iter impiger adortur. Devehens secum multimoda peregrinarum mercium pretia; quæ patriæ nova et mirabili inferret copia. Inter quæ fuit altare ex splendenti marmore, candido colore, sesquipedali crassitudine, quadrupedali longitudine, latitudine trium palmarum, labio ex eodem lapide prominenti in circuitu pulchre densatum. Camelus, ut dicitur, (Quod enim nostræ regionis animal tantam sustineret molem?), ejus usque ad Alpes bajulus fuit, et inoffenso tulit. Ibi camelus seu quodlibet quadrupes, nec enim referet quæ bestia tulerit, vel injusti fascis injuria vel propter prærupta viæ declivia concidit. Ruina jumentum contrivit; et marmor in duas partes effregit. Utriusque rei damnus sociis ingemiscensibus, sanctus arcano cordis murmure et protensa benedictione dextræ sarcivit. Animali salutis vigor refusus; quod alacri statim se motu excutiens, in pedes constitit. Fractura lapidis, quæ non recta linea, sed quodam anfractu desiliens creperat, statim se in solidum compegit. Sed ut mirabilis signi memoria non obsolesceret, adhuc cicatrix sciseuræ patet sanata quidem miraculo, sed curioso tamen perspicuo oculo. Recidit mœstitia, reiteratur semita. Ita omni comitatu incolumi ad mare, quod Galliam Angliamque determinat, venit. Ibi placido

PATROL. CLXXIX.

A carinæ sinu exceptum post feliciter enavigatum pelagus secunda compatriotarum desideriis fortuna restituit. Venienti occursum est ubique magna pompa longo apparatu salutantium. Religiosorum alii suavi cantu mulcent aere, alii lignum divinum præferunt, alii odoris thymiamatibus vias afficiunt. Laicorum pars pedibus plaudunt choreas; pars diversis corporum gestibus internas pandunt læticias. Omnes in commune Deum laudant; qui lumen Britannicæ rediit, quod jam dudum peregrinantes radios per alias terras porrexerat. Nec fastus regis Inam et Ethelredum, illum West-Saxonum, hunc Merciorum principem, ab hac excepit læticia. Quippe ubi antiquo viri amoris recens accreverat apostolicarum salutationum reverentia. Magno igitur gaudio et pronæ venerationis ostentatione susceptus, privilegia monasteriorum suorum ambobus ostendit regibus. Ita efflagitabat ratio, ut quæ utrumque subsistebant muneribus, utrumque firmarentur assensibus. Accurrit continuo regia religio dictis pontificis; nihilque minus fuit, quin vicino obedientiæ pede jussa persequeretur.

B Id quamvis memorandi principes pro insita benevolentia gratia non difficulter fecissent; ex abundantiam tamen Aldelmus magnorum xeniorum oblationibus consensum voluntarium elicuit. Et alteri quidem alia, sed Inæ altare dedit. Is illud in vico quodam tunc regio Briweane vocabulo sanctissimæ Genitricis Dei locavit obsequio; ubi ad hunc diem sium, vivum, ut ita dicam, sanctitatis Aldelmi præbet indicium. Est ibidem et alia major ecclesia in Sancti Petri nomine; quam a beato viro factam et consecratam non negligenter asseverat opinio Hujus orientalem frontem nuper in majus porrexit recentis ædificationis ambitio. Eo, ut dixi, modo processit labor laudabilis pro sanctæ Ecclesiæ honore susceptus. Jamque ille in dies senectuti affinis processerat.

C Ac vero aliquo annorum intercurrente spatio, Hedda totius West-Saxonie pontifex, apud Wintoniam sedem habens, excessit mundo. Gratissimus fuit hic obitus cœlestibus quod pro sanctitate præterite vitæ numerum eorum ampliaret; luctuosus mortalibus; quod vix parum possent invenire, qui tantæ dioceseos circuitum vellet regere. Quidquid enim nunc IV episcopi gubernant, unus tunc ille frenabat; rebelles auctoritate præmens, supplices simplicitate demulcens. Synodali ergo consilio diocesis ultra modum protensa in duas sedes divisa; quarum altera Scireburniæ, altera esset Wintoniæ. Iniqua et impar fuit ea divisio; ut unus duos tantum pagos, alter totum regeret quidquid West-Saxonici tractus immensitas continet. Singulis sedibus suffecti pontifices pro scientiæ merito et natali solis confinio. Wintoniæ prælatus Daniel, qui esset ejusdem regionis oriundus, litterarum non egenus. Scireburnam sortitur Aldelmus; cui sapientiæ prærogativa, et ævi maturitas ad majus culmen aspiraret; cum et genitibus

52

terræ charitas suffragaretur, quod ejus provinciæ indigena esset. Procedit ergo, ut creditur, agente Deo universalis electio; ambiturque a beatissimo sene, ut episcopatum dignetur [suscipere]. Omnis ætatis et ordinis constat sententia dignum videri præsulatu, excocta jam ætate serium, litteris uberem, religione nulli disparem. Sin vero natalium dignitatem considerandam putes, quam beatus Apostolus in talibus non permiscet; quis eo nobilior, qui regale prosapiam proxima contingit linea? Ejus sanæ, ejus vitæ semper illum fuisse, de qua nunquam vel parùm sinistra jactata sit opinio. Restitit ille quantum potuit; quæ repulsam suam adjuvare, quæ unanimitatem illorum infirmare possent, non segniter objectans. Sed enim in nihilum fatigabatur: cum eo ipso quod pro se paraverat, convinceretur. Ille erat annorum gravitas, quibus e proxima meta respicientibus senium admoneretur leni quiescere otio, non periculoso indulgere negotio. Quod statim ab audientibus retorquebatur in aliud; quod quanto annis maturior, tanto caset vitii defæcator, consiliis promptior. Habuit ergo modum; restititque quoad concinnum rationi visum est. Sed ubi unanimem et diuturnum assensum accendit, fraternæ obedientiæ habenas vitæ suæ laxavit, veritus divino resultare oraculo, quod corda omnium conflaverat, ora oppleverat. Suscipiunt igitur collegam episcopi, patrem clerici, patronum laici.

Inde acclamantibus cunctis, reclamantibus nullis, B rithwaldo primæ sedis archiepiscopo pro more consecrandus deducitur. Is in veteris contubernii sodalem; nam et pariter litteris studuerant, pariterque viam religionis triverant: electionem factam gratiose complexus, favorem auxit. Itaque non solum consecrationem indulgit; sed etiam multos dies æcum retinuit, ejus consilio archiepiscopatus sui pondus allevians, causarum rationem examinans. Unde factum est, ut his diebus Dorobernam [hodie *Devoram* appellamus] pergeret; quod est litus Cantuariæ ad XII millia proximum, audiens illic naves appulisse. Portus ibi, ut plerique maritimorum locorum, inquietus quia angustus. Citissimus eo a marinis transitus paucorum admodum millium trajectu. Quo fit ut in illius spatii angustia inter se D currentes et illidentes fluctus minima occasione pelagus exasperent; ibique maximo incurratur periculum, ubi sperabatur periculorum effugium. Jam vero in statione navibus receptis tutissima quavis tempestate quies. Hoc ideo prætulit; quia ad rem quam inferam attinet. Spatiabatur sanctus juxta mare; intentusque oculos mercimoniis insigebat, si quid forte commodum ecclesiastico usui attulissent nautæ, qui e Gallico sinu in Angliam proveci librorum copiam apportassent. Conspicatusque librum totius Testamenti Veteris et Novi seriem continentem; ad emendum intentus, animum a cæteris remisit. Cunque gnarus folia volveret, pretium effringeret, barbari eum nautica lascivia conviciis aggre-

A diuntur. Quid ita merces alienas depretiare, et attenuaret rerum non suarum valentiam? Sua si vellet ventilaret; extranea suo pretio relinqueret. Horum ille contra verborum contumaciam nihil retulit nisi risum. Postremo adhuc pretium ibi percunctantem loco cum ignominia deturbant; lenisque rudentibus longius a littore se removeat. Sed non longe morata divina ultio injuriam sancti acris vindicat. Procella surgit, turbo sævit, densatur nubes, subducitur dies, pelagi caligo aerisque horror noctem inducit; congeminant terrorem ventorum furor, rudentium stridor. Antena sententiam tempestatis non patitur; latus navis hinc in tendentibus fluctibus quassatur. Defecit ars remigum; decedit peritia nautarum. Et jam pessimum [i. pessimum] ibant; videbanturque in miserorum mortem omnia conspirasse elementa: cum licet brutes animos intelligentia subiit, propter injuriam sancti cui conviciati fuerant, se luere penas. Exclamant ergo in plangitum; et supplices tendunt ad littora palmas. Orant opem; pollicentur emendationem. Facile fuit beato pontifici, ut remitteret culpam; qui non doluerat contumeliam. Et primo quidem porrecto contra sævientia flabra crucis signo, omnibus tempestatis dimiuit et mansuecit. Maxima ipsa scapha ascensu virtute remigum periclitans adisset; mutata in bonum omnia, tempestas tota quiescit; turbo conquiescit: ventorum usus conversam navem impellit ad litus: unde, quæ ante minabantur exitium, nunc sensim allabentes pollicentur obsequium. Positi ergo nautæ optata stationis arena, librum sponte offerunt; accipiat gratis, dignetur munus famulorum, quos ab ipsis mortis faucibus in siccum evexit. Appendit ille mercedem æqua lance in medium conferens; ne aut pauperes magno damno emungeret, aut supplicum preces repudiaret. Id volumen adhuc Meldani visitur, antiquitatis venerandam præferens specimen.

Novi ergo compos honoris, provinciam regressus, cum in omnibus nomen æquaret officio, tum vel maxime libertati monasteriorum studere, habeatque sedem Scireburum, ubi et ecclesiam, quam episcopus quoque vidi, mirifice construxit. Ac primum quidem humanæ vitæ incertum metuens, cum monasteriis suis abbates præponere vellet, huic voluntati monachi consueti Patris dulcedine opposuerunt obiectionem. Cujus rei tenorem contulit in scriptum; ne laboreretur, neve successores necessitatem perverterent in tyrannidem; non parituris sub obligatione divina interminatus perniciem. Illius scripti textus hic est:

« Nihil in hoc sæculo proluxa felicitate perfrui, nihil diuturna dominatione potitur, nihil quod non ad fatalem vitæ terminum loci cursu protrahatur. Et ideo nobis sic mundanarum rerum patrimoniorum sunt perfrueda, ut tamen æternæ patriæ emolumentis nunquam fraudemur. Hinc est, quod episcopus Aldelmus, postquam me innumerum nullisque penè dignis moribus comprobatum, in pontificatus officii sedem divina gratia subthronizasset, proposui ar-

cano mentis meae affectu, ut monasteriis meis quibus iam dudum in abbatus gradu constitutus, suffragante Domino regulariter praefui, religiosum abbatem, quem sibi spontanea familiarum mearum opto consona voce elegissent, canonica ratione atque regulari sanctione constituerem. His voluntariis propositionibus meis pia monachorum meorum resistit perveritas. Et cum hoc sedulo saepiusque in conventu fratrum meorum fiducia narrassem, nullus his votis meis placidissimum praebet assensum: dicentes quod quandiu vitali vegetaris spiritu, nobiscumque praesentis vitae deputaris stadio, tuae semper dominationis iugo humillima colla subdere non delignantur. Sed hoc supplici prece communique rogatu deprecamur, quod sub sacra Scripturarum testificatione et favorabilium virorum claro consensu corroboretur, ut nullus post obitum tuum nec regalis audacitas nec pontificalis auctoritas, vel aliquis ecclesiasticae seu saecularis dignitatis vir sine nostro voluntatis arbitrio in nobis sibi vindicet principatum. Huic debitae monachorum meorum maximeque famulorum Dei petitioni libentissime consensimus; et in monasterio quod iuxta fluvium, qui dicitur Winburna, situm est, cui venerandi regis nostri germana Cuthberge praesidet, cum optabili famosissimi regis Inae consensu et reverentissimi fratris et coepiscopi mei Danielis nutu praesentatae professionis devotionem decentissimam et verna Domini postulationem sacrae crucis signaculo confirmavi: identidemque venerandus rex et praenominatus pontifex pari devotionis manu subscripserunt. Nec multo post in sacrosancto concilio, quod iuxta fluvium, qui dicitur Noodr, congregatum est [i. esse] dignoscitur, in idem omnium Saxonicae gentis archimandritarum cum regalis potentatus assensu et pontificalis prioratus nutu consensit auctoritas. Si quis contra haec tam illustrium personarum decreta moliri machinetur, et sacra praesentis schedulae scita praevericari praesumpserit, sciat se ante terribilem divinae majestatis thronum cum praevericatoribus praceptorum Domini lugubri damnationis iudicio percellendum; sunt autem haec nomina monasteriorum Maldubesberge, Froom, Bradonford. Scripta est hujus confirmationis chartula anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi 705 indictione III. Subscripserunt Ina rex, Daniel episcopus, Ethelfrith patricius.

Quamvis igitur hac charta suis monasteriis concessisse et tyrannidem successorum propulsasse videretur, non tamen illustri animo suffecit, nisi et omnibus ecclesiis quae in West-Saxonia erant consultum faceret. Dulcibus igitur monitis credulum sibi animum regis urgens, hujusmodi edictum obtinuit. In nomine Domini Dei nostri Salvatoris. Ego Ina regnante Domino rex, cum consilio et decreto praesulis nostri Aldhelmi, simulque cunctorum Dei sacerdotum suggestionem et monachorum petitione qui in parochia Saxonum conversantur, hanc ubertatem ecclesiis impendo, et hanc privilegii di-

gnitatem monasteriis confero, ut sine impedimento saecularium rerum et absque tributo fiscalium negotiorum liberis mentibus Deo soli serviant, et monasticam coenobii disciplinam, Christo suffragium largiente, regulariter exercent, ac pro statu et prosperitate regni nostri et indulgentia commissorum criminum ante conspectum divinae Majestatis preces fundere dignentur, et orationum officia frequentantes in ecclesiis pro nostra fragilitate interpellare nitantur. Si quis vero, contra hujus decreti syngrapham venire tentaverit, sciat se coram Christo novemque angelorum ordinibus in tremendo examinae rationem redditurum. Hoc vero decretum a nobis libenter concessum taliter servari et confirmari decernimus; ut tam vobis vita comite propitia Divinitate regni gubernacula regentibus, quam futuris successoribus haereditatis jure regnandi monarchiam tenentibus, inextricabili lege firmiter roboretur. Nam pro amplioris firmitatis testamento principes et senatores, iudices et patricios subscribere fecimus. Actum publice et confirmatum in loco qui appellatur Eburleagere, VIII Kalendarum Juniarum die, indictione II, anno ab Incarnatione Christi 704 feliciter. Subscripsit Ina rex. Ego Aldelinus, servus servorum Dei, hoc decretum manu propria roboravi. Subscripserunt et abbales, proceres IX.

Ista divinus pontifex indefessus agebat, vicini finis non nescius. Sordebant enim jam terrena viro; inhiabatque caelestibus. Quapropter optimum factu ducebat, si metam vitae talibus percurreret, quae essent suae laudi memoriae, subjectis emolumento et gratiae. Et licet nimis effeta caro labores perferre negaret, tamen solida mens jamque foras eminentis et ipsis caeli januis imminens vincebat temporum situm. Fragilem igitur corporis usum, non longe post desertorem animi, spiritualibus exercitiis subiciebat. In praedicationibus noctes perinde ut dies continuans, dioceses non segniter circuebat, ipse integre et non minus quam in viridi aetate juvenia caeteraque id genus bona frequentans. Ducta itaque vita hominibus placida, Deo placita, post episcopatus annos quatuor

Ad superos superum cultor sociusque recessit;
Alterat astra solo, mutat et arva polo.
Halitus alta subit, foveat artus hospita tellus,
Depositumque suum poscit uterque locus,
Impulerat Phœbus bis quina luce Latonam:
Involucris mundi cum resolutus abit.

Est in pago Sumersetensi [villa] Dultinge vocabulo, in qua hominem exiit, quam pridem monachis dederat, Glastoniensibus usumfructuarium pactus. Domus obitus ejus conscia lignea erat ecclesia, in quam se ultimum spirans inferre jussit, ut ibi potissimum efleret, sicut incolae hodie per succiduas generationes asseverant. Hanc dum quidam Glastoniensis monachus ex lapide resectam in die [f. Dei] faceret consecrari nomine, immiscuit se confertae multitudini muliercula utroque lumine iam dudum cap'a. Haec in signo Dei densitatem

vulgi perripit, claritatis ut ad altare duceretur incunctanter; se credere quod sanctus, cujus basilica consecraretur, viduæ cæcitatem depelleret, qui tota vita solemnem eleemosynas viduis conferre solitus esset. Audacia credulitatis de cælo traxit auxilium: implevit viduos orbes lux serena. Nec latere potuit miraculum coram populo celebratum, præsertim cum et persona et personæ calamitas provinciæ vulgatissima esset. Constat in eadem ecclesia lapidem esse, cui sanctus moriens insederat; cujus ablutione plures ægrofi sanitatem iniisse noscuntur.

Tunc beato Egvino Wigorniensis episcopo visio cælestis affulgens obitum sodalis innotuit; et ut ad locum pergeret, præcepit. Ille dolens et amoris stimulis tunc maturans celeriter Dulting pervenit. Depositaque pro animæ requie oratione, ut pro desiderio et præcepto sancti Meldunum corpus promoveatur, jubet. Compescit ejulantium lacrymas fidei præsumptione; opus accelerat ipso operis maturator assistens. Effertur ergo felices exuviæ magno præeuntium et subsequentium agmine; dum quisque beatiorum se putaret qui propior esset, eratque iugens comitantium solam saltem feretrum videri, si non posset tangi. Ipsa enim species et forma exanimis corporis multum decoquebat doloris; demulcebatque oculos manens gratia et permanens figura. Celebris illa pompa funeris fuit; dum pro miraculorum frequentia figerentur semper lapidæ cruces ad septem milliaria. Ad quas plures inveteratis morbis debiles cum fide accedentes, violentia precum celerem rapuere salutem: virtutum signis manentibus usque hodiernum diem. Nec fidem auditorum excedere debet, quod pene tot sunt miraculorum testes, quot provinciales; quorum certissimum beatum Egvinum in testem cito, qui in quodam scripto post quædam alia sic ait: « Post duos annos Aldelmus religiosus episcopus migravit ad Christum. Quod ego per revelationem agnoscens, convocatis fratribus et obsecundantibus meis excessum venerandi Patris eis aperui; concito gradu ad locum ubi sacrum corpus ejus jacebat L ferme millibus ultra Meldunense monasterium situm deveni, et ad sepulturam adduxi et honorifice sepelivi; et mandavi, ut in quocunque loco sacrum corpus in asportatione pausaverat, sacra Deo erigerentur signacula. » Manent omnes cruces, nec ulla earum vetustatis sensit injuriam: vocanturque Biscopstune, id est lapides episcopi; quorum unum in claustrum monachorum in promptu est videre. Quæ res admonuit, ut quod fama de Biscopstune jactitat, non tacerem. Villa est in valle, ad quam prædicationis sollicitudinem expleturus venisse dicitur. Dum sermonem sereret in plebem, forte baculum fraxineum, quo utebatur, terræ fixisse. Illum interim per Dei virtutem miram in magnitudinem excrevisse, succo animatum, cortice indutum

(65) Obiit, vix IV annis episcopatu functus, anno Dominicæ Incarn. 709 in vigilia sancti Augustini

A foliorum pubem et frontium decorem emissæ. Pontificem, qui verbo intenderet, clamore populi admonitum respexisse; adoratoque miraculo Dei, munus ibidem reliquisse. Ex primæ arboris pulla multas pullulasse fraxinos; adeo ut, sicut dixi, villa illa vulgo ad episcopi arbores nuncupetur. Hæc sane non pro solido asserni; sed ne quid præterisse arguerer, non omisi. Cætera scriptis vel cælaturis ex antiquo factis approbo; nec quidquam Deo teste adjecti de meo, nisi si aliquod verbum causa politius orandi lectionis avolarit. Non enim eget Aldelmus, ut mendaciis asseratur: tanta sunt de illo, quæ in dubiam depromant fidem: tot sunt quæ non veniant in litem. Innumera signa, quæ modo apud ejus sunt memoriam, ostendunt præsentibus præteritæ vitæ sanctimoniam.

B Excipiunt interea patronum Meldunenses ingenti ploratu, reverenti affectu. Jungebatur amori veneratio, pugnabatque fides cum obsequia. Nescires quid eligeres, aut in parentem affectam, aut in advocatum gaudium. Si lætarentur pro præmissio ad Deum patrono; sed dolere cogebantur pro amisso vitæ solatio. Inter hos fluctus aliquot extractis diebus, tandem sepeliri permiserant in Sancti Michaelis ecclesia; ubi sibi vir sanctissimus olim sepulturam providerat. (65) Excessit anno ab Incarnatione Domini 709, ante Innam annis xviii, ante Bedam xxv, postquam abbas a Lenthario factus est xxxiv, postquam episcopus a Berthwaldo anno v. C Nam annos ætatis ejus nulla scriptura misit in calculum; sed est conjectura non fallax grandævum fuisse factum, qui paulo minus xxxiv annis in ecclesiastico manens præsidatu, non nisi legitima ætate illo præsertim tempore sumpsisset honorem. Gravis ille annus Britannicæ fuit, ut qui multa funina vel exstinxit vel abduxit. Eodem enim anno Wilfridus episcopus decessit, de quo superior sermo palam fecit, quod nemo in Anglia eo promptior et justus tenacior fuit. Quin et Kenredus rex Merciorum Ethelredi successor cum Offa Orientalium Anglorum rege Romam profectus stadium vitæ decurrit, quorum societatem adornavit, ut supra dixi, Egvinus felix episcopus; qui postquam beato Aldelmo jasta persolvit, iter illud arduum ultroneis compeditibus illaqueatus et adorsus et permensus est. Sed hæc plenius scire volentem alias et nostra et aliorum lecto informabit. Jacuit corpus beati viri in ecclesia supradicta 246 annis; quo toto tempore quæ miracula exhibuerit, quæ nec parva nec pauca fuisse crediderim; omnia sepelivit, omnia suppressit æmula oblivio. Enimvero monachi se in Sanctæ Mariæ transtulerunt ecclesiam, ut vicinius et opportunius necessitates suas sancti ministrarent mæsoleo; quamvis, ut per chartas probavimus, omnibus usque ad Edgarum regem annis Sancto Petro daretur primatus.

Anglorum apostoli, viii Kalend. Junii. GUILIELMUS MALMESBUR. lib. 1 De gestis regum Angl. fol. 7.

PARS IV.

Jam enim quartam pollicitationem meam Domino favante complere ingrediar, ut ostendam quanta volubilitate fortunæ cœnobium Meldunense excreverit; plerumque etiam, nisi sanctus auxilium porrexisset, pessum iverit. Per successionem ergo regum et chartarum appositionem agam propositum. In hæc successit Ethelardus XIV annis; ei Cuthredus pari spatio. Hujus donum ita scriptum habemus: « Ego Cuthredus, rex Geuvisorum, cogente catena charitatis Christi et indivisibilis affectu dilectionis, Aldelmo abbati familiarique sub illius regiminis amore degenti, cum consensu atque scientia eximii præsulis Danielis optimatumque meorum et dignitatum ob recordationem scilicet orationum suarum et redemptionem animæ meæ, ut in plenitudine electorum Domini collocatus sim; terræ partem inextricabilem [i. inextricabili] possessione in loco, qui dicitur Wdecim, sub X mansionum æstimatione taxatam sub contestatione sanctæ Trinitatis dapsilli quidem liberalitate et hilariter ad Meldunense monasterium largitus sum. » Et post aliqua: « Exemplar hujus largitionis promulgatum est anno ab Incarnatione Christi 745 in prædicto cœnobio sub præsentia Cuthredi regis. » Liquet igitur anno ultimo vitæ regis Cuthredi hoc factum esse, superstitite adhuc Daniele episcopo; qui cum beato Aldelmo episcopus factus fuerat; post excessum ejusdem Patris anno XXXVI. Unde constat hunc Aldelmum abbatem, cui Cuthredus rex Wdecim dederat, aliud fuisse quam Magnum Aldelmum. Fertur sane quod secundus Aldelmus prioris nepos fuerit. Cuthredo regi successit Sigebricht anno primo [i. uno]. Sigebrichti successor fuit XXXI annis Kinewlfus. Hic anno tertio regni sui cœnobium insigni munere auxit.

« In Christi nomine. Ego Kineulf rex, cum consensu principum aliquam terræ portionem quasi XXX manentium familiarum Christi in Maldubiensi monasterio constitutæ pro remedio animæ meæ perpetualiter possidendam donavi: hoc est, ubi se duo latices Meardenæ et Rochburnæ jungunt et in circuitu eorum, quemadmodum ipsi incolæ bene nosse dignoscuntur terminos ac limites locorum illorum; necnon et villam, cui subjacent pascua, prata arida et irrigua, simul et silvestria loca. Et hæc acta sunt ab Incarnatione Christi 758 indictione XI a transitu domini Aldelmi episcopi nono et quadragesimo. » Subscripsit Kinewardus electus in episcopatum Wintoniæ, et Hærewaldus episcopus Scireburniæ. Contra eundem Kinewlfum regem annum jam vicesimum et quartum in regno habentem. Offa rex Merciorum propter villam Benesingtonæ congressus, et ipsam et plurimam partem regionum

A West-Saxoniarum victoria functus usurpavit. Denique villas cœnobii et Ettamunster. quam rex Merciorum Etheldretus; et Piritunæ, quam rex West-Saxonum Cedualsa dederat, infestus prædolo abstulit. Et primam quidem Wigorniensi episcopo dedit; secundam filius ejus Egferthus reddidit hoc scripto:

In nomine Domini. Ego Egferthe, rex Merciorum, anno primo regni nobis a Deo concessi, rogatus a Brithrico rege occidentalium Saxonum et Ethelardo archiepiscopo, terram XXXVI manentium in loco, qui vocatur Ecpirigeam, ab orientali parte silvæ quæ vocatur Braden, reddidi abbati Cuthberto et fratribus monasterii Maldubiensis pro indulgentia piaculorum meorum et pro requie animæ patris mei Offan, quam ille veneno abstulit eis. Et [i. ea]

B scilicet ratione concedo terram supradictam, ut sæcularibus regum servitiis libera sit ad servendum necessitatibus fratrum Deo servientium in prædicto monasterio; ut memoria nostra in illo sancto loco in sanctis orationibus apud eos maneat in perpetuum. Sed et abbas et fratres ejusdem monasterii in comparatione terræ illius dederunt mihi duo millia solidorum argenti puri. Et hoc feci cum consilio episcoporum ac principum meorum, quorum nomina subter ascripta sunt. Et hoc actum est anno ab Incarnatione Christi 796 indictione IV. A transitu Patris Aldelmi anno octogesimo septimo. Augentem hanc meam elemosynam Dominus conservet et benedicat. Minuentis vero ac frangentis nomen, quod non optamus, eradicabitur de terra viventium, et a societate sanctorum privabitur, nisi digne emendaverit. » Subscripsit Ethelardus archiepiscopus, qui ex abbate prius Meldunensi et episcopo postea Wintoniensi supremum honorem nactus, Cuthbertum hunc constituit Melduni abbatem.

Subscripsit Beorthricus rex West-Saxonum XVI annis post Kinewlfum. Subscripserunt Cineberth Winton, Benefrithe Sciroburn., Hedred Wigorniensis, Edulfe electus ad Hereford.

Successit Brithrico Egbirthus annis XXXVII qui omnia regna Anglorum West-Saxonico usque hoc curvavit imperio. Huic Ethelulfus filius annis XVIII quem quidem Athulfum vocant. Vir qui libertate collata ecclesiis omnes antecessores, qui que postremo seipsum nova liberalitate vicerit.

D fecit et scrinium quo sancti confessoris ossa locaret, in anteriori parte ex solido argento jactis imaginibus. In posteriori vero levato metallo miracula figuravit, quæ jam sermo deprompsit: unde putatum est hunc fuisse librum vitæ in quo ista legerit; sed postea tempore Danorum amissum. Facti-

gium crystallinum rex Ethelulfus apposuit serinio ; A in quo nomen ejus litteris aureis est legere. Sunt qui dicant venerandas reliquias per eum levatas ; sed, nos cum ad locum venerimus, magis tritam opinionem persequemur. Nunc ponamus regis dona, quæ monasterio contulit.

* Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo, summo et ineffabili rerum omnium Creatore; ego Edeluulfus gratia Dei Occidentalium Saxonum rex, in sancta ac celeberrima Paschali solemnitate pro remedio animæ meæ ei regni et populi prosperitate mihi a Deo commissi consilium salubre cum episcopis et comitibus cunctisque optimatibus meis præfeci [i. per feci]; ut decimam partem terrarum per regnum meum non solum sanctis ecclesiis darem, verum etiam et ministris meis in perpetuam libertatem habere concederem: ita ut talis donatio fixa incommutabilisque permaneat ab omni regali servitio et omnium sæcularium absoluta servitute. Placuit autem Alhstano Scireburnensis Ecclesiæ episcopo et Suintino Wintan- B atrensis Ecclesiæ episcopo, ut omni Sabbato tota congregatio quinquaginta psalmos, et unusquisque presbyter duas missas omni hebdomada cantet pro rege Edelwulfo et ducibus in hoc consentientibus, etc. Scripta est autem hæc chartula anno Domini- cæ Incarnationis 854, Indictione II die Paschæ, in palatio nostro quod dicitur Wiltun. Terra autem ista, quam in libertate ponimus, ad ecclesiam pertinens Meldubesburge, hæc est: Piretune xxxv, C Lacot xv, Suttune v, Corsaburn v, Cridanville x, Cemele x, Dantesie xi. » Fecerat autem solis eccle- siis chartam libertatis, quam hic prætermisi, quia in Gestis regum posui.

Anno primo regni sui, Incarnationis 844, a transi- tu beati Aldelmi 135, ubi has terras ad Maldumes- burge pertinentes nominaverat, Ellendune xxx hidas, Elmhamstede xv, Undecune x, Cerlatune xx, Toccanham v, Minti v, Reodbirnam x. » Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo, ego Ethelulf rex partem terræ Gewisorum, hoc est v mansiones, donavi Deo et Sancto Petro et familiæ Maldubiensi in loco qui dicitur Toccanham, eate- nus ut ipsi jugiter orent pro nobis Deum omnipotentem; quatenus prospera nobis tempora largiatur ad conservandam fidem nostram, et regni nostri gubernacula per omnia tempora gentis Anglorum. Et nemo audeat hoc donum mutare ab ipso mona- sterio sine ira et vindicta omnipotentis Dei. Et hoc donum actum est anno ab Incarnatione Domini- cæ 854; quod et servetur in pace. Subscripserunt Swithinus episcopus et Alhstanus. Regnante et gu- bernante nos in perpetuum Domino Deo Salvatore nostro Jesu Christo, qui cuncta sæcula salvavit, et humanum genus suo sanguine redemit, atque ab æterno interiiu diabolicæ damnationis per fidem rectam et baptismatis sacramentum liberavit; ego Ethelwulf rex meis non meritis, sed Dei gratia lar-

giento, Occidentalium Saxonum; nec non eodem Deo donante Cantuariorum populo et omni Australi Anglorum genti Dei accidente gratia regimine præla- ta, aliquantulam terram, id est v mansiunculas in loco, qui dicitur Minti, Deo omnipotenti ad mona- sterium Maldubiense in perpetuam possessionem largitus sum; hoc tenore, ut in perpetuum damnetur, qui hanc terram ab ipsa ecclesia auferre conabitur. Et hoc actum est anno Incarnationis Domini 855. » Subscripserunt Celnodus archiepiscopus Cantu- riensis, Alhstanus episcopus Scireburnensis, Ebel- stane filius ejusdem regis rex Cantuariorum.

Hic tres filii continua succedentes serie regna- verunt annis xv. Quartus quoque Elfredus nomine annis triginta, sex minus mensibus. Hujus tempore venit Angliam Joannes Scotus, vir perspicacis inge- nii et multæ facundie, qui dudum velut a patria Franciam ad Carolum Calvum transierat. A quo ma- gna dignatione susceptus, familiarum partium habe- batur, transigebatque cum eo tam *seria quam joca*; individuusque comes et mensæ et cubiculi erat: multæ facetiæ ingenuique leporis; quorum exempla hodieque constant, ut sunt ista: Assæderat ad men- sam contra regem ad aliam tabulæ partem. Proce- dentibus poculis consumptisque ferculis, Carolus fronte hilariore post quædam alia cum vidisset Joa- nem quiddam fecisse quod Gallicanam comitatem offenderet, urbane increpuit et dixit: « Quid distat inter Sottum et Scottum? » Retulit ille soleme convicium in auctorem, et respondit: « Tabula tantum. » Interrogaverat rex de morum differentiæ studio: responderat Joannes de loci *distante spatio*. Nec vero rex commotus est; quod miraculo scientiæ ipsius captus adversus magistrum nec dicto insur- gere vellet; sic enim eum usitate vocabat. Item, cum regi convivanti minister patinam obtulisset, quæ duos pisces prægrandes adjecto uno minusculo con- tineret; dedit ille magistro, ut accumbentibus duo- bus juxta se clericis departiretur. Erant illi giganteæ molis, ipse perexilis corporis. Tum qui semper ali- quid honesti inveniebat ut lætitiæ convivantium excitaret, retentis sibi duobus majoribus, unum mi- norem duobus distribuit. Arguenti iniquitatem parti- tionis regi: « Imo, inquit, bene feci et æque. » Nam hic est unus parvus, de se dicens. Et duos grandes pisces tangens, itemque ad eos conversus: Hic sunt duo magni, clericos innuens; et unus exi- guus; piscem nihilominus tangens. Caroli ergo ro- gatu hierarchiam Dionysii Areopagitæ in Latinum de Græco verbum e verbo transtulit. Quo fit, ut vix intelligatur Latina littera; quæ volubilitate magis Græca quam positione constructur nostra. Composuit etiam librum, quem periphisimerimus *περι φύσεως μαρισμῶν* id est *De naturæ divisione* titulavit; propter perplexitatem quarundam quæstionum sol- vendorum bene utilem, si tamen ignoscatur ei in quibusdam quibus a Latinorum tramite deviait, dum in Græcos acriter oculos intendit. Quare et hæ- reticus putatus est, scripsitque contra eum quidam

Florus; sunt enim revera in libro Periphysion plurima; quæ nisi diligenter discutiantur, a fide Catholicorum abhorrentia videantur. Hujus opinionis particeps fuisse cognoscitur Nicolaus papa, qui ait in epistola ad Carolum: « Relatum est apostolatui nostro quod opus beati Dionysii Areopagitæ, quod de divinis nominibus vel cœlestibus ordinibus Græco descripsit eloquio, quidam vir Joannes genere Scotus nuper in Latinum transtulerit: quod juxta morem nobis mitti et nostro judicio debuit approbari; præsertim cum idem Joannes licet multæ scientiæ esse prædicetur, olim non sane sapere in quibusdam frequenti rumore dicatur. » Propter hanc ergo infamiam credo lædunt eum Franciæ, venitque ad regem Elfredum; cujus munificentia illectus, et magisterio ejus, ut ex scriptis regis intellexi, sublimis, Melduni resedit; ubi post aliquot annos a pueris quos docebat, graphiis per Joannes Parisiensis in historia sua anno 877. « Joannes Scotus inter cætera fecit librum de Eucharistia, qui postea lectus est et condemnatus in synodo Vercellensi a papa Leone celebrata, eodem anno quo Lanfrancus ab errore Berengarii se purgabat; unde, sicut dixit Lanfrancus, ipse in Ale desipuit: tandem ibat in Angliam ad regem Elfred et apud monasterium Malmesburiense a pueris graphiis perforatur. » Foratus animam exiit tormento gravi et acerbo; ut dum iniquitas valida et manus infirma sæpe frustraretur et sæpe impeteret, amaram mortem obiret. Jacuit aliquandiu inhonora sepultura in Beati Laurentii ecclesia, quæ fuerat infandæ cædis conscia. Sed, ubi divinus favor multis noctibus super eum lucem indulsit igneam, admoniti monachi eum in majorem transtulerunt ecclesiam, et ad sinistram altaris ponentes, his martyrium ejus versibus prædicaverunt:

Conditur hoc tumulto sanctus Sophista Joannes;

Qui ditatus erat jam vivens dogmate miro.

Martyrio tandem Christi conscendere regnum

Quo meruit, cuncti regnant per sæcula sancti.

Elfredus rex et filius ejus Edwardus nihil huic contulerunt monasterio, nisi quod commutatio videatur majus quam donum. Scripta tamen hic apponam, quæ sint indicio hanc ecclesiam prius in nomine Sancti Salvatoris et Beati Petri consecratam, sicque operæ pretium audire scripta et per-censere veterum. « In nomine Domini, ego Elfredus gratia Dei Anglo-Saxonum rex una cum consensu venerabilis familiæ Maldubiensis ecclesiæ, concedo meo fidei nomine Dudi aliquantulum terræ, id est quatuor cassatorum ad eandem ecclesiam pertinentium in loco qui dicitur Callanthurd. Post trium autem dies hæredum prædicta terra ad ecclesiam Sancti Salvatoris et Sancti Petri in Maildubery absque omni contradictione redeat. Acta autem est hæc conscriptio in loco eodem, qui veteri vocabulo dicitur Maildubery, nostro autem Maldumesburg. » Processu vero temporis sub Edwardo filio Elfredi Ordulfus dux præpotens emptam a Dudi terram cubo pro commutatione alterius terræ reddidit,

A idemque qui esset quieti animi et boni, cum mortis viam iniret, jussit utrasque sine refragatione restitui. Quocirca in eodem loco sepultura nobilitet memoria perenni muneratus est. Sunt ergo hæc scripta: « Edwardo Anglo-Saxonum gloriosissimo rege consentiente, nec non et ejus optimatibus qui ei in præsentia tunc aderant, familia Deo servientium in loco antiquo nuncupato vocabulo Maildubery in ecclesia Sancti Salvatoris, quæ ibidem opere cæmentario pulcherrime composita cernitur, venerabili comiti Ordulfo aliquantulum terræ, id est quinque manentium suæ propriæ possessionis in loco, qui dicitur Mebandim, largiens concedit pro commutatione alterius terræ, id est iv manentium in loco, quem rusticolæ Cellewarde appellant. Finiis autem diebus quatuor hæredum præfata terra fratribus Ecclesiæ sine omni contradictione reddatur. Ego Ordulf aliquantulum terræ mei proprii juris quam a Dudi viro venerabili cum licentia Domini mei gloriosissimi regis Edwardi cum pecunia comparavi, familiæ Sancti Salvatoris in Maildubery, ubi rusticolæ Cellanwirdan appellant, pro commutatione alterius terræ, quæ Mebandim appellatur, largiens concedo, etc. Acta est hæc conscriptio anno Incarnationis Domini 901, ab excessu sanctissimi concessoris centesimo nonagesimo secundo.

« In nomine Domini. Ego Edwardus, gratia Dei Anglo-Saxonum rex, dedi venerabili familiæ Maildubiensis Ecclesiæ aliquantulum terræ in loco, qui dicitur Ilanecintun, pro commutatione alterius terræ quantitatis ejusdem, id est x cassatorum in loco, ubi rusticolæ Frenberg appellant. Sunt autem prædictæ terræ ab omnibus secularibus negotiis liberæ. Hanc autem commutationem deprecantibus fratribus pro eorum commoditate feci; quia terra quam prædictis fratribus dedi, duobus distat tantum milliariis ab eorum monasterio; illa autem, quam accepi, distat a prædicto monasterio ferme xx milliariis. Scripta vero est hæc chartula anno ab Incarnatione Domini 901 anno mei regni primo. » Subscripterunt Ealhswid mater et Elfed conjux regis.

Edwardo, qui iv et xx annos regnavit, successit filius Ethelstanus annis xvi qui beatissimo Aldelmo cognato suo, ut dicebat, et ut res erat, ita famulabatur, ut ei animam corpusque devoveret. Sed et ipse sanctus sensim extunc in clariorem et crebriorem miraculorum processit indolem; quasi admoneret, quod degenerem in terra sepulturam dedignaretur. Nec destitit, antequam post paucos annos efferretur et locaretur in scrinio. Interea Ethelstanus Elwinum et Ethelwinum filios patris sui Ethelwardi, quos præcipuo amore coluerat, in bello contra Anaslavum amissos, Meldunum deferri et dextra lavaque altaris in ecclesia Matris Dei sepelire curavit. Causa sæpe dicta fuit, quod invocatione nominis Aldelmi cœlesti ense donatus et ab hostibus ereptus sit. Ex quo die monasterio prædia plura, pallia multa, crucem auream, phylacteria æque aurea, cum portione ligni Domini, quod ci Ilugo rex Francorum miserat,

conuulit. Longum est narrare, quantæ devotionis in monasteriis ædificandis et reficiendis sunt [al. fuerit]; quantam barbariem paucissimo exercitu profugauerit; quod terminum imperio in Scotia statuerit. Viderer enim indulgenti materiæ incumbere, et alias dicta pro eloquii pompa repetere, simulque videretur Ecclesiæ nostræ laudis ostentatio, toties illum laudare qui multis in vita beneficiis, postremo in morte venerandi corporis reliquiis eam honoraverit. Veruntamen hoc ausim dicere, quod licet omnes ante se vel solus superaverit, vel ut minus dicam æquaverit; nihil ad comparationem faciendorum fuit quod fecit; quia ingentes actus festinata dies satis abruptit. Immatura ergo morte et quæ animositatem illam si Dominus voluisset, non deceret, mundo in Glocestro [ablatus] Meldunum delectus est, ibique sub altare Sanctæ Mariæ in tarrî sepultus est. Unde falluntur, qui dicunt quod Elfricus abbas turrim illam fecit; quem post Ethelstani mortem plus annis xxx constat abbatem factum fuisse.

*Hic jacet orbis honor, patriæ dolor, orbita recti,
Justitiæ fulmen, munditiæ specular.*

Æthera status adit carnis compage soluta;

Urna triumphales excipit exuvias.

Sol illustravit bisseño scorpion ortu;

Cum regem cauda pertulit [l. per:ulit] ille sua.

Accumulant merita ejus in cœnobium multorum sanctorum reliquiæ, quas invexit; in quibus emendis thesauros patris sui speciose prodigus distraxit, cœlesti somno admonitus. Itaque ex transmarina Britannia et Normannia, quippe cum Rolfone comite amico obligatus fœdere, multas sanctorum in quibus et sancti Paterni Abrincatensis episcopi, reliquiis mercatus est. Is Aquitanus genus [l. genere], a juvene monachus, processu ætatis eremita fuerat. Cumque secretioris philosophiæ studiis virtutum non exiguum quantum condasset, processit in publicum dignus qui animarum rector esset, qui se ipsum regere nosset. Itaque prius in Constantiensi pago abbas, deinde apud Abrincas episcopus, miraculorum non expers fuit. Sitiens levi allisione baculi ad silicem elicuit lacteum. Stupendum omnino, ut negante natura sanctitas viri marmoreas venas in aquatiles procederet bullas. Puelte ori, linguæ officio destitutæ oleum infudit, et organum restauravit. Contractio mullebrum digitorum olim volæ inflixa contactu sancti devoluta est. Puerum in mortem intumescens, cui virosos molares anguis infixerat, crexit incolumem; cutis lascivia sedata et ad proprium modum edomita. Spiritus nequam præsentientes sancti adventum, familiares clientes reliquerunt, excusata fugæ timiditate, quod pro paterni violentia nequirent subsistere. Aviculæ pastæ frumento, quod benedictione condierat, digredientem per multa milliaria remigio alarum secuta; nunquam ab ejus divelli charitate potuerunt, quoad vixerunt. Præterea sunt alia, quæ Fortunatus lepido illo eloquiū sale nostræ ingressit notitiæ. Hunc rex Athel-

stanus adjuvit sancto Adelmo socium; nec unquam ac ille dissimulavit esse sanctum frequentia miraculorum. Hoc quod dicam majores nostri egregie meminerant, et præcipue ferebant. Fur bracteam auri ex scrinio tulerat, egressusque ecclesiam, in qua liberat usus consumperat. Non hoc sanctus, quamvis alias patiens, tulit tacitum. Nam, cum reatus conscius impune se putaret reintraturum ecclesiam, hæsit ad ostium invisibilibus foris irretitus. Si conaretur ultra; tum vero ingens vis invicæ flammæ miserum adurens miserabilem ejulatum exercebat. Si retro tentaret, retraheretur obtortis faucibus laqueo. Nihil horum astantes videbant, clamorem et nisum latrunculi stupentes. Sed edocti eo confidente et culpam et penam, intercessionem ad sanctum adhibuerunt. Soluta itaque damno, solutus est ille supplicio. In hoc scrinio hæc scriptura legitur: « Hoc opus rex Ethelstanus totius Britannicæ multarumque gentium in circuitu positarum imperator in honorem sancti Paterni fieri jussit: quod has reliquias ex transmarinis partibus meruerit. » Epistolam subjicim:

« Summæ et individue Trinitatis honore omniumque sanctorum præcellentissima intercessione glorioso et munifico regi Adelstano Samsonis summi pontificis ego Radbodus præpositus istius sæculi gloriam et æterni beatitudinem. Benignitatis ac sublimitatis vestræ piissimæ et in omnibus hujus temporis regibus terrenis famosa laude percellentissimæ, rex Adelstane optime, noverit pietas manente adhuc stabilitate nostræ regionis, quod pater vester Edgarus per litteras se commendavit consortio fraternitatis sancti Samsonis summi confessoris ac Joveniani archiepiscopi senioris ac consobrini mei ac clericorum ejus, unde usque hodie indefessas regi Christo pro ejus anima et pro salute vestra fundamus preces, et die nocteque valentes super nos magnam misericordiam apparere vestram, in Psalmis et missis orationibusque nostris, quasi provolutus ego et XII canonici mei genibus vestris fuissimus, promittimus Deum clementem orare pro vobis. Et modo reliquias, quas omni terrena substantia vobis scimus esse chariores, transmittito vobis, id est ossa sancti Senatoris, et sancti Paterni atque sancti Soubilionis ejusdem sancti Paterni magistri, qui similiter uno die eademque hora cum supradicto Paterno migravit ad Christum. Isti certissime duo sancti cum sancto Paterno dextra levaque jacuerunt in sepulcro; atque illorum solemnitates sicut et Paterni IX Kalend. Octobris celebrantur. Igitur, rex gloriose, sanctæ exaltator Ecclesiæ, gentilitatis humiliator pravæ, regni tui speculum, totius bonitatis exemplum, dissipator hostium, pater clericorum, adjutor egentium, amator omnium sanctorum, invocator angelorum: Deprecamur atque humiliter Imploramus qui in exulatu atque captivitate nostris meritis atque peccatis in Francia commemoramur; ut non nostri obliviscatur vestræ felicissimæ largitatis magna misericordia et nunc a modo

quæ mihi dig' emini commendari sine ulla mora potestis impetrare. » Hæc epistola inventa est in scrinio apud Nedeltunense cœnobium; quod idem rex a fundamento fecit, ut ibi reliquias sancti Samsonis posuit.

Sed jam indicia prædiorum, quæ rex cœnobio contulit, subjicienda video, quæ multis quidem chartis sed unam scripturam præferentibus intexit hoc modo : « *Fortuna fallentis sæculi procaz non læteo liliorum candore amabilis sed fellita evitandæ corruptionis amaritudine odibilis, fetentis filios in valle lacrymarum carnis rictibus debacchando venenosis dilacerat, quæ quamvis arridendo sit infelicibus attrahibilis, Acherontici tamen ad ima Coryti, ni salus alti subveniat boantis [f. boantibus], impudenter est declivis. Et ideo quia ipsa ruinosa deficiendo carnaliter dilabitur; summopere festinandum est ad amœna indicibills lætitiæ arva; ubi hymnidica angelicæ jubilationis organa, mellifluaque vernantium rosarum odoramina a bonis beatisque naribus inestimabiliter dulcia capiuntur, sineque calce auribus felicium suavia audiuntur. Cujus amore felicitatis illectus, ego Ethelstanus rex Anglorum per Omnipotentis dexteram totius Britannicæ regno sublimatus, aliquas terræ particillas venerabili familiæ Maldubiensi pro animabus patrum meorum filiorum Ethelredi, Clitonis videlicet, Elswini, et Ethelwini Deo et sancto Petro in perpetuum largitus sum sub æstimatione x cassatorum in loco qui dicitur Wdetun, sub æstimatione lx cassatorum in loco qui dicitur Breomet, sub æstimatione v cassatorum in loco qui dicitur Sumerford; item v in loco qui dicitur Nortun; item v in loco qui dicitur Ewulm hoc præcipiens, ut nemo nostrorum successorum hoc nostrum donum, quandiu Christianitas vigeat, vel ex minimo interrumpere tentet. Quod si quis tentaverit, a Deo se damnum sciat. Sciant autem sapientes nostræ regionis, nos has præfatas terras non injuste rapuisse, rapinamque Deo dedisse; sed sic eas accepi, quemadmodum indicaverunt omnes optimates regni Anglorum, insuper et apostolicus papa Romanæ Ecclesiæ Joannes; Elfredo defuncto, qui nostræ felicitati et vitæ æmulus exstitit, nequitie inimicorum meorum consentiens, quando me voluerunt patre meo defuncto cæcare in Wintonia civitate; si non me Dominus sua pietate eripisset. Sed denudatis eorum machinamentis, remissus est ad Romanam Ecclesiam, ut ibi se coram Joanne apostolico jurejurando defenderet, et hoc fecit coram sancti Petri altari, sed facto juramento cecidit coram altari, et manibus famulorum suorum portatus est ad scholam Anglorum, et in tertia nocte finivit vitam. Et nunc apostolicus ad nos remisit, et quid de eo ageretur consuluit. Nos autem optimatum nostrorum rogatu concessimus ut poneretur ad cæteros christianos, quamvis indignus. Et sic indicta est mihi possessio illius omnis in magnis et modicis, etc. Hujus autem a Deo Dominoque Jesu*

Christo inventæ atque inspiratæ voluntatis schedola anno Dominicæ Incarnationis 938, regni vero mihi gratis commissi xi, indictione octava, epacta xiv concurr. Tertio Kalend. Januarii, luna venientis mensis decima, in civitate celeberrima, quæ Dornacaster appellatur, conscripta est, tota optimatum generalitate sub alis regiæ dapsilitatis ovanti. » Subscripsere subreguli Eugenius, Howell, Morcant, Indual; archiepiscopi Willfelmus Doroberniæ, Wulstanus Eboraci; episcopi Burgrice Roffensis, Tedred, Londoniensis, Ethelgar Orientalium Anglorum, Alfriche Wintoniensis, Elfredus Scireburnensis, Wulfermus Wellensis, Ethelgar Cridiensis, Oda Willensis [f. Wiltunensis], Eadhelm Selesiensis, Sefhehn Sancti Cuthberti, Tidelm Herefordensis, Elwine Wigorniensis, Kinsi Lichtfeldensis, Winsi Legecestrensis.

Ethelstano successerunt fratres Edmundus vi, Edredus vi, Edredus ix annis. Edredo Edwinus iv annis, filius Edmundi, qui sicut alias latius diximus, meretriculæ unius seductus illecebris, Dunstanum stultitiæ suæ sævissimum correptorem patriæ expulit. Inde semel malo imbutus, omnes ad dolorem Dunstani in tota Anglia monastici ordinis homines prius nudatos facultatum auxilio, post et deportatos exsilio calamitatis indignis affectit. Nam et Meldunense cœnobium elricorum fecit anno 246 post transitum Patris Aldelmi; postquam a Leutherio ibi prapropositus est monachis anno 276. Sed tu, Domine Jesu creator et recreator noster, bone artifex, multumque potens formare nostra deformia, per illos homines irregularis et vagos thesaurum tuum tot sæculis additum in lucem propalasti; sanctissimi Aldhelmi corpus dico, quod illi de terra elevatum in scrinio, quod supratxi, locarunt. Accessit clericorum gloriæ regalis liberalitas; ut daret sancto prædium vicinitate et amplitudine peropportunum; quod nominarem, nisi quia notum est, et reges anteriores multas ejus portiones dederint; ne hic solus communem gloriam vel totam vindicet vel partem vellicet. Sed omnis temporum iniquitas mature decidit, succedente Edgardo fratre omnium antecessorum, nisi Ethelstanus palmam præoccupasset facile. Primo denique necias quem præferas; nisi quod iste tenuerit, ille in ceperit; ille fortior, iste fortunatior; ille Dei, et suo auxilio nisus; iste prudentium virorum consilio credulus. Edgarius igitur abolitibus edictis germani, quæ lux regius et juvenilibus impetus [procuderant] quid ecclesiæ nostræ dederit, quid abstulerit, suo melius sermone reserabit.

« Cum universitatem generalis massæ meta maneat certa: Visibiliaque, ut ait Apostolus, *sint temporalia, invisibilia vero sint perpetua* (II Cor. iv); restat unumquemque hic peracta illic recipere merita. Unde ego Edgarius totius Albionis basileus necne [f. nec non] maritimarum seu insularum regum circumhabitantium, adeo ut nullus progenitorum meorum, subjectione largiflua Dei gratia suppente sublimatus, quid imperii mei

potissimum Regi regum Domino darem, tanti memor honoris, solertius saepe tractavi. Pie igitur faulrix devotionis pervigili meae studiositati subito superna insinuavit pietas quaeque in regno meo sancta instaurare monasteria; quae velut muscinis scindulis cariosisque tabulisque tigno tenuis visibiliter diruta, sic quod majus est, intus a servitio Dei formae vacua fuerant neglecta. Idiotis nempe clericis ejectis nullius regularis disciplinae subjectis, plurimis in locis sanctioris seriei scilicet monachici habitus praefeci pastores; ad ruinosa quaeque templorum redintegranda opulentos fiscalium munusum eis exhibens sumptus: quorum unum nomine Elfricum virum moribus ecclesiasticis expertissimum officii, famosissimi constitui custodem coenobii, quod Angli bifario vocitant onomate Maldelmsburg. Cui pro commoditate animulae meae, ob Salvatoris nostri ejusque Theodocos Θεοδώρου semper virginis Mariae nec non apostolorum Petri et Pauli Adelhelmiq[ue] almi praesulis honorem, particulam terrae x videlicet manentium vocabulo Estotium cum pratis et silvis munifica liberalitate restitui. Haec terra a praedictis semel accommodata clericis, diu a plerisque postremo a contentiolo injuste possessa est Athelindo. Sed superstitiosa subtilique ejus invectione a sapientibus meis audita, ac disceptatione illius mendosa ab eisdem me praesente convicta, monasterioli a me reddita est usui, anno Dominicae Incarnationis 974, regni vero mei xiv, regiae consecrationis primo, post transitum pretiosi confessoris Adelmi. Hanc vero restitutionis schedulam praedicti abbatii rogatu ob futurae posteritatis memoriam tenacem caraxare praecipi; ne quandiu Christiana fides viget in nostratibus, ab aliquo tyrannici potentatus praefatum rus ab illo sancto loco violenter, quod absit! alienetur. » Et subscriptio archiepiscoporum Dunstani Cantuariensis et Oswaldi Eboracensis, et episcoporum Athelwaldi Wintoniensi, trium Elfstanorum Londoniensis, Roffensis, Wiltonensis, etc.

Hic est Elfricus, qui omnem curam ad beatam transferens Mariam, possessionem et nomen monasterii ejus delegavit ditioni; ut tacito interim beatissimi Petri nomine, ipsa sola loco videret imperrare. Nec fastidivit gloriosa domina illustris et praedicandi viri munus; quinimo usque hodie praesidet ecclesiae, sanctissimi Adelmi communionem in potestate amplectens. Eum peritum litterarum praesertimque elegantissimum interpretem, nisi fallax tradit vetustas aedificandi gnarum; qui omnes monachorum officinas eo tempore praestantissimas, nec adhuc adeo despicabiles, fundavit et consummavit. Hujus intermisso nomine facit mentionem Abbo Floriacensis in praefatione passionis sancti Edmundi ad Dunstanum praefatum archiepiscopum his verbis: « Passionem sancti Edmundi a nemine scriptam pluribus ignotam tua sanctitas ex antiquitatis memoria collectam historialiter me praesente retulit domino episcopo Rofensis Ecclesiae et abbate mona-

A sterii quod dicitur Malmesbery, ac alijs circumassistentibus, sicut tuus est mos, fratribus. »

Elfricus sane cum jam grandaevus esset, in episcopum Cridiensem allatus, vix iv annis superfuit. Reliquit aliquantos codices, non exigua ingenii monumenta; Vitam sancti Adelwoldi, antequam cum Wolstanus operosius concinnaret; abbreviationem passionis sancti Edmundi; libros multos ex Latino in patrium sermonem versos.

Tempore ergo Edgari regis Dunstanus sanctissimus archiepiscopus nostri coenobii restorationi et decori egregiam curam admovit, invitatus in amorem sancti Adelmi et generis West-Saxonum affinitate: nam de hac provincia oriundus fuerat, et miraculis subinde crebrescentibus [ut] qui gauderet sanctum suae regionis suis potissimum temporibus in speculam elatum. Ideo in multis loco munificus, quae tunc in Anglia magni miraculi essent, decusque et ingenium conferentis ostenderent *offerre crebro*. Inter quae signa sono et mole praestantia; et *organa*, ubi per aereas fistulas musicis mensuris elaboratas dudum conceptas follis vomit anxius auras. Ibi hoc distichon laminis aereis impressit:

*Organa de sancto praesul Dunstanus Adelmo
Perdit hic aeternum qui vult hinc tollere regnum.*

Poterunt et hi versus sermonis veritati suffragari, quos conspicati sumus impressos vasculo, quod ministris altaris famulabatur aquae obsequio.

*Idriolam hanc fundi Dunstan mandaverat archi-
Praesul, ut in templo sancto serviret Adelmo.*

In quibus licentia poetica subtracta e nomine sancti priori L littera, ut versus staret, *ingeniare* rat. In neutro enim insculptum erat Adelmo, sed Adelmo. Interea post obitum suum futurae suae in Anglia calamitatis et Danicae depopulationis spiritus propheticus praesagus, utpote qui eas non aenigmatico fumo, sed aperto eloquio ipsi etiam regi praesentavit; sanctissimi confessoris ossibus metuebat. Jamque animo volutans Danorum avaram saevitiam et saevam avaritiam, mente imaginabatur monasterium cupiditate pecuniarum praedatum iri. Tum ne aliquis splendore metalli raptatus scrinium abriperet, avidique pretiosas crustas sinibus ingerens, lignum nudatum cum ossibus aliquorsum projiceret; id vero maximo horrore et timore erat. Quocirca diu multumque perpensa consilio, reverentissimas reliquias ereptas scrinio lapideo composuit tumulo excisio in editum ad dexteram altaris, loco cunctis in ecclesia intuentibus conspicuo. Apposuit juxta ossa primum nitenti et delicata sindone, deinde pretiosissimo cocco circumtecta phialam purissimo vitream balsamo plenam: congrua profecto pontifici aromata, qui semper in caelum thurificasset virtutum et orationum holocausta: simulque partem asserum ex antiquissimo sarcophago, quo tota in mortalem conditionem defluxerat caro. Nec abstinuit versibus, quibus forenses sepulcri ambitum decoravit: quorum haec erat summa. Ut amatorem suum delictorum dignaretur venia, nec accerseret in culpam,

quod eum editiori loco deposuisset : scire sanctum id se fecisse pro cautela, non pro contumelia. Nec eventus rerum sefellit prophetam; nec cecidit de verbis ejus quidquam in terram : quod breviter intinabo, si successione regum, quam intermisceram, continuavero.

Edgardo post XVI annos regni successit Edwardus filius tribus annis et dimidio. Illi Egelredus frater substitutus XXXVII annis miserabile regnum obsedit, subruit, pessumdedit. Cujus gesta his inserere ex abundantia opinor; præsertim cum alias miseriarum ejus labyrinthos evolverim. Illud non tacebo, quod Edgardo mortuo, qui se pluribus quam ullum primogenitorum suorum dominari jactaverat, non quod latius, sed quod securius imperitaret; res in contrarium cessit; suprema felicitas regni in præcipiti stetit. Summis enim, ut quidam ait, rebus diu stare negatum. Danorum ergo gens assueta vivere raptu, totis littoribus in Anglia efferebuit. Jamque, ut compendio dicam, omni ora maritima depopulata, medulla Mediterranci soli depascebatur; eo in indigenas insolentior, quo a scientia viri [i. vivi, vel veri] Dei remotior. Pars cum duce præfato Meldunum venerat. Ibi eo se terrore, quo consueverat, acturam existimans, ecclesiam furibunda irrupit. Circumductis utrinque oculis, nihil quod avidæ rapacitati satisfaceret, præter scrinium sancti conspiciantur. Cætera meticulousa monachorum provisio curioso furori submoverat. Illud solum fortunæ vel, ut verius dicam, tutelæ sancti exposuerant; tutaretur, si vellet; sin minus, ludibrio se haberi permitteret. Hi illi vasto ore imbianes limphatis gressibus involant; quorum unus, quem improba fames argenti audaciorem fecisset, arrepto cultello pretiosos lapides cassibus expedire nitebatur. Jamque manum admovent, cum grassantem luem avaritiæ sancti virtus festinata compescuit. Luit ergo ausum temerarium mente amissa, retro in pavementum illisus; tanquam si penetrabile telum cordi suspiraret adactum. Pœna unius reduxit ad sanitatem cæteros; ne furerent, ne streperent; ut loca sancta intaminata relinquerent, ut fugerent. Accelerant igitur fugam per plana, per invia; gaudentes vel sola corpora eripuisse discrimini. Multorum enim miliarium cursu non intermisso, aliquid humano timore majus se pertulisse prodiderunt; dum nullus a tergo urgeret, nullus a fronte obsisteret. Hujusmodi fama multitudinem hostium pervagata, segniorem ad prædam, et timidiorem ad reverentiam sanctorum effecit; unde contigit, ut omnibus in circuitu monasteriis depopulatis vel expilatis, istud solum nunquam adeo gravem deploraret ærumnam.

Iste rex villam x manentium cœnobio Sancti Al-

A delmi contulit sub abbate Adalwardo, qui Elfrico successerat. Stimulabant eum adhuc in regno tenellum heroes illustrissimi, qui erant superstites; post quorum decessum et in vitæ luxum et in regni detrimentum totus emarcuit. Copia enim rerum, quas reliquit pater, incitavit in lasciviam; offensa Dei meruit iracundiam; Dei iracundia gentem adduxit in exterminium. Est autem scriptura hujusmodi : « Universis crebro studium sophiæ intente rimantibus liquido patescit quod presentis vitæ terminus variante diversæ calamitatis ætymna instare jamque ingruere nimio terrore dignoscitur. Ego igitur Edelred Christi gratia opitulante totius Albionis basilicus, optimatum meorum monitu instructus, æterna caducis mercari cupiens, quamdam ruris partem, x videlicet manentium, loco celebri qui ab hujus patriæ peritis noto Redburne nuncupatur onomate, Domino nostro Jesu Christo ejusque genitrici semper virgini Mariæ in veneratione beati præsulis Aldelmi, qui locum ipsum usitato vocabulo nominatum Maldesmeburg fecit, ad usus monachorum sub Ethelwerdi abbatis regimine inibi degentium æterna largitus sum hæreditate, etc. (64) Anno Dominicæ Incarnationis 962 scripta est hæc charta post transitum ejusdem Patris CCLXXIII. Subscriperunt illi qui in superiori charta, et cum iis Elfricus jam episcopus, sed et Escuinus Dorcestrensis episcopus.

Egelredo post XXXVII annos regni defuncto successit Cnuto annis xx; Cnuto Haroldus filius annis IV. Ei Ardeknut anno uno. Illi Edvardus XXIV annis. In his octoginta sex annis fuerunt post Ethelwerdum, Kineward, Brichtwoldus, Edericus, Wulsinus. Brichtwoldus, ut ex scriptis Anglicis animadvertimus, multa inconvincibile cœnobio intulit, terras vel omnino distrahendo, vel parvo pretio invadendo. Sed enim excusatur, quod magno illo geldo, qui tunc Danis dabatur, oppressus, unicum inveniebat malorum remedium; quod futurorum incautus non videbat obesse posse in posterum. Wulsinus religionem monachorum propter adventum Danorum multum debilitatam erexit in vigorem priscum. Non defuerunt nostro tempore monachi, qui eum in carne conspicati memoriam viri ruminare et aliis proferre dulce habebant; ex quorum narratione pendulus multa ejus insignia animo indidi; sed dicere refugio, quia minus suscepto concurrenti operi. Ei Egelwardus x annis successit; mox Elwinus anno et semis. Brichtwoldus hinc annis VII. Eum inertem ad bonum, alacrem ad malum, miserabilem mortem obiisse tradit vetustas in villa inter medios potationum apparatus extinctum, in ecclesia Beati Andree, quæ magnæ adhærebat

(64) Error in numeris latet. Quæ superius enim ponitur Edgardi regis, qui Ethelredum præcessit, charta, data est anno 974, et Ethelredus regnum ante annum 978 non adit. Legendum itaque arbitrator, anno 982. Scripta est hæc charta, post transitum ejusdem Patris CCLXXIII. Sub initium autem

regni Ethelredi regis datam fuisse chartam istam necesse est, eo quod Elfricus episcopum habentem testem; qui, ut supra dictum est, ante regnum ab Ethelredo susceptum ad episcopatum evehctus, vix quatuor annis superfluit.

ecclesiarum, inter prædecessores sepultum. Satisque A constat custodes loci umbris phantasticis inquietatos; donec cadaver suffocatum longe a monasterio paludi profunde immergerint: unde aliquoties teter odor emergens sævam vicinis exhalat inephitim. Sed hæc quæ injucunda sunt, relinquentes, ad miracula, quæ hoc temporum discursu apud beati confessoris tumulum Divinitas ostendit, accingamur.

Dani cum in Angliam venire obstruissent propositum, ad societatem victoriae Norreganos ascivere. Utrorumque immanis barbaries, sed Norreganorum cupiditas rapacior, libido infestior. Horum comitum dum depopulatur omnia, puella quedam, Elfidis nomine, cecit in partem prædæ, honesto apud Anglos loco nata, ingenii corporis et vultus. Hæc illecebrarum fomenta barbaro fuere, ut legitimo B connubio repudium daret, in captivæ suæ nuptias intendens nervos, cujus integritatem tutari et captivitatis miserere deberet, nisi barbarus esset. Quare primo consumptis blanditiis, renitentis et iratum deprecantis pudorem prædo nocturnus invasit et rapuit. Veruntamen non diu superfuit, nec spe conceptæ plebis nec longa vita post injuriam feminæ factam lætatus. Eo ergo defuncto, rumor speciosæ Elfidis aures regis terræ impulit. Ille mox pro more gentis in feminæ cupiditatem potendæ adhinnivit. Fit ergo ex rege amator, ex potente C cliens. Adorat per internuntios majestatem captivæ, ut se amicum dignetur: pollicetur montes auri, amorem perpetuum; postremo quæcunque possint vel mulierem decipere, vel captivam illicere Omnia clam uzore; quam, ne intenderet, verebatur quam maxime. Respondit Elfidis contraria, se aliis amoribus intentam Deo deservire proposuisse; tulisse illum suos secum amores, qui et uniens primitias libasset et moriens conspeliasset. Hoc audito, rex dolens se mulierculæ fuisse despectum, vi negantem aggreditur, et quadam nocte in nihil tale metuentis amplexus subit violentus. Ex una conjunctione concipitur fetus, et editur masculus contra utrorumque volentem. Nam et rex, periclitari famam suam metuens, vellet quidem exercere placitum, sed nollet habere fructum. Et Elfidis Deum primo pro incesto viri conjugatum metuens, zelotypiam reginæ secundo cavebat. Veruntamen proles, ut dixi, edita, utrorumque blandiebatur oculis, ut eos sibi conciliaret; virum, ne mulierem ex se matrem abjiceret, præsertim corpore pulchram, genere ingenuam, conditione captivam, se solo cum quo rem haberet continenter sobriam; mulierem, ut et facti consuetudine et filii dulcedine virum in amore reciperet. Peccatum ergo, quod aspernantur inierat, libenter fovebat, voluptate adducta. Et ut regni [f. reginæ] notitiam falleret, apud quemdam episcopum terræ latibulum habebat, indeque cum libebat in usus noctis abducebatur. Sed hæc illecebrarum gaudia proximus regis obitus abruptit, remansitque illa in medio cum pupillo filio. Quapropter non nesciens quantum mulierum ira in pollices audeat, in longissimas Norwegiæ provincias

fugæ indulsit, agente fideliter et necessaria ministrante pontifice, cui soli tutelam orphanam supremam verbis rex obiens commiserat. Unde factum est, et cum nullibrem fastum imperitantis optimates detractarent, ille rem omnem, ut erat, non taceret. Ita decreto communi parvulus ad umbram in fastigio regni locatus, tutoribus omnia negotia pro arbitrio disponentibus. Exæcto autem non plus annis et dimidio puerulus ille vocabulo Magnus acerba morte vitæ subtractus colus Parcarum evoluit. Dicitur quod insidiis procerum, sed ego inassentior, ut ulli innocenti vim mortis consciscerent, quem regem creaverant. Tunc ergo, ne longam lætam fabulam, Elfidis omni viduata consilio in patriam recepturi cecinit. Et, ut tam periculosum navigium Deus secundaret, vovit, si Angliam incolumis adnavigaret, nunquam se terrestris animalis carnes comessuram, nunquam nisi diebus festis uctiores escas sumpturam. Pro Dei nutu felicem sortita eventum, industrie continebat votum: ex pecunia, quam mariti et filii liberalitate meruerat, tres villas mercata; quarum reddito suam suorumque vitam toleraret. Post aliquot annos lautiore convivio in hilaritatem profusa, convivæ ad lætitiæ hortabatur. Illique vicissim, ut quantumcumque carniæ sumeret, rogantes, diu cassos expendere sermone. Veruntamen presbyterorum, qui adessent, rogata pressa, promittentium orationes et missas, dicentiumque magnarum etiam deliciarum culpam mixtarum celebratione posse deleri; summis illa digitis C nescio quid carniæ attingens ori suo sensu recasante apposuit, statimque divinæ severitatis clemens animadversio secuta, illam valetudine quam Græce paralyzin, id est resolutionem membrorum dicebat, masticantem perculit tam valide, ut nullum membrum officium suum facere posset. Sola lingua inter fauces palpitabat; quæ delictum diceret, veniam oraret. Præclare innocens prolapsio temporali castigata est verberare. Cæterum, si pœnalem commisisset culpam, non habuisset venialem vindictam. Triennio integro tali decocta incommodo in lectica sanctorum circuibat loca, pulsabat suffragia quos celebriores miracolorum fecerat fama. Cessit omnis superior charitas deditque locum beatissimi Aldelmi gloriæ, ut tam illustri persona curata excellentius volitaret per horum ora. Venit ergo post triennium ad Natale sancti, quod octavo Kalendas Junias magna provincialium frequentia colitur. Nec morata virtus herilis in ipsa solemnitate vigilia orantem ad sepulcrum attigit. Reviruit sanitas, artuum laxa compago induruit; incolumis paralytica surrexit: stupentibus et laudantibus notis, strepentibus et rem percontantibus monachis, lætantibus cunctis. Elfidis curatori suo non ingrata, animam suam loco contulit, sanctimoniale professæ. Vivens propter Ecclesiam mansitavit, defuncta famosam sepulturam in claustrum accepit. Hoc miraculum pro claritate, ut dixi, personæ et temporum vicinitate ad nos per successiones transmissum, fidem facit multa fuisse, quæ obsca

ravit annorum incuria [f. injuria], quæ occuluerit A scriptorum incuria.

Eodem tempore venit ad locum quidam monachus Græcus nomine Constantinus, cæterum unde oriundus incertum, necessitas an voluntas domo patriæque eliminaverit. Hic primus auctor vineæ fuit; quæ in colle monasterio ad aquilonem vicino sita plures duravit annos. Staturæ fuit habilis, moribus dulcis, colloquio affabilis, cibi sobrius, potus parci et pene nullius; festorum dierum in orationibus consumebat ferias, cæterorum in vineæ opere totas consummabat horas. Jam vero moriens voce præclusa cum paucissimis animæ reliquiis efflaturus æstimator, resumpsit, et lento conamine surrexit, tentataque pera, quæ semper adhærebat lateri, protulit ex ea pallium, quod est insigne archiepiscoporum; quod sibi, quantum jacens poterat, more quo sciebat coaptavit, continuoque violentia mortis recidens supremum efflavit et defecit. Quo animadversum est archiepiscopum fuisse; sed adhuc cognitio vacillat qua causa patriæ olim valefecerit. Nobis ambigua in bonum torquere licet; quod amor religionis pontificem peregrinari compulerit. Tunc igitur inter sepulcra abbatum in ecclesia Sancti Andree, quæ tunc erat, reverenter humatus est. Successu vero annorum cum necessitas novorum ædificiorum ipsum et cæteros antiquis deturbasset sedibus, ossa reperta candoris insoliti et odoris gratissimi dederunt indicium plebeie sanctitatis non fuisse Constantinum.

Ruricola quidam in vicinia Melduni, notus monachis et urbi, pessimo afflatus dæmone torquebatur. In cominus astantes, quos contingere nequiret, dentibus fremere; propiores calce sen pugno impellere. In eminus positos spumas jacere; quidquid ad manum venisset, vice tormenti rotare. Furor arma suggerebat; ut nemo impune accederet, qui non læsus abiret. Insana præterea loquens, in ipsa sidera jaculabatur convitia. Ex uno ore diversæ et confusæ voces audiebantur; ut modo ex latratu canem, ex mugitu bovem, nunc ex stridore bubonem opinareris. Cibos nec humanos nec coctione conditos voragini ventris immergens. Sic dementia molares exacuerat, ut quodlibet osseum, ligneum, ferreum facili, ut putabatur, negotio demoleret. Tum illam edacitatem et crudam indigierem uno dissolvens rictu, quidquid consumpserat, levi fumo ejiciebat. Hujuscemodi hominis calamitate vicini commoti, consilium cæperunt ducendi eum per loca sanctorum. Id quo minus fieret, obsistebat insania; opusque erat ut vinciretur. Res ergo erat in ancipiti; quia nec præ ferocia vinciri poterat, nullusque licet experti roboris vincula innectere tentaret, quin solo ejus nisu excerebraretur. Quocirca necessitas invenit remedium; ut porrectis finibus, quo eum eundi tulisset impetus, pedes impedirent: qua irretitus astutia succubuit ingenio, qui præstaret robore. Ne sic tamen quamvis illaqueatus corpore coerceri neque in mentem spiritus potuit; quoad illi

A necessariis paratis ad sanctos patientem promovere cæperunt. Obtulit se Meldunum euntibus in ipsa sacrosancta Ascensionis Domini et Salvatoris nostri vigilia. Ibi audito et credito, quod sanctus Aldelmus olim in talibus morbis curandis promptus esset, subistere. Aditis monachis viam et viæ causam exposuere; pollicentur illi sancti suffragium, largiuntur consilium; diem imminere, qua Dominica caro triumphali gaudio invecta sit cælo; datam spem membris omnibus, ut sequantur caput, quorum scilicet opera a fide non degeneraverint: Aldelmum præcipuum Dei membrum capitis sui præsentiam operum merito profecto assecutum. Quocirca illi nihil impetratu difficile; probatum id experimentis pluribus; effundant ergo supplices ad misericordem sanctum preces; quia procul dubio præsto sit ille omnibus integra fide deprecantibus. Hoc animati oraculo advenæ, quantum valebant homines id generis et scientiæ, hortatibus non defuere. Nec fuisse agrestium infructuosas preces sanitas ægroti evestigio consecuta ostendit. Namque ante altare depositus, mox inconditam vultus et oculorum ferociam amisit: turbulenta illa colla in levem soporem deposuit. Sic a servitute diaboli emancipatus, et animi libertati redditus, cum ex lenitate verborum sanum sapere comprobaretur, assistentium corda in Dei et sancti laudem extulit, ora resolvit.

Ejusdem conditionis hominem nervi poplitum contracti in hanc miseriam redegerant, ut omnis ambulationis usus solis niteretur genibus. His squallentes pulvere semitas verrebat, si quando usquam commeabat: his lutosum solum evadebat. Et quia crura natibus adhærebant; exhibebat potius quadrupedem quam hominem: videbaturque informe prodigium, et ut ita dicam, carnis offa, quam immaturo fetu projecisset natura. Vix unquam se subrigeret cælo; ita semper inferiora despiciens damnatus erat solo. Luctabatur ergo cum omnia [f. anima]; nec aliud ei erat vivere quam diuturnitas miserie. Volvebat tamen sedulo; a quo sanctorum opem imploraret; alias illum, alias istum potentem, quosdam in effugandis dæmonibus valere, quosdam in moribus [f. morbis] curandis accurere: Christum auctorem omnium in omnibus præcellere. Id enim tum præcipue rumor ferebat, et res erat; apud quemdam locum, qui solitario vocabulo Christitecerce, id est Christi Ecclesia vocatur, magnas virtutes fieri. Nil adeo molestum hominibus, quod non ibi depelleret Christus. Illuc igitur contractus conducto vehiculo [iter] tunc meditabatur. Itineranti pervium Meldunum exhibuit hospitium. Et forte tum accidit, ut quartus in festo dies esset, cum recens adhuc de virtutibus sancti fama ferretur. Nam illa festivitate solito pluribus eo coacervaret miseros necessitas, et sanatos emiserat beatissimi Patris pietas. Illis debilis acceptis in Ecclesiam interim accessit; mane futuro, si votum non succes-

alisset, viam repetiturus. Erat tunc Sabbatum et diluculum expectabatur Dominicum. Miraque omnino sancti virtus: mox ut ecclesiae lectum subivit, debilitate membrorum aliquatenus discussa sensit nescio: quid medelae per omnes artus concurrere. Hoc ille confidentior et ad reliquum alacrior, nocturna ibidem protelavit insomnia. Jamque dies aderat, misero plus quam sperare posset altitura subsidium. Monachis pro more per claustrum procedentibus, ille vacuum chorum eminens intuitus, suffragio scabellorum suffragines movens eo irrepit. Ita coram altari tota corporis strage volutus, quasi extasim passus, oculis dormitantibus conquievit. Sed tumultu et cantu redeuntium monachorum somno excussus, in alacrem saltum convaluit; intuebaturque se intuentes, mirabaturque et ipse de tam inopinata salute. Narrabat ingenua fronte, quare venit; sed ignorabat quomodo tam celeriter erectus fuerit. Credita res est, Deoque laudes retributae; hospite praesertim exaggerante miraculum, qui eum pridie suscepisset contractum, et nunc videret erectum.

Mud fuit tempus, quo beatissimi Audoeni Rothomagensis archiepiscopi reliquiae in coenobium nostrum evectae sunt. Causa evectiois haec fuit: Emma regina defuncto Egelredo rege Normanniam ad fratrem transierat; nihil sibi apud Danos, qui Angliam occupaverunt, tutum opinata. Diutine ergo in Rothomago mansitans, cum alios monachos Sancti Audoeni tum secretarium loci muneribus illexerat in amicitiam; ad hoc intendens praecipue, ut beati praesulis sibi venditaret corpus. Sic enim Christianitas viluit, sic cupiditas increvit; ut sanctorum corpora mercem faciamus, felices exuvias venum proponentes. Exhorruit primo monachus immane facinus; postmodum vero adductus necessitate nepotis sui, qui in Francia captus redemptionem desiderabat, mercimonium quod petebatur exposuit. Opima praeda potita mulier, cum sereniore tempore accidente redisset Angliam, corpus reliquum Cantuariae contulit, caput in secreto suo habuit. Ac vero post multos annos cum filius ejus Edwardus regnum suscepisset, memoria praeteritarum rerum cor regium in matrem excitavit. Nam quia parum in prolem liberalis fuerat, cum ipse juvenes actitaret annos, jussit omnem maternam suppellectilem ad minimum expilari. Factumque est; et quidam aurifaber, qui ei a secretis fuisset, scrinium sancti cum capite subripuit; caeteris interim ad thesauros inliantibus. Is [cum] fratre monacho, quem apud Meldunum habebat, deposuit; nulli aptius quam monacho sacra deleganda ratus. Nec multo post fato satisfaciens, pereunem sui memoriam loco reliquit; quem tantis gazis insigniuit. Haec non ambiguis auctoribus sparsa acceperim; sed eis, qui viderunt, aetate, fide, scientia plurimum praestantibus. Jam vero quod de miraculis Audoeni scribere nostri non intersit officii; judicabit qui grandes libros de gestis ejus majorum cura editos meritoque suo no-

tissimos legerit. Rependit sanatus sanatori gratiam, tota in posterum vita in ejus juratus militiam.

Interea Brithwoldo abbate, ut praediximus, defuncto, Hermannus episcopus vacantem abbatiam sede sua implere cogitavit; sed praevenerunt coactum ejus monachi fautoribus Gotwino et Haroldo comitibus, Quorum qui princeps Brithricus ex proposito factus abbas septem annis gloriosissime nobis praefuit. Sed ex comite Normanniae Willielmus factus rex Angliae Turolдум quendam Fiscamnesem monachum, qui eum magnis demeruerat obsequiis, viventi Brithtrico intrusit. Verumtamen postmodum rem perperam factam intelligens; dolensque se ambitione festinantis circumventum, dono abbatiae de Burhtuna exulantis damnum consolatus est. Idem Turolдум dum tyrannidem in subjectos ageret; ad Burh a rege translatus est abbatiam opulentam, sed quae tunc a latrunculis duce quodam Hærwaldo infestaretur, quia inter paludes sita erat. « Per splendorem, inquit, Dei, quia magis se agit militem quam abbatem, inveniam ei comparem, qui assultus ejus accipiat. Ibi virtutem suam et militiam experiatur; ibi praelia proludat. »

Huic substitutus est Warinus de Lyra monachus, vir efficax, in hoc maxime quod monachus regna insueverit: caeterum alias Ecclesiae non multum utilis; qui majoris spe honoris praiceps rapiaretur. Quapropter idoneus monachorum marsupia evacuare, undecunque nummos rapere; sed non ita cupide parta abscondere, quinimo et citra et ultra mare res Ecclesiae dilapidare; ut majorem locaret apud potentes gratiam, et apud eos qui eum olim pauperem vidissent, compararet jactantiam. Is cum primum ad abbatiam venit, antecessorum facta parvipendens, typho quodam et nausea sanctorum corporum ferebatur. Ossa denique sanctae memoriae Meildulfi et caeterorum, qui olim abbates ibi, posteaque in pluribus locis antistites, ob reverentiam patroni sui Aldelini se in loco tumultatum iri jussissent, quos antiquitas veneranda in duobus lapideis crateris ex utraque parte altaris dispositis inter cujusque ossa ligneis intervallis reverenter staterat: haec, inquam, omnia pariter conglobata vel ut acervum ruderum, vel ut reliquias vilium mancipiorum, ecclesiae foribus alienavit. Et ne quid impudentiae deesset, etiam sanctum Joannem Scotum, quem pene pari quo sanctum Aldelmum veneratione monachi colebant, extulit. Hos igitur omnes in extremo angulo basilicae Sancti Michaelis, quam ipse dilatari et exaltari jusserat, inconsiderate oculi lapidibusque praeccludi praecipit. Contumeliam facti gravavit Jocularis dictum convitii. « Qui modo, inquit, melius potest, auxilietur aliis. » O tempora, o mores! Quis digno improprio tantam prosequatur audeciam! quanta hominis impudentia! Quod beatissimus Dunstanus et caeteri sapientissimi et religiosissimi viri vel fecerunt ipsi vel permiserunt fieri, nos nugaces et ad ludibria nati destruemus? Sed coarctato stylum, freno spiritum; quia ipse magno in san-

etum Alhelmu obsequio offensam cæterorum vel lenivit vel delevit. Cujus tamen sanctitatis ambiguum et incertus primo fuit; quia non ejus votis ad miraculorum exhibitionem famularetur. Verum tamen occurrit labanti pietas sancti et [l. ut] dubietatis nubilum deponeret, certitudinis lucem infunderet hoc facto.

Quidam Wechtæ insulæ indigena arte piscandi victum transigebat, apud suos qui ejusdem artis erat non ignobilis, honestam supellectilem domi conflaverat. Hic igitur dum una dierum jam sueto insuderet muneri, flatu ex adverso spirante, densissima orta nebula os oculosque remigantis opplevit. Ita prospectu adempto, primo quidem risit, subitam dei caliginem cæto recessuram opinatus; sed magis magisque crassentibus tenebris veram cæcitate intelligens, miseriam suam sociis per oram littoris idem negotium agitantibus clamore pronuntiavit. Illius ergo calamitas cæteris indixit piscandi ferias: dimissaque præda quam creperant, omnes uno nisu ad eum littori restituendum laborant. Expositus ripæ ad manus tractus domui sistitur. Res acta materiam sermoni dedit agrestium. Conferunt inter se, et ventilant quis fuerit ille flatus fortuitus vel diabolicus, qui insonti piscatori diem irripuerit, noctem adduxerit. Ille lumine obducto ad singula illacrymans, fortunarum suarum medelam indefessus sciscitabatur. Responsum est, humanum desperari auxilium; ad Dei et sanctorum patrocinium confugiendum. Id adeo peropportune in ecclesia Christi, de qua supra dixi, posse fieri; quæ ab ea insula in continentem minimo tractu abest. Probato consilio cæcus cum sociis conscendit lembum; quem pari moderamine nisus remorum et prosperitas ventorum continuo alteri ripæ intulit. Ibi ergo perpetuo triennio cæcus sanitatem desiderans trivit operam. Differebat Dominus Jesus salutem, ut irritaret ardorem, essetque remedium jam tandem acceptum eo gratius quo fuisset dilatum diutius et desideratum molestius. Consumpto triennio procul ambagibus monuit eum per somnium cælestis visio; ut si cordi esset sanitatem recipere, Meldunam non pugnaretur pergere. Ille lætæ spei plenus prorumpente in lucem die fortunatis successibus institit: comiteque prævio, qui titubantes gressus regeret, ad locum venit. Ibi per VII moratus dies, divinum operiebatur promissum: interimque precario victu anachalis eleemosynæ sustentabat inopiam. Advenerat dies Dominicus idemque octavus; cum ille in ecclesia crucifixo prostratus, non se vana somniasse persensit: sereno luminum recepto, erumpenteque et distillante ex oculis sanguine, sicut mulgentibus mulierculis solet ex uberibus pecudum copiosi lactis linea profluere. Laxat homo clamorem in gaudium; postulatque vase, ne sacrum pavimentum cruoris sentiret injuriam, quod deduebat excepit. Factum illud coram simili populo palam monachis omnibus, magno apud Normannos ad honorificentiam fuit incremento. Insulanus contempto, quo

A periculum oppositum tentabat, baculo, viam expeditus regrediens, consuetos lares repetiit.

Hoc viso cum nihil abbati excusabilis cunctationis esset reliquum; ad colendam pretiosissimæ confessoris honorificentiam suæ mentis excitavit industriam. Quia enim temporum turbine sedato nihil hostile metuebatur, visum est rationi convenire ut sanctus claustrum egrederetur lapideum, in quo inclusus fuerat pro timore Danorum. Indignumque erat, ut ossa lapis in solum premeret, quæ miraculorum gloria [in] cælum efferret. Intendebat igitur ut mausoleo eruta locarentur in scrinio. Et ut res religiosa ordinatius procederet, triduanum provincialibus indictum jejunium. Tum ipsa die Pentecostes adjuncto sibi Serlone abbate Glocestrense, accedens ad tumulum, impedimenta sustulit, lapidem submovit, conspectoque interius quod et ossium constaret integritas et res vera narrationi monachorum faveret, iterum usque in octavum reclusit diem, quo ejus exspectabatur natale. Paschalis enim lunæ varietas festum circumagens modo ante Pentecosten, modo post celebrari compellit. Aderat spectaculo adjutor operis et collevator oneris monachus Hubertus nomine, antiquo intraneorum laborans incommodo. Tunc quoque solito gravius inhorruerat, cum curiosius inspectantem reliquiarum fragrantia in ora reverberans retro compulit. Ex odore salus per ossa cucurrit, et penetratas medullas infecit. Nihil ulterius monachus usque ad diem sensit obitus, quod quateret vitalia, quod turbaret viscera. Quod cum illius crebra relatione crebuerit, tum præcipue cæterorum qui eum sæpe antea gravedine morbi pene animam periclitatum vidissent. Sequenti ergo Dominica, ascito viro venerabili Osmundo Seresberiensis episcopo, cæptæ rei manus suprema imposita, ossa in scrinio decenter immissa, lætitia plebi effusa. Ex quo die tot ibi facta miracula, quot scribendis nulla facultas eloqui suppeteret; quæ vel sub oculis sunt fusa, vel privatis necessitatibus sensa; quorum hic sub ope Christi aliqua ponemus, quantum operi suscepto congruere videbimus. Facta est autem hæc secunda translatio, postquam a beato Duustano reconditus fuerat, anno nonagesimo secundo; post transitum ejus trecentesimo sexagesimo nono, ab Incarnatione Domini 1078, post adventum Normannorum decimo tertio.

Colonia est civitas maxima, totius metropolis Germaniæ, conferta mercimoniis, referta sanctorum patrociniiis. Illius urbis civis infortunio magis quam industria patricidii reus, multis annis occultit factum, quod esset clam hominibus. Sed enim, ut Augustinus ait, mens mali conscia ipsa sibi tormentum est; anticipatque vivens mortuorum supplicia. Depascebatur ergo miserum animum labes reatus, et presentes imaginabatur inferos. Quapropter tandem aliquando exulceratæ conscientiæ vulnera detexit medico Annoni ejusdem urbis archiepiscopo, viro in primis severo: qui cum in reum, quantum

atrocitas facti exigebat, invectus esset, lenes im-
 monitiones adiecit. Præclare et evangelico exemplo,
 ut primum vinum vulnerato infunderet, quo puru-
 lentos recessus ablueret; deinde oleum adjiceret,
 ut spe remissionis peccatorem leniret. Septennem
 ergo pœnitentiam indixit; ut sanctorum ecclesias
 circumiret, ferro brachia vestiret, quæ parricidiali
 ausu cognatum hauserat sanguinem; ut quæ fuerat
 auctori ad culpam, esset punitrix ad pœnam: in-
 ediciæ et taciturnitati assuesceret, spe boni graves
 labores falleret. Duraret ergo; futurum olim ad
 glóriam, quod interim præsumebat ad veniam. Fa-
 cit imperata pœnitens; cruces præterea nonnullas
 adjiciens, quadamque hostilitate vini corpori suo
 ipse consciscens. Romam adiit, Hierosolymam pe-
 netravit: magnum et insigne tunc temporis facinus
 aggressus, quia nondum semitas illas Christianorum
 nostrorum virtus pœvias fecerat. Ibi dum vix ad-
 missus ante sepulcrum oraret, lorica in fragmenta
 Dei virtute dissiluit. Regrediens totam circumvit
 Europam, multis periculis terra marique jactatus.
 Laborum meta fuit cœnobium nostrum expetitur.
 Eo loci dum pronus ante beati confessoris mauso-
 leum jaceret, veniam emeruit. Pulsabat violentia
 orationis cœlum, intravit sidera, traxit a superis
 auxilium; vincula brachiorum evoluta sunt, ferrum
 altius excussum et longius xv pedibus projectum,
 pœnitens anima languente æstuavit. Sed ubi latice
 aspersus frigidus resumpit, Deo laudes, Deo grates
 omnibus qui aderant concinentibus persolvit. Nec
 vero de miraculo dubitare poterant, cum eum an-
 tea multis diebus stipe monachorum pastum et di-
 rissime vinculatum nossent.

Interea patientia lectorum turbari non debet;
 si uniforme miraculum in diversa persona exhibitum
 diversi styli tenore apponam. Recenter factam sa-
 nitatem in claudo, qui esset ætatis provecetæ, de-
 scripsi; nunc idem subjiciam de puero. Folkwinus
 pusioni nomen, quem imperfectum alvus materna
 effuderat. A superiori parte ad cingulum homo, cæ-
 tera vel quadrupes, vel nescio quid enuntiem, erat.
 Suræ crurum flexibilitatem naturalem negantes, ita
 pertinaciter adhærebant natibus, ut divelli nequi-
 rent. Denique quidam, quos aut livor aut increduli-
 tas agitabat, manus mittebant, ut dividua face-
 rent, quo miserum puerulum ingenti afficiebant in-
 commodo; qui horrendos stridores ejiciens sæva
 pulsatoribus imprecabatur. Videbant eum innocen-
 tem curis vacuum, cachinnis et ludorum frequen-
 tiæ inhiare; hærebantque incerti an pedagogi do-
 cumento contractionem fingere nossent, ut eo com-
 mento majusculam stipem miserantibus detraheret.
 Verumtamen cum, ut dixi, fuisset irrita tentatio;
 credulitati et miserationi aliorum accesserunt. Ad-
 diderat ille ad duo lustra vel tres vel quatuor annos;
 quanto ætate provecetior, tanto obstinatius rigescen-
 tibus nervis ambulandi impotentior; maximeque
 urbicis, nam apud Meldunnum pascabatur a mo-
 nachis, miserationem movebat. Quod si quolibet

reptare intenderet, luto viarum crura impeditis
 loco hæreret; palpitabatque in cœno, et replebat
 auras quæstibus, quoad ad quis miseratione infractas
 miserum ulnis efferret. Hanc invisi rigoris com-
 pagem Aldelmus post duos annos revelationis se-
 cundæ dissolvit. Jacebat in natali ejus, quod die
 primo Pentecostes fuerat; sed procrastinatum ser-
 vitium die secundo fiebat. Jacebat, inquam per
 retro chororum, levemque carpebat per membra so-
 porem. Monachi nocturnis expeditis, laudes ma-
 tinas ingressi fuerant. Cantabatur versus ad sacrum
 ejus tumultum frequenter: *In l. m. s. q. m. l. g. restituitur.* Videt interim ille personam sibi de-
 menter assidentem, quæ nec staturam justam ex-
 cederet, et minimos superexcelleret: mento et cruce
 cano, vultu qui nihil minaretur asperum, sed polli-
 ceretur commodum, vestitu et baculo qui pontifex
 simularet. Hæc [l. Hic] igitur, ut dixi, assidens
 crucula videbatur leniter palpata *sensim* in di-
 rectum ducere, et naturæ restituere; et *pulchrum*
 in modum cernebatur ab astantibus dormitans crura
 extendere: audiebantur nervi crepitare, sicut tu-
 multuantur digitorum juncturæ, quando alicuius ma-
 nus suas violentius conatur protendere. Miraculo
 ergo vocibus monachorum consono somno excita-
 tus, in pedes Folkwinus consistit, facile conat,
 mirabili nisu; continuoque lætitia puerili, constan-
 tia virili, cursu incæpto ante altare procumbit. Tum
 populus miraculo plaudens certatim accurrere,
 oblationes sanato conferre, sancto accumulare. Hæc
 signum tantum habuit miraculi; ut abbati qui ab-
 sens in curia regis esset, litteris *citatis illud* inge-
 rerent monachi. Quas cum ille Lanfranco archi-
 episcopo monstrandas putasset; vir illustris scien-
 tiæ merita confessionis ex prodigio metiens, legem
 in totam promulgavit Angliam; qua eum incunctan-
 ter haberi et coli pro sancto præciperet. Statimque
 annuales ad festum ejus institutæ sunt nundinæ,
 ut quos non invitabat confessoris sanctitas, vel
 mercium advocaret aviditas.

Illud fuit tempus, quo vir reverentissimæ vitæ
 Osmundus ejusdem diœcesis episcopus reliquias
 sancti flagitabat: decere putans et prædicans, et
 probatis: nisi antecessoris communicaret exvitiis;
 fructuosum id sibi, gratum sancto, qui parvo inte-
 gritatis suæ dispendio novos honores, magnos [ve-
 res] mercaretur. Sed nec abbas Warinus difficilis fuit
 impetratu, qui se ad consentiendum ratione duci
 viderat. Datum itaque præsuli os brachii *sinistri*;
 quod ille maximo semper habuit et amoris et honori.
 Denique opera sumptuosa et arte studiosa thecam
 paravit argenteam, qua illud induceret. Aderat
 dies Omnium Sanctorum operi destinatus, cum inter
 agenda memoriam præsulis subivit archidiaconi
 sui Everardi valetudo, qua ille medullitus decoctum
 decumbabat. Mandatum igitur viro ut se quolibet
 ingenio ad Ecclesiam promoveri faceret. Pareat arger,
 locumque adit; famulis in Dominum ut in corpus
 exanime succollantibus. Neque enim ipse per se vel

pedem vel quodlibet membrum præter linguam naturaliter posset movere obsequio. Pallorem vultus et debilitatem corporis totius perspicuus episcopus, nonnihil a spe sanitatis ejus defecit. Sed mox ad cor regressus, præteritarum virtutum fomite fidei rapuit flammam. Quin et in pectus ægroti adhortationibus suis credulitatis scintillas excussit, ne dubitaret se sancti virtute posse sanari. Effectus ergo rei addidit robur fidei; et utrique studiis suis convenientem exitum sortiti sunt: alter sacrati ossis instinctu conditum porrigendo laticem, alter cum potu pariter glutiendo salutem. Quæ ut ambiguitate carens testatior esset; ad eandem missam super Alleluia cantantes vocale organum, quæ excellabat arte, insonuit, non impar socru Petri, quæ Domino sanatori exhibuit sedulitatem obsequii; nisi quod illa precibus aliorum sanitatem meruit, iste fide sua exigebat.

Ejusdem antistitis alter erat archidiaconus Hubaldus, vir qui liberalium artium non exiguum experimentum cœpisset, sed pro titubantia oris parum eas audientibus expediret. Illic familiarem clientelam sancto devoverat; quod quondam Melduni in festivitate positus, ejus opera de gravi morbo sanatus fuerat. Namque cum infesto colli et scapularum dolore premeretur, qui somnium negaret, cilium subtraheret, solo tactu feretri, quod cernuus subierat, sanitatem, ut sic loquar, furatus est. Hunc enim morem frequentant ælitui, ut post processionem ita ex transverso valvarum coaptent scriinium, ut nisi humiliato corpore nullus patentem invadat ingressum. Ibi quisquis fide plenus accesserit, quodcumque optat, rapit; nec fere unquam aliquis exsors voti recedit. Certat autem fides offerentium, ut pro uno nummo vel obolo feneretur apud sanctum multorum summa votorum. Idem ergo archidiaconus Hubaldus Salesberie manens, eadem qua superius ægritudinis molestia ingenscebatur; excesseratque antiquas metas dolor, ut non solum collum et scapulas, sed et brachium usque ad extremitatem unguium tam pertinaciter urgeret; ut nec manum ad os ducere, nec cuilibet usui aptare prævaleret. Erat tunc dies Ascensionis quo per totam Christianitatem paratur processio accurate solemnibus. Proferuntur reliquie ex conditoriis; statuitur brachium beatissimi Aldhelmi ferendum cum cæteris. Visio brachii oscitantem diaconi roboravit fidem, dormitantem revocavit memoriam; et ejusdem, cujus quondam merito se liberandum ab eodem confideret incommodo. Episcopum ergo supplicibus ambivit precibus, ut esset per processionem lator brachii, quamvis id parum sui interesset officii. Crederè se, quod pie sarcinæ vectatio ad promovendam salutem magno accederet emolumento. Ille tantæ fidei gratulans, simulque magnopere sanitatem desiderans, qui et ejus necessarius et non perfunctorie, ut dixi, esset litteratus; sua manu de altari sublatum illi commisit bajulandum. Incredibile fortassis videatur quod dicturus sum;

PATR. CLXXIX.

A nisi nobis in talibus Aldhelmi operibus assuetis. Statim quippe ut archidiaconus infirmæ manus digitos ad contingendas reliquias aptasset, dolor brachii diffugit, gravado scapularum evanuit, male sana superbia colli resedit. Jamque dicturientem, jamque in vocem gestientem prævenit interrogatio episcopi: quid ita vultu renideret? respondit Hubaldus favorabilia, quantum illa permittebat lætitia. Diu in laudes effusus, diu in præconium sancti moratus.

Hæc sunt Aldhelmi opera quotidiana, hæc sunt virtutum ejus prologia. Quæ si parva quis dixerit, sic quoque laudabilis Patris nostri pietas apparebit; quem videmus non fastidientem in minimis, cum sciamus, eum potentem in maximis. Quanquam B haud scio an inferioris virtutis sit quotidie exhibere facilia, quam semel ostentare pergrandia.

Defuncto abbati Guarino successit statim ad xv dies Godefridus; qui fuerat Gemmeticensis monachus. Ejus tempore et industria multum adolevit honos Ecclesie, aucta religio, ornamenta facta per plurima, quatenus tantulæ facultatis homo, tam occupato tempore poterat. Libri conscripti nonnulli, vel potius bibliothecæ primitiæ libatæ. Quod studium si prædico, videor id quodam meo proprio jure facere; qui nullis majoribus in hoc præsertim loco cesserim, imo nisi quod dico jactantia sit, cunctos facile supergressus sim. Sit qui modo parta conservet; ego ad legendum multa congressi, probitatem prædicandi viri in hoc duntaxat æmulatus. C Ipsius ergo laudabili cœpto pro virili portione non defui: utinam sit qui labores nostros fovet! Monachi qui vulgares tantum litteras balbutiebant, perfecte informati. Servitium Dei institutum liberaliter, acritatum instanter; adeo ut monasteriorum nullum per Angliam Malmesburiensi excelleret, multaque cederent. Aderat ipse in primis, discedebat cum ultimis; civilitate demulcens bonos, austeritate territans roos; ad iram pronus, sed quam dulci responsione comescere vel frangere statim posset ipse, qui excitasset. Frugalitate sobrius, et ut dicebatur, nimius: ut qui sæpe quantum ad se uno contentus ferculo, non temere nisi semel inter prandium et cœnam biberet. Laticiarum appetentissimus, ut qui nihil nisi exquisitissime accuratum mensæ suæ inferri pateretur. Integerrimi post abbatiam cœlibatus, antea nonnulla infamia respersus, uno et ipso immani commisso infanis. Nam cum Willelmus rex junior importabile tributum indixisset Angliæ, quo Normanniam a fratre Roberto intendebat cinere, Godefridus ut suam partem ex facili componeret, thesauros Ecclesie, quos antiquorum cura coacervarat, fœde distraxit, pessimorum usus consilio; quos nominare possem, si peccantium societas crimen alleviare posset magistri. Enimvero facinus, quos inquinat, aquat. Denique die uno xii textus Evangeliorum, viii cruce, viii scriinia argento et auro nudata et extrustata sunt. Sed pulchre contigit, quod penuria cupiditate frustrata non

sufficit voluntati. Quippe non plus quam LXXII A
marcæ repertæ. At vero nocte sequente visus est
videre hominem terrifico vultu et gestu in se impetu
facere, et aquam præfervidam cum urceo in
faciem jacere. Quo terrore somno excussus, brevi
consecuta pœna veritatem somnii persensit. Siqui-
dem primo faciem, mox totum corpus morbo ne-
fando, morbo regio correptus, extabuit; non illo
quæ mitior, sed illo qui cæteris deformior pustulis
per totum corpus protuberantibus ex humorum
pessima melancholia procedit, familiari et omnibus
consuetudo, sed consuetudine ut diu quidem injurias
portet, sed cum semel decreverit non portare inju-
riatorem suum, toti mundo spectaculum exponat. Id
in multis factum risimus, in multis faciendum anhe-
lante spe præsumimus. In defuncti corpore inventus B
est circulus æreus, qui totum ventrem ambierat,
jamque cute superducta, vitalia ipsa penetraverat;
qui cum pro miraculo efferretur, populo processit
monachus, qui fuerat a secretis, dicens ferreum
circulum eodem modo impactum non multo ante
virtute divina effractum; quapropter æreum appo-
situm ut si venter protenderet ultra modum solitu-
m, non esset voluptas sed supplicium, se sacra-
mento astrictum, ne proderet quandiu ille vitalibus
auris frueretur. Sed quia nihil tam bene fit, quod
verbis depravari non possit, quidam illud malignis
versibus carpsit ita:

Mortificare decet vitis carnalia membra.

Non decet, ut ferro mortificentur ea.

Hunc naturali decuisset morte resolvi.

Quam quia prævenerit, est homicida sui.

Cui totidem versibus responderi potest.

Imo decet quocunque modo cohibere cadaver.

Hoc exempla docent, hoc tenet alma fides.

Nec voluit ferro propriam consciscere mortem

Ferret sed vitis ponere frena suis

Hujus abbatis diebus non ita cavet [f. cessavit] a
miraculis confessor pretiosus; imo eo magis ut vi-
debatur, coruscabat, quo illis favorabili arridebat
gaudio vir industrius. Quorum duo, quæ ponam,
meam anticipaverunt in memoriam; cætera et vidi et
vidisse juvat. In vicino mulier commanebat, quam
non ita natales sordidaverant ut penitus plebeia
esset, nec ita extulerant ut altum saperet; sed mediocris
sanguinis fortuna mediocrem quoque supel-
jectilem ministrabat. Ea post enensus pubertatis
annos parilem sortita jugalem, sedula viri concilia-
bat amorem morum æqualitate, facie non aspernabili,
fecunditate alvi. Delectabat eos mediocritas sua;
nec quisquam [i. quidquam] erat quod plus cupe-
rent; quibus adesset et concordia mentium et sanitas
corporum, tum porro affluentia victualium. Sed
ut fere semper fit in rebus mortalium, interpolavit
illa gaudia ægritudo femine; quæ contractis in toto
corpore nervis primo per domum testudineo gradu
repens, mox lecto prona decubuit. Hoc morbo deco-
cta quinquennio, quidquid necessarium domum
corrasisse videbatur, vel in stipem vel in medicos
consumpsit. Cumque frequentem exhaustionem nulla

suppleret adjectio; ad inopiam etiam diurni panis
domus quondam accurata defecit. Quocirca famas
advena veteribus deturbatis colonis novos induxit.
Dedit ergo repudium femine maritus infidus et trans-
fuga conjugalis affectus; qui vilem haberet fidem,
parvipenderet amorum consuetudinem. Ita illo mi-
grante et foedo mercimonio domos suas causa cibi
oppignerante, aliena sustentabatur miseriordia mulier
ægra. At vero Dominus clementi eam tandem
respectans oculo, tali per visum confortavit oraculo:
« Si vis sanitatem recipere, vade ad Meldunense
monasterium; ibi per sancti Aldelmi merita quod
petieris impetrabis. » Illa vocem auditam, cujus actorem
non vidisset, ad omen bonum interpretata,
excussit soporem, agilique motu membrorum multum
priori gravedini decessisse gavisa est. Tentatoque
per ambitum domus gressu, sed parum promovente,
carpento imponitur ad abbatiam trahenda. Illuc ergo
paucis diebus ante festum venit in spem bonam erecto
animo; moxque quamlibet confortam perrumpens
multitudinem, et ante altare cubitans, perfectam
sanitatem a sancto reposebat; cujus et sponsionem
ex somnio, et arrhas ex membrorum motu acceperat.
Nec illi precum violentia et inconditus clamor fuit
fraudi, sed apud homines laudi, apud Deum et sanctum
celeri et integre saluti. Qua potita tot habuit non
simulati miraculi testes, quot fuerunt vel e vicino
cives vel e longinquo agrestes. Ea postmodum
feliciter et diu vivens legalis iudicio placiti
desertorem connubii in amplexu suos transduxit.
Libens quoque ille legem accepit; quod uxor nulla
unquam penuria, nulla cujuslibet petulantis
instantia pudicitiam prodidisset audiebatur.

Ejusdem imo gravioris contractionis miseriam
patiebatur citra nubilem annos puella Pukelicorce,
quæ dicitur, villæ indigena. Siquidem spina curvata
dorsi, genas pene in genibus habebat. Tum præterea
genus flexa quasi in conum, nec scabellis, ut plures
id genus debiles, reperere, nec quoque nisi alterius
manibus subvectaretur, progredi poterat. Sextus
erat ægritudinis, duodecimus ætatis annus. Accre-
verat cum ætate debilitas; dimidiaverantque dies
puellæ salus et incommoditas. Tum frater qui ei
esset uterinus, germanæ infelicitatis miseratus, cui
mulus inopiæ necessarium addebat pondus, vehiculo
impositam ad Meldunum adduxit. Id semel, id
secundo, sicut se annus orbis torquebat ad festum.
Frustra fecit; nam illa et primo et secundo expeis
sanitatis, exsors petiti muneri remeavit: non quod
pietas sancti segnis fuerit, quæ omnibus se cum fide
appellantibus prompta facilitate accurrit; sed credo,
seu quod deferentium credulitas titubaverit, fides
frigerit: illa enim ætas quid credere, quid discredere
nosset? Seu ut miraculum de pusiola testatus
vulgo esset, quam toties advectam, toties reversam
urbs ignorare nequiret. Tertio igitur anno attracta,
tertiam quoque precum instantiam inaniter expedit.
Quapropter cum tædium et infidelitas fratrem
effugasset, remansit illa ad Dominicam Ascensionem,

quæ tertio die festum nostrum exceptura erat. Advenerat ergo dies Domini Jesu triumpho solœmnia, in qua vel sæpe, vel sæper aliquid egregii operari non renuit patronus insignis. Nam tunc scrinium effertur in populum; et occluduntur fores, ut dixi, ne quis ingrediatur ecclesiam, nisi sub eo humiliaverit dorsi spinam. Ita pro more bajulantium obsequio exierat ecclesiam corpus; sed remansit cum infirma mirificus et sanitatis largitor Spiritus. Jacebat illa ante crucifixum solo æquata; hauriebat auribus lætos euntium strepitus, eo [l. id.] quod magis pectus succutiebat flētibus. Alienum gaudium geminabat illi dolorem suum. Confestim ergo divino medicamine tacta surrexit, et devoluto genuum rigore, erecto tergi sinuamine, obviam gratias actura sancto redeunti prosiluit. Quis referat quot fuerint plausus lætantium, quot voces attestantium? Ego vidi, cognovi; ista est illa contracta; modo sanatur.

Sed minus est audita depronœre, nisi studeat et stylus ea apponere, quæ nobis donavit Deus videre. Quod cum fecero, nihil minus, lector, si æquus arbiter est, nec studiis partium agitur, credere debebit, quam sibi credi velit, si aliquid insigne diebus suis factum vel scripto vel verbo narraverit. Nec vero, ut puto, quisquam dicet me vel oculis meis non debuisse credere, vel visa pro Dei laude non debuisse scribere. Illud enim fatui et increduli, istud superbi et ingrati esset. Videor sane compatriotis sanctis non modicam præstitisse gratiam, sed et dominum et patronum meum non inhonorum reliquisse, qui me hactenus et vita ut possem, et scientia ut nosem eum laudare, dignatus est. Vir plane multarum virtutum laudandus insignibus, quem antiqua philosophia votis suis æquare non potuit. Denique minus fuit quod illa faciendum docuit, quam quod isto gessit; maiorque ambitioso eloquentiæ mendacio simplex veritatis fides. Cujus viventis quæ fuerit in Deum devotio testantur post obitum facta miracula; quorum ut crederem veritati, exegerunt ipsa quæ vidi. Merentur enim de præsentibus fidem facta præterita, et confirmant antiquorum relationem signa recentia.

Producatur in medium Ernulfus de Hælsinge, vir inter optimates Angliæ opinatissimus, mirus agriculturæ solertia, ad munifice sublevandam pauperum inopiam, decimarum ita curiosus, ut si horreum non decimatum jam intaxatum esset, omnia ejici et inunctanter decimari juberet; expertus non semel eo sibi per divinam gratiam rusticos proventus augeri, quo studuisset nullam fraudem decimationis fieri. Hujus manus pessimo gravabantur morbo, adeo ut præter ulcera nigra sanie stillantia tremulo sinuamine jocarentur nervi. Nec ergo eas poterat ad aliquod officium ducere; nec quod dictu quoque pudendum sit, earum usu ciborum reliquias abstergere. Sua ergo penuria cibabatur, sua verecundia diluebatur manu aliena. Insumpsit quocirca consilium ut Meldunum pergeret, experturus ibi tunc cujusdam Gregorii probatissimi medici operam; qui cum omnes artis

A machinas pro præcepto abbatis Godefredi simul et favore hominis mercando incassum adhibuisset; tandem fatis relinquendum dixit morbum incurabilem: boni viri functus officio, ne infirmum inhiantem salutem frustra donis emungeret, pecuniis exinaniret. At vero abbas aliquid de miraculis sancti tentandum ratus, balsamum, quod in sepulcro inventum fuerat, afferri et ei manus inungi imperat. Quam speciosa res! Statim ut pretiosi liquoris gutta manum attingit, nervorum tremor riguit, fluida tabes exaruit, et, ne longum faciam, paucissimis post diebus totus convaluit. Satisque constat illustri viro per hoc miraculum devotionem accrevisse, adeo ut despecto affectu necessitudinum, desputo cumulo divitiarum, Hierosolymam desperato B reditu profectus sit.

Inter religiosorum multitudinem ad festum ventium [l. venientium], nebulonum quoque se immergit copia; qui facili compendio victum mercantur, dum excogitatis salibus audientium cachinnos eliciunt; quorum unus me puero illuc venerat, præter cæteros ludo mordente facetus, obscenos quoque gestus imitari peritus, si quando verbis minus [f. mimos] agentibus desitueretur. Hic beati scrinio foras portato impudens, quod importunum etiam relatu est, contra stetit; primoque nudato inguine incestavit aera, tum deinde crepitu ventris emisso turbavit auras. Id quamquam fatuis risum imperasset, monachis tamen in immanem dolorem venit; qui dolerent impune nebulonem garrere. C Enimvero illis vindictam imprecantibus vicina non defuit auris confessoris. Vix enim vestes demiserat; et ecce coram populo violento compressos dæmone, penas impudentiæ pendebat. Ita rotabatur in gyrum, ita spumabat in modum suis, quem latratus canum circumagit; ita crepitantibus frendebat molaribus, ut palam fieret, quod in illius ditionem transisset cujus instinctu tantum scelus inceperat. Quare a sociis pie violentis correptus ad manus vellet nollet domum tractus est. Ibi ad postem ligatus, dum aliquid quietus meditari putaretur, ex improvise erupit super convivas prandentes; mensam depulit, aliquos pugnis contudit, aliquos telis excerebravit, omnes effugavit; vasis, quæ apposita erant, pro armis usus. At vero socii, qui miserum non relinquendum putarent, in cuneum constrictum ad sepulcrum pertrahunt. Ibi tribus vigilatis noctibus totidemque jejunitis diebus, monachis supplicentibus et gemitibus suis alienam salutem mercantibus, sanatus est non solum dæmone, sed quod præstantius dicas, loquacitate perpetuo post hæc modestus et lenis: verumtamen oculis fellitis et minacibus, quorumque sanguinea intorsione nos pueros semper territaret, recordantes quod ante sanitatem sedens ad sepulcrum vultu intento in nos faciebat impetum, si aliud nequiret, immundum ejacans sputum.

Mulier apud Kiligeham nata nebat die Sabbati vespere jam in occiduum declivi. Admonita a consi-

dentibus, ut reverentiam Dominicæ diei habens ferias faceret; non solum non paruit, sed etiam illas arrogantiae notavit, quod se necessariis inservientem arguerent, et stultæ segnitiei, quod non idem facerent. Dictum secuta est pœna; continuoque in solum prostrata altera corporis parte permortua, minimum deficit quia exanimaretur. Sed ubi frequenti aquæ jactu spiritum resumpsit, agnovit culpam, desievit ærumnam, oravit veniam. Verumtamen non sic facile indulgentiam rapimus, ut reatum committimus; quia voluptas quidem avolat et transit, sed peccatum pertinacem radicem infligit. Quocirca femina baculis utroque latere sustentans gressus in vivo cadavere jam pene sepultos, multorum sanctorum patrocinia annis per pluribus circumivit. Sed cum, ut sibi videbatur, ubique laborem inanem trivisset; tandem auditis miraculis beati Aldelmi, Meldunum contendit. Prævenit adventus ejus dies Quadragesimæ, quibus totis in ecclesia commanens, nec usquam nisi semel in die progrediens, molem peccatorum attenuabat inedia. Jam Paschalis lætitiæ favor mentes mortalium hilaraverat; jamque secundo die peregrinos agebamus. Cantabatur ille versus, quo Fulbertus Carnotensis episcopus pukherrima disjuncta [videl. dilemmate] Judæos convenerat, ut aut sepultum reddant Christum, aut resurgentem adorent. Cum illa ante crucifixum baculis innixa stans, gravi præter solitum ad terram ruina pavimentum allisit. Accurrere plerique, volentes prostratam erigere; quod vererentur, ne casus importunus paralyticæ membra effregisset. Ceteri quibus sanius consilium erat, prohibere, dicentes exitum rei Deo qui probe dispensandum nosset, commendandum. Sursum ergo cordibus erectis intenti ora tenebant omnes; cum illa scintillantibus oculis, micantibus digitis, omni corpore surrexit incolumis. Quæ miraculi certitudo civium, qui eam pro diuturnitate convictus integre nosset, in laudem Dei et confessoris ora laxavit.

Calna est vicus Melduno ad x milliaria proximus, territorii abbatia et vici collimitantibus. Ilujus indigena vir, vocalis officii expertus, eodem anno, si bene teneo, ad festum venit, regioni ob insigne calamitatis notissimus, multisque probatus experimentis, quod esset vere mutus. Siquidem præses provinciae hominem tormentis plus quam semel adegerat, ut vi extorta confessio quod simulatum esset in veritatem efferret. Sæpe quidem ille, sed severitatem exigebat quorundam miserorum simulatio; qui ad Dei et hominum ludibrium quemlibet efflingunt morbum, ut hoc stigmento emendicatis nummulis lacunam impleant ventris. Edebat ergo ille inter supplicia fugitus miserabilis; et spiritu contribulato, qualem Dominus diligit, finem ærumnarum optabat. Quamvis igitur lingua inefficax, intellectus tamen perspicax, frequentia populari ad

A festum festinanti se immiscuit. Et primo quidem ante majus altare soli videre datum pontificem juxta basim altaris spatiantem, conniventis vultus lætitiæ monachos cantantes perstringere. Quod ille cernens, cæteris, quorum visus perspicuitatem moles peccatorum obruerat, digitorum nutu et immani oris rictu ostendere nitebatur. Sed cum verborum effectus loqui volentem fraudaret, nec illi divini essent ut intelligerent, sicut indignabundus in criptam, quæ tunc erat novi operis, se proripuit. Ibi cum idem videret, magnoque conatu in sermonem gestiret, monachus, qui aderat, aliquid divinum præsagens, digitos brachii beati Aldelmi ori clamantis immersit. Tum vero ille pro sanctorum digitorum reverentia longe reductis dentibus, productis ab imo suspiriis, ingenti nisu frustulentam ossam carnis cum sanguine pariter ejecit et voce: *Domine sancte Aldelme, adjuva me.* Illa vox expedito extunc et deinceps sermoni felix dedit auspiciam; aliquantosque postea duravit annos inoffense locutus, nisi quod per angustum meatum faucium rauriori sono modulabatur organum.

Ejusdem vici non indigena sed incola femina, lucis inops, postero anno in solemnitate Patris Aldelmi lumen per duosdeviginti annos amissum recepit. Causam cæcitatatis, quam nescio, nolo contexere, carens loquacitate me legentium fidem fallere. Hoc constat, quia cum ante crucifixum stare, flavo crine in terga soluto spectabilis, sed tenebris oculorum deformis, crebris punitionibus orbis læce vidui cæpere moveri. Quibus mulier irritata, primo levi frictione cruorem emisit, sed cum majori pruritui atrociori unguium injuria satisfaceret, copiosiori profluente; unde postulata cruorem excepit concha. Ita expeditis obstaculis, concavitatem fenestrarum serenum illustravit luminis. Tunc affines veracissimi, qui adessent, homines et plausere miraculo, et usque nunc eam stipendiario sustentant commodo. Illa sanctioris habitus professa velamen, nullo fraudatur visus dispendio, nisi quantum proventus ætas accedit senio. Vivit ad hunc, quo ista scriptitamus, annum, qui est ab incarnatione Domini 1125, a transitu sanctissimi confessoris quadragesimus decimus sextus, in regno Henrici regis xv, falsariorum qui monetam corruperant per totam Angliam detractione notabilis, propter eandem perinde falsitatem, annonæ charitate et edaci fame, tum præterea indiscreta vulgi clade infamis; eminentissimorum virorum mortibus funestus, præsertim Calixti papæ, et quinti Henrici imperatoris Alemanniæ; quibus nulli unquam præstantiores fuerunt in officiis utrisque; tonitribus et fulminibus per omnes menses infestus, imbrum continuatione nullo pene intermisso die, æstivis etiam mensibus pluvius et luteus